

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Marki na lata 2019-2026

Instytut Badawczy IPC Spółka z.o.o.

Grudzień 2020 r. (projekt)

Spis treści

1. WPROWADZENIE.....	3
2. OPIS POWIĄZAŃ PROGRAMU Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI GMINY	7
2.1 STRATEGIA ROZWOJU MIASTA MARKI NA LATA 2016-2021.....	7
2.2 STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA MARKI.....	12
2.3 STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA MIASTA MARKI NA LATA 2016-2021	13
2.4. PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE I OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE MIASTA MARKI NA LATA 2016-2020.....	16
2.5 PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY MIASTO MARKI NA LATA 2018-2021 Z PERSPEKTYWĄ NA LATA 2020-2025	17
2.6. PROGRAM OGRANICZENIA NISKIEJ EMISJI DLA GMINY MIASTO MARKI.....	19
2.7 PLAN GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ NA OBSZARZE GMINY MIASTA MARKI STANOWIĄCY ELEMENT STRATEGII ZIT	21
2.8 WIELOLETNI PROGRAM GOSPODAROWANIA MIESZKANIOWYM ZASOBEM GMINY MIASTO MARKI NA LATA 2016 - 2021	22
2.9. STRATEGIA MIESZKANIOWA GMINY MIASTO MARKI NA LATA 2016-2025	25
2.10. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA MARKI NA LATA 2017-2020.....	27
3. POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI	29
3.1 POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI W SFERZE SPOŁECZNEJ.....	31
3.1.1 <i>Demografia</i>	31
3.1.2 <i>Bezrobocie i rynek pracy</i>	37
3.1.3 <i>Pomoc społeczna</i>	42
3.1.4 <i>Aktywność społeczna</i>	45
3.1.5 <i>Przestępczość</i>	64
3.2 POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI W SFERZE GOSPODARCZEJ	66
3.3 POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI W SFERZE ŚRODOWISKOWEJ	78
3.4 POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI W SFERZE PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNEJ	89
3.5 POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI W SFERZE TECHNICZNEJ	108
3.6 PODSUMOWANIE POGŁĘBIONEJ DIAGNOZY OBSZARU REWITALIZACJI, PROBLEMY I POTENCJAŁY OBSZARU REWITALIZACJI.....	125
3.6.1 <i>Charakterystyka i problemy obszaru rewitalizacji</i>	125
3.6.2. <i>Potencjały obszaru rewitalizacji</i>	136
4. WIZJA OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI, CELE ORAZ KIERUNKI REWITALIZACJI	145
5. LISTA PODSTAWOWYCH PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH (LISTA A)	156
6. POZOSTAŁE PROJEKTY I PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE (LISTA B)	170
7. MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI	178
8. SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI	191
9. MECHANIZMY WŁĄCZENIA MIESZKAŃCÓW, PRZEDSIĘBIORCÓW I INNYCH PODMIOTÓW I GRUP AKTYWNYCH W PROCES REWITALIZACJI	195
9.1 PROCEDURA USPOŁECZNIEŃ NA ETAPIE PRZYGOTOWANIA PROGRAMU REWITALIZACJI.....	196
9.1.1. <i>Identyfikacja interesariuszy procesu rewitalizacji w Markach</i>	196
9.1.2. <i>Szczegółowe informacje o formach uspołecznienia procesu rewitalizacji</i>	196
9.2 PROCEDURA USPOŁECZNIEŃ NA ETAPIE REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI	200
10. OPIS STRUKTURY ZARZĄDZANIA REALIZACJĄ GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI	202
10.1. SYSTEM REALIZACJI	202
10.2. ZARZĄDZANIE	203
10.3. MONITORING I EWALUACJA.....	211
10.3.1. <i>Monitoring</i>	211
10.3.2. <i>Ewaluacja</i>	214

11. OKREŚLENIE NIEZBĘDNYCH ZMIAN W UCHWAŁACH, O KTÓRYCH MOWA W ART. 21 UST. 1 USTAWY Z DNIA 21 CZERWCA 2001 R. O OCHRONIE PRAW LOKATORÓW, MIESZKANIOWYM ZASOBIE GMINY I O ZMIANIE KODEKSU CYWILNEGO (DZ.U. 2020 POZ. 611)	216
12. OKREŚLENIE NIEZBĘDNYCH ZMIAN W UCHWALE, O KTÓREJ MOWA W ART. 7 UST. 3 USTAWY O REWITALIZACJI	217
13. WSKAZANIE, CZY NA OBSZARZE REWITALIZACJI MA ZOSTAĆ USTANOWIONA SPECJALNA STREFA REWITALIZACJI, O KTÓREJ MOWA W ART. 25 USTAWY O REWITALIZACJI, WRAZ ZE WSKAZANIEM OKRESU JEJ OBOWIĄZYWANIA	218
14. SPIS RYSUNKÓW I TABEL	219

1. Wprowadzenie

Gmina Miasto Marki przystępuje do przeprowadzenia rewitalizacji zgodnie z zapisami Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz.U. 2020 poz. 802).

Miasto Marki wyznaczyło obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Uchwałą Rady Miasta Marki Nr X/98/2019 z dnia 29 maja 2019 roku, po czym przystąpiło do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Marki poprzez podjęcie Uchwały Nr XI/120/2019 Rady Miasta Marki z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji.

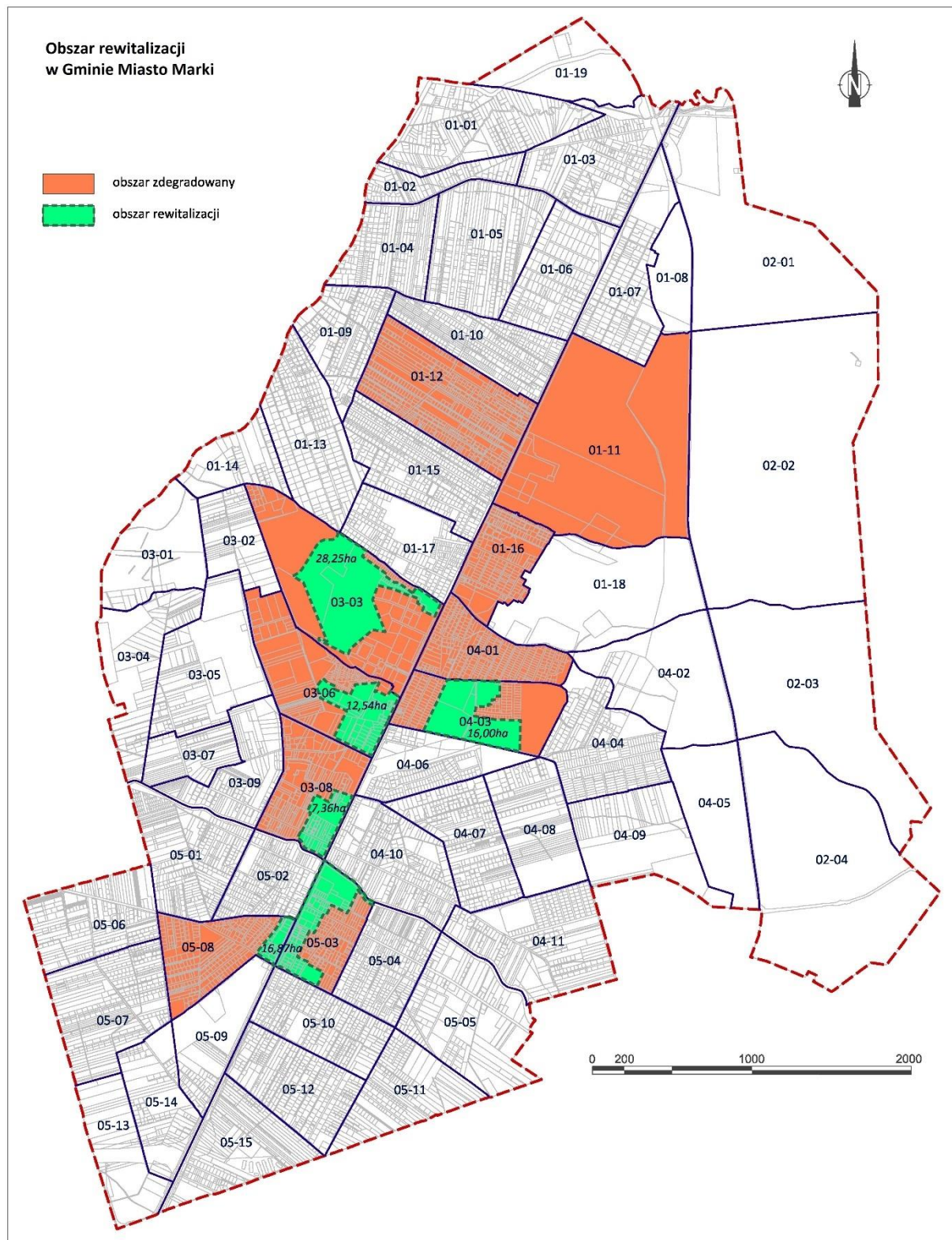
Obszar rewitalizacji w Markach obejmuje pięć podobszarów rewitalizacji.

Tabela 1. Podstawowe dane opisujące obszar rewitalizacji w Markach

Lp.	Nazwa podobszaru	Lokalizacja w przestrzeni miasta	Ludność (2020)	Powierzchnia (ha)
1.	Kompleks Urbanistyczny Osiedla Robotniczego Braci Briggsów	Obszar położony jest przy al. Marsz. J. Piłsudskiego, która dzieli go na dwie części: zachodnią (05-08) ¹ oraz wschodnią (05-03). Na obszarze zlokalizowany jest zespół budowlany osiedla robotniczego powstały w latach 1883-95.	610	16,87
2.	Urząd Miasta Marki	Obszar położony w sąsiedztwie Urzędu Miasta Marki, po zachodniej stronie al. Marszałka Piłsudskiego oraz w ciągu ul. Bandurskiego (do nr 18). Północną granicę obszaru wyznacza ul. Rejtana i Skwer Żołnierzy Wyklętych.	152	7,36
3.	Małachowskiego	Obszar położony po zachodniej stronie Al. Marsz. J. Piłsudskiego od skrzyżowania z ul. Słoneczną do granicy obrębu 03-06 z obrębem 03-03.	93	12,54
4.	Wspólna	Obszar obejmuje tereny zabudowy wielorodzinnej wzdłuż ulicy Wspólnej i Miedzianej oraz tereny rekreacyjne Klubu Sportowego Marcovia przy ul. Wspólnej i tereny rekreacyjne wzdłuż ul. Stawowej.	467	16,0
5.	Grunwaldzka	Obszar obejmuje tereny zabudowy wielorodzinnej zlokalizowanej u zbiegu ul. Grunwaldzkiej i Al. Marsz. J. Piłsudskiego wraz z ul. Zakole. Teren obejmuje również niezamieszkały obszar tzw. glinianki Meksyk. Jest to niezagospodarowany teren po wydobyciu surowców mineralnych, stanowiący potencjalne zaplecze pod przestrzeń rekreacyjną.	124	28,25

¹ 05-08 – jeden z obrębów geodezyjnych, przyp. – w podziale delimitacyjnym miasta wykorzystano podział na obręby geodezyjne

Mapa 1. Obszar rewitalizacji w Markach

Źródło: opracowanie własne

W obszarze rewitalizacji zdiagnozowano szczególną koncentrację problemów społecznych, w tym wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym, koncentrację osób długotrwale bezrobotnych oraz osób korzystających z pomocy społecznej. Obszar rewitalizacji charakteryzował się niską aktywnością

społeczną, widoczną m. in. w liczbie osób korzystających z zajęć w MOK oraz korzystających z biblioteki.

Obszar rewitalizacji, pomimo istotnego wzrostu liczby ludności miasta, charakteryzował się znaczną skalą ubytku mieszkańców. Problem ten dotyczył bez wyjątku wszystkich podobszarów rewitalizacji. Obszar rewitalizacji posiadał znacznie niższe od średniej dla miasta wskaźniki przedsiębiorczości indywidualnej.

Na obszarze rewitalizacji występowały problemy środowiskowe, w tym hałas drogowy, powodowany przez bardzo duże natężenie ruchu komunikacyjnego. Do problemów środowiskowych należy zaliczyć również wyższe od średniej gminnej stężenie pyłów zawieszonych PM10.

Problemy techniczne obszaru rewitalizacji przejawiały się w koncentracji obiektów komunalnych i obiektów zabytkowych w złym stanie technicznym.

Na obszarze zdiagnozowano szczególną koncentrację problemów, biorąc pod uwagę wartości poszczególnych wskaźników opisujących poszczególne zjawiska (wartości wyraźnie odbiegały od wartości średnich dla miasta).

Tabela 2. Zjawiska kryzysowe zdiagnozowane na etapie diagnozy delimitacyjnej w podziale na podobszary rewitalizacji w Markach

Zjawiska kryzysowe zdiagnozowane na etapie diagnozy delimitacyjnej	OR 1	OR 2	OR 3	OR 4	OR 5
Problemy starzejącego się społeczeństwa					
Długotrwałe bezrobocie					
Duża skala pomocy społecznej					
Alkoholizm					
Poziom bezpieczeństwa (kradzieże)					
Niski poziom korzystania z usług lokalnych instytucji kultury					
Niski poziom uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym					
Odptyw ludności (depopulacja)					
Niski poziom przedsiębiorczości					
Zanieczyszczenie powietrza (poziom pyłów PM10)					
Hałas					
Zły stan techniczny obiektów mieszkalnych					

Obszar rewitalizacji ma jednocześnie istotne znaczenie dla rozwoju gminy, co potwierdzają zapisy dokumentów strategicznych i planistycznych gminy. Obszar rewitalizacji tworzą w przeważającej większości tereny zabudowy wielorodzinnej położone przy głównym ciągu komunikacyjnym miasta tj. al. Marsz. J. Piłsudskiego (poza terenem przy ul. Wspólnej). W obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest większość obiektów komunalnych w złym stanie technicznym oraz obiektów zabytkowych miasta, które również wymagają istotnych inwestycji (m. in. zespół osiedla robotniczego braci Briggsów).

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.²

Przyjęta ustawowo definicja rewitalizacji określa, że jest to proces, który z doświadczeń wielu miast trwa kilka lub nawet kilkanaście lat i prowadzi do przeobrażenia części miasta. Przeobrażenie oznacza wyprowadzanie części miasta ze stanu kryzysowego, który spowodowany był przez szereg współwystępujących w danej przestrzeni i czasie niekorzystnych zjawisk. Proces rewitalizacji powinien być prowadzony w sferach społecznej, przestrzennej i gospodarczej.

Miasto to nie tylko przestrzeń, budynki, infrastruktura, ale przede wszystkim mieszkańcy. Proces rewitalizacji powinien być realizowany w sposób kompleksowy, pamiętając przede wszystkim o problemach i potrzebach mieszkańców. Dlatego istotną rolę w procesie tworzenia i realizacji programu rewitalizacji odgrywa partycypacja społeczna, która obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy. Interesariuszami procesu rewitalizacji są w szczególności:

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- mieszkańcy gminy inni niż wymienieni powyżej;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- organy władzy publicznej;
- podmioty, inne niż wymienione w pkt 6, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Działania podejmowane na rzecz wychodzenia ze stanu kryzysowego powinny wpisywać się w szerszy nurt realizacji polityki rozwoju całej gminy i jej otoczenia, wykorzystując potencjały rewitalizowanego obszaru.

² Ustawa z 9 października 2015 roku o rewitalizacji

2. Opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy

2.1 Strategia Rozwoju Miasta Marki na lata 2016-2021

Strategia Rozwoju Miasta Marki na lata 2016-2021 przyjęta została Uchwałą nr XXXI/225/2016 Rady Miasta Marki z dnia 29 czerwca 2016.

W Strategii określono wizję miasta Marki, czyli wyobrażany, oczekiwany obraz przyszłości. Wizja określa Marki jako wiodące miasto w województwie mazowieckim, atrakcyjne inwestycyjnie z uporządkowaną infrastrukturą techniczną, będące interesującym miejscem zamieszkania, pracy i wypoczynku dla ludzi aktywnych.

Jednocześnie misją miasta Marki jest stworzenie środowiska przyjaznego mieszkańcom i przedsiębiorcom oraz podniesienie poziomu ich życia przez zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju.

W odniesieniu do rewitalizacji strategia wskazuje szereg poziomów spójności wynikających zarówno z działań, które należy realizować bezpośrednio na obszarze rewitalizacji, jak również w skali całego miasta, a które przyczynią się do rozwiązania problemów występujących na tym obszarze.

Strategia Rozwoju Miasta Marki na lata 2016-2021 wskazuje obszary problemowe (rozdział 13. Obszary problemowe Miasta Marki), które są istotne w kontekście prowadzenia rewitalizacji i odwołują się bezpośrednio do zjawisk, które były przyczyną wyznaczenia obszaru rewitalizacji. Poniżej przedstawiono powiązania zapisów Strategii Rozwoju Miasta z problemami i wyzwaniem rewitalizacji w Markach.

Tabela 3. Obszary problemowe rozwoju Miasta Marki ujęte w Strategii Rozwoju Miasta Marki istotne z punktu widzenia obszaru rewitalizacji

Obszary problemowe Miasta Marki ujęte w Strategii Rozwoju Miasta Marki	Uzasadnienie wagi w kontekście wytyczonego obszaru rewitalizacji
<p>Marki posiadają nieliczne, jednak atrakcyjne zasoby dziedzictwa kulturowego. Podstawowe obszary problemowe w tym zakresie to:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Stan techniczny zabytków,2. Niewystarczające wykorzystanie dorobku kultury zarówno w postaci nieruchomości, jak i kultury niematerialnej np. wykreowanie rozpoznawalnego symbolu Marek. <p>Zasoby dziedzictwa kulturowego Miasta Marki wymagają procesu rewitalizacji.</p>	<p>Na obszarze rewitalizacji występuje szczególna koncentracja obiektów zabytkowych w złym stanie technicznym (20 obiektów spośród 23 występujących w mieście).</p>

Obszary problemowe Miasta Marki ujęte w Strategii Rozwoju Miasta Marki	Uzasadnienie wagi w kontekście wytyczonego obszaru rewitalizacji
<p>W ramach redukcji emisji gazów cieplarnianych, zużycia energii finalnej jak i zwiększenia udziału energii odnawialnej, istnieje konieczność prowadzenia działań w kierunku budowy gospodarki niskoemisyjnej.</p>	<p>Na obszarze rewitalizacji zdiagnozowano wyższe stężenie pyłów zawieszonych PM10. Obszar rewitalizacji położony jest w ciągu ruchliwej i emitującej hałas dawnej drogi krajowej nr 8 (Al. Marsz. J. Piłsudskiego).</p>
<p>Podstawowe obszary problemowe związane z ofertą społeczną to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niski poziom integracji jak i słabe więzi społeczne mieszkańców, • zaspokajanie potrzeb kulturowych mieszkańców w różnym wieku (30+, 40+ i 50+), • niewiele miejsc integracji społecznej. 	<p>Na obszarze rewitalizacji zdiagnozowano niższą niż w skali miasta aktywność obywatelską oraz uczestnictwo mieszkańców w ofercie instytucji kultury.</p> <p>Na obszarze rewitalizacji występuje szczególna koncentracja ludności w wieku poprodukcyjnym.</p>
<p>Budynki mieszkalne z zasobu miasta wybudowane przed 1930 r. i przed 1960 r. wymagają wykonania izolacji poziomych i pionowych fundamentów, odgrzybienia, opasek odwadniających, napraw elewacji, częściowej wymiany stolarki okiennej i drzwiowej, wymiany instalacji elektrycznej. Część budynków wymaga docieplenia i modernizacji, a także wyposażenia w niezbędne instalacje wodno-kanalizacyjne. Wszystkie budynki mieszkalne wymagają wykonywania stałych prac naprawczych i konserwacyjnych, a także wykonania infrastruktury towarzyszącej, tj. ciągów pieszych i jezdnych, altanek śmietnikowych czy remontów komórek gospodarczych.</p>	<p>Na obszarze rewitalizacji występuje szczególna koncentracja obiektów komunalnych w złym stanie technicznym.</p>
<p>Budynki stanowiące mieszkaniowy zasób miasta zamieszkują głównie grupy osób, które nastawione są na korzystanie ze wsparcia pomocy społecznej, w szczególności osób bezrobotnych, matek samotnie wychowujących dzieci. W roku 2014, dodatki wypłacone w zasobie miasta stanowiły 61,5% wypłaconych dodatków mieszkaniowych.</p> <p>Ze względu na sytuację ekonomiczną, grupy zagrożone marginalizacją zamieszkują najczęściej zdegradowane obszary miasta</p>	<p>Na obszarze rewitalizacji, obok koncentracji obiektów komunalnych w złym stanie technicznym, zdiagnozowano koncentrację ludności korzystającej z pomocy społecznej.</p>

Obszary problemowe Miasta Marki ujęte w Strategii Rozwoju Miasta Marki	Uzasadnienie wagi w kontekście wytyczonego obszaru rewitalizacji
<p>(obszar zabudowy komunalnej). Mieszkańcy wskazywanych obszarów nie są w stanie samodzielnie zapewnić sobie wyższego poziomu życia, co wymaga podjęcia kompleksowych działań rewitalizacyjnych w sferze społecznej, gospodarczej i mieszkalnictwa komunalnego.</p>	
<p>Stan ładu przestrzennego na obszarze Marek odzwierciedla przejściową fazę urbanizacji, gdzie obszary położone obok dużego miasta (Warszawy), jakimi są Marki, Pustelnik i Struga stopniowo przekształcają się w jeden organizm miejski. Aktualna rozproszona zabudowa osiedli przekształca się w obszar zwartej zabudowy, gdzie główną oś miasta stanowi Al. Marsz. J. Piłsudskiego. W dokumentach planistycznych układ dróg dojazdowych kształtowany jest jako lokalne układy równoległe i obwodowe, w stosunku do głównej osi komunikacyjnej. Układ stanowi jeden świadomie zaplanowany, hierarchiczny układ tranzytowych i miejskich ulic, klasy ekspresowej, głównej ruchu przyspieszonego, dróg zbiorczych, lokalnych i dojazdowych. Na szczególną uwagę zasługuje Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Aktualne w dokumentach planistycznych zaliczana jest do klasy głównej. Jednak ze względu na charakter w tkance miasta postuluje się docelowo obniżenie jej klasy i zaliczenie jako drogi zbiorczej.</p>	<p>Główną osią komunikacyjną wyznaczonego obszaru rewitalizacji jest Al. Marsz. J. Piłsudskiego.</p>
<p>W zakresie przestrzeni publicznej Al. Marsz. J. Piłsudskiego nie wyznacza i nie tworzy miejskiego centrum. W układzie przestrzennym aleja dominuje jako tranzytowa trasa komunikacyjna odseparowana od struktury miasta, tworząc barierę funkcjonalną i przestrzenną. Negatywny wpływ na wizerunek ulicy a także całego miasta mają umieszczane na posesjach (nieruchomościach) reklamy.</p>	<p>Obszar rewitalizacji położony jest przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, zarówno po jej wschodniej i po zachodniej stronie. Ruchliwa Al. Marsz. J. Piłsudskiego tworzy barierę funkcjonalno-przestrzenną w obrębie obszaru rewitalizacji.</p>
<p>Dogodne położenie miasta w bezpośrednim oddziaływaniu warszawskiej metropolii i dobre z nią skomunikowanie sprawia, że Marki stanowią doskonałą bazę rozwoju firm</p>	<p>Obszar rewitalizacji, pomimo korzystnych uwarunkowań do rozwoju gospodarczego, charakteryzuje się wyraźnie niższymi od średniej</p>

Obszary problemowe Miasta Marki ujęte w Strategii Rozwoju Miasta Marki	Uzasadnienie wagi w kontekście wytyczonego obszaru rewitalizacji
<p>i przedsięwzięć gospodarczych. Wśród podmiotów gospodarczych dominują jednostki zaliczające się do prywatnego sektora własności z licznie reprezentowaną indywidualną działalnością gospodarczą mieszkańców.</p> <p>Do problemów dot. aktywności gospodarczej należy zaliczyć m. in. niefunkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni.</p>	<p>dla miasta wskaźnikami przedsiębiorczości indywidualnej.</p>

W Strategii Rozwoju Miasta Marki na lata 2016-2021 wyznaczono następujące kierunki interwencji, które mają szczególne znaczenie w kontekście obszaru rewitalizacji:

- Budowa, rozbudowa, remonty i modernizacje dróg, ulic, chodników wraz z ich oświetleniem i pełną infrastrukturą, zgodnie z kierunkami zagospodarowania przestrzennego miasta,
- Stworzenie i wdrożenie spójnego zintegrowanego systemu dróg rowerowych zgodnie z kierunkami zagospodarowania przestrzennego,
- Tworzenie sfer ruchu uspokojonego (ograniczanie prędkości, wyniesione skrzyżowania, progi zwalniające),
- Przygotowanie projektu zagospodarowania głównej ulicy Al. Marsz. J. Piłsudskiego (obecnie droga krajowa),
- Utworzenie dziennego ośrodka wsparcia dla osób starszych (dzienna opieka),
- Tworzenie i realizacja programów integracji społecznej dla osób wykluczonych,
- Wspomaganie powstawania i promocja działań prospołecznych (filantropii) i rozwój wolontariatu,
- Wyróżnianie i nagradzanie nowatorskich i efektywnych działań prowadzonych na rzecz mieszkańców (partnerstwo i sieciowanie),
- Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do celów promocyjnych i tworzenia nowych produktów,
- Zagospodarowanie dostępnych „wolnych” obszarów oraz terenów przewidzianych do rewitalizacji na cele kulturalne, sportowe, rekreacyjne,
- Tworzenie i wspieranie lokalnych inicjatyw integrujących mieszkańców np. dzień danej ulicy, festyny, biegi, gry i zabawy dla dzieci,
- Tworzenie „małej infrastruktury przyjaznej dzieciom” np. sale zabaw, place zabaw (na wzór dużego interaktywnego placu zabaw dla dzieci i młodzieży Białołęka, Żoliborz),
- Stwarzanie warunków i promocja dla rozwoju funkcji usługowych, gastronomicznych, zaplecza noclegowego,
- Utrzymanie oraz rozwój terenów zieleni publicznej - skwerów, parków, zieleni ulicznej i szpalerów drzew,
- Poprawa świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska szkodliwości spalania odpadów plastikowych, konieczności zmiany systemu ogrzewania na ekologiczne itp.

- Wykorzystanie potencjału przestrzennego i historycznego w celu wykreowania centralnego i lokalnego obszaru pełniącego funkcje reprezentacyjnej przestrzeni publicznej, również w ramach działań rewitalizacyjnych,
- Stworzenie katalogu, standardów w zakresie elementów małej architektury, elementów urządzenia przestrzeni lub wytycznych do ich stosowania (np. w odniesieniu do stref funkcjonalnych miasta).
- Zapewnienie mieszkań z zasobu miasta, renowacja i rozbudowa istniejących oraz tworzenie, budowa nowych zasobów mieszkań komunalnych.

2.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Marki

Miasto Marki jest w trakcie przygotowywania nowego Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Marki. W obecnej wersji została wskazana lista inwestycji publicznych, które pokrywają się z działaniami interwencyjnymi (projektami rewitalizacyjnymi).

2.3 Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Marki na lata 2016-2021

Miasto Marki przyjęło Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Marki na lata 2016-2021 roku Uchwałą nr XXIX/2020/2016 Rady Miasta z 9 czerwca 2016 roku. W dokumencie określono działania mające na celu utworzenie sprawnego systemu zapobiegania kryzysom w rodzinie i wspierania rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży. Istotny zakres poświęcono budowie systemu wsparcia dla osób bezrobotnych, m. in. poprzez promocję zatrudnienia i przedsiębiorczości. W dokumencie uwzględniono również potrzeby osób starszych i niepełnosprawnych. Do ważnych problemów, które są konieczne do rozwiązania na terenie miasta zakwalifikowano problemy alkoholowe i narkomanię. Istotnym narzędziem realizacji polityki pomocy społecznej jest współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz rozwój wolontariatu.

W części planistycznej dokumentu ujęto następujące dziedziny:

1. Wspieranie rodziny,
2. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie,
3. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii,
4. Aktywność i integracja społeczna seniorów,
5. Promocja zatrudnienia, reintegracja zawodowa i społeczna osób podlegających wykluczeniu społecznemu,
6. Pomoc społeczna w zakresie ubóstwa,
7. Wsparcie osób niepełnosprawnych,
8. Rewitalizacja społeczna.

Jak podkreślono w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Marki na lata 2016-2021 współwystępowanie u beneficjentów pomocy różnych problemów społecznych nakłada konieczność uwzględniania adekwatnych instrumentów pomocowych. W rozwiązywanie problemów społecznych powinni zostać zaangażowani aktorzy i animatorzy społeczni. Poza przedstawicielami sektora publicznego w realizacji pomocy społecznej na terenie miasta powinni uczestniczyć przedstawiciele sektora pozarządowego oraz członkowie wspólnoty samorządowej. Przy rozwiązywaniu problemów społecznych mieszkańców Marek należy położyć nacisk na wykorzystanie instrumentów o charakterze innowacyjnym, aktywizującym, w tym z zakresu ekonomii społecznej.

W okresie poprzedzającym uchwalenie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Marki na lata 2016-2021 przeprowadzono ewaluację poprzedniej strategii obowiązującej w latach 2011 – 2015. Uznano, że w tym okresie szczególnym sukcesem polityki pomocy społecznej w Markach było:

- poprawa organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży, m. in. dzięki nowym obiektom sportowo-rekreacyjnym,
- utworzenie nowych placów zabaw oraz doposażenie już istniejących,
- pomoc rodzinom świadczona (jak podkreślono niestety okresowo) przez asystenta rodziny,
- stworzenie Centrum Integracji Społecznej,
- wzbogacenie oferty Mareckiego Ośrodka Kultury.

Za priorytetowe w okresie od 2016 do 2021 roku uznano następujące działania:

- kontynuowanie rozwoju Centrum Integracji Społecznej w Markach,
- utrzymanie poziomu usług świadczonych osobom starszym i niepełnosprawnym w ich środowisku,
- tworzenie miejsc opieki dla dzieci do lat trzech,
- rozwój bazy przedszkolnej,
- stworzenie dziennego domu pobytu dla osób starszych,
- rozwój bazy rekreacyjnej (ścieżki rowerowe, place zabaw, siłownie) dla dzieci i młodzieży,
- rozwój bazy lokalowej ośrodka pomocy społecznej,
- poprawa rozwiązań architektonicznych ułatwiających egzystencję osób niepełnosprawnych,
- poprawa bezpieczeństwa przez rozszerzenie sieci monitoringu w mieście oraz rozwiązania architektoniczno-urbanistyczne,
- poprawa i rozwój idei wolontariatu.

Ww. działania i wyzwania polityki społecznej w Markach mają swój szczególny wymiar w kontekście potrzeb rewitalizacyjnych. Obszar rewitalizacji w Markach koncentruje w swojej przestrzeni w sposób szczególny problemy społeczne i współwystępuje z szeregiem innych niekorzystnych zjawisk, w szczególności w sferze środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Obszar rewitalizacji, w szczególności podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, zamieszkały jest przez wyższy odsetek osób starszych niż przeciętnie w skali całego miasta. Do tych osób polityka pomocy społecznej kierowana jest w istotnym wymiarze.

Nie można również zapomnieć o tym, że na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest szereg instytucji wraz z infrastrukturą społeczną, które służą realizacji polityki społecznej miasta. Należą do nich m. in. obiekty kultury, w tym Marecki Ośrodek Kultury oraz Centrum Aktywności Fabryczna 3. Deficytem obszaru rewitalizacji jest słaby dostęp do przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, przestrzeni rekreacyjnych i wypoczynkowych. Tak więc również w tym zakresie Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych wykazuje dużą spójność z potrzebami rewitalizacyjnymi.

Zagadnienia rewitalizacji ujęte zostały bezpośrednio w jednym z celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Marki na lata 2016-2021. O ile okres powstania tej Strategii jest wcześniejszy od aktualnej diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych, to jednak warto spojrzeć na kluczowe potrzeby rewitalizacyjne określone w tym dokumencie.

Jednym z celów operacyjnych Strategii jest „wzmacnianie integracji i partycypacji członków lokalnych społeczności poprzez rozwijanie programów i działań rewitalizacyjnych”. Uznano więc, że obszarem kluczowym dla powodzenia rewitalizacji jest integracja i partycypacja społeczna.

Wśród zaplanowanych do realizacji kierunków działań odnoszących się do ww. celu operacyjnego znalazły się następujące:

- Tworzenie sieci podmiotów współpracujących na rzecz środowiska lokalnego, w tym edukowanie, aktywizowanie i animowanie przedstawicieli instytucji i organizacji, mieszkańców społeczności lokalnych,
- Inicjowanie i wdrażanie programów aktywności lokalnej w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym, realizujących działania animujące, aktywizujące, edukujące, organizowanie sieci działania różnych instytucji,

- Organizowanie społeczności lokalnych (merytoryczne przygotowanie kadry pomocy społecznej),
- Włączenie lokalnych podmiotów w organizację czasu wolnego i przybliżanie mieszkańcom dziedzictwa kulturowego miasta,
- Budowanie tożsamości lokalnej zwłaszcza osób młodych i „przybyszów”,
- Tworzenie warunków do rozwijania i utrzymywania relacji sąsiedzkich,
- Edukacja społeczna – budowanie i wzmacnianie postaw partycypacyjnych społeczności, przy udziale mieszkańców, instytucji i organizacji działających na terenie osiedli oraz przedstawicieli świata nauki,
- Realizacja działań profilaktycznych zapobiegających degradacji środowisk i społeczności w obszarze ich społecznego funkcjonowania,
- Rozwijanie wolontariatu świadczonego na rzecz członków lokalnych społeczności oraz włączanie wolontariatu w procesy przygotowania dokumentów programowych.³

³ Opracowano na podstawie: Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Marki na lata 2016-2021

2.4. Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Miasta Marki na lata 2016-2020

Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Miasta Marki na lata 2016-2020 przyjęty został Uchwałą nr XXXI/224/2016 Rady Miasta Marki z dnia 29 czerwca 2016 roku.

Diagnoza przeprowadzona w obszarze problematyki przemocy w rodzinie w Markach wskazała na następujące potrzeby w sferze przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- Prowadzenie systemu informacji i edukacji w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu zwiększania świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie, poprzez kampanie społeczne, działania profilaktyczne, edukacyjne, propagowanie właściwych postaw wolnych od przemocy, szczególnie u rodziców.
- Zintensyfikowanie działań ochronnych wobec osób pokrzywdzonych, a szczególnie zwiększenie możliwości ochrony przed przemocą osób starszych i niepełnosprawnych.
- Zwiększenie oferty skierowanej do sprawców przemocy, poprzez prowadzenie stałego systemu działań korekcyjnych i terapeutycznych oraz ścisłą współpracę organów ścigania i sprawiedliwości.
- Zwiększenie skuteczności stosowania oddziaływań prawnych w zakresie natychmiastowego odizolowania sprawcy od osób krzywdzonych i zakazu zbliżania.
- Stałe podnoszenie kompetencji osób podejmujących działania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Stałe rozwijanie sieci instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się bezpośrednio przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz doskonalenie ich zasobów kadrowych i lokalowych.
- Doskonalenie systemu współpracy i koordynacji pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz rodzin dotkniętych przemocą domową.⁴

Jak wykazała diagnoza delimitacyjna sporządzona na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji w Markach liczba interwencji dotyczących przemocy domowej odnotowanych przez Policję w ramach "Niebieskiej Karty" występująca na obszarze rewitalizacji zasadniczo nie odbiegała od wartości średniej notowanej dla miasta Marki. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że oprócz przeciwdziałania problemowi przemocy w rodzinie Program kładzie nacisk na wzmocnienie potencjału instytucjonalnego i współpracy na rzecz realizacji polityki pomocy społecznej, co może mieć szczególnie wymiar w realizacji działań rewitalizacyjnych. Oznacza bowiem lepszą diagnozę występowania problemów i skuteczniejszy sposób radzenia sobie z tymi problemami.

⁴ Źródło: Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Miasta Marki na lata 2016-2020

2.5 Program ochrony środowiska dla Gminy Miasto Marki na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2020-2025

Program ochrony środowiska dla Gminy Miasto Marki na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2020-2025 przyjęty został Uchwałą nr LVII/481/2018 Rady Miasta Marki z dnia 31 stycznia 2018 roku.

W Programie zdefiniowano najważniejsze problemy i wyzwania miasta związane z ochroną środowiska.

Do istotnych wyzwań miasta należy kwestia jakości powietrza. Największym problemem w zakresie ochrony powietrza w Markach jest niska emisja pochodząca z indywidualnych systemów grzewczych oraz z ruchu drogowego.

Program zwraca uwagę na kwestie klimatu akustycznego. Głównym źródłem emisji hałasu na terenie miasta są źródła komunikacyjne. Aby zapobiec przekroczeniom dopuszczalnych poziomów hałasu komunikacyjnego proponuje się podjąć odpowiednie działania polegające na ograniczeniu ruchu pojazdów. Zwraca się uwagę na realizację remontów dróg i poprawę jakości nawierzchni oraz drożności dróg. Program przyjęty został jeszcze przed oddaniem do użytkowania obwodnicy Marek. W Programie założono, że wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza centrum miasta w istotny sposób ograniczy hałas. Jak wiemy tak się zasadniczo stało, jednocześnie droga ekspresowa stała się nowym źródłem hałasu dla sąsiadującym z nią przestrzeni mieszkaniowych.

Program zauważa, że w pozostałych kwestiach ochrony środowiska zasadniczo nie diagnozuje się istotnych problemów.

W mieście znajdują się emitory promieniowania elektromagnetycznego, nie powodują one jednak przekroczenia dopuszczalnego poziomu natężenia pól elektromagnetycznych. Zadaniem miasta jest uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lokalizacji instalacji emitujących promieniowanie elektromagnetyczne poza obszarami o gęstej zabudowie.

Sieć wodociągów na terenie miasta jest dobrze rozbudowana. Mieszkańcy zaopatrywani są w wodę przez Wodociąg Marecki Sp. z o.o. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy podlega ciągłej rozbudowie.

W zakresie gospodarki odpadami gmina wprowadziła system zbierania odpadów komunalnych oraz odpadów zbieranych selektywnie. Na terenie miasta funkcjonuje PSZOK. Program zwraca uwagę na problem zaśmiecenia gminy. Proponuje się kontynuację akcji informacyjno-edukacyjnych oraz prowadzenie kontroli.

Część obszaru miasta Marki położona jest w obrębie Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Na terenie miasta występuje rezerwat przyrody Horowe Bagno oraz pomniki przyrody. Obszary cenne przyrodniczo na obszarze miasta zagrożone są głównie przez zaśmiecanie.

Głównym celem Programu ochrony środowiska dla Gminy Miasto Marki na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2020-2025 jest zrównoważony rozwój miasta z utrzymaniem jego wartości przyrodniczych, a także zapewnienie dobrego stanu środowiska, który wpływa bezpośrednio na zdrowie i życie mieszkańców.

W odniesieniu do potrzeb rewitalizacyjnych i specyfiki wyznaczonych obszarów rewitalizacji szczególna spójność z Programem ochrony środowiska związana jest z problemami jakości powietrza atmosferycznego oraz hałasu. Obszary rewitalizacji położone są zasadniczo w centralnej części miasta,

część z podobszarów bezpośrednio przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, czyli głównego szlaku komunikacyjnego miasta. Oznacza to, że narażone są na zanieczyszczenia powietrza pochodzące z indywidualnych systemów grzewczych oraz z ruchu drogowego. Położenie wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego równoznaczne jest z narażeniem mieszkańców na hałas komunikacyjny.

Co do zasady obszar rewitalizacji to nieduża przestrzeń w skali całego miasta i zasadniczo większość problemów związanych z ochroną środowiska dotyka również mieszkańców tej części miasta. Oprócz kwestii jakości powietrza i hałasu problemem będzie więc także kwestia zaśmiecenia. Należy zwrócić uwagę na stan techniczny obiektów mieszkalnych, z których część wymaga inwestycji z zakresu efektywności cieplnej.⁵

⁵ Opracowano na podstawie Programu ochrony środowiska dla Gminy Miasto Marki na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2020-2025

2.6. Program Ograniczenia Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki

Program Ograniczenia Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki przyjęty został Uchwałą nr IV/43/2019 Rady Miasta Marki z dnia 23 stycznia 2019 roku.

Program Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki stanowi kolejny etap działań, zmierzających do rozwiązania problemu niskiej emisji na terenie Gminy Miasto Marki.

Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że emisja substancji następuje z emitorów (kominów), które mają zaledwie kilkanaście lub kilkadziesiąt metrów wysokości, co powoduje, że przy zwartej zabudowie mieszkaniowej (a taka występuje w Markach) oraz niekorzystnej aurze, zanieczyszczenia gromadzą się wokół miejsca ich powstawania, stając się poważnym problemem ekologicznym i zdrowotnym lokalnych społeczności.

Przeprowadzony bilans źródeł emisji pyłu zawieszonego PM₁₀ dla Miasta Marki wykazał odmienną charakterystykę w stosunku do bilansu dokonanego dla obszaru całej strefy mazowieckiej. Na terenie Marek dominującym źródłem emisji okazał się sektor komunikacyjno-transportowy, który odpowiadał za ok. 44% całkowitej emisji. Udział emisji powierzchniowej ukształtował się na poziomie ok. 39%. Fakt ten wynika z wysokiego natężenia ruchu pojazdów na drogach biegnących przez obszar gminy. Wpływ emisji przemysłowej stanowił blisko 16% łącznej wielkości emitowanego pyłu PM₁₀, natomiast emisja niezorganizowana i ze źródeł rolniczych nie przekroczyła 1%. Podobnie przedstawiała się struktura źródeł odpowiadających za emisję pyłu PM_{2,5}. Emisja liniowa odpowiadała za 45%, emisja powierzchniowa za 43%, emisja punktowa za 12% całkowitej emisji pyłu PM_{2,5}. Suma emisji niezorganizowanej i pochodzącej z rolnictwa nie przekroczyła 1%.

Mając na uwadze przeprowadzą inwentaryzację źródeł emisji obliczono w Programie Ograniczenia Niskiej Emisji (PONE) o jakie wartości należy zmniejszyć emisję pyłów zawieszonych w Markach i jak to przekłada się na ilość inwestycji.

Struktura realizacji zadań PONE w ramach minimalnego efektu ekologicznego dla pyłu zawieszonego PM₁₀ przedstawia się następująco:

- Wymiana ogrzewania węglowego na gazowe – 260 inwestycji,
- Wymiana ogrzewania węglowego na olejowe – 50 inwestycji,
- Wymiana ogrzewania węglowego na elektryczne – 50 inwestycji.

Struktura realizacji zadań PONE w ramach minimalnego efektu ekologicznego dla pyłu zawieszonego PM_{2,5} przedstawia się następująco:

- Wymiana ogrzewania węglowego na gazowe – 260 inwestycji,
- Wymiana ogrzewania węglowego na olejowe – 50 inwestycji,
- Wymiana ogrzewania węglowego na elektryczne – 50 inwestycji.

Realizacja inwestycji wskazanych w PONE w Markach powinna przyczynić się do istotnej poprawy jakości powietrza w Markach. Jak pokazała diagnoza delimitacyjna problem jakości powietrza dotyka także obszaru rewitalizacji. Wyznaczone podobszary rewitalizacji zlokalizowane są co do zasady w przestrzeni miasta silnie zurbanizowanej. Pomimo, że na części podobszarów rewitalizacji przeważa zabudowa wielorodzinna, to zlokalizowane są one pośród gęsto zabudowanych przestrzeni zabudowy

jednorodzinnej. Jednocześnie część obszaru rewitalizacji położona jest w sąsiedztwie ruchliwej Alei Marsz. J. Piłsudskiego. Działania podejmowane także poza obszarem rewitalizacji przynosić będą efekt widoczny bezpośrednio na obszarach rewitalizacji.⁶

⁶ Opracowano na podstawie Programu Ograniczenia Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki

2.7 Plan gospodarki niskoemisyjnej na obszarze Gminy Miasta Marki stanowiący element strategii ZIT

Plan gospodarki niskoemisyjnej na obszarze Gminy Miasta Marki przyjęty został Uchwałą nr XXXI/223/2016 Rady Miasta Marki z dnia 29 czerwca 2016 roku jest dokumentem strategicznym, w którym zostały zawarte działania inwestycyjne i nieinwestycyjne przyczyniające się do:

- redukcji emisji gazów cieplarnianych,
- redukcji zużycia energii finalnej poprzez poprawę efektywności energetycznej,
- zwiększenia udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (OZE),
- poprawy jakości powietrza na terenie Gminy.

Jednym z głównych elementów niniejszego dokumentu jest dokonanie inwentaryzacji emisji (baza danych o emisji) i w odniesieniu do przyjętego roku bazowego (2010) przedstawienie zgłoszonych, potencjalnych oraz rekomendowanych działań związanych z ograniczeniem zużycia energii finalnej (określenie efektu energetycznego) oraz redukcji emisji zanieczyszczeń (w tym gazów cieplarnianych) do atmosfery (określenie efektu ekologicznego).

W niniejszym Planie zamieszczono także elementy związane ze Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego. Podstawą realizacji Strategii ZIT jest obranie wspólnej strategii, przez gminy wchodzące w skład Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, precyzującej działania o charakterze zintegrowanym. Rezultatem obrania wspólnej Strategii jest określenie i realizacja poszczególnych przedsięwzięć przyczyniających się do rozwoju Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Celem strategicznym PGN jest przejście na gospodarkę niskoemisyjną oraz dekarbonizacja gospodarki przy jednoczesnym zapewnieniu zrównoważonego rozwoju Gminy Miasto Marki. Realizacja założeń Planu gospodarki niskoemisyjnej na obszarze Gminy Miasto Marki niewątpliwie przyczynia się do poprawy jakości środowiska i jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Należy wyraźnie podkreślić, iż obszar rewitalizacji to nieduża przestrzeń miejska, zlokalizowana faktycznie w centrum miasta. Główne problemy środowiskowe obszaru rewitalizacji są tożsame dla większej części miasta i należy do nich zaliczyć jakość powietrza atmosferycznego i hałas. Część obiektów mieszkalnych zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji jest złym stanie technicznym i wymaga podjęcia działań modernizacyjnych, m. in. z zakresu efektywności energetycznej. Duże pole działań Gminy związane jest również ze zwiększeniem udziału energii ze źródeł odnawialnych. Przykładem takich rozwiązań w Markach jest Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne. Warto dodać w tym miejscu, że na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest szereg obiektów publicznych miasta.

Istotnym aspektem realizacji PGN jest spojrzenie na Marki jako części większego układu funkcjonalno-przestrzennego Warszawy i jej otoczenia. Marki powiązane mocno z przestrzenią Warszawy, realizują wspólne działania z sąsiednimi gminami, mające na celu m. in. rozwój transportu publicznego. W tym układzie obszar rewitalizacji ze względu na swoje umiejscowienie w przestrzeni Marek pełni istotną funkcję nie tylko dla mieszkańców tej części miasta, ale również innych jego części.⁷

⁷ Opracowano na podstawie Planu gospodarki niskoemisyjnej na obszarze Gminy Miasta Marki

2.8 Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Marki na lata 2016 - 2021

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Marki na lata 2016-2021 przyjęty został Uchwałą nr XXXVIII/270/2016 Rady Miasta Marki z dnia 21 grudnia 2016 roku.

W Programie określono prognozę wielkości oraz stanu technicznego zasobu mieszkaniowego Miasta Marki, z podziałem na lokale socjalne, pomieszczenia tymczasowe i pozostałe lokale mieszkalne. W Programie zakłada się, że Miasto Marki podejmować będzie działania zmierzające do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej – w miarę możliwości finansowych Gminy Miasto Marki oraz w przypadku pozyskiwania dodatkowych funduszy ze środków zewnętrznych.

Jednocześnie zakłada się, że Gmina Miasto Marki podejmować będzie wszelkie działania mające na celu utrzymanie posiadanego zasobu mieszkaniowego na takim poziomie, aby umożliwić tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych członków wspólnoty samorządowej, przeznaczając lokale mieszkalne lub socjalne dla osób ubiegających się o najem lokalu z zasobu Gminy, które spełniają kryteria określone w uchwale dotyczącej zasad gospodarowania tym zasobem, oczekują na najem lokalu w oparciu o prawomocny wyrok sądu lub nabyły uprawnienia do otrzymania lokalu zamiennego w oparciu o odrębne przepisy.

W Programie zauważa się, że ograniczone środki finansowe Gminy uniemożliwiają bieżą realizację nowego budownictwa mieszkaniowego. Liczba osób oczekujących pomocy poprzez oddanie w najem lokalu przewyższa bieżące zdolności Gminy, dlatego założono, iż w pierwszych latach obowiązywania Programu realizowana będzie zasada, iż w pierwszej kolejności wykonywane będą zadania wynikające dla Gminy wprost z ustawy o ochronie praw lokatorów w mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego.

Zakłada się, że na osiągnięcie prognozowanego stanu liczby lokali mieszkalnych na koniec obowiązywania Programu bezpośredni wpływ będzie mieć powstanie około 100 nowych lokali komunalnych, a także sukcesywne przekwalifikowanie lokali mieszkalnych na lokale socjalne i pomieszczenia tymczasowe.

Powiększanie mieszkaniowego zasobu Gminy, w tym zasobu lokali socjalnych oraz pomieszczeń tymczasowych winno być realizowane w miarę możliwości przez:

- 1) nowe budownictwo komunalne realizowane w ramach własnych środków finansowych, w tym również z wykorzystaniem środków przeznaczonych na ten cel w budżecie Państwa, a także w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego lub koncesji na roboty budowlane;
- 2) adaptacje budynków komunalnych i powierzchni niemieszkalnych na lokale mieszkalne i socjalne,
- 3) przekwalifikowanie lokali mieszkalnych na lokale socjalne lub pomieszczenia tymczasowe,
- 4) przejęcie budynków lub lokali na podstawie obowiązujących przepisów, celem adaptacji na lokale mieszkalne, socjalne lub pomieszczenia tymczasowe,
- 5) partycypacje i wynajem w Towarzystwie Budownictwa Społecznego.

Zakłada się, że w trakcie realizacji Programu realizowane będą systematycznie, zgodnie z przyjętym przez administratora budynków harmonogramem, inwestycje i remonty. Ma to szczególne znaczenie w przypadku budynków, które zostały wybudowane w dość odległym okresie czasu. Jak wynika z inwentaryzacji stanu technicznego zasobu mieszkaniowego Gminy Miasto Marki ponad 60% obiektów powstało przed 1939 rokiem. Dominującym sposobem ogrzewania mieszkań były piece węglowe. Tylko nieco ponad 12% zasobu mieszkaniowego było w dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym, około 20% w złym lub bardzo złym.

Tabela 4. Stan techniczny zasobu mieszkaniowego Gminy Miasto Marki – wiek budynków (wg stanu z 2016 roku)

Lp.	Lata budowy	Liczba	Udział % w całości
1	Wybudowane przed 1939	42	63,63%
2	Wybudowane w latach 1940-1955	5	7,57%
3	Wybudowane w latach 1956-2002	17	26,76%
4	Wybudowane w latach 2003-2006	2	3,04%
5	Razem	66	100,00%

Źródło: Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Marki na lata 2016-2021

Tabela 5. Stan techniczny zasobu mieszkaniowego Gminy Miasto Marki – wyposażenie techniczne lokali mieszkalnych (wg stanu z 2016 roku)

Lp.	Nazwa urządzenia technicznego	Liczba lokali	Udział % w całości
1	Ogrzewanie	593	100,00%
	a) gazowe	3	0,51%
	b) elektryczne	36	6,07%
	c) piecowe	554	93,42%
2	Instalacja elektryczna	593	100%
3	Instalacja gazowa	73	12,31%
4	Lokale z instalacją wod. kan.	516	87,02%
5	Lokale bez instalacji wod. kan.	77	12,98%

Źródło: Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Marki na lata 2016-2021

Tabela 6. Stan techniczny lokali mieszkalnych zasobu mieszkaniowego Gminy Miasto Marki (wg stanu z 2016 roku)

Lp.	Stan techniczny	Opis	Liczba lokali	Udział % w całości
1	Bardzo dobry	Lokale wyposażone w media w budynkach nowych (do 20 lat) lub po remontach kapitalnych	36	6,07%
2	Dobry	Lokale wyposażone w media w budynkach wymagających jedynie drobnych napraw	37	6,24
3	Średni	Lokale wyposażone w media w budynkach wymagających napraw (remontów) poszczególnych elementów w okresie najbliższych 10 lat	366	65,09
4	Zły	Lokale bez łazienek i WC usytuowane w budynkach wymagających gruntownych remontów i modernizacji	112	18,89
5	Bardzo zły	Lokale mieszkalne o niskim standardzie w budynkach zakwalifikowanych do rozbiórki ze względu na bardzo wysoki koszt remontu	22	3,71
6	Razem	-	593	100,00%

Jak wynika z diagnozy delimitacyjnej na obszarze rewitalizacji wyraźnie koncentruje się zabudowa komunalna miasta Marki, w tym również obiekty będące w złym stanie technicznym. Stan techniczny obiektów komunalnych w Markach był jednym z kluczowych wskaźników branych pod uwagę przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Na obszarze zdegradowanym zlokalizowanych było 84%, natomiast na obszarze rewitalizacji 71% obiektów komunalnych miasta Marki będących w złym stanie technicznym. Jednocześnie na tym obszarze zdiagnozowano występowanie problemów społecznych.

Prowadzenie działań modernizacyjnych i remontowych zasobu komunalnego Miasta Marki ma istotne znaczenie dla realizacji kompleksowej rewitalizacji. W dalszej części opracowania (w diagnozie pogłębionej, w sferze technicznej) przedstawiono aktualny stan potrzeb remontowych obiektów mieszkalnych należących do zasobu komunalnego Miasta Marki.⁸

⁸ Opracowano na podstawie Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Marki na lata 2016-2021

2.9. Strategia Mieszkaniowa Gminy Miasto Marki na lata 2016-2025

Strategia Mieszkaniowa Gminy Miasto Marki na lata 2016-2025 przyjęta została Uchwałą nr XXXVIII/269/2016 Rady Miasta Marki z dnia 21 grudnia 2016 roku.

Tworząc Strategię Mieszkaniową Gmina Miasto Marki uwzględniła w szczególny sposób wyzwania stojące przed mieszkalnictwem, do których należy zaliczyć dwa priorytety polityki publicznej: zrównoważony rozwój i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

W diagnozie opracowanej na potrzeby Strategii Mieszkaniowej zwrócono uwagę, że pomimo odpowiedniego poziomu nasycenia w mieszkania w Markach, wysokiego tempa rozwoju budownictwa mieszkaniowego oraz statystycznej równowagi w zakresie liczby mieszkań w stosunku do liczby gospodarstw domowych, istnieją jeszcze niezrealizowane przez miasto potrzeby mieszkaniowe w stosunku do ubogiej części ludności. Wg danych z 2016 roku bieżące potrzeby mieszkaniowe w tym zakresie szacowano na poziomie 41 lokali.

Za motory rozwoju lokalnego sektora mieszkaniowego w Markach uznano: lokalizację gminy, zainteresowanie inwestowaniem na terenie miasta przez dużą liczbę deweloperów, zasoby gruntów inwestycyjnych na cele mieszkaniowe. Przekłada się to na dużą podaż prywatną i konkurencyjność cen lokali mieszkalnych oraz domów jednorodzinnych w stosunku do cen w Warszawie.

W Strategii mieszkaniowej zdiagnozowano potrzeby mieszkaniowe zasobu komunalnego Gminy Miasto Marki na około 300 lokali, z czego około 250 lokali niezbędnych będzie do zabezpieczenia działań określonych w Strategii Mieszkaniowej i Wieloletnim Programie Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Gminy Miasto Marki, związanych m. in. z poprawą stanu technicznego zasobu i komfortu zamieszkania obecnych najemców oraz bieżącej realizacji zadań gminy w zakresie eksmisyjnych wyroków sądowych z prawem do lokalu socjalnego. Około 50 lokali będzie mogło zostać przeznaczonych do najmu osobom, które spełniać będą określone przez gminę warunki w innych przepisach prawa miejscowego.

W Strategii mieszkaniowej Marek określono trzy priorytety:

- Priorytet 1. Rozwinięty rynek mieszkaniowe,
- Priorytet 2. Zrewitalizowane zasoby mieszkaniowe,
- Priorytet 3. Zrównoważona gospodarka mieszkaniowym zasobem miasta.

Dwa ostatnie priorytety wydają się być w szczególny sposób związane z kwestiami rewitalizacji. Należy bowiem podkreślić, iż większość zasobu komunalnego Gminy Miasto Marki zlokalizowana jest na obszarze rewitalizacji. Można zatem przyjąć, że kierunki działań, które zostały ujęte w Strategii mieszkaniowej w odniesieniu do tych dwóch priorytetów w bardzo dużym zakresie wykazują spójność z potrzebami rewitalizacyjnymi Miasta Marki.

W priorytecie 2. Zrewitalizowane zasoby mieszkaniowe przewidziano do realizacji następujące kierunki działań:

- Poprawa stanu technicznego gminnych zasobów mieszkaniowych,
- Poprawa stanu technicznego zasobów mieszkaniowych,
- Poprawa efektywności energetycznej budynków mieszkalnych,

- Poprawa estetyki i zagospodarowanie terenów.

W priorytecie 3. Zrównoważona gospodarka mieszkaniowym zasobem miasta przewidziano do realizacji następujące kierunki działań:

- Realizacja na bieżąco list osób oczekujących na lokale gminne,
- Przeciwdziałanie groźbie eksmisji i wykluczeniu społecznemu,
- Zwiększenie stopnia pokrycia kosztów utrzymania zasobu przez czynsz najmu,
- Racjonalna prywatyzacja zasobu,
- Poprawa stanu technicznego gminnych zasobów mieszkaniowych.

W Strategii mieszkaniowej zwrócono uwagę na to, że większość budynków mieszkalnych w Markach wymaga, obok przeprowadzenia remontów bieżących, również termomodernizacji. Dotyczy to w szczególności budynków stanowiących własność gminy. Ważne są również kwestie związane z ochroną zabytków i ich renowacją.

Obok działań remontowych i modernizacyjnych należy dążyć do zwiększenia atrakcyjności otoczenia nieruchomości poprzez:

- Usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych,
- Remonty dróg osiedlowych i chodników,
- Zwiększanie liczby nasadzeń wieloletnich,
- Pielęgnację terenów zielonych,
- Częste kontrolowanie porządku wokół budynków,
- Zwiększanie liczby ławek,
- Zwiększanie liczby placów zabaw,
- Wyposażenie osiedli w urządzenia sportowe,
- Usuwanie nieestetycznych obiektów małej architektury (nieużytkowanych lub użytkowanych bezprawnie, np. budynki gospodarcze, komórki, fragmenty dawnej zabudowy w postaci murów, ogrodzeń) oraz budowę nowych elementów małej architektury,
- Zagospodarowanie terenów pod parkingi.

W Strategii mieszkaniowej podkreślono, że ważnym narzędziem realizacji celu związanego z poprawą otoczenia budynków może być Marecki Budżet Obywatelski, który dodatkowo przyniesie efekt aktywizacji mieszkańców.

Strategia mieszkaniowa zwraca uwagę jeszcze na jeden ważny aspekt społeczny związany z rewitalizacją. Podkreśla, że ma społeczne uzasadnienie zasiedlanie budynków zarówno rodzinami uprawnionymi do lokali socjalnych, jak również do lokali, których najem nawiązywany jest na czas nieoznaczony. Doświadczenia wskazują bowiem, że uprawnionymi do lokali socjalnych są osoby znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej, mające niski status socjalny. Rozproszenie lokali socjalnych wśród innych lokali komunalnych zapewnia najemcom tych lokali uczestniczenie w normalny życiu społecznym, tworząc szanse na poprawę statusu i umożliwiając integrację społeczną. Tworzenie osiedli budownictwa socjalnego skutkuje protestami właścicieli lub mieszkańców sąsiednich

nieruchomości, często uniemożliwiając albo spowalniając procedury uzyskania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu oraz pozwolenia na budowę.⁹

2.10. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Marki na lata 2017-2020

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Marki na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą nr XLV/362/2017 Rady Miasta Marki z dnia 24 maja 2017 roku. Głównym celem Programu jest pomoc przy aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym kulturowe dziedzictwo gminy. Wskazane w Programie działania ukierunkowane są na: poprawę stanu zabytków, ich adaptację, rewaloryzację, przywrócenie ładu przestrzennego oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Ponadto Program poprzez działania edukacyjne ma za zadanie obudzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli, a także znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni dla budowania kapitału społecznego.

Warto dodać, że Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 jest pierwszym opracowaniem w tym zakresie w Markach.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Marki zawiera karty ewidencyjne dla 35 obiektów oraz 23 karty ewidencyjne dla stanowisk archeologicznych. Są one podstawą Programu.

Na terenie Miasta Marki znajdują się 22 obiekty wpisane do rejestru zabytków. Większość (18 obiektów) stanowi zespół budowlany osiedla robotniczego położony przy fabryce braci Briggsów. Ponadto do rejestru wpisane są: Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, dawna szkoła elementarna – dziś Marecki Ośrodek Kultury oraz Pałac Briggsów wraz z parkiem.

W Makrach znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Szczególną wartość zabytkową ma osada fabryczna w Markach, powstała na przełomie XIX i XX wieku, stanowiące swego rodzaju żywy skansen architektury domów robotniczych tamtych czasów.

Program podkreśla, że pozostałości po fabryce przędzalniczej, osiedle robotnicze, budynek dawnej szkoły elementarnej, pałac wraz z parkiem są zabytkami unikatowymi w skali kraju, mającymi wysokie walory historyczne i architektoniczne. Ważną rolę w krajobrazie miasta odgrywa również Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, Kościół w parafii rzymskokatolickiej św. Andrzeja Boboli, schron dla broni maszynowej Regelpbau 514, willa „Czerwony Dwór”.

Na obszarze rewitalizacji występuje szczególna koncentracja obiektów zabytkowych miasta. Należy do niej zabudowa fabryczna rodziny Briggsów (podobszar rewitalizacji OR1), która w dużym stopniu przyczyniła się do rozwoju miast Marki. W skład zabudowy fabrycznej, powstałej w latach 1883-1895 wchodzi:

- Domy wielorodzinne, zbudowane z czerwonej cegły, nietynkowane, zbliżone wyglądem do angielskich osiedli przyfabrycznych z tego okresu,
- Pałacyk – rezydencja Briggsów, z białej cegły w stylu eklektycznym,

⁹ Opracowano na podstawie Strategii Mieszkaniowej Gminy Miasto Marki na lata 2016-2025

- Park krajobrazowy, założony w stylu angielskim, usytuowany tuż obok zabudowań fabrycznych,
- Hale fabryczne, z których do naszych czasów zachowały się kotłownia, turbinownia i fabryczny komin,
- Dawna szkoła elementarna (obecnie Marecki Ośrodek Kultury), z czerwonej cegły, jednopiętrowy z wieżą, podobna do budynków szkolnych budowanych w Bradford.

Stan zachowania zabudowań fabrycznych – kotłownia wraz z kominem, turbinownia jest niestety zły. Przeprowadzone prace konserwatorskie pozwoliły zabezpieczyć fabrykę wraz z podstawą komina przed zalewaniem. Miasto niestety nie posiada w obecnej chwili środków na generalny remont obiektu.

Również zachowany schron dla broni maszynowej Regelbau 514 z II wojny jest w złym stanie technicznym. Natomiast stan pozostałych obiektów jest dobry. Przeprowadzono m. in. rewitalizację parku wraz z remontami ciągów komunikacyjnych.

Pozostałe obiekty zabytkowe miasta nie wymagają aż tak kosztownych nakładów, jednak każdy z nich wymaga podjęcia prac remontowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Marki podkreśla, że działania prowadzące do rewaloryzacji elementów krajobrazu kulturowego miasta i ich promocji powinny być prowadzone w sposób uważny, zaplanowany i kontrolowany, przy udziale odpowiednich specjalistów. W przeciwnym razie poprawne spożytkowanie szans może zostać zagrożone poprzez pomniejszenie bądź zatarcie wartości kulturowych gminy, np. w wyniku realizacji nowego budownictwa mieszkalnego czy rekreacyjnego, czy też błędnie prowadzonych inwestycji remontowych.

Zasadniczym celem działań ujętych w Programie jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych i rewaloryzacja, zarówno przez Gminę, jak i przez prywatnych właścicieli obiektów, w celu zachowania ładu przestrzennego oraz rozwoju turystyki i szeroko rozumianej gospodarki, co w konsekwencji zaowocuje utrwaleniem poczucia tożsamości społeczności lokalnej.

W Programie wyznaczono 4 priorytety tematyczne:

1. Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy,
2. Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego,
3. Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
4. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Marki.¹⁰

¹⁰ Opracowano na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Marki na lata 2017-2020

3. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji

Istotne dla dalszej części prac nad strukturą operacyjną programu rewitalizacji było pogłębienie diagnozy zjawisk i czynników kryzysowych występujących na obszarze rewitalizacji, jak również wskazanie mocnych stron obszaru, na których można oprzeć pomysł na rewitalizację (analiza lokalnych potencjałów).

Pogłębioną diagnozę obszaru rewitalizacji przeprowadzono z wykorzystaniem różnych technik i narzędzi badawczych. W pierwszej kolejności pozyskano szeroki zasób danych statystycznych oraz jakościowych z publicznych baz danych. Źródłem danych były zasoby Urzędu Miasta Marki oraz innych instytucji publicznych działających w mieście, w szczególności Ośrodka Pomocy Społecznej w Markach, Miejskiego Ośrodka Kultury, Policji.

Istotnej wiedzy nt. postrzegania podobszarów rewitalizacji oraz ich problemów i potencjałów dostarczyły badania przeprowadzone z mieszkańcami. Do aktywnych form zbierania uwag i opinii mieszkańców, wykorzystanych na etapie opracowania diagnozy pogłębionej, należy zaliczyć spacerzy badawcze, badania ankietowe z mieszkańcami oraz spotkania konsultacyjne w formule warsztatów deliberative mapping.

Spacer badawczy odbył się w sobotę 26 października 2019 roku w godzinach 12:00 – 14:15 i cieszył się dużym zainteresowaniem mieszkańców Marek. Ogółem wzięło w nim udział 60 osób (wśród nich piętnaścioro dzieci w różnym wieku). Reprezentowani byli mieszkańcy osiedla pofabrycznego, aktywiści lokalni i parafialni, panie z Mareckiego Klubu Mam oraz mieszkańcy innych części gminy, co pozwoliło usłyszeć zróżnicowane opinie o na temat odwiedzanej przestrzeni. Efektywnej pracy sprzyjała słoneczna pogoda.

Gmina Miasto Marki w ramach opracowania pogłębionej diagnozy zorganizowała spotkania konsultacyjne z interesariuszami rewitalizacji w poniższych terminach i lokalizacjach:

1. 7 grudnia 2019 r. o godz. 12.30-15.30 (sobota) w Centrum Aktywności Fabryczna 3 w Markach (ul. Fabryczna 3, w Markach);
2. 28 stycznia 2020 r. o godz. 18.00-20.00 (wtorek) w Mareckim Centrum Edukacyjno - Rekreacyjnym (ul. Wspólna 40, w Markach).

Celem spotkań konsultacyjnych było poznanie preferencji mieszkańców i ich propozycji wprowadzania zmian na terenach podobszarów rewitalizacji. Uczestnikami spotkań byli: mieszkańcy, przedsiębiorcy, osoby pracujące na terenie podobszarów rewitalizacji.

Spotkania zostały zrealizowane w formule umożliwiającej zrozumienie perspektywy mieszkańców przez przedstawicieli administracji samorządowej i uwzględnienie ich preferencji i potrzeb w procesie decyzyjnym. Mieszkańcy mieli swobodę w ustalaniu hierarchii omawianych problemów, nie byli ograniczani przez ekspertów. Zgłaszane przez mieszkańców propozycje na temat danego zagadnienia mogą zostać potraktowane jako wytyczne przy ostatecznym przygotowaniu planów rozwoju czy zagospodarowania przestrzennego.

Zaproszeni do dyskusji zostali zarówno mieszkańcy podobszarów rewitalizacji (38 osób) jak i eksperci (5 osób). Po wysłuchaniu krótkiego wprowadzenia dotyczącego procesu opracowania GPR-u w Markach, przystąpiono do realizacji warsztatów mapowych. Na połączonych stołach kolejno

rozkładano mapy poszczególnych podobszarów rewitalizacji oraz udostępnione tokeny symbolizujące różne wzory infrastruktury terenowej (m. in. zieleń publiczną, miejsce parkingowe, przystanek, chodnik, drogę rowerową, plac zabaw, przedszkole, szkołę). W ramach panelu przedyskutowano z mieszkańcami zakres ich zdaniem najważniejszych problemów na ich podobszarze rewitalizacji oraz dokonano próby ich lokalizacji na mapie. Wyniki dyskusji zostały zebrane w formie listy celów. Finalnie uczestnicy panelu przy użyciu tokenów wskazali na mapach pomysły rewitalizacyjne na każdym z pięciu podobszarów rewitalizacji.

Wiedzy nt. podobszarów rewitalizacji dostarcza raport z badań ankietowych z mieszkańcami.

Badanie miało formę ankiety internetowej (CAWI) i zostało przeprowadzone w listopadzie i grudniu 2019 roku. Link do ankiety został umieszczony na stronie internetowej Urzędu Miasta Marki oraz na jego kontach w mediach społecznościowych. Dostęp do badania był otwarty – ankietę mógł wypełnić każdy zainteresowany – zatem badanie miało charakter sondażowy. Zebrano łącznie 53 w pełni wypełnione ankiety, z czego jako obszar, z którym są najbardziej związani, wskazało:

- Podobszar rewitalizacji „Kompleks Urbanistyczny Osiedla Robotniczego Braci Briggs” – 8 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Urząd Miasta Marki” – 12 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Małachowskiego” – 4 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Wspólna” – 9 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Grunwaldzka” – 12 respondentów,
- 8 osób odpowiedziało, że nie są blisko związani z żadnym z wymienionych obszarów.

Struktura pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji odpowiada podziałowi na sfery:

- społeczną,
- gospodarczą,
- środowiskową,
- przestrzenno-funkcjonalną,
- technicznej.

W podsumowaniu pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji wskazano na problemy i potencjały obszaru rewitalizacji.

3.1 Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji w sferze społecznej

3.1.1 Demografia

Pierwsze wzmianki o terenie, na którym zlokalizowane jest miasto Marki znajdują się już w dokumentach z XVI wieku. Można w nich przeczytać, o dwóch młynach, które zbudowano na rzece Długiej. Po raz pierwszy nazwa Marki pojawiła się na początku XVII w. w dokumentach Metryki Koronnej. Najstarsza mapa z nazwą Marki pochodzi z 1766 r. Wieś wzięła nazwę od nazwiska pierwszych osadników – Manków lub Marków. W 1827 r. zamieszkiwało ją 414 mieszkańców w 70 domach. I tak było do początku lat 80. XIX wieku.

Wówczas w Markach pojawili się bracia Edward i John Briggsowie oraz Ernest Posselt. Wybrali Marki na lokalizację fabryki przędzalniczej, która stała się kołem zamachowym rozwoju miasta. Dzięki tej inwestycji powstały m.in. osiedle robotnicze (czyli kamienice), kolejka wąskotorowa (zlikwidowana w latach 70. poprzedniego stulecia) i kościół św. Izydora. Pod koniec XIX w. Marki liczyły około 10 tysięcy mieszkańców i były jednym z najpotężniejszych ośrodków przemysłowych w zaborze rosyjskim. Po drugiej wojnie światowej, zyskiwało na znaczeniu także rzemiosło, które stanowiło zaplecze dla warszawskiego rynku. W 1967 r. Marki uzyskały prawa miejskie. Od końca XX wieku jesteśmy świadkami intensywnego rozwoju mieszkalnictwa.

Rysunek 1. Marki na tle Aglomeracji Warszawskiej

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Miasto Marki na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2022-2025

Marki, sąsiadując z Warszawą, stały się zapleczem mieszkaniowym stolicy. Potwierdzeniem tego faktu jest napływ nowych mieszkańców. W ślad za tym idą inwestycje samorządowe. W kadencji 2010-2014

uwaga była skupiona na budowie sieci kanalizacji sanitarnej oraz przyłączy do gospodarstw domowych. W kadencji 2014-2018 samorządowcy położyli nacisk na rozbudowę infrastruktury edukacyjnej (budowa oraz rozbudowa szkół i przedszkoli) i inwestycje drogowe, dofinansowane zarówno z rządowej jak i unijnej puli (m.in. przebudowa dróg na Zieleńcu).

W 2019 r. zakończyły się:

- budowa Mareckiego Centrum Edukacyjno-Rekreacyjnego (szkoła, basen, sala sportowa, sala widowiskowa),
- rozbudowa i przebudowa Szkoły Podstawowej nr 2,
- rozbudowa przedszkola miejskiego nr 2,
- budowa filii przedszkola miejskiego nr 1.¹¹

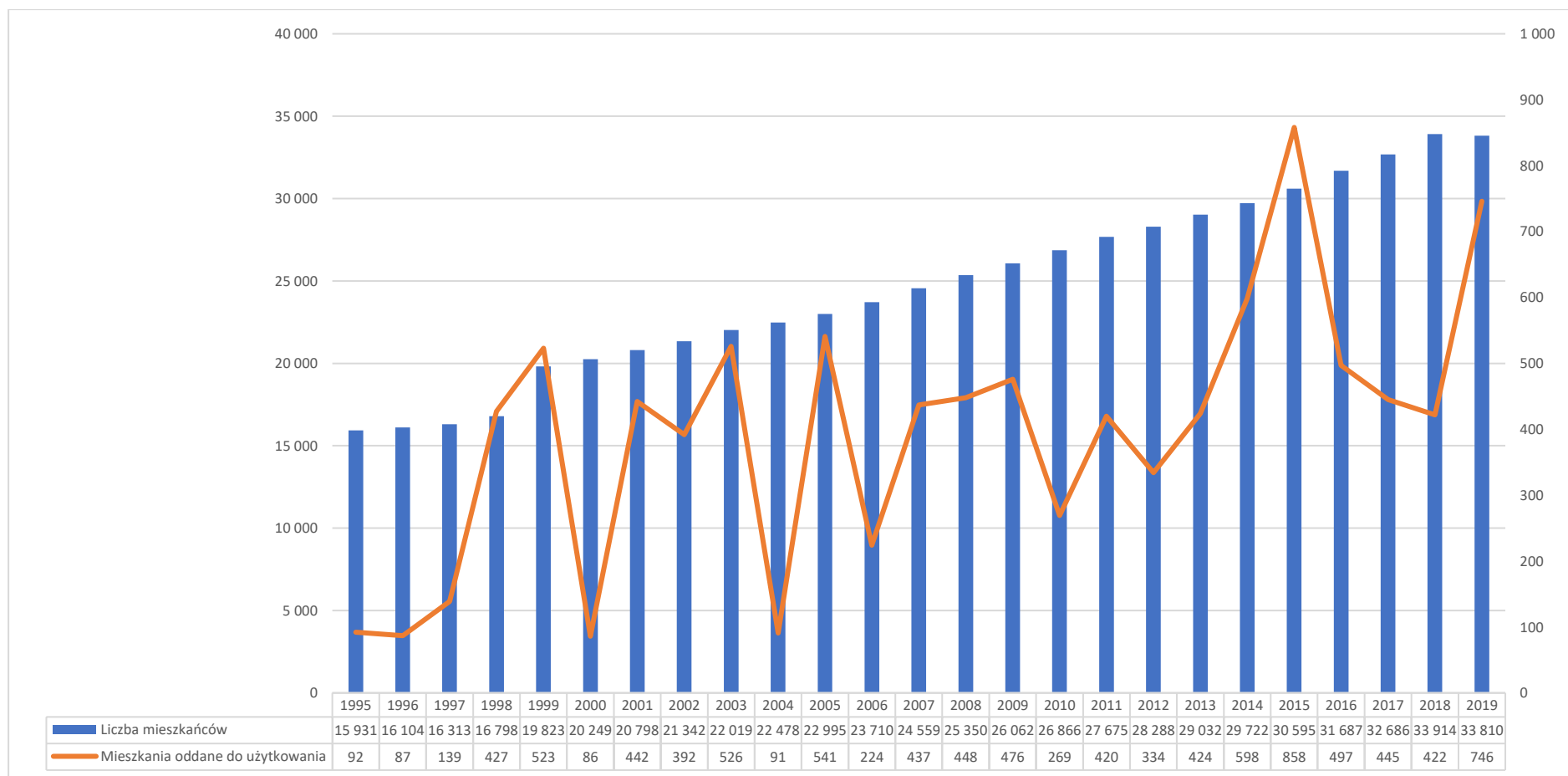
Wg danych UM w Markach w 2019 roku miasto posiadało 33 810 mieszkańców. W 1995 roku Marki liczyły 15 931 mieszkańców, co oznacza, że powiększyły się dwukrotnie pod względem liczby mieszkańców. W tym okresie oddano do użytkowania 9 944 mieszkań. Od 2015 roku widoczny był wzrost dynamiki ilości mieszkań oddawanych do użytkowania. Ich największą liczbę odnotowano w 2015, kiedy do użytkowania oddano 858 mieszkań. Warto dodać, że zdecydowaną większość nowej zabudowy stanowiły budynki jednorodzinne. Dane GUS za okres od 2013 do 2019 wskazują, że z 1775 nowo powstałych budynków, 1688 stanowiły budynki jednorodzinne a 87 budynki wielorodzinne.

W ciągu ostatnich dekad Marki zmieniały się bardzo dynamicznie, stając się swoistą podmiejską, gęsto zabudowaną strefą podmiejską Warszawy, w przeważającym stopniu pokrytą zabudową jednorodzinną oraz kilkoma strefami zabudowy wielorodzinnej.

Na tym tle obszary rewitalizacji obejmują zasadniczo wyraźnie starszą tkankę mieszkaniową, w dużym stopniu wielorodzinną. Jest to przestrzeń, w której zlokalizowane jest budownictwo komunalne miasta Marki.

¹¹ Na podstawie: <http://www.marki.pl/>

Rysunek 2. Dane nt. ludności i mieszkań oddanych do użytkowania w Markach od 1995 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

W Markach wyznaczono łącznie 5 zamieszkanym podobszarów rewitalizacji, z których największy to podobszar nr 1 Osiedle Braci Briggsów. Łącznie podobszary rewitalizacji wg danych UM Marki zamieszkałe były na koniec 2019 roku przez 1446 osób, co stanowiło 4,3% ludności miasta. Największy pod względem ludności podobszar rewitalizacji Osiedle braci Briggsów zamieszkiwało w 2019 roku 610 osób, kolejny podobszar Wspólna 467 osób. Obie te przestrzenie skupiały łącznie 74,5% ludności obszaru rewitalizacji w Markach. Oznacza to, że pozostałe trzy podobszary były niewielkimi w skali całego miasta skupiskami ludności, liczącymi 93, 124 oraz 152 mieszkańców.

Cechą wspólną dla wszystkich podobszarów rewitalizacji był systematyczny ubytek ludności. Od 2010 do 2019 roku liczba ludności wyznaczonego obszaru rewitalizacji zmniejszyła się o 258 osób, czyli 15,14%. Największy procentowy ubytek ludności dotyczył podobszaru rewitalizacji Małachowskiego. W analizowanym okresie ubyło 43,6% mieszkańców. W tym samym czasie w skali całego miasta odnotowano wzrost liczby ludności o 26,5%.

Rysunek 3. Stan i zmiany liczby ludności przestrzeni zajętych przez podobszary rewitalizacji w Markach w okresie od 2010 do 2019 roku

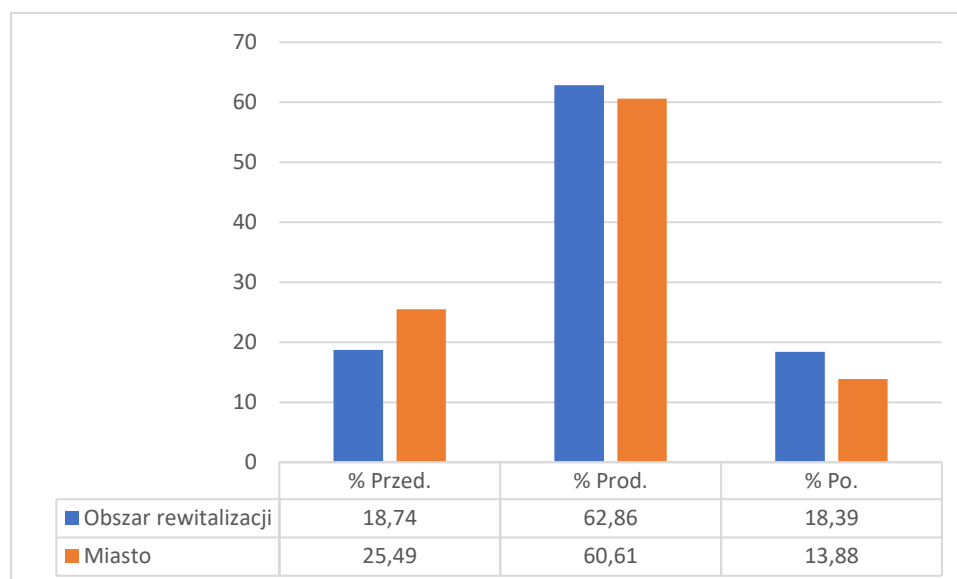
Podobszar rewitalizacji	2019	2017	2010	Zmiana ilościowa 2019/2010	Zmiana % 2019/2010
OR1 Osiedle Braci Briggsów	610	638	705	-95	-13,47
OR2 Urząd Miasta	152	156	164	-12	-7,31
OR3 Małachowskiego	93	148	165	-72	-43,63
OR4 Wspólna	467	481	519	-52	-10,01
OR5 Grunwaldzka	124	130	151	-27	-17,88
Razem OR	1446	1553	1704	-258	-15,14

Źródło: dane z ewidencji ludności UM Marki

Struktura ludności obszaru rewitalizacji wg ekonomicznych grup wieku wykazywała różnice w porównaniu do przestrzeni całego miasta. Wyraźne różnice widać było w udziale ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym. W 2019 roku wg danych ewidencji ludności UM Marki na obszarze rewitalizacji ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 18,74% ludności ogółem. W skali miasta odsetek ten był wyraźnie wyższy i wynosił 25,49%. Obszar rewitalizacji charakteryzował się jednocześnie wyraźnie wyższym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym. W 2019 roku było to 18,39% ludności ogółem obszaru rewitalizacji. W skali miasta odsetek ten wynosił 13,88%. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym charakteryzował się mniejszym zróżnicowaniem. Większy o około 2% był na obszarze rewitalizacji, wynosząc w 2019 roku 62,86% ludności ogółem.

Struktura ludności obszaru rewitalizacji potwierdza fakt, że przestrzeń ta nie jest atrakcyjnym kierunkiem migracji nowych mieszkańców. Należy założyć bowiem, że migracje dotyczą głównie młodych mieszkańców (w wieku produkcyjnym), często w wieku reprodukcyjnym. Stąd na obszarze rewitalizacji widoczny był wyraźnie niższy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym i wyższy w wieku poprodukcyjnym. Należy przy tym dodać, że ze względu na charakter miasta, należy je traktować jako przestrzeń o korzystnej pod względem ekonomicznym strukturze ludności. Po tym względem obszar rewitalizacji charakteryzuje się mniej korzystną strukturą wieku ludności. Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym w skali województwa mazowieckiego wg danych GUS w 2018 roku wynosił 19,0%, w skali kraju 18,1%, czyli były to wartości porównywalne ze wskaźnikami notowanymi dla obszaru rewitalizacji.

Rysunek 4. Struktura ludności obszaru rewitalizacji oraz miasta wg ekonomicznych grup wieku w 2019 roku

Źródło: GUS/ BDL

Na obszarze rewitalizacji w 2019 roku mieszkało nieznacznie więcej kobiet (739 osób) niż mężczyzn (707). Więcej mężczyzn było w grupie ludności w wieku produkcyjnym (497 mężczyzn i 412 kobiet). Przewaga ilościowa kobiet dotyczyła grupy ludności w wieku poprodukcyjnym (266 kobiet i 74 mężczyzn).

Struktura ludności poszczególnych podobszarów zasadniczo zbliżona była do siebie, tj. notowano niższy od średniej dla miasta odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (najwyższy w podobszarze rewitalizacji OR3 Małachowskiego). Wyższy był również odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (najwyższy w podobszarach OR2 Urząd Miasta i OR1 Osiedle Braci Briggsów, najniższy w podobszarze OR4 Wspólna).

Tabela 7. Struktura ludności obszaru rewitalizacji miasta Marki w 2019 roku

Ekonomiczne grupy wieku		OR1	OR2	OR3	OR4	OR5	Razem
Przedprodukcyjni	K	57	11	12	45	10	135
	M	62	13	7	42	12	136
	Razem	119	24	19	87	22	271
Produkcyjni	K	173	42	27	138	32	412
	M	195	53	32	172	45	497
	Razem	368	95	59	310	77	909
Poprodukcyjni	K	78	23	14	55	22	192
	M	45	10	1	15	3	74
	Razem	123	33	15	70	25	266
Ogółem		610	152	93	467	124	1446

% ludności w wieku przedprodukcyjnym	19,50	15,78	20,43	18,62	17,74	18,74
% ludności w wieku produkcyjnym	60,32	62,5	63,44	66,38	62,09	62,86
% ludności w wieku poprodukcyjnym	20,16	21,71	16,12	14,98	20,16	18,39

Źródło: dane ewidencji ludności Miasta Marki

Na terenie Marek zaspokajanie potrzeb społecznych osób starszych jest celem Klubu Seniora, który funkcjonuje przy Mareckim Ośrodku Kultury. W ramach jego działalności organizowane są cotygodniowe imprezy artystyczne, koncerty, filmowe projekcje, spotkania z ciekawymi ludźmi, prelekcje, wieczorki taneczne i bale, konkursy, imprezy okolicznościowe (np. wigilijne, wielkanocne, z okazji Dni Babci i Dziadka, itp.), comiesięczne wyjazdy do warszawskich i okolicznych placówek kulturalnych oraz jedno- lub kilkudniowe wycieczki autokarowe krajoznawcze, wypoczynkowe lub turystyczno-pielgrzymkowe, a także wczasy. Rozwój intelektualny oraz pogłębianie wiedzy o świecie zapewnić mają działania w ramach funkcjonującego w MOK Uniwersytetu Seniora. Sprawami i problemami osób starszych zajmują się również miejscowe organizacje pozarządowe.¹² Na terenie Marek na rzecz seniorów działa kilka organizacji społecznych i zrzeszeń. Oprócz wspomnianego Klubu Seniora w Markach działa Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku, Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów koło nr 14 w Markach, Stowarzyszenie „Struga Wczoraj, Dziś, Jutro”, Stowarzyszenie „Z nami ...”. W Markach działa ponadto Marecka Rada Seniorów, będące organem doradczym Burmistrza w zakresie polityki senioralnej.

¹² Źródło: UM Marki

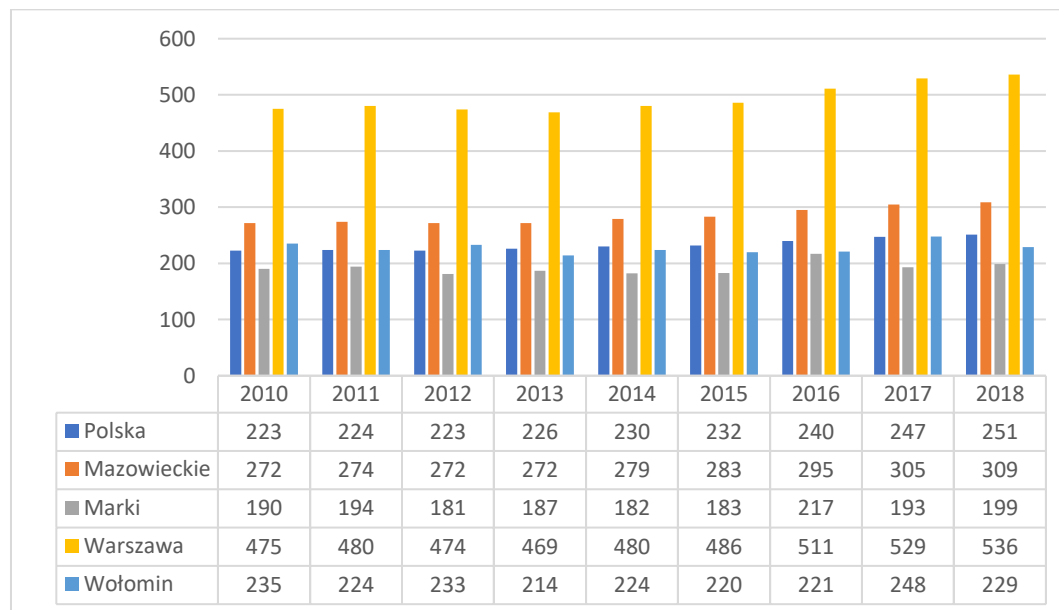
3.1.2 Bezrobocie i rynek pracy

Próbując dokonać oceny sytuacji mieszkańców obszaru rewitalizacji w Markach w sferze aktywności na rynku pracy konieczne jest przeanalizowanie dostępu do rynku pracy, biorąc pod uwagę uwarunkowania lokalizacyjne oraz społeczno-gospodarcze miasta Marki i otoczenia. Miasto Marki jest przestrzenią mocno powiązaną funkcjonalnie z Warszawą. Położenie w obrębie aglomeracji warszawskiej stwarza mieszkańcom możliwość korzystania z szerokich możliwości rynku pracy, zarówno bezpośrednio w stolicy kraju, jak też w jej otoczeniu, w tym na terenie miasta Marki.

Miasto Marki jest umiarkowanym lub małym w skali aglomeracji warszawskiej miejscem pracy, zarówno dla mieszkańców miasta, jak też osób z sąsiednich gmin, co obrazuje wskaźnik pracujących na 1000 ludności. Nasycenie osób pracujących na 1000 ludności było wyraźnie wyższe w przestrzeni Warszawy niż miasta Marki. Wskaźnik pracujących na 1000 ludności w Markach od 2010 do 2018 roku zwiększył się z wartości 190 do 199, jednak nadal był wyraźnie niższy od średniej dla kraju (251) oraz województwa mazowieckiego (309). Wyższe wskaźniki notowano również w mieście powiatowym Wołominie (229).

Wg danych GUS w 2018 roku w Markach pracowało 6733 osób. Od 2010 roku liczba osób pracujących w przestrzeni miasta zwiększyła się o 1624 osoby, co można utożsamiać z ilością nowych miejsc pracy powstałych na jego terenie. W tym samym okresie wskaźniki bezrobocia w Markach spadały, osiągając na koniec 2019 roku rekordową wartość 3,0 udziału bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Najwyższe bezrobocie w ostatniej dekadzie odnotowano w 2013 roku (7,2).

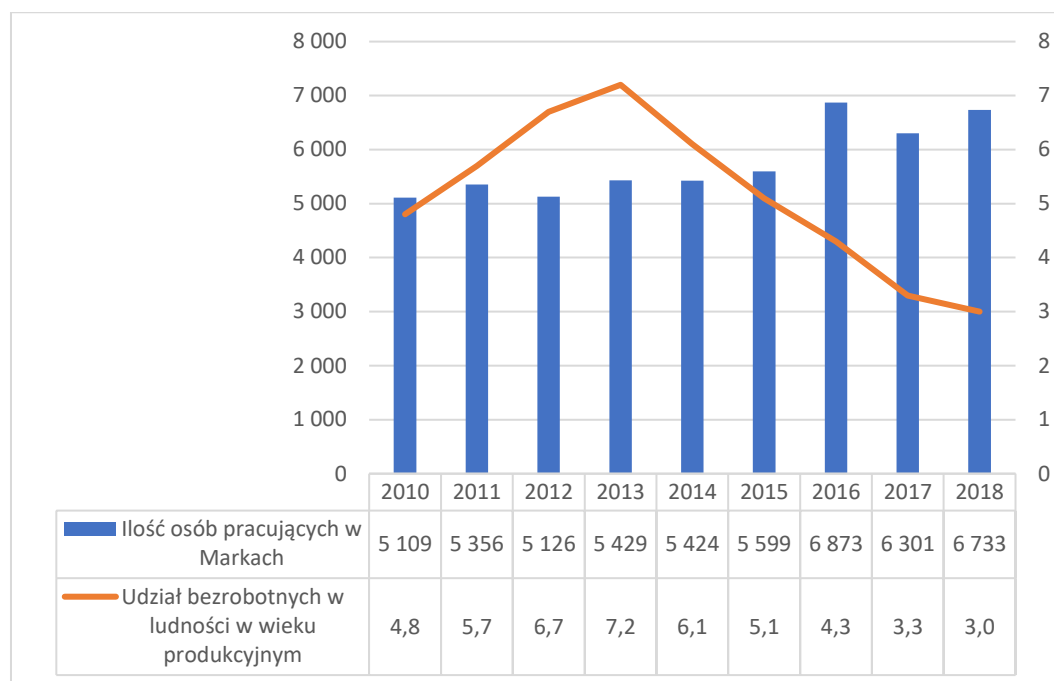
Rysunek 5. Pracujący na 1000 ludności w Markach oraz wybranych jednostkach terytorialnych od 2010 do 2018 roku¹³

Źródło: GUS/BDL

¹³ Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

Rysunek 6. Ilość osób pracujących w Markach¹⁴ oraz udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w Markach od 2010 do 2018 roku

Źródło: GUS/BDL

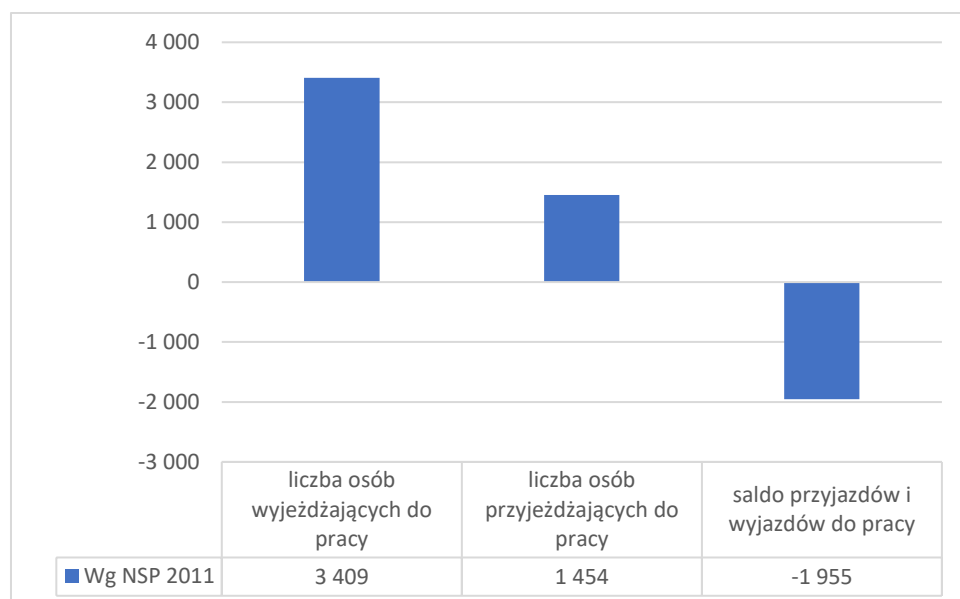
Dane dot. przyjazdów i wyjazdów do pracy w Markach, pozyskane na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2011, wskazują, że większość osób pracujących wyjeżdżała poza granice miasta w celu świadczenia pracy.

Jak już wspomniano w Markach odnotowano wzrost liczby osób pracujących na terenie miasta. Wzrost ten korelował ze wzrostem liczby ludności miasta. Jednocześnie warto zauważyć, że rosła również liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą z 3220 podmiotów w 2010 roku do 5399 podmiotów w 2019 roku.

Szczególny przyrost liczby podmiotów dotyczył mikroprzedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób. Liczba takich podmiotów wzrosła z 3092 do 5232 podmiotów w okresie od 2010 do 2019 roku. W tej liczbie znajdowały się przede wszystkim osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Wg danych GUS liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wzrosła z 2509 podmiotów w 2010 roku do 4076 podmiotów w 2019 roku. Warto zwrócić uwagę na spory wzrost liczby podmiotów zatrudniających od 10 do 49 pracowników (106 do 144).

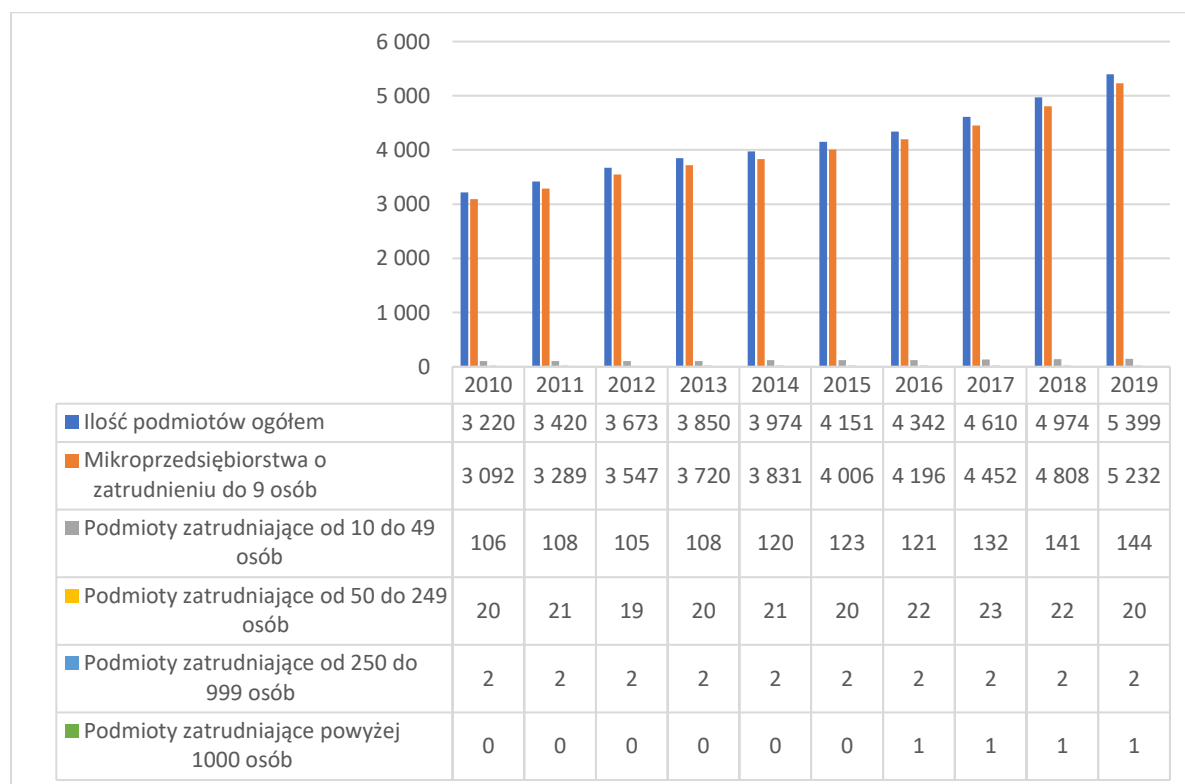
¹⁴ Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez zakładów osób fizycznych o liczbie pracujących do 5 osób, (dla lat 1995-1998); bez zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą o liczbie pracujących do 9 osób (dla 1999 r.); bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób (od 2000 r.). W 2004 i 2005 r. dla gmin miejsko-wiejskich sporządzane jest jedno sprawozdanie, brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej. Wg faktycznego miejsca pracy (dla lat 1995-2003); wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności (od 2004 r.).

Rysunek 7. Dane dot. przyjazdów i wyjazdów do pracy w Markach na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2011

Źródło: GUS/BDL

Rysunek 8. Dane dot. liczby podmiotów w Markach ujętych w REGON wg wielkości zatrudnienia od 2010 do 2019 roku

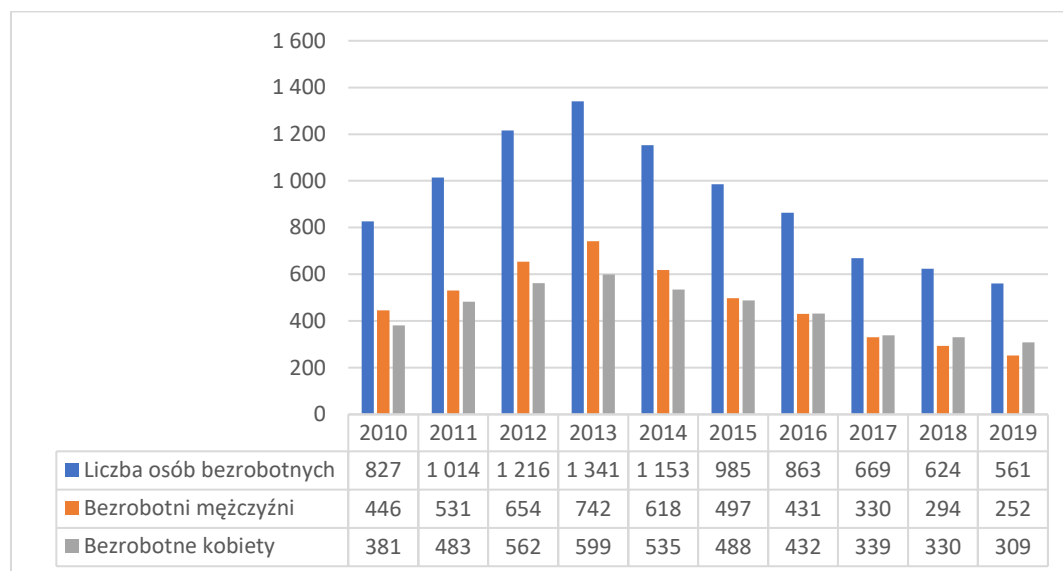

Źródło: GUS/BDL

W ostatniej dekadzie odnotowano spadek liczby bezrobotnych w Markach. Na koniec 2019 roku w Markach było 561 osób bezrobotnych, w tym 252 bezrobotnych mężczyzn, 309 bezrobotnych kobiet. Liczba osób bezrobotnych w Markach systematycznie malała od 2013 roku, kiedy to odnotowano łącznie 1341 osób bezrobotnych. Oznacza to, że w ciągu krótkiego okresu pomiędzy 2013 i 2019 rokiem skala bezrobocia zmniejszyła się ponad dwukrotnie. Bezrobocie szybciej spadało w przypadku

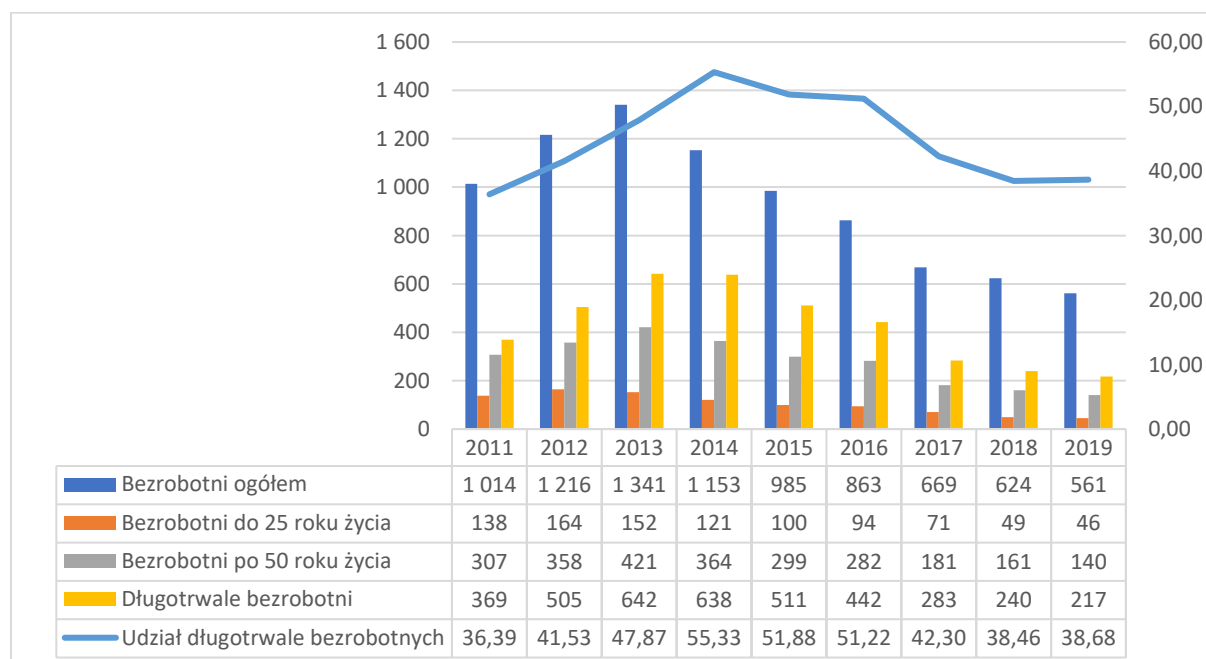
mężczyzn. W 2019 roku długotrwale bezrobotni w Markach stanowili 38,68% ogółu bezrobotnych. Odsetek ten zasadniczo nie zmienił się od 2010 roku. Warto zwrócić uwagę, że wraz ze z napływem bezrobotnych w związku z pogarszającą się koniunkturą gospodarczą rosła w szczególności liczba osób długotrwale bezrobotnych. Zjawisko to było widoczne w Markach pomiędzy 2013 i 2016 rokiem. Jednocześnie warto też zwrócić uwagę, że ubytek liczby osób długotrwale bezrobotnych występował z pewnym opóźnieniem w stosunku do ubytku bezrobotnych ogółem.

Rysunek 9. Liczba osób bezrobotnych w Markach od 2010 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

Rysunek 10. Struktura bezrobocia w Markach od 2011 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

łącznie 41 osób na 307 długotrwale bezrobotnych w Markach mieszkało na obszarze rewitalizacji. Najwięcej, bo 19 osób mieszkało na podobszarze rewitalizacji OR1 Osiedle Braci Briggsów, następnie

12 osób na OR4 Wspólna. Na obszarze trzech pozostałych podobszarach mieszkało 10 osób długotrwale bezrobotnych.

Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 ludności na obszarze rewitalizacji wynosząca 26,40 była wyraźnie wyższa od wartości wskaźnika w skali miasta wynoszącego 10,01.

W wyniku prac zespołu ds. opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Marki wyróżniono najważniejsze obszary problemowe w dziedzinie związanej z aktywnością na rynku pracy:

1. Niskie kompetencje zawodowe i społeczne utrudniające pełnienie ról społecznych i zawodowych, skutkujące brakiem umiejętności poruszania się po rynku pracy.
2. Sposób funkcjonowania społecznego osób bezrobotnych, który nacechowany jest m.in. niskim poziomem aktywności, powstawaniem zobowiązań finansowych, bardzo niskimi lub brakiem kwalifikacji zawodowych, wycofaniem z pełnienia ról społecznych i rodzinnych, uniemożliwia w praktyce aktywność na rynku pracy.¹⁵

Problem bezrobocia dotyka zasadniczo niewielką część społeczeństwa Marek, jest on jednak szczególnie widoczny na obszarze rewitalizacji. Osoby długotrwale bezrobotne, mało aktywne na rynku pracy mieszkają na obszarze, który nie wykazuje problemów strukturalnych lub przestrzenno-funkcjonalnych, utrudniających znalezienie pracy. Oznacza to, że problem w dużym stopniu jest problemem mentalnym, co potwierdza, że przyczyną bierności na rynku pracy są obok niskich kompetencji zawodowych, także niskie kompetencje społeczne.

Aktywność zawodowa mieszkańców przekłada się na zdolności zaspokajania potrzeb socjalnych rodzin. Potwierdzeniem niskiego statusu materialnego mogą być kwestie edukacji i szans na rozwój dzieci, co może skutkować przenoszeniem problemów w czasie i przestrzeni.

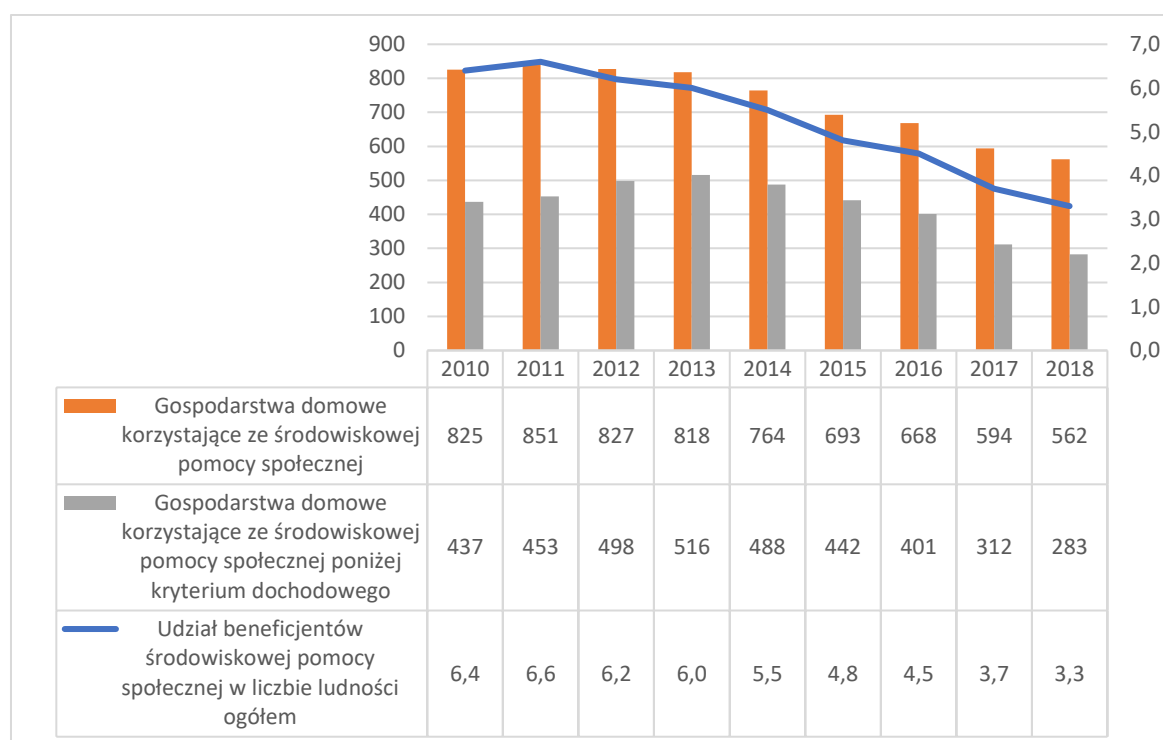
Niskie kompetencje społeczne często są istotną barierą dla aktywności społecznej, w tym również takich zagadnień jak estetyka i sposób funkcjonowania przestrzeni publicznych, otoczenia miejsca zamieszkania, współpracy sąsiedzkiej, etc.

¹⁵ Za: Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Marki na lata 2016-2021

3.1.3 Pomoc społeczna

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w Markach w 2018 roku wg danych GUS obejmował 3,3% ludności miasta i od 2010 roku zmniejszył się prawie dwukrotnie. W 2018 roku ze środowiskowej pomocy społecznej w Markach korzystało 283 gospodarstwa domowe oraz 562 osoby. W 2010 roku liczby te były wyraźnie wyższe. Ze środowiskowej pomocy społecznej korzystało 6,4% ludności miasta, w tym 437 mareckich rodzin oraz 825 osób. Spadek zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej skorelowany był więc z poprawą sytuacji ekonomicznej mieszkańców. W tym samym okresie odnotowano podobną skalę spadku liczby osób bezrobotnych.

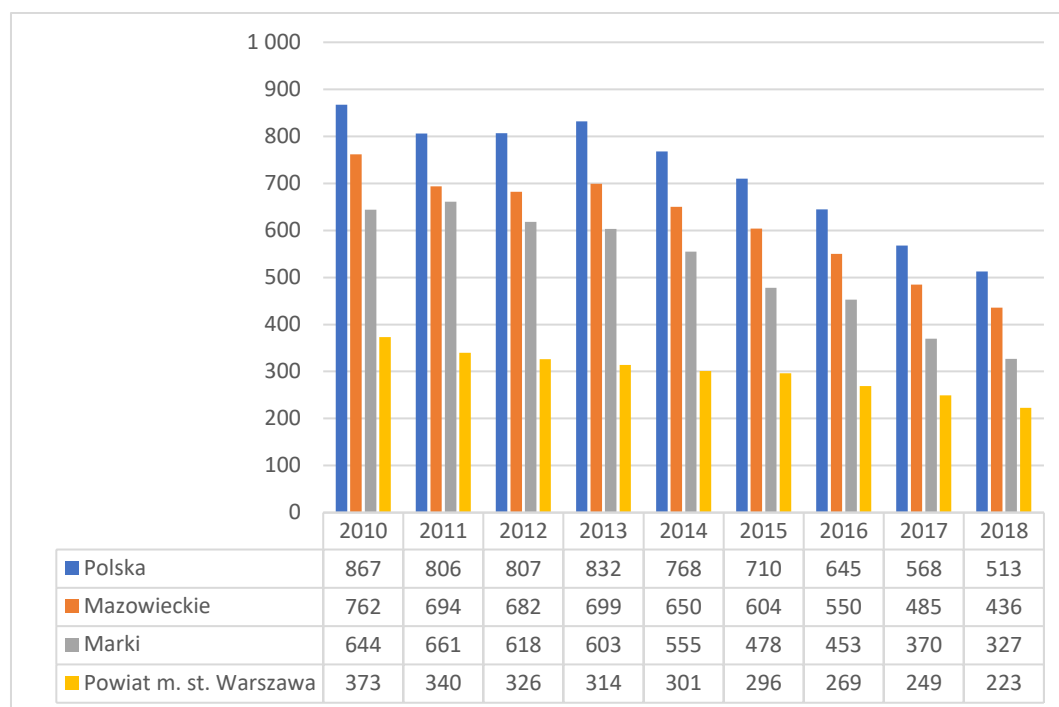
Tabela 8. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w Markach od 2010 do 2018 roku

Źródło: GUS/BDL

Wskaźnik beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Markach w okresie od 2010 do 2018 roku zmniejszył się dwukrotnie, osiągając w 2018 roku wartość 327. Na tle kraju i województwa była ta wartość korzystna. W kraju na 10 tys. ludności przypadało 513 osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, dla województwa wskaźnik ten w 2018 roku wynosił 436. Warto też zwrócić uwagę, że skala spadku wartości analizowanego wskaźnika była szybsza w Markach niż w skali regionu oraz kraju. Jednocześnie porównując przestrzeń miasta Marki do Warszawy widoczne jest, że stolica charakteryzowała się korzystniejszą sytuacją, choć i w tym porównaniu dynamika pozytywnych zmian była w Markach większa.

Rysunek 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności – dane porównawcze

Źródło: GUS/BDL

Aktualnej wiedzy nt. przyczyn przyznawania pomocy społecznej w Markach dostarczają najnowsze sprawozdania sporządzone przez Ośrodek Pomocy Społecznej. Wg danych OPS w Markach na koniec 2019 roku w mieście główną przyczyną przyznania pomocy społecznej było ubóstwo (664 osoby), długotrwała lub ciężka choroba (460 osób), bezradność w sprawach opiekuńczych i wychowawczych (450), niepełnosprawność (351), bezrobocie (277), alkoholizm (111).

Tabela 9. Powody udzielenia pomocy społecznej w Markach w 2019 roku

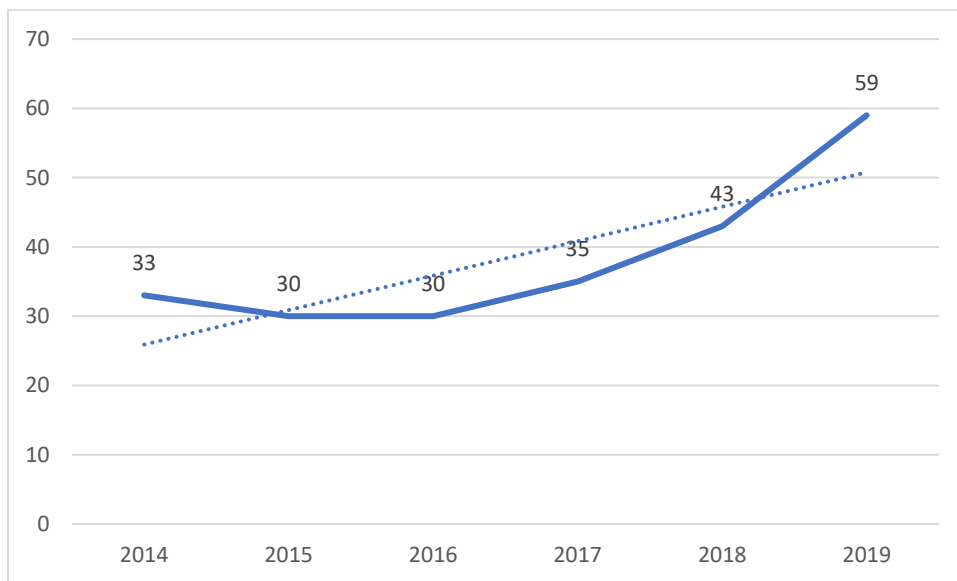
Kryterium udzielenia pomocy społecznej	Liczba rodzin	Liczba osób
Ubóstwo	336	644
Sieroctwo	0	0
Bezdomność	5	5
Potrzeba ochrony macierzyństwa	5	24
W tym: Wielodzietność	5	24
Bezrobocie	117	277
Niepełnosprawność	202	351
Długotrwała lub ciężka choroba	284	460
Bezradność w sprawach opiek.- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	127	450
W tym: rodziny niepełne	71	216
W tym: rodziny wielodzietne	23	123

Przemoc w rodzinie	7	23
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0
Alkoholizm	64	111
Narkomania	3	3
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	11	22
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	2	5
Zdarzenie losowe	1	1
Sytuacja kryzysowa	1	2
Klęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0

Źródło: OPS w Markach

W Markach widoczny był wzrost liczby osób korzystających z usług opiekuńczych, co skorelowane było ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa miasta. W 2019 roku z usług opiekuńczych wg danych OPS w Markach korzystało 59 osób, przy 33 osobach w 2014 roku.

Rysunek 12. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w Markach

Źródło: OPS w Markach

Wg danych OPS w Markach na obszarze rewitalizacji w 2019 roku 194 osoby objęte były zasiłkiem celowym lub stałym pomocy społecznej. W przeliczeniu na liczbę mieszkańców wskaźnik ten był ponad sześciokrotnie wyższy (134,2 na 1000 mieszkańców) od średniej dla całego miasta (20,2). Wskaźnik ten potwierdza wyraźną koncentrację pomocy społecznej na dość małej przestrzeni miasta. Największą liczbę osób objętych zasiłkiem celowym i stałym stwierdzono na obszarze rewitalizacji O1 Osiedle Braci Briggsów oraz Obszarze Rewitalizacji O4 Wspólna.

Tabela 10. Dane opisujące zasięg korzystania z pomocy społecznej na obszarze rewitalizacji w Markach

Rok	Wskaźniki odnoszące się do zasięgu korzystania z pomocy społecznej	OR1	OR2	OR3	OR4	OR5	Razem OR	Marki
2019	Liczba osób objętych zasiłkiem celowym i zasiłkiem stałym	82	20	26	57	9	194	684
	Liczba osób objętych zasiłkiem celowym i zasiłkiem stałym na 1000 ludności	134,4	131,6	279,6	122,1	72,6	134,2	20,2

Źródło: OPS w Markach

3.1.4 Aktywność społeczna

W tym podrozdziale przeanalizowano formy oraz stan aktywności społecznej mieszkańców Marek, w tym obszarów rewitalizacji. W realizacji działań rewitalizacyjnych interesariusze rewitalizacji stanowią główny punkt odniesienia. To na ich rzecz prowadzone są działania rewitalizacyjne. Głos mieszkańców i podmiotów społecznych ma szczególny wymiar w projektowaniu działań rewitalizacyjnych oraz późniejszej ich realizacji.

Jako szczególny potencjał pod kątem prowadzenia rewitalizacji należy postrzegać aktywnie działające na terenie miasta Marki organizacje pozarządowe. Oczywiście trudno jest wydzielić ofertę organizacji pozarządowych, która kierowana jest tylko i wyłącznie do mieszkańców obszarów rewitalizacji. Zasadniczo w Markach nie ma organizacji pozarządowej, która tylko i wyłącznie odwoływała by się do działań na rzecz mieszkańców obszarów rewitalizacji. Wynika to m. in. w fakt, że przestrzenie wyznaczone do rewitalizacji są stosunkowo niedużymi fragmentami miasta, zamieszkanymi przez niedużą liczbę mieszkańców. Jednocześnie wyjątkowość obszarów rewitalizacji w skali całego miasta polega na szczególnej koncentracji problemów społecznych, jak też specyfice przestrzenno-funkcjonalnej. Na obszarze rewitalizacji koncentruje się zabudowa komunalna miasta, wybrane przestrzenie posiadają funkcje reprezentacyjne w mieście, są to miejsca koncentracji życia społecznego całego miasta, zlokalizowane są na ich obszarze ważne instytucje publiczne, w tym takie, które kreują aktywność społeczną.

Do najważniejszych form aktywności społecznej mieszkańców Marek zaliczyć należy działalność organizacji pozarządowych, która m. in. angażuje mieszkańców, uczestnictwo w ofercie instytucji publicznych, takich jak Marecki Ośrodek Kultury, Centrum Aktywności Fabryczna, udział w debatach i konsultacjach prowadzonych przy okazji programowania rozwoju miasta, a także udział w wyborach i referendach. Ponadto warto zauważyć, że w Markach od kilku lat funkcjonuje Marecki Budżet Obywatelski, który jest formą angażującą mieszkańców do aktywniejszego decydowania o wyborze do realizacji małych inwestycji. W Markach można wskazać również przykłady innych inicjatyw społecznych, takich jak pomoc sąsiedzka, czy też działania kreowane przez liderów społecznych. Wymiar aktywności społecznej, w tym współdecydowania o kierunkach rozwoju miasta ma szczególny wymiar w mieście takim jakim są Marki. Jest to bowiem wspólnota i przestrzeń, która podlega

dynamicznym przeobrażeniom, związanym przede wszystkim z napływem nowych mieszkańców. Oznacza to, że dynamicznie zmieniają się funkcje przestrzeni miasta oraz potrzeby mieszkańców. Aby dopasować politykę rozwoju miasta do ciągłych, szybkich zmian, a także zmieniających się potrzeb mieszkańców, konieczne jest prowadzenie bieżącego dialogu z mieszkańcami.

W powyższym układzie istotne jest także rozpoznanie „specyfiki” obszarów rewitalizacji. Ważne jest zdefiniowanie, jak na tle całego miasta wygląda aktywność mieszkańców obszarów rewitalizacji, jakie są ich realne i spersonalizowane potrzeby oraz jakie działania mogą być skuteczne, aby zmieniać obszar rewitalizacji w Markach, przy włączeniu społeczności lokalnych.

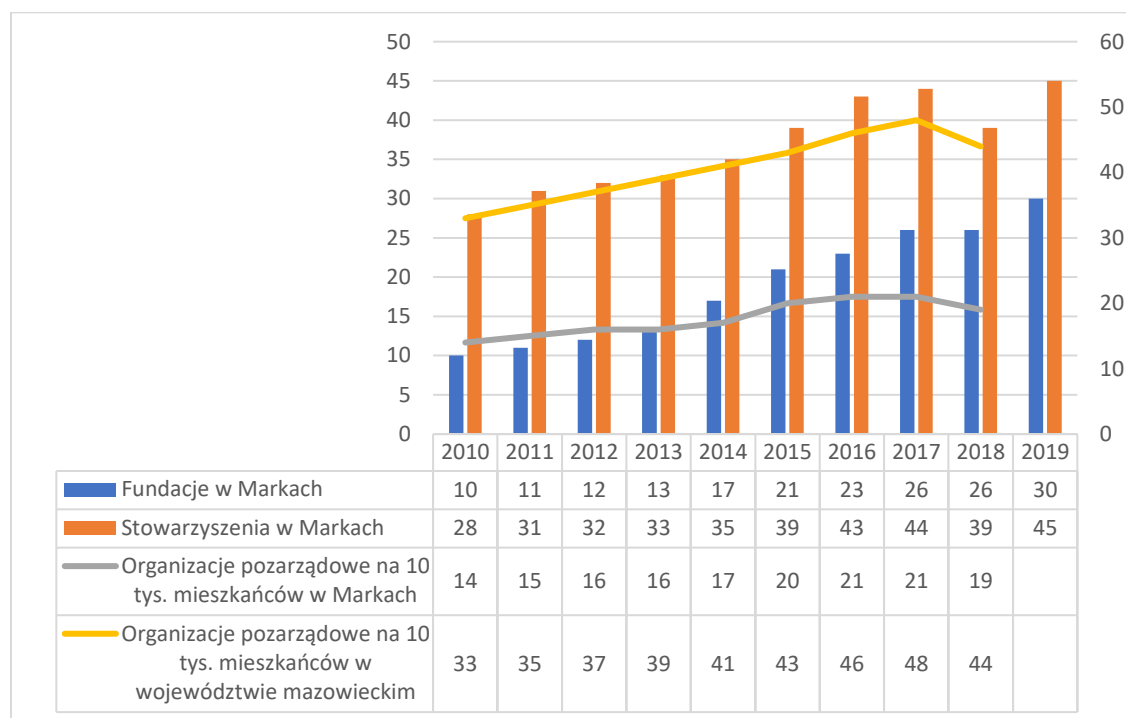
Rysunek 13. Podstawowe formy aktywności społecznej mieszkańców Marek

Źródło: opracowanie własne

Wg danych GUS w Markach w 2019 roku było łącznie 75 organizacji pozarządowych, z tego 45 stowarzyszeń oraz 30 fundacji. Od 2010 roku liczba organizacji pozarządowych w Markach istotnie się zwiększyła. W 2010 roku w Markach działało 28 stowarzyszeń oraz 10 fundacji, co oznacza, że w ciągu dekady liczba organizacji pozarządowych podwoiła się. Liczba organizacji pozarządowych w Markach rosła szybciej niż liczba ludności miasta, co obrazuje wartość wskaźnika organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców. W okresie od 2010 do 2018 roku wskaźnik ten wzrósł z 14 do 19. Jednocześnie nasycenie miasta organizacjami pozarządowymi było wyraźnie mniejsze od średniej dla województwa mazowieckiego. W 2018 roku na 10 tys. mieszkańców województwa przypadało 45 organizacji pozarządowych.

Rysunek 14. Organizacje pozarządowe w Markach od 2010 do 2019 roku

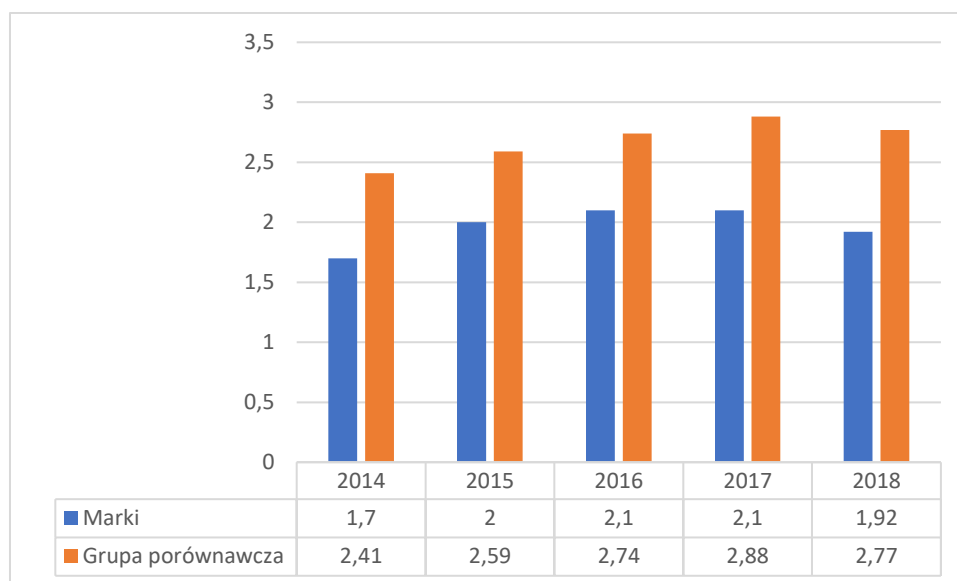
Źródło: GUS

Wybrane dane obrazujące aktywność społeczną w Markach warto odnieść do danych dla przestrzeni o podobnej charakterystyce. W koncepcjach przestrzennego zagospodarowania kraju Marki traktowane są jako strefy zewnętrzne obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich. W województwie mazowieckim do tej kategorii można zaliczyć następujące gminy: Sulejówkę, Mińsk, Mazowiecki, Piastów, Pruszków, Zielonka, Kobylka, Ząbki, Legionowo, Żyrardów, Józefów, Otwock, Nowy Dwór Mazowiecki, Podkowa Leśna, Milanówek. Poniżej zestawiono wybrane dane odnoszące się do aktywności społecznej w Markach oraz w grupie porównawczej, do której zaliczono ww. gminy.

Wg danych ujętych w Monitorze Rozwoju Lokalnego¹⁶ Miasto Marki charakteryzowało się niższym nasyceniem organizacjami pozarządowymi w porównaniu do innych gmin z otoczenia Warszawy. Wskaźnik liczby organizacji społecznych na 1000 mieszkańców rósł w całej grupie porównawczej, w 2018 roku był on jednak zauważalnie niższy w Markach. Na 1000 mieszkańców Marek przypadało 1,92 organizacji społecznej, w grupie porównawczej 2,77 organizacji.

¹⁶ Monitor Rozwoju Lokalnego - narzędzie pozwalające na syntetyczną ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego gminy w czasie i w relacji do innych gmin o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju, dostępne do adresu <https://www.systemanaliz.pl/>, opracowane przez Związek Miast Polskich

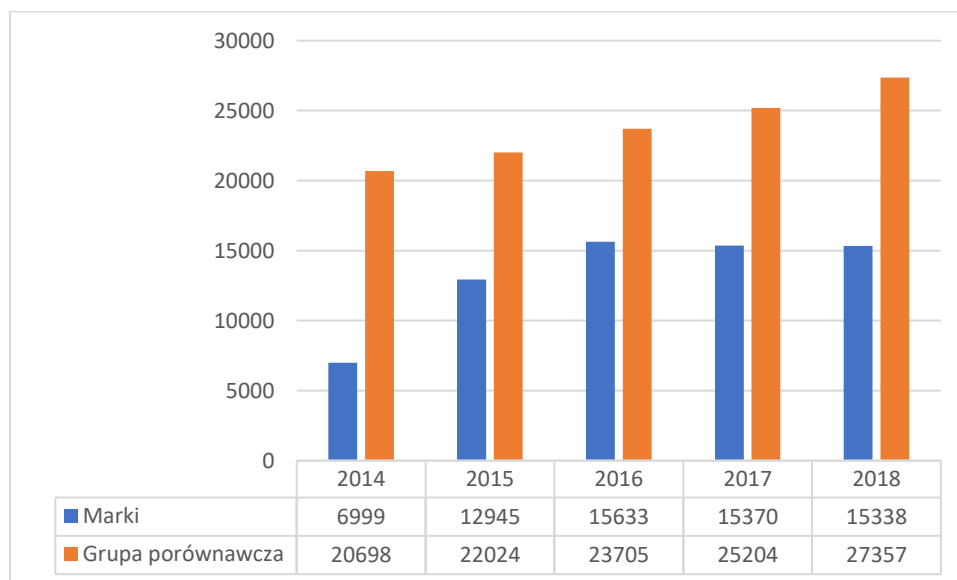
Rysunek 15. Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Miasto Marki przeznaczają proporcjonalnie do budżetu gminy mniejsze kwoty wydatków na dotacje do organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców niż średnio w grupie porównawczej. W 2018 roku różnica w wartości analizowanego wskaźnika była prawie dwukrotna. Miasto Marki w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wydatkowało z budżetu kwotę 15,3 tys. zł, przy średniej dla miast z otoczenia Warszawy wynoszącej 27,3 tys. zł.

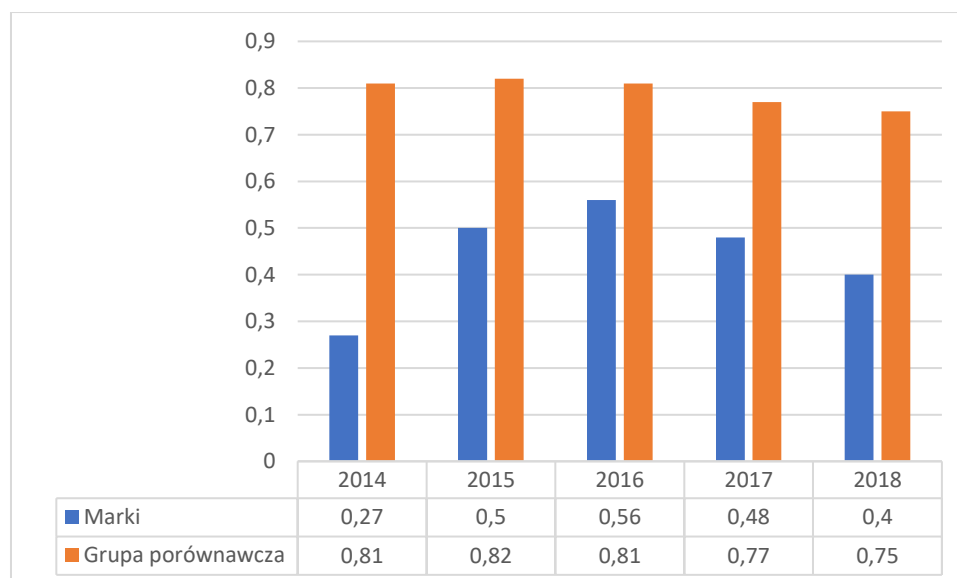
Rysunek 16. Kwota wydatków na dotacje do organizacji pozarządowych przypadająca na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Niższe wydatki na działalność organizacji społecznych w Markach w porównaniu do grupy porównawczej widoczne były także w udziale w wydatkach bieżących. W 2018 roku odsetek wydatków na dotacje dla organizacji pożytku publicznego w wydatkach bieżących wyniósł w Markach 0,4 przy średniej dla gmin z otoczenia Warszawy wynoszącej 0,75.

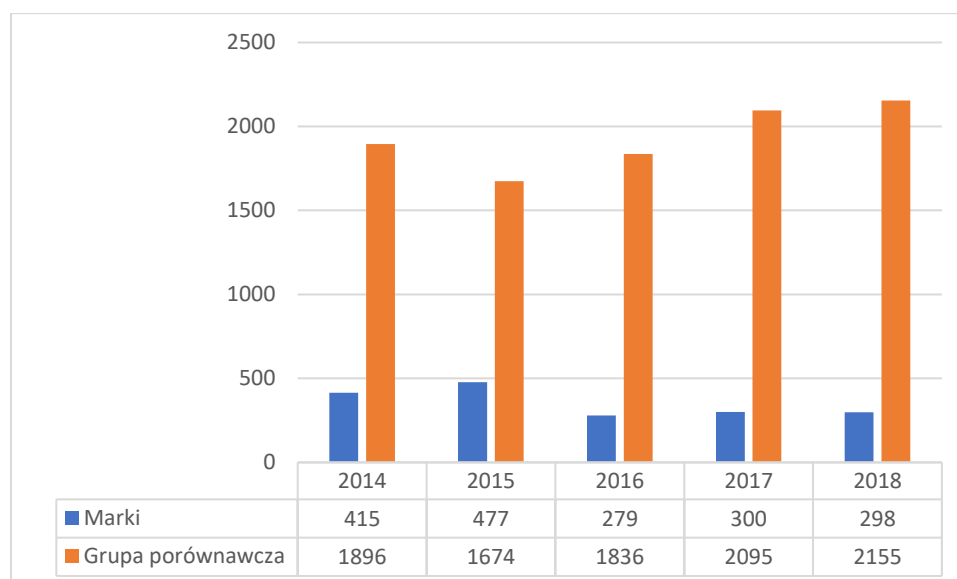
Rysunek 17. Udział wydatków na dotacje dla organizacji pożytku publicznego w wydatkach bieżących – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Kolejną daną, która obrazuje potencjał aktywności społecznej w miejscu zamieszkania jest liczba uczestników imprez kulturalnych. Wskaźnik liczby uczestników imprez na 1000 mieszkańców był w Markach wyraźnie niższy niż średnia w miastach z otoczenia Warszawy. Jednocześnie wskaźnik ten w analizowanym okresie pomiędzy 2014 a 2018 rokiem w Markach malał, co niewątpliwie związane było ze wzrostem liczby mieszkańców.

Rysunek 18. Liczba uczestników imprez kulturalnych na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Podstawowym narzędziem współpracy Miasta Marki z organizacjami pozarządowymi są roczne programy współpracy. Roczne programy współpracy Gminy Miasto Marki z organizacjami pozarządowymi przyjmowane są w cyklach rocznych stosownymi uchwałami Rady Miasta. Uchwalenie programów współpracy jest obowiązkiem wynikającym z ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Analiza działań realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach wsparcia Miasta Marki stanowi „wycinek” działalności wybranych organizacji pozarządowych, jednak daje pewien ogólny obraz potencjału, skali oraz powtarzalności działań. W kontekście potrzeb obszaru rewitalizacji szczególnie potrzebna realizacja działań dotyczy sfer szeroko pojętej aktywności społecznej, w tym kulturalnej i fizycznej, a także zagadnień pomocy społecznej i socjalnej oraz edukacji.

Na obszarze miasta Marki można zidentyfikować kilka budujących inicjatyw. Należy do nich działalność Stowarzyszenia Razem w Przyszłość (lokalizacja siedziby: Marki, ul. Sportowa 3a). Stowarzyszenie prowadzi w Markach Świetlicę Środowiskową „Chata”, które jest miejscem bezpiecznych i przyjemnych spotkań dzieci i młodzieży. Można w nim spokojnie odrobić lekcje, zjeść posiłek i pobawić się z rówieśnikami. Program codziennych zajęć urozmaicają warsztaty ceramiczne, plastyczne, muzyczne, kulinarne, taneczne i inne twórcze działania.

Kolejną ważną markową inicjatywą jest Młodzieżowy Klub Socjoterapeutyczny „Otwarte Serce” prowadzony przez Fundację Otwarte Serce (biuro: ul. Spokojna 9, 05-270 Marki). Klub jest lokalnym ośrodkiem wsparcia, obejmującym dzieci i młodzież w wieku 13-18 lat, zamieszkuje teren miasta Marki. Jego głównym założeniem jest zapewnienie kompleksowej opieki i pomocy dzieciom i młodzieży poprzez działania socjoterapeutyczne, opiekuńczo-wychowawcze, edukacyjno-rozwojowe oraz profilaktyczne. Placówka stanowi atrakcyjną alternatywę dla zagospodarowania wolnego czasu dzieci i młodzieży. Młodzieżowy Klub Socjoterapeutyczny działa przy ul. Spokojnej 9 w Markach, od poniedziałku do piątku w godzinach 15.00.-19.00.¹⁷

W Markach działa Centrum Integracji Społecznej, które prowadzone jest przez Fundację Otwarte Serce. Centrum czynne jest w dni robocze, tj. poniedziałek w godz. 10.00-18.00, wtorek-piątek w godz. 8.00-16.00. Centrum Integracji Społecznej w Markach zlokalizowane jest przy ul. Spokojnej 9. Oferuje kursy, warsztaty oraz różnorodne formy wsparcia. Reintegracja społeczna prowadzi do przezwyciężenia trudności w samodzielnym funkcjonowaniu w codziennym życiu rodzinnym oraz w prawidłowym pełnieniu ról społecznych. Reintegracja zawodowa prowadzi do powrotu na rynek pracy przez uaktualnienie umiejętności zawodowych, przekwalifikowanie lub podniesienie kwalifikacji zawodowych. Kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dokonuje się poprzez poradnictwo socjalne, praktyki zawodowe oraz pomoc w znalezieniu zatrudnienia. Centrum prowadzi szkolenia i kursy przyuczające do zawodu. Uczestnicy CIS biorą udział w praktykach. W Centrum Integracji Społecznej realizowany jest również warsztat krawiectwo-rękodzieło. Uczestnicy otrzymują wynagrodzenie, tzw. świadczenie reintegracyjne (równowartość zasiłku dla bezrobotnych) oraz bezpłatny posiłek.¹⁸

¹⁷ Za: <https://chata-swietlica.weebly.com/>, dostęp 21.05.2020

¹⁸ Za: <http://otwarteserce.pl/>, dostęp 21.05.2020

Istotną rolę w działaniu na rzecz aktywności mieszkańców, szczególnie dzieci i młodzieży pełnią mareckie kluby sportowe. Organizują m. in. czas wolny, realizując swoje programy treningowe i szkoleniowe. Wg danych GUS w 2018 roku w Markach było 7 klubów sportowych, które zrzeszały 405 członków. W 2018 roku w klubach ćwiczyło 396 osób, z tego 235 mężczyzn, 161 kobiet. Zdecydowaną większość ćwiczących, bo 372 osób, było w wieku do 18 roku życia. Zasoby kadrowe mareckich klubów sportowych w 2018 roku stanowiło 4 trenerów, 19 instruktorów sportowych oraz 4 inne osoby prowadzące zajęcia sportowe.

Wg sprawozdania z programu współpracy Miasta Marki z organizacjami pozarządowymi w 2018 roku działania na rzecz środowiska lokalnego w oparciu o dotacje z budżetu miasta podjęto 27 organizacji pozarządowych, głównie z siedzibą w Markach. Oznacza to, że około 1/3 mareckich organizacji było aktywnych, tj. podejmowało inicjatywy na rzecz mieszkańców miasta w oparciu o środki gminne.

Warto dodać, że w zakresie działalności na rzecz osób w wieku senioralnym w 2018 roku nie ogłoszono konkursu i nie przyznano dotacji, ale intensywnie rozwijano współpracę pozafinansową w oparciu o pomieszczenia i zasoby Centrum Aktywności Fabryczna 3.

W zakresie działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych oraz wspomagających rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości w 2018 roku nie ogłoszono konkursu i nie przyznano dotacji.

W sprawozdaniu z programu współpracy Miasto Marki z organizacjami pozarządowymi w 2018 roku wskazano również, iż pomimo wpisywania do regulaminów konkursów konieczności wskazywania przez organizacje kosztów pracy wolontariackiej, cel odnoszący się do zwiększania aktywności mieszkańców poprzez promocję wolontariatu nie został zrealizowany. Organizacje pozarządowe w konkursach wykazywały pracę swoich członków, nie powiększając przy tym aktywności społecznej innych mieszkańców Marek. Jak podkreślono, przy Fundacji Otwarte Serce istnieje Akademia Wolontariatu, ale to zbyt mało, aby skutecznie prowadzić promocję wolontariatu.

W sprawozdaniu z programu współpracy Miasto Marki z organizacjami pozarządowymi w 2018 roku podkreślono, że pomimo aktywnego promowania organizacji pozarządowych nadal nie udaje się w wystarczającym stopniu uświadomić mieszkańcom roli organizacji pozarządowych.

Tabela 11. Aktywność organizacji pozarządowych w Markach w działaniach ujętych w rocznych programach współpracy w okresie od 2016 do 2018 roku.

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
W zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym w dziedzinie alkoholizmu i narkomanii.				
Stowarzyszenie Razem w przyszłość	Świetlica Środowiskowa Chata (65 tys. zł).	Świetlica Środowiskowa Chata (65 tys. zł).	Wsparcie prowadzenia środowiskowych form wsparcia dziennego (60 tys. zł).	Bardzo duże
Fundacja Otwarte Serce	Prowadzenie placówki wsparcia dziennego w formie specjalistycznej realizującej zadanie pomocy dla dzieci i młodzieży wychowującej się w rodzinach dotkniętych problemem alkoholowym lub narkomanii (80 tys. zł). Warsztaty profilaktyczne połączone z zajęciami socjoterapeutycznymi w zakresie uzależnień (10 tys. zł).	Prowadzenie placówki wsparcia dziennego w formie specjalistycznej realizującej zadanie pomocy dla dzieci i młodzieży wychowującej się w rodzinach dotkniętych problemem alkoholowym lub narkomanii (80 tys. zł). Wakacyjne innowacje (10 tys. zł).	Wsparcie prowadzenia środowiskowych form wsparcia dziennego (85 tys. zł). Wsparcie realizacji zadania „Nasza przyszłość w naszych rękach” – mały grant (9990 zł). Wsparcie realizacji zadania „Kolorowa jesień” – mały grant (9980 zł).	Bardzo duże
Fundacja OXYLIUM	Poradź sobie z uzależnieniem Działania na rzecz duchowego i emocjonalnego rozwoju rodziny w trzeźwości (10 tys. zł)	-	-	Małe lub brak
W zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób.				
Fundacja A.R.T	Miasteczko Mikołaja – rodzinne spotkanie świąteczne (22 875 zł).	Miasteczko świętego Mikołaja (15 840 zł)	-	Małe lub brak
W zakresie działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.				

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
Centrum Integracji Społecznej (Fundacja Otwarte Serce)	Prowadzenie Centrum Integracji Społecznej w Makrach (157 860 zł).	Prowadzenie Centrum Integracji Społecznej w Markach (78 930 zł).	Prowadzenie Centrum Integracji Społecznej w Markach (79498 zł).	Bardzo duże
Fundacja Otwarte Serce	-	-	Organizacja Festiwalu i przeglądu młodych twórców kultury o znaczeniu promocyjnym dla Gminy Miasto Marki (25 tys. zł).	Małe lub brak
Fundacja Marecki Klub Kobiet z Pasją	-	-	Pasją połączeni – warsztaty handmade i well-being (7 tys. zł). Przystań Marki, Piknik: Rodzina na Tak! (10 tys. zł).	Małe lub brak
Fundacja Rozwoju Kolor	-	-	Wieczór artystyczny z tenorem – koncert muzyki klasycznej (5750 zł).	Małe lub brak
W zakresie ochrony i promocji zdrowia oraz działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka.				
Ośrodek Hospicjum Domowe NZOZ Zgromadzenia Księży Marianów	Zapewnienie pomocy osobom wymagającym opieki paliatywnej i ich rodzinom SOLIDARNI W CIERPIENIU (20 tys. zł).	Wspieranie opieki nad pacjentami przewlekle chorymi i zapewnienie pomocy psychologicznej i ich rodzinom w 2017 roku (20 tys. zł).	-	Małe lub brak
Fundacja Zielone Pojęcie	Marecka Szkoła Rodzenia (19357 zł)	Marecka Szkoła Rodzenia (10520 zł)	-	Małe lub brak
W zakresie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych.				

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
Polski Związek Niewidomych Okręg Mazowiecki – Koło Wołomin	Sport, kultura, turystyka i rekreacja, wyjazd wakacyjny osób niewidomych z terenu Marek (7640 zł).	-	-	Małe lub brak
W zakresie nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania.				
Stowarzyszenie Youth Human Impact	Platforma talentów (10 tys. zł).	-	-	Małe lub brak
Fundacja Zielone Pojęcia	Zasady bezpieczeństwa znam rade sobie dam (10 tys. zł).	-	-	Małe lub brak
Fundacja Ad Astra	Decyduj TY młodzieżowy bunt obywatelski (10 tys. zł).	-	-	Małe lub brak
W zakresie wypoczynku dzieci i młodzieży.				
Chorągiew Stołeczna Związku Harcerstwa Polskiego – Szczep Polanie	Harcerskie Lato 2018 (5,5 tys. zł).	Akcja Letnia 2017 (5,5 tys. zł)	-	Małe lub brak
W zakresie działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym.				
Marecki Stowarzyszenie Gospodarcze	-	I Marecka Senioriada (30 tys. zł)	-	Małe lub brak
W zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego a także promocji oraz organizacji wolontariatu oraz działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz działalności w zakresie podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej.				
Fundacja Ewy Johansen Talent	Symfonia na skrzypce i DJ-ja. Vol.2 – projekt upowszechniający kulturę kierowany do szkół	Symfonia na skrzypce i DJ (17 tys. zł).	-	Małe lub brak

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
	podstawowych Miasta Marki (3400 zł). Symfonia na skrzypce i DJ-ja. Vol.2 – projekt upowszechniający kulturę kierowany do szkół podstawowych Miasta Marki (18 600 zł).			
Marecki Stowarzyszenie Gospodarcze	Organizacja pikniku Spartakiada Rodzinna CZAT 2018 z elementami animacji kulturalnych (20 tys. zł).	Spartakiada Rodzinna CZAT (20 tys. zł).	-	Umiarkowane
Fundacja Ordo et Pax i OSP Marki	Piknik kulturalny z elementami patriotycznymi i militarnymi w 100-lecie odzyskania niepodległości, związany ze świętem Polskiej Organizacji Wojskowej „Piknik rodzinny: kultura, historia, militaria” (27984 zł).	-	-	Małe lub brak
Fundacja Marecki Klub Kobiet z Pasją	-	Pasją połączeni – warsztaty dobrego życia (20 tys. zł).	-	Małe lub brak
Fundacja Otwarte Serce	-	III Festiwal Młodych Marki FM 2017 (20 tys. zł).	-	Małe lub brak
Fundacja Nowoczesny Konin	-	Kultura i sztuka w Markach (znam zabytki) (2660 zł).	-	Małe lub brak
Fundacja Zielone Pojęcie	-	Marki z Pasją (10 tys. zł).	-	Małe lub brak

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
Fundacja Ośrodka KARTA	-	Kultura i sztuka w Markach (10 tys. zł).	-	Małe lub brak
W zakresie działań na rzecz rozwoju sportu				
Uczniowski Klub Sportowy Salto	Szkolenia sportowe z gimnastyki akrobatyki sportowej w 2018 r. (24 tys. zł). Zgrupowanie sportowe zawodników UKS Salto Marki przygotowujące do startów w zawodach akrobatycznych (10 tys. zł).	Szkolenie sportowe z gimnastyki i akrobatyki sportowej oraz organizacja zawodów gimnastycznych w 2017 roku (31 tys. zł).	Szkolenie sportowe z gimnastyki i akrobatyki sportowej oraz organizacja zawodów gimnastycznych w 2016 roku (29716 zł). Zgrupowanie szkoleniowe zawodników UKS Salto Marki (10 tys. zł).	Umiarkowane
Uczniowski Klub Sportowy Struga	Zagospodarowanie czasu wolnego, poprawa kondycji fizycznej i umysłowej poprzez organizowanie zajęć warsztatowo-szachowych, organizacje imprez sportowych, szkolenie zawodników, przygotowanie współzawodnictwa dzieci i młodzieży (27 tys. zł).	Zagospodarowanie czasu wolnego, poprawa kondycji fizycznej i umysłowej poprzez organizowanie zajęć warsztatowo-szachowych, organizacje imprez sportowych, szkolenie zawodników, przygotowanie współzawodnictwa dzieci i młodzieży (32 tys. zł).	Zagospodarowanie czasu wolnego, poprawa kondycji fizycznej i umysłowej poprzez organizowanie zajęć warsztatowo-szachowych (38 745 zł).	Umiarkowane
Uczniowski Klub Sportowy Sanchin	Prowadzenie zajęć rekreacji ruchowej i samoobrony (Goju Ryu Karate Do) w roku 2018 (30 tys. zł).	Prowadzenie zajęć z rekreacji ruchowej i samoobrony (Goju Ryu Karate Do) w roku 2017 (36 tys. zł)	Prowadzenie zajęć z rekreacji ruchowej i samoobrony (Goju Ryu Karate Do) w roku 2017 (40 610 zł)	Umiarkowane
Uczniowski Klub Sportowy Same Judo	Szkolenie i współzawodnictwo sportowe oraz zajęcia	-	-	Małe lub brak

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
	rekreacyjne dla dzieci i młodzieży w Markach (20 tys. zł).			
Klub Sportowy Markowi Biegacze	Sportowo i Zdrowo 2 (7 tys. zł).	Sportowo i Zdrowo (7 tys. zł).		
Uczniowski Klub Sportowy Marki	Program sportowy dla dzieci i dorosłych z terenu Miasta Marka (15 tys. zł). Letni obóz sportowy – Brajniki 2018 (5 tys. zł).	Fitness. Tenis ziemny zajęcia sportowe dla dzieci i rodziców z terenu miasta Marki (13 tys. zł). Letni obóz Brajniki 2017 (10 tys. zł).	Letni Obóz Sportowy – „Brajniki 2016” (10 tys. zł).	Umiarkowane
Uczniowski Klub Sportowy Trójka	Prowadzenie zajęć sportowych z lekkiej atletyki, turystyki rowerowej oraz organizacja zawodów sportowych dla dzieci i młodzieży z terenu miasta Marki (7 tys. zł).	Prowadzenie zajęć sportowych z lekkiej atletyki oraz turystyki rowerowej dla dzieci i młodzieży z terenu miasta Marki (8 tys. zł).	-	Umiarkowane
Klub Sportowy Acro Dance	Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży oraz rozwój dyscypliny taniec sportowy na terenie Gminy Miasta Marki (30 tys. zł). Wyjazd na Mistrzostwa Świata w Tańcu Sportowym Chorwacja 2018 (5 tys. zł).	Szkolenie sportowe oraz propagowanie tańca sportowego na terenie Gminy Miasta Marki (33 tys. zł).	Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży oraz rozwój dyscypliny taniec sportowy na terenie Gminy Miasta Marki (38072 zł).	Umiarkowane
Stowarzyszenie Karate Klub „Wesoła” (Warszawa)	-	-	Wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej dzieci i młodzieży. Szkolenie i współzawodnictwo sportowe	Małe lub brak

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
			dzieci i młodzieży w Stowarzyszeniu Karate Klub Wesoła (12857 zł).	
W zakresie wspierania i upowszechniania kultury fizycznej.				
Uczniowski Klub Sportowy Sanchin	<p>Bezpłatne zajęcia dla maluchów z elementami Karate Do (8750 zł).</p> <p>Bezpłatny kurs samoobrony dla kobiet „Bezpieczna Kobieta” wraz z zajęciami edukacyjnymi dla dzieci uczestniczek kursu i zajęciami z zakresu pierwszej pomocy przedmedycznej (17130 zł).</p>	Bezpłatny kurs samoobrony dla kobiet Bezpieczna kobiet (8060 zł).	Bezpłatny kurs samoobrony dla kobiet Bezpieczna kobiet (6450 zł).	Umiarkowane
Fundacja Rozwoju Kolor	Aktywne Marki – warsztaty Taekwondo i joga wraz z zajęciami fizycznymi (13 tys. zł).	Aktywne Marki – warsztaty Taekwondo i joga wraz z zajęciami fizycznymi (17,5 tys. zł).	Warsztaty tańca dla seniorów (9800 zł).	Umiarkowane
Okręg Mazowiecki Polskiego Związku Wędkarskiego w Warszawie, Koło nr 14 w Markach	Festyn wędkarski z okazji Dnia Dziecka (4830 zł).	-	-	Małe lub brak
Uczniowski Klub Sportowy Box Garda	Zajęcia sportowe ogólnorozwojowe z podstawowymi elementami bosku dla dzieci i młodzieży (5739,26).	--	-	Małe lub brak

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
Uczniowski Klub Sportowy Marki	W zdrowym ciele zdrowy duch, program zajęć dla dorosłych (10 tys. zł).	--	-	Małe lub brak
Stowarzyszenie Marcin Turystycznego Klubu Rowerowego Trybik	-	Majowe Rowerowe Marki (10 tys. zł).	-	Małe lub brak
Polski Związek Niewidomych Okręg Mazowiecki – Koło Wołomin	-	Sport, kultura, turystyka i rekreacja, wyjazd wakacyjny osób niewidomych z terenu Marek (6100 zł).	-	Małe lub brak
Fundacja Aleja Gwiazd Siatkówki	-	-	Działania z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej wśród młodzieży na terenie Gminy Miasta Marki (8100 zł). Działania z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej wśród młodzieży na terenie Gminy Miasta Marki (6935 zł).	Małe lub brak
Fundacja Mamy Wołomin	-	-	Zajęcia rekreacyjno-cyrkowe LokoMotywa (11900 zł). Ruszamy Marecki Mamy (18550 zł).	Małe lub brak
Uczniowski Klub Sportowy Struga	-	-	Zgrupowanie wewnętrzne kadry klubu (8065 zł).	Małe lub brak
W zakresie ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego oraz turystyki i krajoznawstwa.				

Organizacja	Działania realizowane w 2018 roku	Działania realizowane w 2017 roku	Działania realizowane w 2016 roku	Znaczenie dla realizacji działań na obszarze rewitalizacji
Stowarzyszenie Marcin Turystycznego Klubu Rowerowego Trybik	Mareckim Rowerem po przygodę (10 tys. zł).	-	-	Małe lub brak
Fundacja Bezdomniaki	-	Marecki Bieg z Psem (9993,78 zł)		Małe lub brak
Stowarzyszenie Marcin Turystycznego Klubu Rowerowego Trybik	-	-	Rowerowe Marki (10 tys. zł).	Małe lub brak
Chorągiew Stołeczna Związku Harcerstwa Polskiego – Szczep Polanie	-	-	Harcerska akcja letnia (6 tys. zł)	Małe lub brak
Polski Związek Niewidomych Okręg Mazowiecki	-	-	Organizacja wyjazdu turystyczno-krajoznawczego do miejscowości Stara Jedlanka dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży wraz z opiekunami (5740 zł).	Małe lub brak

Ważną inicjatywą w kontekście realizacji działań aktywizujących społeczność Marek, w tym również mieszkańców obszaru rewitalizacji, jest Centrum Aktywności Fabryczna 3. Centrum Aktywności Fabryczna 3 (CAF 3) to miejsce spotkań dla mieszkańców i organizacji pozarządowych z miasta. Zostało otwarte w maju 2018 r. Można tu obejrzeć seans filmowy, zorganizować warsztaty kulinarne czy spotkanie organizacyjne. Odbywają się m.in. zbiórki harcerskie, szkoła rodzenia, koncerty i wykłady. W CAF3 prowadzone są również zajęcia stałe dla rodzin z dziećmi oraz dorosłych finansowane przez Miasto Marki.

W CAF do dyspozycji mieszkańców są:

- Granatowa Fabryka Iluzji: sala kinowo/wykładowa z nagłośnieniem, ekranem, rzutnikiem podsufitowym, krzesła lub nie (w zależności od potrzeb). Powierzchnia ok. 25-30 m² (20-30 osób),
- Czerwona Fabryka Zabawy: sala rekreacyjno-wypoczynkowa; kanapy, fotele, pufy, stoły i stolik, szafki. Powierzchnia ok. 25-30 m² (10-20 osób). Nagłośnienie. Możliwość połączenia z salą kinową – Granatową Fabryką Iluzji,
- Zielona Fabryka Idei: salka konferencyjna; telewizor z możliwością prezentacji, stoliki i krzesła konferencyjne. Powierzchnia ok. 20 m² (do 12 osób),
- Żółta Fabryka Łakoci: nowoczesna kuchnia w pełni wyposażona w akcesoria kuchenne. Możliwość robienia warsztatów kulinarnych lub niesformalizowanych spotkań. Powierzchnia ok. 20-25 m² (7-12 osób),
- Hol: dwa stanowiska komputerowe z drukarką oraz bezpłatnym wifi, półki na bookcrossing.

Centrum czynne jest po tradycyjnych godzinach pracy – tak, aby mieszkańcy mogli z niego korzystać po południu od poniedziałku do piątku w godzinach 15.00 - 20.00 oraz w soboty od 8.00 do 16.00.¹⁹

W kontekście rewitalizacji warto podkreślić, iż Centrum Aktywności Fabryczna 3 zlokalizowane jest bezpośrednio na podobszarze rewitalizacji OR1 Osiedle Braci Briggsów. Pomimo niedługiego stażu działalności (od maja 2018 roku) CAF 3 cieszy się bardzo dobrą opinią wśród mieszkańców. Mieszkańcy wskazują, że jest to dobre miejsce do rozwijania aktywności i co jest bardzo ważne, tworzone jest przez ludzi z pasją.

Ważną instytucją i miejscem na mapie Marek jest Marecki Ośrodek Kultury, który zlokalizowany jest również na podobszarze rewitalizacji OR1 Osiedle Braci Briggsów (ul. Fabryczna 2). Jest główną instytucją kultury miasta Marki. Posiada szeroką ofertę aktywności, w tym dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. Podobnie jak CAF 3, MOK cieszy się dobrą opinią wśród mieszkańców Marek. Podkreśla się jakość oferty oraz atmosferę miejsca, tworzoną przez zaangażowany personel.

¹⁹ Za: http://www.marki.pl/235-caf_3

Rysunek 19. Siedziba Mareckiego Ośrodka Kultury w Markach

Źródło: <http://www.marki.pl/3413-marecki-osrodek-kultury>

W Markach od kilku lat funkcjonuje Marecki Budżet Obywatelski (MBO), nazywany też partycypacyjnym. Jest to forma konsultacji społecznych, w których mieszkańcy decydują o przeznaczeniu części pieniędzy z miejskiej kasy na zgłoszone bezpośrednio przez siebie przedsięwzięcia. Mareckiemu Budżetowi Obywatelskiemu dedykowana jest specjalna strona internetowa - zdecyduj.marki.pl.

Dzięki budżetowi obywatelskiemu powstały m.in.: siłownie plenerowe przy Grunwaldzkiej, Turystycznej i Stawowej, aktywne, doświetlone przejścia dla pieszych oraz chodnik przy Okólnej, tor rowerowy typu pumptrack na rogu Grunwaldzkiej i Okólnej, górka saneczkowa na rogu Grunwaldzkiej i Okólnej, strefa edukacji i odpoczynku na Zieleńcu, strefa relaksu – ogród zmysłów na rogu Sowińskiego i Wilczej, plac zabaw przy skwerze ks. Markiewicza, zmodernizowany plac zabaw przy Wrzosowej. Zakupiony został także sprzęt do organizacji wydarzeń sportowych i kulturalnych (m.in. ławy, stoły, barierki). Zorganizowane również zostały: cykl letnich koncertów w Parku Briggsów oraz imprezy kulturalne na Strudze.

W ostatniej, przeprowadzonej edycji budżetu obywatelskiego w konsultacjach wzięło udział prawie 1,5 tys. osób, czyli około 4,5% ludności miasta.

Tabela 12. Podstawowe dane nt. Mareckiego Budżetu Obywatelskiego

Charakterystyka	Dane dla edycji 2018
Kwota do rozdysponowania w edycji budżetu obywatelskiego	600 tys. zł
Liczba osób biorących udział w konsultacjach	1482 osoby
Głosy oddane w formie elektronicznej	1109 głosów

Źródło: UM Marki

Działania realizowane w ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego mają wymiar nie tylko infrastrukturalny. Główną zaletą budżetu partycypacyjnego jest włączenie mieszkańców w proces decyzyjny. Mieszkańcy mają wpływ na podejmowane decyzje, co do wyboru inwestycji, jak również co do jej lokalizacji. Tym samym miasto tworzy nić porozumienia z mieszkańcami, którzy mają poczucie „mocy sprawczej” w rozwoju miasta.

W kontekście potrzeb rewitalizacyjnych można wskazać projekty i inwestycje, które mają oddziaływanie na obszary rewitalizacji. Należy tu wymienić takie projekty, które wzmacniają funkcję i potencjały podobszarów rewitalizacji. Lista projektów zrealizowanych w ramach budżetu obywatelskiego w Markach w 2018 i 2017 roku wskazuje, że spora ich część wykazywała się oddziaływaniem na obszary rewitalizacji. Były to przede wszystkim projekty z zakresu małej infrastruktury rekreacyjnej, polegające na rozwijaniu nowych funkcji wybranych przestrzeni.

Tabela 13. Projekty realizowane w ramach budżetu obywatelskiego w ramach edycji 2017 i 2018

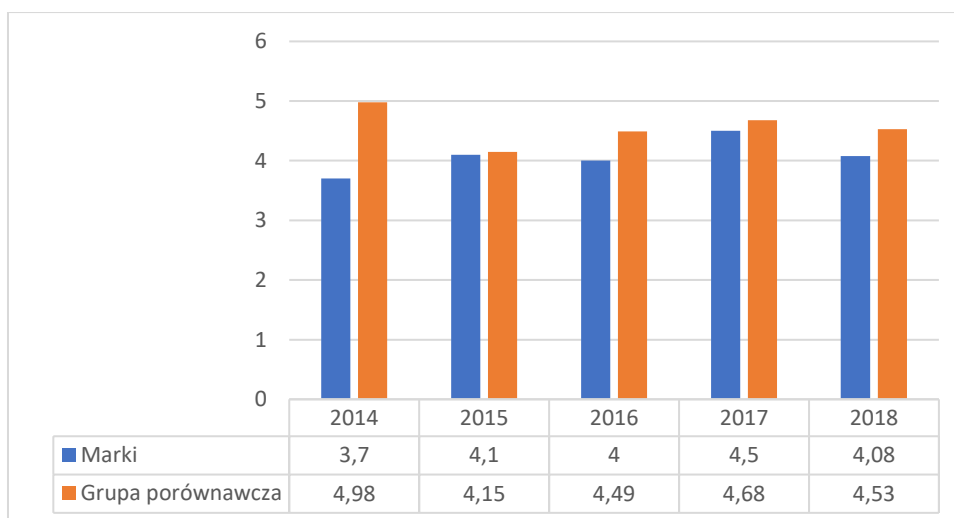
Nazwa projektu	Edycja	Oddziaływanie na obszar rewitalizacji
Czyste Marki – system koszy na śmieci i eko stacji dla psów	2018	Całe miasto
Marecka Górka Saneczkowa	2018	W sąsiedztwie OR5 Grunwaldzka
Ul. Małachowskiego – piękna i bezpieczna (infrastruktura drogowa)	2018	OR3 Małachowskiego
Aktywne przejścia dla pieszych przy Szkole Podstawowej Nr 1	2018	W sąsiedztwie OR1 Osiedle Braci Briggs
Strefa edukacji i odpoczynku – poznaj zielone płuca Marek	2018	-
Budowa siłowni plenerowej przy ul. Stawowej	2017	W sąsiedztwie OR4 Wspólna
Kulturalna Struga i Pustelnik – cykl plenerowych wydarzeń kulturalnych	2017	W sąsiedztwie 4OR4 Wspólna
Budowa toru rowerowego typu PUMPTRACK	2017	W sąsiedztwie OR Grunwaldzka

Modernizacja placu zabaw przy ul. Wrzosowej oraz budowa integracyjnego placu zabaw na skwerze ks. B. Markiewicza	2017	-
Zakup wyposażenia na wydarzenia miejskie i imprezy sportowe	2017	Całe miasto
Utworzenie strefy relaksu – Ogród Zmysłów	2017	W sąsiedztwie OR4 Wspólna
Pompa i siła – budowa siłowni plenerowej oraz budowa parku linowego dla dzieci przy ulicy Sportowej	2017	W sąsiedztwie OR2 Urząd Miasta

3.1.5 Przestępczość

Miasto Marki na tle gmin otaczających Warszawę nie wyróżniało się ani pozytywnie, ani negatywnie pod względem ilości stwierdzanych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Wskaźnik przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przeciwko życiu i zdrowiu na 10 tys. mieszkańców w Markach oscylował w okresie od 2014 do 2018 roku wokół średniej dla grupy porównawczej.

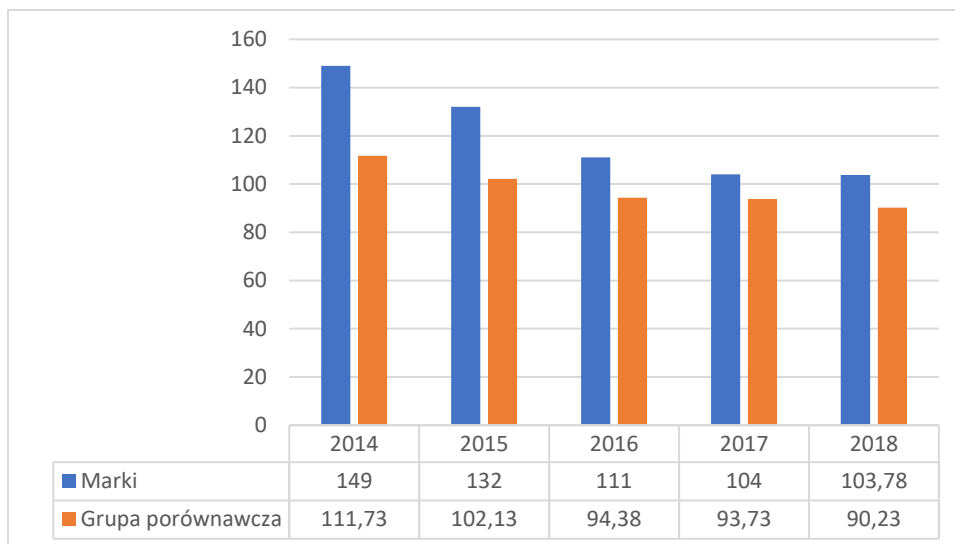
Rysunek 20. Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko życiu i zdrowiu na 10 tys. mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Istotnie większym problem ilościowym w Markach, jak też w otoczeniu Warszawy wydają się być przestępstwa przeciwko mieniu. Wskaźnik ilości przestępstw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był jednocześnie w Markach wyższy od średniej w grupie porównawczej. Dane Policji, które ujęto w diagnozie delimitacyjnej wskazują, że głównym miejscem koncentracji tego rodzaju przestępczości jest Centrum Handlowe Marki. Pozytywna jest natomiast dynamika spadku tego rodzaju przestępstw w Markach w analizowanym okresie od 2014 do 2018 roku.

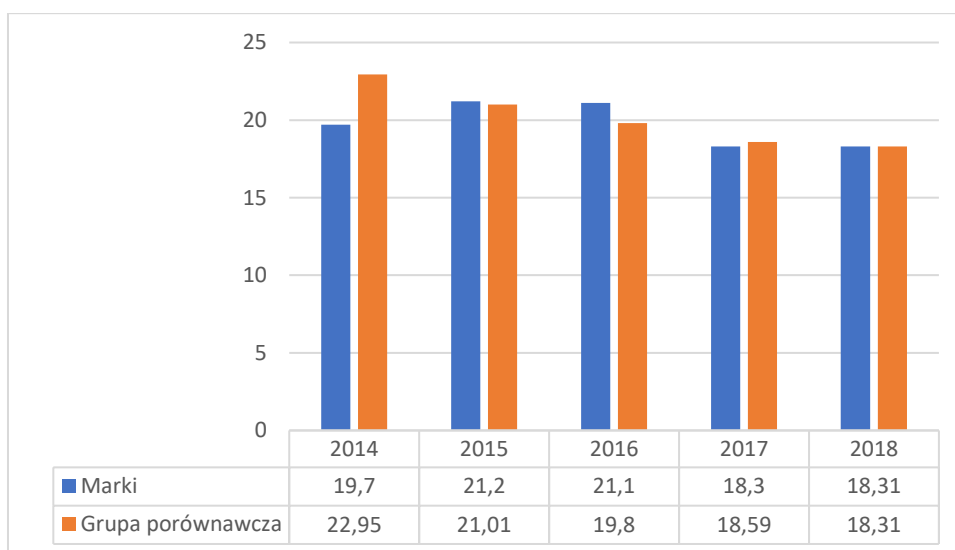
Rysunek 21. Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko mieniu na 10 tys. mieszkańców

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Wskaźnik przestępstw drogowych również nie odbiegał w Markach od średniej dla otoczenia Warszawy. Jednocześnie w analizowanym okresie odnotowano tendencję spadkową przestępstw drogowych w Markach. Należy przy tym zauważyć, że prezentowane dane nie ujmują jeszcze statystyk wypadków drogowych na obwodnicy Marek.

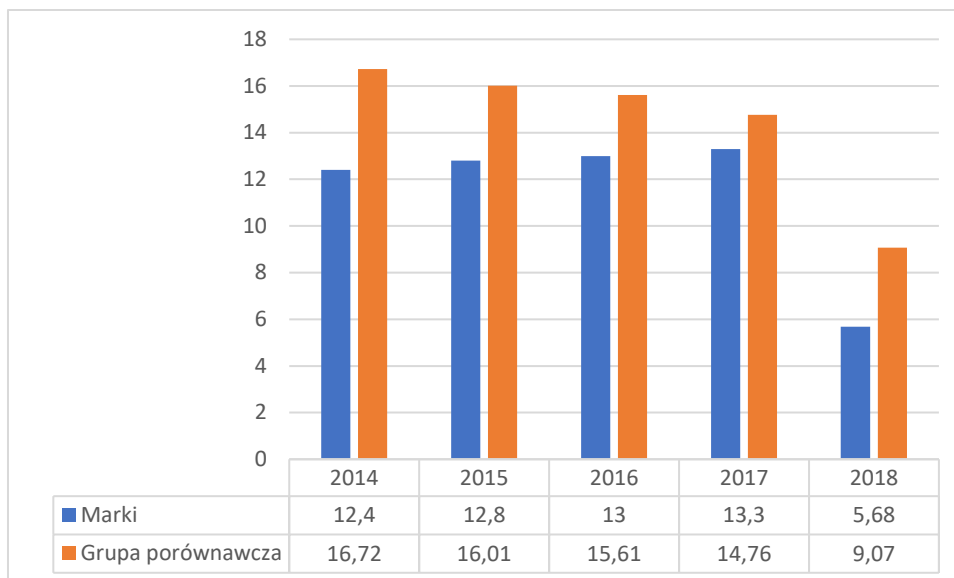
Rysunek 22. Przestępstwa drogowe stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. mieszkańców

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

W okresie od 2014 do 2018 roku w Markach odnotowano duży spadek liczby wypadków przy pracy w przeliczeniu na 1000 zatrudnionych. Wskaźnik ten był w 2018 roku wyraźnie niższy w Markach na tle średniej dla grupy porównawczej.

Rysunek 23. Liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Na tle całego miasta obszar rewitalizacji w Markach charakteryzował się umiarkowanymi wskaźnikami przestępczości w odniesieniu do kradzieży. Wg danych Policji na 406 stwierdzonych kradzieży cudzej rzeczy w 2017 roku 24 stwierdzono na obszarze rewitalizacji, z czego połowę na podobszarze rewitalizacji OR1 Braci Briggsów.

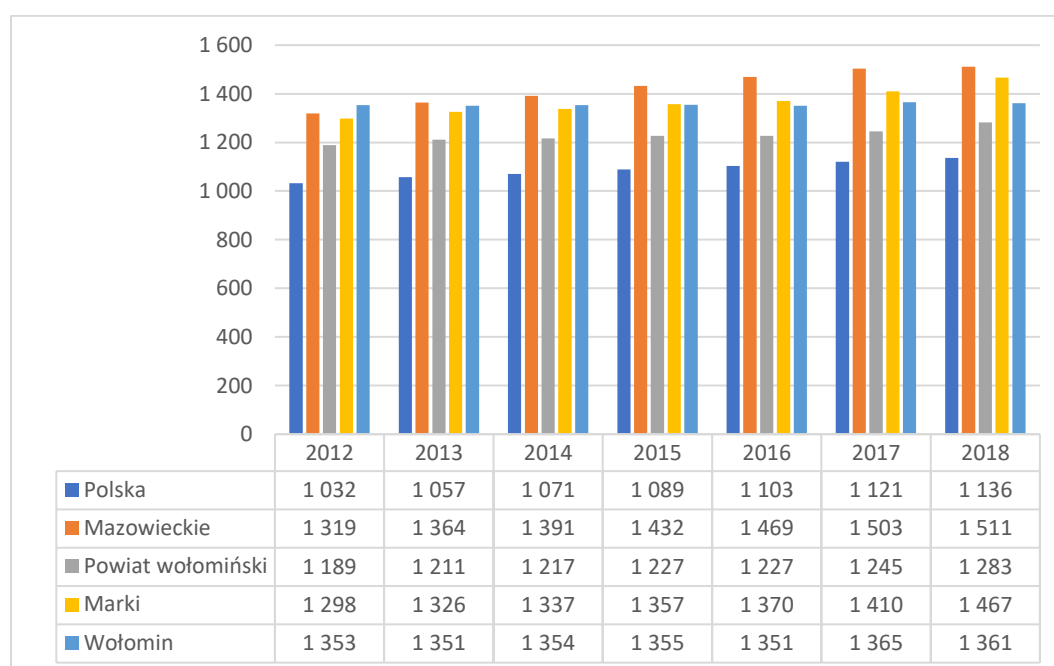
Trudno natomiast ocenić jednoznacznie poziom bezpieczeństwa w zakresie ruchu drogowego. Przez obszar rewitalizacji przebiega ruchliwa Al. Marsz. J. Piłsudskiego, co wpływać może na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji. Opinie mieszkańców miasta wyrażane w trakcie badań ilościowych i jakościowych wskazują, że Marki i obszary rewitalizacji to zasadniczo miasto bezpieczne.

3.2 Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji w sferze gospodarczej

Aktywność gospodarcza na terenie Marek

Marki należy zaliczyć do miast w fazie dynamicznych przemian w sferze gospodarczej. Położenie miasta w obrębie aglomeracji warszawskiej i przyciąganie nowych mieszkańców sprzyja wzrostowi aktywności gospodarczej. Wg danych GUS w 2018 roku na 10 tys. mieszkańców w Markach było 1467 podmiotów wpisanych do rejestru REGON. Była to wartość nieco niższa od średniej dla województwa mazowieckiego (1511), ale wyższa od średniej dla kraju (1136), powiatu wołomińskiego (1283) oraz stolicy powiatu Wołomina (1361). Warto odnotować, że wzrost nasycenia podmiotami gospodarczymi był większy od wzrostu liczby ludności miasta. Wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców zwiększył się z poziomu 1298 w 2012 roku do 1467 podmiotów w 2018 roku.

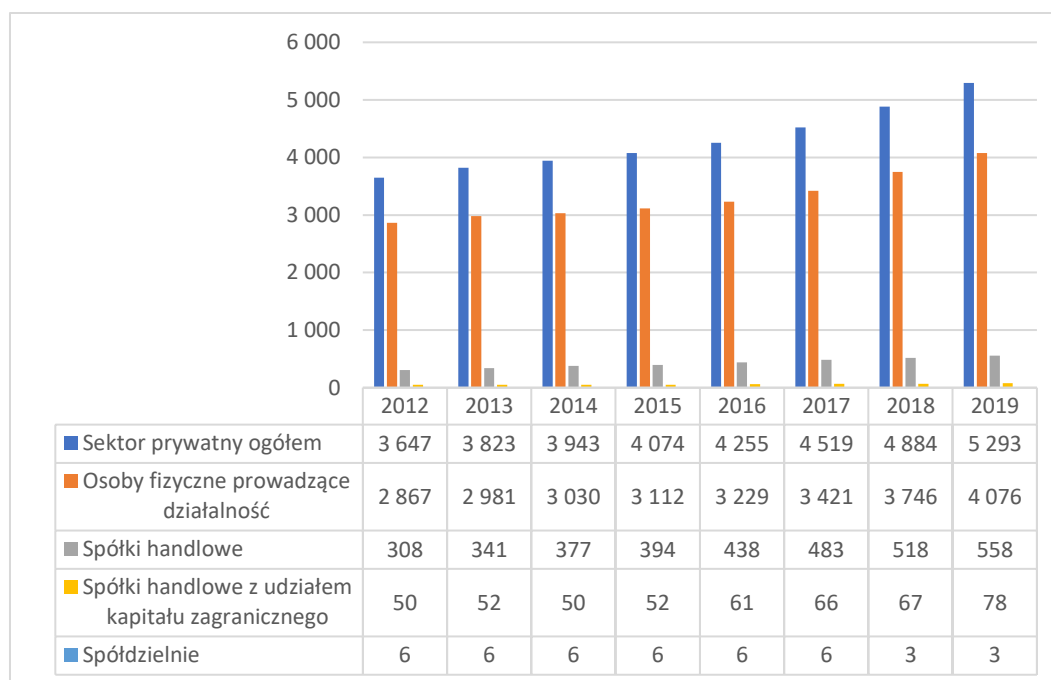
Rysunek 24. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Markach oraz wybranych jednostkach terytorialnych od 2012 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

Największy ilościowo potencjał aktywności gospodarczej w Markach związany był z osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą. Wraz ze wzrostem ludności Marek rosła również liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W okresie od 2012 do 2019 roku w Markach przybyło około 1200 nowych podmiotów gospodarczych osób fizycznych. Ogółem w 2019 roku z 5293 podmiotów prywatnych w Markach 4076 związane było z osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą. Istotny wzrost w sferze aktywności gospodarczej dotyczył także spółek handlowych. Z poziomu 308 spółek w 2012 roku odnotowano wzrost do 558 w 2019 roku. Słabszą dynamikę i mniejszą ilość podmiotów gospodarczych odnotowano w przypadku spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

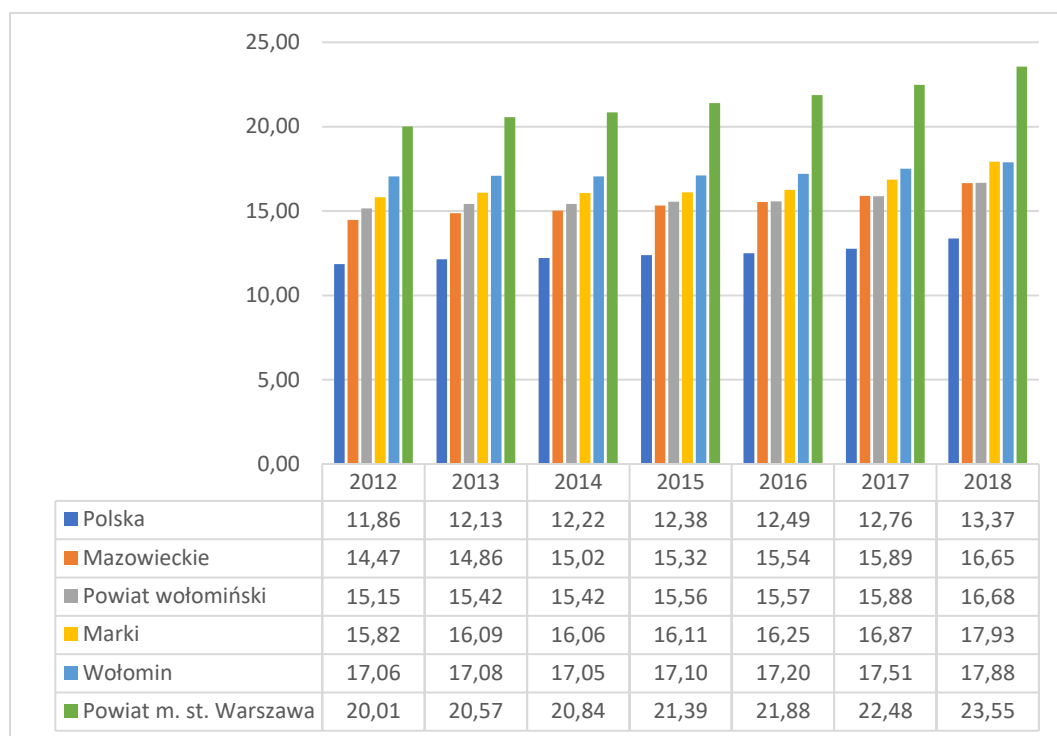
Rysunek 25. Podmioty prywatne ujęte w REGON w Markach od 2012 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

Aktywność gospodarcza w Polsce w istotny sposób kreowana jest przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Wskaźniki indywidualnej przedsiębiorczości w Markach były niższe niż w sąsiedniej Warszawie, ale jednocześnie należy dodać, że stolica kraju jest miejscem charakteryzującym się bardzo wysokim poziomem przedsiębiorczości. Na tle innych jednostek terytorialnych Marki wypadały korzystnie. W 2018 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w Markach 17,93 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Była to wartość niższa niż w Warszawie (23,55), porównywalna w Wołominem (17,88), wyższa od średniej dla powiatu (16,68), województwa mazowieckiego (16,55) i kraju (13,37). Warto odnotować rosnącą wartość wskaźnika indywidualnej przedsiębiorczości w Markach.

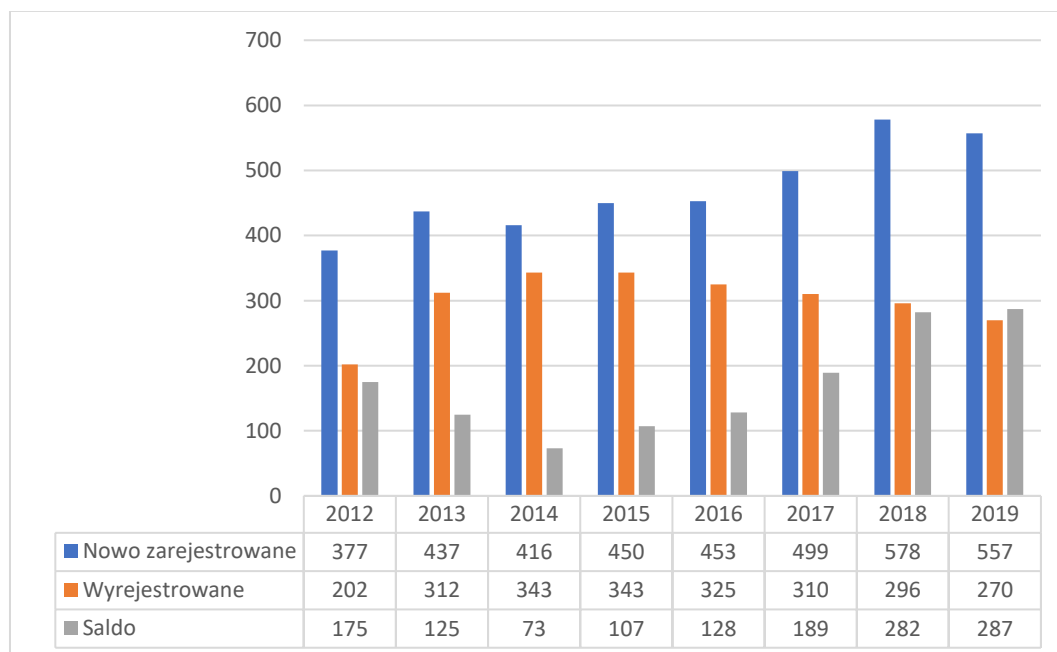
Rysunek 26. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w Markach oraz wybranych jednostkach terytorialnych od 2012 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

Zmiany w sferze aktywności gospodarczej w Markach widoczne są również w danych dotyczących rejestracji podmiotów w rejestrze REGON. Na przestrzeni analizowanego okresu od 2012 do 2019 roku w Markach notowano dodatnie saldo rejestracji podmiotów w REGON. Szczególny wzrost liczby nowych rejestracji podmiotów w REGON widoczny był od 2017 roku.

Rysunek 27. Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w rejestrze REGON od 2012 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

Dane GUS odnoszące się do liczby podmiotów prywatnych ujętych w rejestrze REGON z podziałem na sekcje PKD pokazują w jakiej sferze działalności gospodarczej zachodziły w badanym okresie w Markach zmiany oraz jakie obszary aktywności gospodarczej miasta można uznać za lokalne specjalizacje.

Specjalizacją gospodarczą Marek jest przede wszystkim handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G). W tej sekcji oprócz największej liczby podmiotów gospodarczych, stwierdzono również znaczny przyrost liczby nowych podmiotów (w analizowanym okresie pomiędzy 2012 a 2019 rokiem odpowiednio o 9,25% w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i 23,29 w przypadku jednostek prawnych).

Do ważnych gałęzi gospodarczych miasta należy zaliczyć przetwórstwo przemysłowe (sekcja C), budownictwo (sekcja F), transport i gospodarkę magazynową (sekcja H) oraz działalność profesjonalną, naukową i techniczną (sekcja M). W przypadku tej ostatniej odnotowano bardzo duży przyrost liczby podmiotów gospodarczych pomiędzy 2012 i 2019 roku, zarówno w odniesieniu do osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (wzrost o 89,97%), jak też jednostek prawnych (wzrost o 68,18%).

Tabela 14. Liczba podmiotów prywatnych w rejestrze REGON z podziałem na sekcje PKD w Markach w 2012 i 2019 roku

Sekcja PKD	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą			Jednostki prawne i nie posiadające osobowości prawnej		
	2012	2019	Zmiana %	2012	2019	Zmiana %
Ogółem	2865	4076	42,27	780	1217	56,03
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	8	8	0,00	3	2	-33,33
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	0	1	100,00	0	0	0,00
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	281	314	11,74	137	134	-2,19
Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	0,00	0	2	200,00
Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	21	14	-33,33	8	10	25,00
Sekcja F – Budownictwo	354	557	57,34	58	135	132,76
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	800	874	9,25	249	307	23,29
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	223	302	35,43	18	45	150,00
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	76	96	26,32	19	33	73,68
Sekcja J – Informacja i komunikacja	108	257	137,96	35	37	5,71
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	109	135	23,85	15	15	0,00
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	42	75	78,57	55	146	165,45

Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	319	606	89,97	66	111	68,18
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	126	205	62,70	15	42	180,00
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	0	0	0,00	0	1	100,00
Sekcja P – Edukacja	86	139	61,63	12	61	408,33
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	135	216	60,00	12	15	25,00
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	27	43	59,26	59	95	61,02
Sekcja S – Pozostała działalność usługowa Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne	151	234	54,97	59	95	61,02

Źródło: GUS/BDL

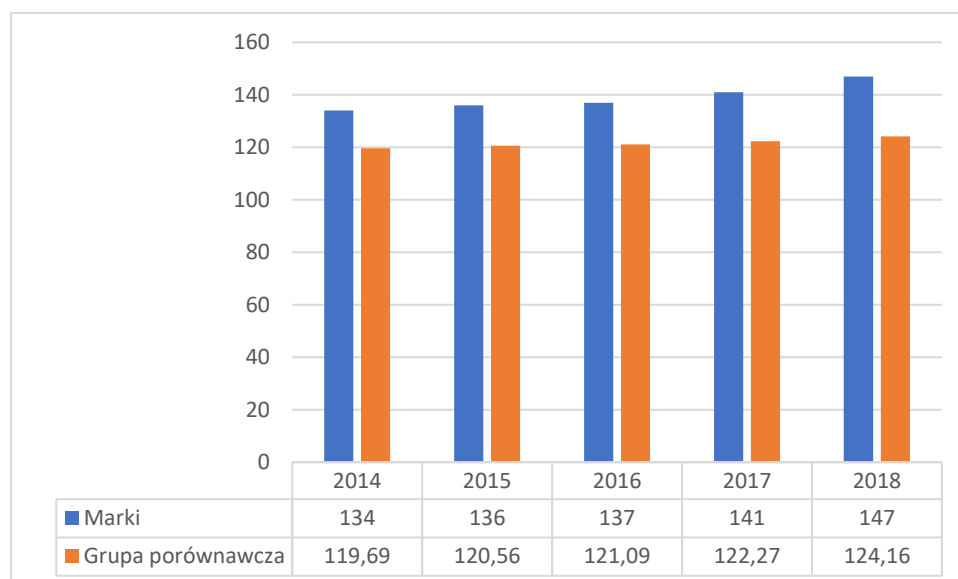
Podobnie jak w przypadku danych odnoszących się do aktywności społecznej, porównano poziom aktywności gospodarczej na terenie miasta z jednostkami terytorialnymi o podobnej charakterystyce.²⁰

Wg danych ujętych w Monitorze Rozwoju Lokalnego²¹ miasto Marki charakteryzowało się wyższą liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców od średniej dla miast z otoczenia Warszawy. W okresie od 2014 do 2018 roku rosła wartość tego wskaźnika zarówno w całej grupie, jak również w Markach, przy czym w Markach wzrost ten był większy. W 2018 roku na 1000 mieszkańców w Markach przypadało 147 podmiotów ujętych w REGON, w grupie porównawczej wskaźnik ten wynosił 124,16.

²⁰ Grupa porównawcza to: Sulejówek, Mińsk, Mazowiecki, Piastów, Pruszków, Zielonka, Kobylka, Ząbki, Legionowo, Żyrardów, Józefów, Otwock, Nowy Dwór Mazowiecki, Podkowa Leśna, Milanówek, czyli miasta zdefiniowane jako strefy zewnętrzne obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich.

²¹ Przep. Monitor Rozwoju Lokalnego - narzędzie pozwalające na syntetyczną ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego gminy w czasie i w relacji do innych gmin o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju, dostępne do adresu <https://www.systemanaliz.pl/>, opracowane przez Związek Miast Polskich

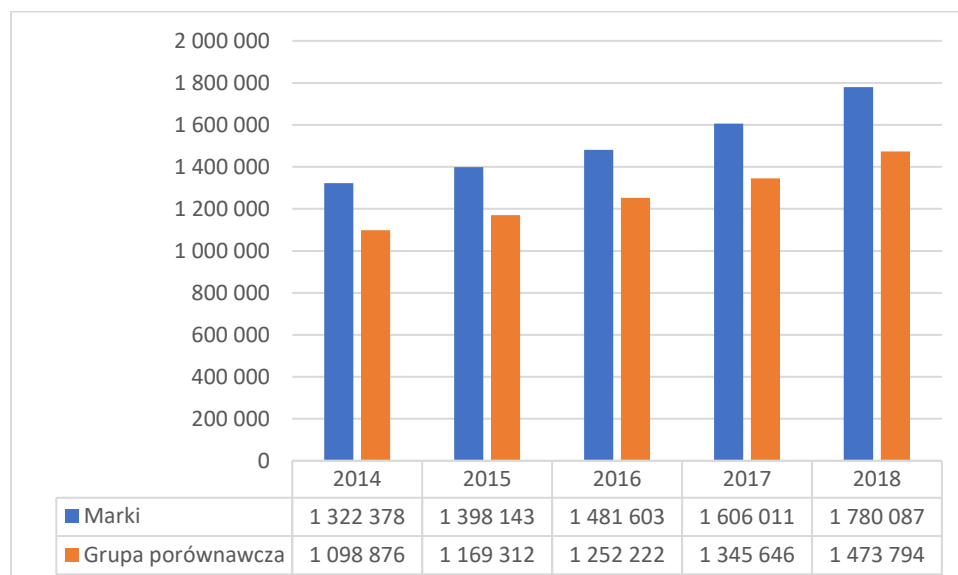
Rysunek 28. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Aktywność gospodarcza jest istotnym czynnikiem generującym dochody budżetu miasta. Na tle grupy porównawczej Marki charakteryzowały się korzystnymi wartościami wskaźników wpływów budżetu JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT w przeliczeniu na 100 osób w wieku do 18 roku życia. Średnia trzyletnia tego wskaźnika wskazywała na tendencję wzrostową, co skorelowane było z danymi dot. liczby nowych podmiotów gospodarczych. Wskaźnik ten wskazuje na rosnący poziom konkurencyjności lokalnej gospodarki, wzrost wynagrodzeń i aktywności gospodarczej mieszkańców.

Rysunek 29. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT na 100 osób w wieku do 18 roku życia – średnia trzyletnia – dane porównawcze

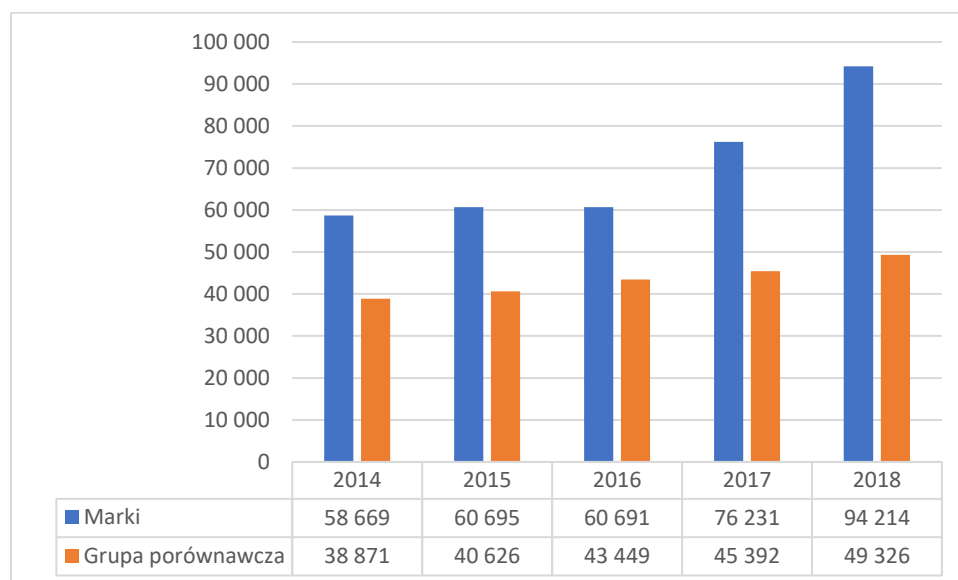

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Korzystnie na tle grupy porównawczej kształtowała się w Markach relacja wpływu do budżetu JST z tytułu udziału budżetu państwa z CIT na 1000 mieszkańców w wieku do 18 roku życia. W przypadku tego wskaźnika różnica pomiędzy Markami a średnią dla miast z otoczenia Warszawy była wyraźnie

większa niż w przypadku podatku PIT. Wskaźnik potwierdza, że istotna funkcja miasta związana jest aktywnością gospodarczą firm posiadających osobowość prawną.

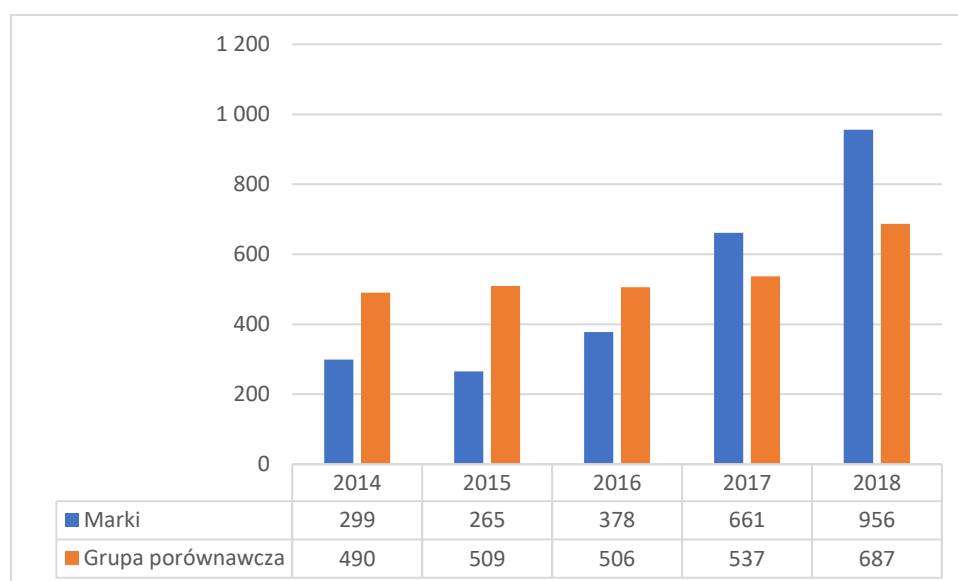
Rysunek 30. Wpływy JST z tytułu udziału budżetu państwa z CIT na 1000 osób w wieku od 18 roku życia – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Korzystna sytuacja gospodarcza miasta ma swoje przełożenie na aktywność inwestycyjną samorządu. W Markach aktywność inwestycyjna miasta widoczna była w szczególności w ciągu ostatnich 2-3 lat. Poziom wydatków inwestycyjnych rósł i w przeliczeniu na mieszkańca (jako średnia trzyletnia) w 2017 i 2018 roku był wyraźnie wyższy od średniej dla grupy porównawczej. Wskaźnik wskazuje, że miasto zmienia się pod względem infrastrukturalnym, co może być impulsem do dalszego wzrostu aktywności gospodarczej i rozwoju przedsiębiorczości indywidualnej.

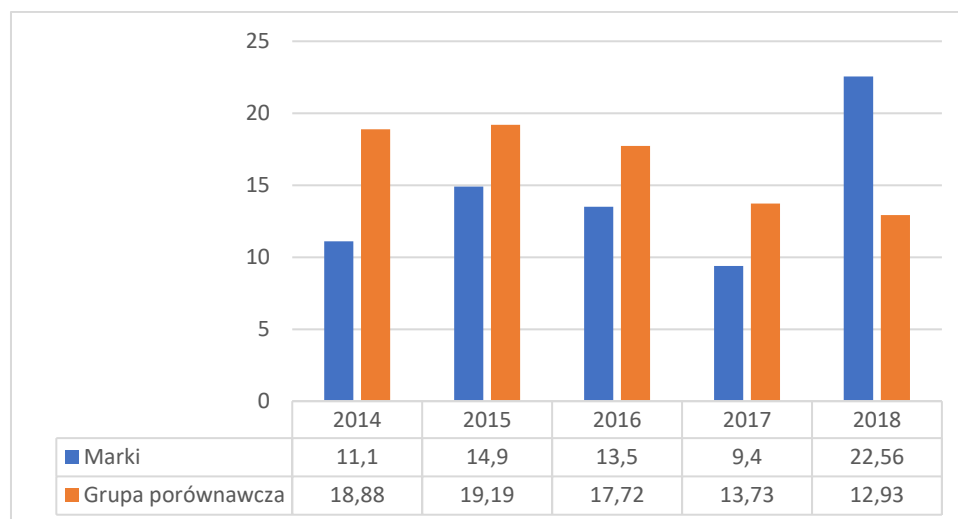
Rysunek 31. Kwota wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca – średnia trzyletnia – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Dynamikę przemian w sferze gospodarczej oddaje wskaźnik liczby nowo oddanej powierzchni komercyjnej do liczby nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Rozwój miasta, opierający się na przyciąganiu nowych mieszkańców, stanowi impuls dla nowych inwestycji gospodarczych, w tym również handlowych i usługowych na rzecz mieszkańców. Aktywność inwestycji prywatnych w przestrzeni miasta widoczna była w Markach w ostatnim okresie, w 2018 roku relacja nowo oddanej powierzchni komercyjnej do liczby nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych była w Markach dwukrotnie wyższa od średniej w grupie porównawczej.

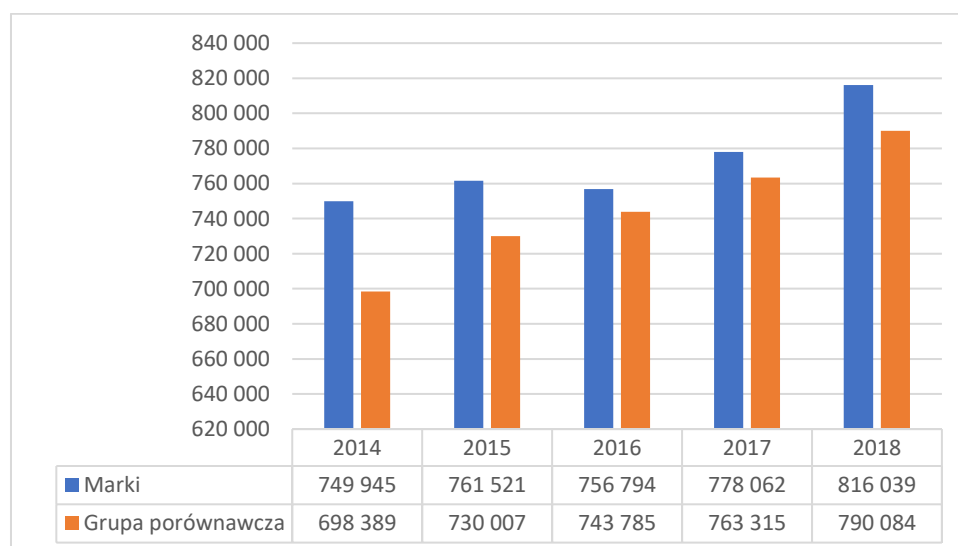
Rysunek 32. Nowo oddana powierzchnia komercyjna do liczby nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – średnia trzyletnia – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Napływ nowych mieszkańców oraz wzrost aktywności gospodarczej widoczny jest w dochodach podatkowych od nieruchomości. W analizowanym okresie od 2014 do 2018 roku dochody z podatku od nieruchomości w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku od 18 roku życia zauważalnie wzrosły w Markach i były wyższe od średniej dla grupy porównawczej.

Rysunek 33. Dochody z podatku od nieruchomości na 1000 osób w wieku od 18 roku życia – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Charakterystyka obszaru rewitalizacji pod kątem aktywności gospodarczej.

Miasto Marki charakteryzowało się korzystnymi wartościami wskaźników opisujących stan aktywności gospodarczej i jej dynamikę w ciągu ostatnich lat. Napływ nowych mieszkańców oznaczał także napływ nowych przedsiębiorców. Jednocześnie w przestrzeni miasta rósł potencjał popytu dla lokalnych usług. Miasto rozwijało się w sferze infrastrukturalnej, rozwijały się nowe działalności gospodarcze. Jak na tym tle kształtował się obraz obszaru rewitalizacji w Markach? Pięć wyznaczonych podobszarów rewitalizacji ma wyraźnie odmienną charakterystykę pod kątem funkcji gospodarczych. Podobszary rewitalizacji OR1 Braci Briggsów i OR2 Urząd Miasto stanowią faktycznie centrum miasta, tj. na tym obszarze koncentrują się funkcje publiczne, a położenie przy Al. Marszałka Piłsudskiego sprzyja także koncentracji działalności gospodarczych, w szczególności usług. Al. Marsz. J. Piłsudskiego to główny szlak komunikacyjny miasta, przy którym koncentruje się życie społeczne i kulturalne. Jest to również główna oś dynamicznie rozwijającego się miasta, w którym rozproszona zabudowa osiedli przekształca się w obszar zwartej zabudowy.

Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów skupia w swoich granicach funkcje kulturalne i rekreacyjne. Na tym terenie zlokalizowany jest Marecki Ośrodek Kultury, Centrum Aktywności Fabryczna 3 jak również Park Miejski. Obok funkcji publicznych w przestrzeni obszaru zlokalizowane są dość liczne działalności usługowe, w tym piekarnia, placówka banku, apteka, przychodnia lekarska, przychodnia weterynaryjna, trzy sklepy spożywcze, sklep rowerowy, sklep z artykułami żelaznymi, sklep akwarystyczny i usługi pogrzebowe. Na obszarze, przy ul. Paderewskiego zlokalizowany jest ponadto bazar. Opinie mieszkańców miasta wskazują, że jest to ważne miejsce zaopatrywania się w produkty spożywcze, w tym świeże warzywa i owoce.

Powyższe oznacza, że na dość zwartej przestrzeni występuje koncentracja szeregu podmiotów i działalności świadczących usługi na rzecz mieszkańców miasta. Bez wątplenia atutem tej przestrzeni jest dostępność komunikacyjna (położenie przy głównych trasach komunikacyjnych Marek, tj. Al. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Fabrycznej). Do deficytów należy zaliczyć dostępność miejsc parkingowych bezpośrednio na tym terenie, co jest związane z dość zwartą zabudową usługowo-mieszkalną oraz dużym natężeniem ruchu.

Położony w niedużej odległości od podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów podobszar OR2 Urząd Miasta jest swoistym przedłużeniem centrum miasta Marki. Ta część miasta koncentruje funkcje reprezentacyjne, ze względu na lokalizację Urzędu Miasta oraz Kościoła św. Izydora, położonych w swoim bezpośrednim sąsiedztwie. Opisując podobszar rewitalizacji OR2 nie można wymienić najbliższego otoczenia. Plac miejski położony naprzeciwko Urzędu Miasta jest faktycznie jeszcze nie w pełni zagospodarowaną przestrzenią publiczną. Sąsiedztwo podobszaru to także obiekty infrastruktury publicznej, w tym Komisariat Policji i Biblioteka Publiczna. Aktywności gospodarcze zlokalizowane bezpośrednio w przestrzeni podobszaru OR2 są mniej liczne i różnorodnie niż na obszarze OR1. Zaliczyć to nich można m. in. punkt ksero, studio fotograficzne, usługi fryzjerskie, optyka, sklep ogrodniczy, usługi noclegowe, przychodnia lekarska oraz sklep z piwami. Niemniej jednak w sąsiedztwie podobszaru znajduje się bank, sklep odzieżowy, apteka. Potencjału dla rozwoju aktywności gospodarczej na tym terenie należy upatrywać w możliwości zagospodarowania tzw. placu miejskiego. Ta część miasta posiada wyraźnie lepszą dostępność do miejsc parkingowych niż OR1 Braci Briggsów.

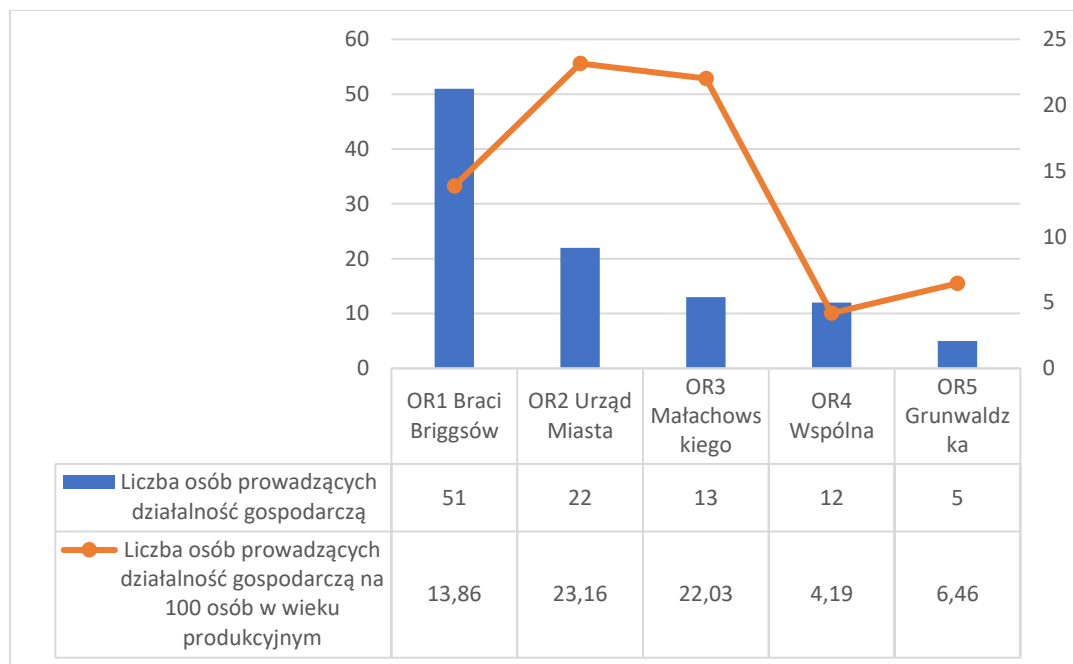
Kolejne trzy podobszary rewitalizacji nie posiadają już tak znacznych walorów pod kątem kreowania funkcji usługowych na rzecz mieszkańców miasta i obszaru rewitalizacji. Podobszar rewitalizacji OR3 Małachowskiego położony jest również przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, jednak jest on oddalony od przestrzeni, w której koncentruje się życie społeczne miasta. W sąsiedztwie tego podobszaru zlokalizowana jest najwyższa zabudowa wielorodzinna (m. in. bloki przy ul. Małachowskiego) oraz duże zakłady przemysłowe (m. in. Tchibo, Piekarnia Szwajcarska). Obszar rewitalizacji jest niejako wciśnięty pomiędzy te przestrzenie. Funkcja mieszkalna to kilka niewysokich budynków wielorodzinnych bezpośrednio przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, zabudowa jednorodzinna przy ul. Słonecznej oraz przestrzeń zajęta przez zakłady i firmy produkcyjno-usługowe. Bezpośrednio na podobszarze rewitalizacji zlokalizowany są serwisy samochodowe, niewielkie firmy produkcyjne oraz magazyny. W najbliższym otoczeniu obszaru, wśród zabudowy wielorodzinnej zlokalizowane są usługi, w tym sklepy spożywcze, bar, restauracja, piekarnia, księgarnia oraz usługi noclegowe.

Pozostałe dwa podobszary posiadają zupełnie inną charakterystykę funkcjonalną, z których obok funkcji mieszkalnej, dominującą jest funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa. Podobszar rewitalizacji OR4 Wspólna to miejsce, w którym zasadniczo nie są zlokalizowane podmioty usługowe oraz przemysłowe, poza kilkoma osobami prowadzącymi działalność gospodarczą. W tej części miasta zlokalizowane są obiekty sportowe MTS Marcovia Marki, a w dalszym sąsiedztwie położone jest Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne.

Podobszar rewitalizacji OR5 Grunwaldzka oprócz funkcji mieszkaniowej (bloki przy ul. Grunwaldzkiej i Al. Marsz. J. Piłsudskiego) to duża, w znacznej części niezagospodarowana przestrzeń. Na tym terenie położone jest glinianka nazywana potocznie „Meksykiem” oraz dość rozległy teren zielony. Sąsiedztwo tego obszaru to przestrzeń aktywności gospodarczej, w tym dość liczne i duże firmy z branży logistycznej i naprawy pojazdów.

Analizując sferę gospodarczą obszaru rewitalizacji należy wspomnieć o indywidualnej przedsiębiorczości. W skali całego miasta obszar rewitalizacji w Markach charakteryzował się wyraźnie niższymi wskaźnikami przedsiębiorczości. W Markach na 100 osób w wieku produkcyjnym działalność gospodarczą prowadziło w 2019 roku 17,93 osób, natomiast na obszarze rewitalizacji wg aktualnych danych w 2020 roku wskaźnik ten wynosił 11,33. Najwyższą aktywność w prowadzeniu działalności gospodarczej przejawiali mieszkańcy podobszaru rewitalizacji OR2 Urząd Miasta i OR3 Małachowskiego. Wskaźniki przedsiębiorczości były w tym przypadku wyższe od średniej dla miasta. Warto również wspomnieć, że w przypadku tych podobszarów odnotowano wzrost poziomu przedsiębiorczości od 2017 roku. Wzrost poziomu przedsiębiorczości odnotowano również w przestrzeni podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, nadal był on jednak niższy od średniej miejskiej. Jak już wcześniej wspomniano aktywności gospodarczej w Markach sprzyja położenie w centralnej części miasta, wzdłuż Al. Piłsudskiego. Podobszary rewitalizacji OR4 Wspólna i OR5 Grunwaldzka charakteryzowały się bardzo niskimi wskaźnikami przedsiębiorczości.

Rysunek 34. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w Markach

Źródło: CEDiG (dostęp: maj 2020 roku)

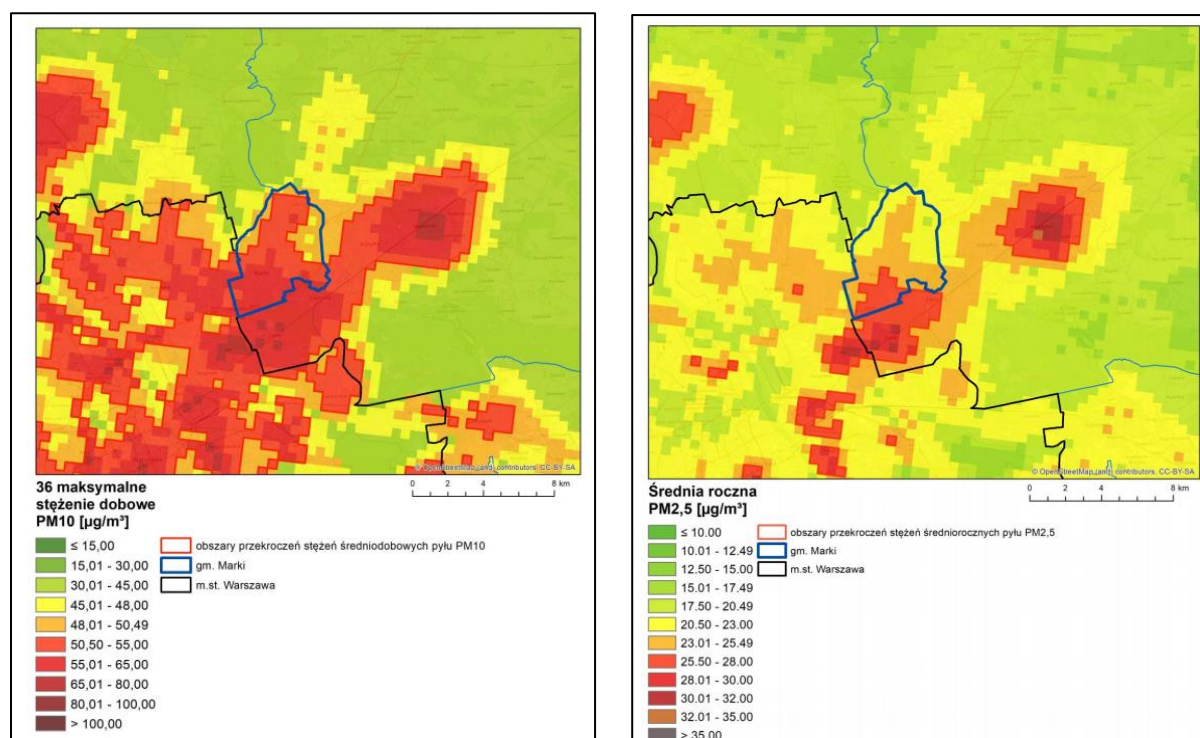
3.3 Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji w sferze środowiskowej

Do głównych problemów środowiskowych w Markach należy zaliczyć kwestie jakości powietrza atmosferycznego oraz hałas.

Program Ograniczenia Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki z 2018 roku wskazuje, że na terenie Marek dominującym źródłem emisji do atmosfery był sektor komunikacyjno-transportowy, który odpowiadał za ok. 44% całkowitej wielkości emisji tej substancji. Udział emisji powierzchniowej ukształtował się na poziomie ok. 39%. Fakt ten wynika z wysokiego natężenia ruchu pojazdów na drogach biegnących przez obszar gminy oraz znacznego udziału paliw stałych w strukturze paliw wykorzystywanych na cele grzewcze. Wpływ emisji przemysłowej stanowił blisko 16% łącznej wielkości emitowanego pyłu PM₁₀, natomiast suma emisji niezorganizowanej i emisji wynikającej ze źródeł rolniczych nie przekroczyła 1%. Podobnie jak w przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀ przedstawiała się struktura źródeł odpowiadających za emisję pyłu PM_{2,5} na terenie Gminy Miasto Marki. Emisja liniowa odpowiadająca za blisko 45% całkowitej wielkości PM_{2,5} wprowadzanego do atmosfery przewyższyła o 2% wpływ emisji powierzchniowej. Udział emisji punktowej ukształtował się na poziomie 12%, a suma emisji niezorganizowanej oraz wynikającej z rolnictwa podobnie jak w przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀ nie przekroczyła 1%.

Z Programu Ograniczenia Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki dowiadujemy się, że ze względu na przekroczenia dopuszczalnych stężeń średniodobowych pyłu PM₁₀ w 2017 r. na terenie Gminy Miasto Marki, określony został obszar przekroczeń, którego powierzchnia stanowi około 78% miasta. Teren ten obejmował centralną część gminy ciągnąc się wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Poza jego zasięgiem pozostała jedynie północno-wschodnia, niezabudowana część miasta stanowiąca rezerwat przyrody wraz z terenami do niego przyległymi oraz północno-zachodnie obrzeża Marek. Obszar przekroczeń był zamieszkiwany przez blisko 84% populacji gminy. Kolejne wyodrębnione na terenie Gminy Miasto Marki obszary przekroczeń są efektem wystąpienia ponadnormatywnych stężeń średniorocznych pyłu PM_{2,5}. W tym przypadku kwalifikacja obszarów przekroczeń dokonana została przy uwzględnieniu wartości dopuszczalnych fazy I i II. Przy założeniu dopuszczalnego progu zanieczyszczenia na poziomie 25 µg/m³ obszar przekroczeń stężeń średniorocznych pyłu PM_{2,5} rozciągał się w południowo-wschodniej części miasta wzdłuż granicy z gminą Żąbki na terenach gęstej zabudowy mieszkaniowej. W jego zasięgu pozostawało ok. 15% powierzchni miasta, a na negatywne skutki zdrowotne związane z przekroczeniem stężenia dopuszczalnego było narażone ok. 23% mieszkańców gminy. Znacznie większa powierzchnia obszaru przekroczeń wynikającego z podwyższonych stężeń średniorocznych pyłu PM_{2,5} powstała przy założeniu progu przekroczenia na poziomie 20 µg/m³. W tym przypadku powierzchnia obszaru przekroczeń objęła niemal całą gminę. Ostatni wyznaczony w ramach rocznej oceny jakości powietrza obszar stanowił konsekwencję ponadnormatywnych stężeń benzo(a)pirenu w powietrzu w 2017 r. Jego zasięg obejmował powierzchnię całej gminy, powodując tym samym negatywny wpływ na zdrowie wszystkich mieszkańców Gminy Miasto Marki.

Rysunek 35. Obszary przekroczeń stężeń średniodobowych pyłu zawieszanego PM10 na terenie Gminy Miasto Marki oraz obszary przekroczeń stężeń średniorocznych pyłu zawieszanego PM2,5 na terenie Gminy Miasto Marki.

Źródło: Program Ograniczenia Niskiej Emisji dla Gminy Miasto Marki

Przykładami dążenia Miasta Marki do realizacji celów ochrony środowiska w zakresie emisji CO₂ jest wspieranie wymiany nieefektywnych energetycznie pieców. Miasto Marki opracowało gminny Program Ograniczenia Niskiej Emisji (PONE). Daje to szansę na uzyskanie dotacji do wymiany ogrzewania, czego efektem będzie poprawa stanu powietrza atmosferycznego w mieście.

W 2018 r. Marki przyznały dofinansowanie na wymianę pieców węglowych na oparte na czystszej paliwie. Wnioskujący mógł otrzymać maksymalnie 8 tys. zł, nie więcej jednak niż 75 proc. kosztów kwalifikowanych. Pula przeznaczona na ten projekt (150 tys. zł) błyskawicznie została wykorzystana przez mieszkańców.

We wrześniu 2018 r. ruszył rządowy program „Czyste powietrze”. Dzięki niemu właściciele domów jednorodzinnych mogli ubiegać się o dofinansowanie na termomodernizację budynków: ocieplenie domu, wymianę okien i starego, wysoko-emisyjnego kotła grzewczego. Nowa odsłona programu „Czyste Powietrze”, w której dokonano znaczącego uproszczenia procedur uzyskiwania dotacji na wymianę przestarzałych kotłów oraz ocieplenie domów, wystartowała 15 maja 2020 r. W Programie założono dotacje dla trzech grup beneficjentów – do 20 tys. zł w podstawowej wersji, do 32 tys. zł dla mniej zamożnych, dodatkowe 5 tys. zł na fotowoltaikę. Ponadto wprowadzono zmiany mające na celu ograniczenie biurokracji przez uproszczenie wniosku o dotację i przejście na oświadczenia, skrócenie terminów na przyznanie dotacji z 90 do 30 dni, włączenie gmin i sektora bankowego do programu, możliwość rozpoczęcia inwestycji na 6 miesięcy przed złożeniem wniosku o dofinansowanie.²²

²² Za: <http://www.nfosigw.gov.pl/o-nfosigw/aktualnosci/art,1582,rusza-program-czyste-powietrze-2-0.html>

Efekty nadmiernej niskiej emisji są najbardziej odczuwalne w okresie zimowym – w pełni sezonu grzewczego, ponieważ niska emisja powstaje w wyniku procesów spalania paliw, przede wszystkim złej jakości węgla (oraz innych paliw) w starych, niskosprawnych piecach i kotłach.

Warto przypomnieć, że od 1 lipca 2018 roku na Mazowszu nie wolno spalać w kotłach, piecach i kominkach:

- mułów i flotokoncentratów węglowych oraz mieszanek produkowanych z ich wykorzystaniem,
- węgla brunatnego oraz paliw stałych produkowanych z wykorzystaniem tego węgla,
- węgla kamiennego w postaci sypkiej o uziarnieniu 0-3 mm,
- paliw zawierających biomasę o wilgotności w stanie roboczym powyżej 20% (np. mokrego drewna).²³

W celu śledzenia aktualnego stanu powietrza atmosferycznego Urząd Miasta w Markach zainstalował czujniki pomiaru jakości powietrza w Markach w kilku lokalizacjach miasta:

- Al. Piłsudskiego 95 (przy Urzędzie Miasta),
- Ul. Żeromskiego (Wodociąg),
- Ul. Szkolna (Szkoła Podstawowa nr 2),
- Ul. Okólna (Szkoła Podstawowa nr 1),
- Ul. Duża (Szkoła Podstawowa nr 4),
- Ul. Pomnikowa (Szkoła Podstawowa nr 3),
- Ul. Wczasowa (Zespół Szkół nr 2),
- Ul. Klonowa (Centrum Usług Wspólnych),
- Ul. Kosynierów (AVIVA – konkurs).

Bieżące informacje nt. jakości powietrza wyświetlane są na witrynie Urzędu Miasta Marki pod adresem http://www.marki.pl/3421-jakosc_powietrza.

²³ Za: UM Marki

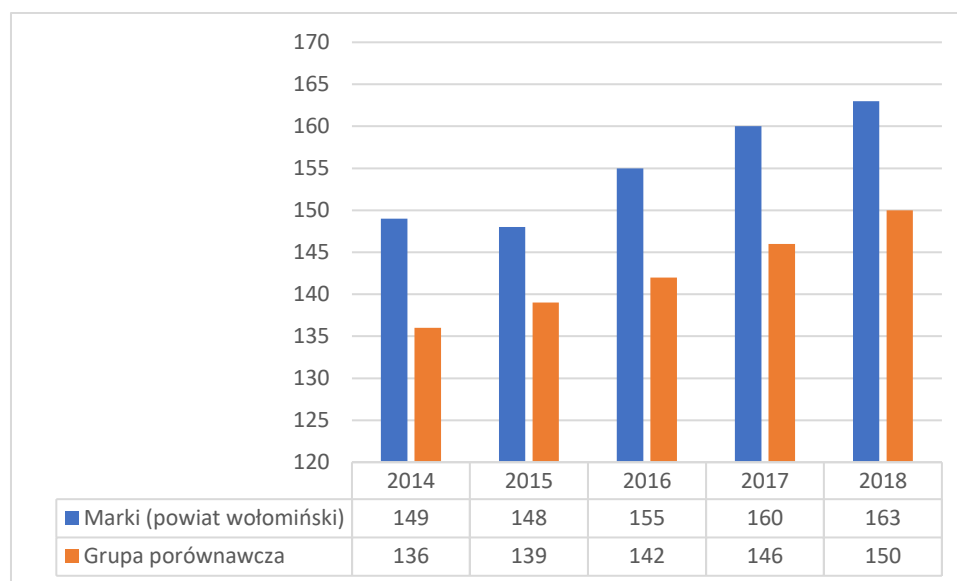
Rysunek 36. Witryna informacyjna Urzędu Miasta Marki dot. jakości powietrza

Źródło: http://www.marki.pl/3421-jakosc_powietrza

Głównym źródłem emisji hałasu na terenie miasta jest komunikacja. Realizowane na terenie miasta remonty dróg ograniczają hałas poprzez poprawę jakości nawierzchni i drożności ruchu. Bardzo ważną inwestycją dla mieszkańców Marek była budowa obwodnicy miasta, która wyprowadziła ruch tranzytowy poza miasto. Potencjalnie oznacza to, że poprawił się klimat akustyczny w korytarzu głównego ciągu komunikacyjnego miasta Al. Marsz. J. Piłsudskiego. W tym miejscu warto jednak dodać, że obszar miasta przyciąga nowych mieszkańców (zob. sfera demograficzna). Zwiększa się jednocześnie ilość samochodów, jaką posiadają mieszkańcy Marek i okolicznych miejscowości. Na tle powiatów otaczających Warszawę powiat wołomiński charakteryzował się wyższym nasyceniem pojazdami w przeliczeniu na długość dróg. W 2018 roku na 1 km dróg o nawierzchni twardej przypadało w powiecie wołomińskim 163 pojazdy, w grupie porównawczej 150 pojazdów. Wskaźnik ten w analizowanym okresie od 2014 do 2018 wyraźnie wzrósł. Oznacza to, że rośnie obciążenie lokalnego układu komunikacyjnego na terenie Marek. Wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza obszar zabudowany miasta niewątpliwie w bardzo dużym zakresie poprawiło jakość życia mieszkańców centrum miasta. Należy jednak zwrócić uwagę, że w tym samym okresie rośnie obciążenie układu komunikacyjnego w mieście ruchem lokalnym, co wskazuje na potrzebę zwiększania atrakcyjności transportu publicznego i alternatywnych sposobów komunikacji.

Rysunek 37. Liczba pojazdów samochodowych i ciągników na 1 km dróg nawierzchni twardej – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Budowa obwodnicy Marek poza niewątpliwymi korzyściami dla miasta wpłynęła jednocześnie na pogorszenie klimatu akustycznego na obszarach, przez które przebiega. W odpowiedzi na te problemy w Markach powstała inicjatywa społeczna „Ekran Akustyczny dla Obwodnicy Marek”, która postawiła sobie za cel poprawę klimatu akustycznego miasta. Słuszność tej idei poparta została badaniami natężenia ruchu drogowego oraz hałasu. Jak wynika z informacji zamieszczanych na stronie mediów społecznościowych przez inicjatywę „Ekran Akustyczny dla Obwodnicy Marek” przed budową obwodnicy zakładano w ciągu doby ruch na poziomie 53 tys. pojazdów, a faktyczne natężenie ruchu wynosi 74 tys., w tym aż 14 tys. pojazdów ciężarowych. Niewątpliwie tak duże natężenie ruchu wynika z sukcesu gospodarczego Polski oraz faktu, że droga S8 to główny korytarz transportowy Polski Północno-Wschodniej.

Badania akustyczne wykazały, że obecne zabezpieczenia dla obwodnicy Marek są niewystarczające. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA) po oddaniu trasy przeprowadziła szerokie badania akustyczne. Poziom hałas był całodobowo badany w 30 punktach na odcinku 2,7 km od węzła Marki do ulicy Pustelnickiej w Zielonce. Dzienna norma wynosi 65 decybeli, a nocna 56 decybeli. Okazało się, że dzienne normy są przekroczone w czterech punktach pomiaru (od 0,1 decybeli do 3,3 decybeli). Znacznie gorzej wypadły badania nocne. W tym wypadku normy zostały przekroczone w 22 miejscach (od 0,1 decybeli do 9,6 decybeli). Lista mareckich ulic, przy których zanotowano przekroczenia, jest obszerna. Są na niej: Wiejska, Pałacowa, Wojskiego, Kosynierów, Szpitalna, Ząbkowska, Pomorska, Warmińska, Kujawska, Skłodowskiej i Szkolna. Największe przekroczenia zanotowano przy ul. Szpitalnej (o 3,3 decybeli w dzień oraz 9,6 decybeli w nocy).

Spośród kilku metod ograniczenia hałasu, wykonawca analizy wskazuje na zastosowanie ekranów akustycznych. Miałyby one zostać podniesione lub wybudowane od zera. Dla przykładu, wzdłuż nieosłoniętego osiedla Szpitalna powstałby ekran o wysokości 5 m plus dodatkowo – ekran w tzw. pasie rozdzielania między jezdniami trasy. Wydłużone byłyby także ekrany na wysokości ul. Skłodowskiej. Mieszkańcy Marek zwracają uwagę, że w analizie porealizacyjnej około 400-metrowy odcinek w okolicy ulicy Szkolnej pozostaje bez żadnej osłony. Na hałas nadal więc będą narażone okoliczne osiedla i domy jednorodzinne. Dodatkowym zmartwieniem jest fakt, że właśnie w tym

miejscu będzie włączać się do obwodnicy Marek Wschodnia Obwodnica Warszawy, co tylko spotęguje natężenie hałasu. Marszałek województwa mazowieckiego nałożył na GDDKiA obowiązek ograniczenia hałasu na tym odcinku obwodnicy do maja 2021 r.²⁴

Obwodnica Marek przebiega wzdłuż południowej i wschodniej granicy administracyjnej miasta. W części południowej Marek, jak już powyżej przedstawiono, przebiega w sąsiedztwie gęsto zaludnionej części miasta. We wschodniej części miasta barierą oddzielającą korytarz drogi S8 od przestrzeni zurbanizowanych jest teren leśny. Powierzchnia lasów na terenie Gminy Miasto Marki wynosi 881,79 ha, co stanowi 33,7% całej powierzchni gminy. Lasy zajmują przede wszystkim wschodnią i południowo zachodnią część miasta. Są to w główne mierze drzewostany sosnowe i dęby bezszypułkowe zwarte i słabo zwarte usytuowane na siedliskach boru świeżego i boru mieszanego. Gatunkami uzupełniającymi drzewostan sosnowy są topole, dęby i brzozy, które porastają głównie obrzeża lasów.²⁵

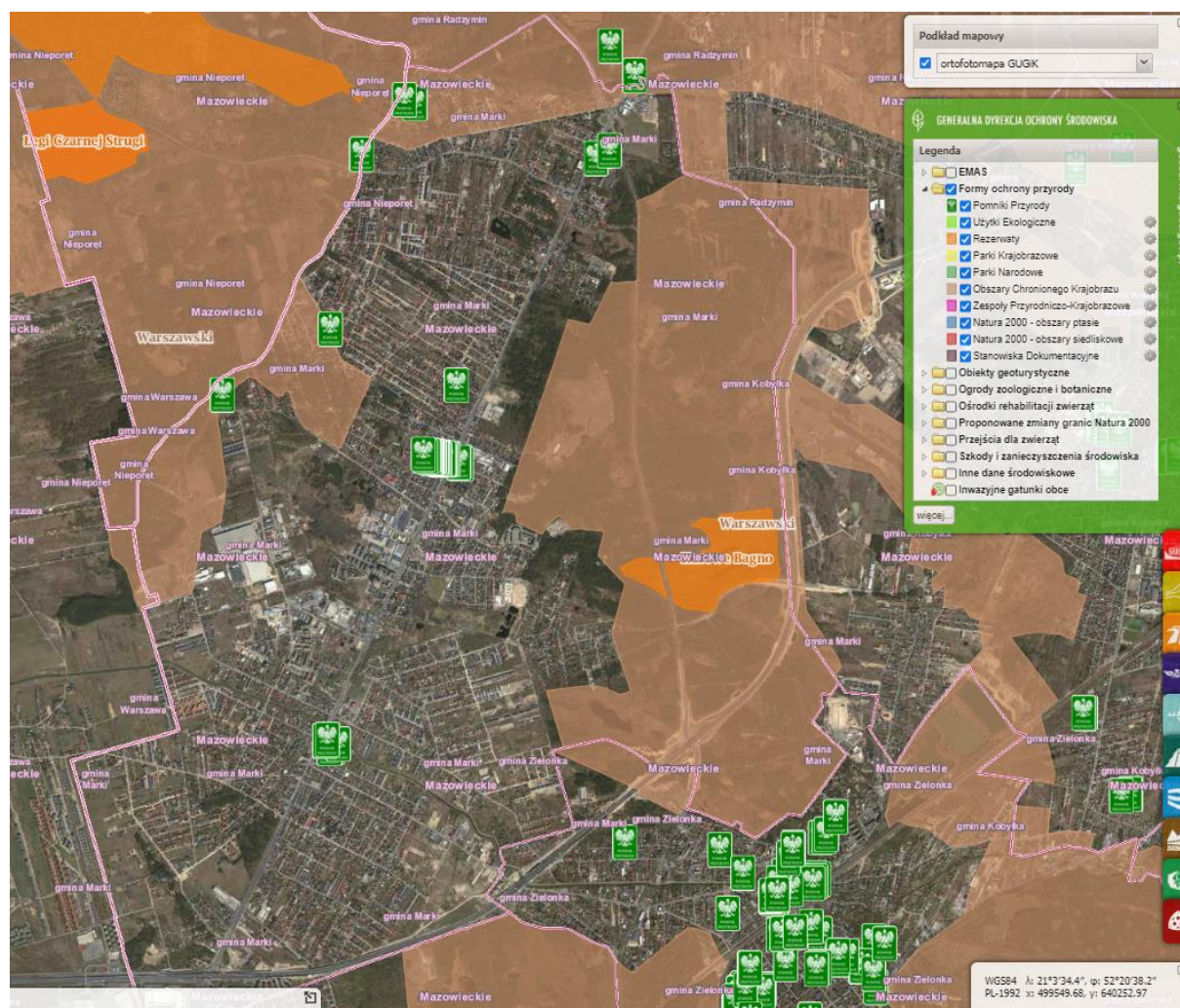
Część obszaru miasta Marki (1826 ha) położona jest w obrębie Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, obejmującego teren o łącznej powierzchni 148 409,1 ha. Obszar utworzono w celu ochrony ekosystemów o szczególnych walorach krajobrazowych oraz powiązaniem ich z krajowym systemem obszarów chronionych. Tereny objęte ochroną uznano za wartościowe ze względu na możliwość zaspokojenia związanych z turystyką i wypoczynkiem, a z drugiej strony ze względu na funkcję korytarzy ekologicznych.

Na terenie miasta występuje rezerwat przyrody Horowe Bagno oraz pomniki przyrody. Rezerwat Horowe Bagno został powołany w celu zachowania zróżnicowanego obszaru wilgotnych lasów, torfowisk i wód ze stanowiskami licznych gatunków roślin rzadkich i chronionych. Jest ostoją i miejscem rozrodu licznych gatunków zwierząt (akt uznania rezerwatu: Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z dn. 17 listopada 1988 r. ws. uznania za rezerwat przyrody Dz. U. Woj. Maz. 2001 Nr 269/6860; akt normatywny: Rozporządzenie Nr 274 Wojewody Mazowieckiego z dn. 12 grudnia 2001 r. ws. ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego i utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. Rezerwat usytuowany jest w środkowowschodniej części miasta i zajmuje powierzchnię ok. 44 ha. Jest to rezerwat typu faunistycznego, położony w kompleksie leśnym, gdzie występują liczne pagórki wydymowe, torfowiska i tereny podmokłe. Wśród lasów brzozowo sosnowych we wschodniej części rezerwatu położone jest jezioro Kruczek, które powstało prawdopodobnie w wyniku kopania torfu.

²⁴ Za: UM Marki oraz na podstawie informacji na stronie inicjatywy „Ekran Akustyczne dla Obwodnicy Marek (<https://www.facebook.com/Ekrany-Akustyczne-dla-Obwodnicy-Marek-686587808180673>)

²⁵ Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Miasto Marki na lata 2018 – 2021 z perspektywą na lata 2022-2025

Rysunek 38. Obszary i obiekty chronione na terenie miasta Marki

Źródło: <http://geoserwis.qdos.gov.pl/mapy/>

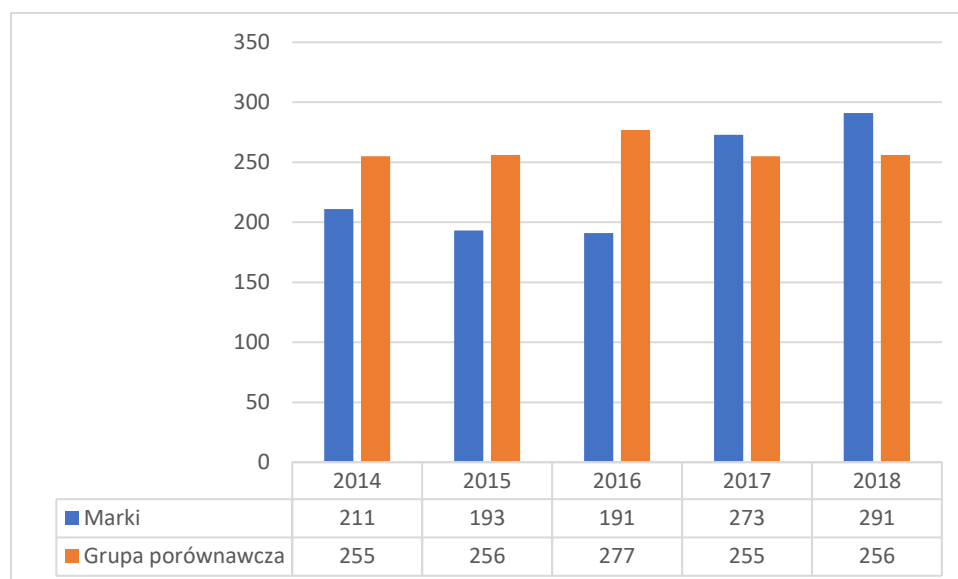
Gmina Miasto Marki w zakresie gospodarki odpadami wprowadziła system zbierania odpadów komunalnych oraz odpadów zbieranych selektywnie. Na terenie miasta funkcjonuje PSZOK. Jest on zlokalizowany przy ul. Dużej 3 w Markach.

Dane porównawcze dla miasta Marki oraz miasta otoczenia Warszawy wskazują, że w Markach rośnie ilość zbieranych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańców. W 2018 roku na 1 mieszkańca miasta przypadało 291 kg odpadów komunalnych w ciągu roku. W grupie porównawczej wartość ta wynosiła 256 kg. Od 2017 roku odnotowano w Markach istotny wzrost wartości tego wskaźnika.

Miasto Marki próbuje wdrażać działania, które zmobilizują mieszkańców do działań mających na celu ochronę środowiska, w tym wdrażanie zasad gospodarki odpadami, polegającymi na minimalizacji wytwarzania odpadów. W tym celu zmienia się m. in. system pobierania opłat za śmieci. Będzie to opłata skorelowana z poziomem zużycia wody. Wpłynie to na ograniczenie produkcji odpadów.²⁶

²⁶ Źródło: UM Marki

Rysunek 39. Odpady komunalne zebrane w ciągu roku ogółem na 1 mieszkańca – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Tematem pośrednio związanym z gospodarką odpadami na terenie Marek jest problem tzw. zwałki. Informacje umieszczane na lokalnych portalach internetowych wskazują, że temat tzw. "zwałki" znany jest większości mieszkańców Marek, którzy mieszkają w mieście przynajmniej od lat dziewięćdziesiątych. Wtedy to w Markach zamknięto wysypisko śmieci, które obsługiwało nie tylko Marki, ale także część terenu Warszawy. Wysypisko zostało oficjalnie zamknięte w 1991 roku. Pomimo trzydziestu lat teren „zwałki” nadal jest przestrzenią wyłączoną z użytkowania. Rekultywacja terenu wysypiska polegała na przykryciu go warstwą ziemi. Do dziś trwa również proces odgazowania. Teren byłego wysypiska śmieci zlokalizowany jest pomiędzy ul. Okólną i Grunwaldzką, w zachodniej części Marek. Teren ten sąsiaduje z przestrzenią glinianki Meksyk, stanowiąc istotną kulminację terenu.

Miasto Marki poprawia systematycznie swój wizerunek poprzez inwestycje, jako miasta ekologicznego i zrównoważonego. Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne, zlokalizowane przy ul. Wspólnej i otwarte w 2019 roku, to największy obiekt edukacyjno-rekreacyjny zarządzany przez spółkę Mareckie Inwestycje Miejskie Sp. z o.o. Jest to jedyny w Polsce ekologiczny, „zero-energetyczny” budynek użyteczności publicznej. Kompleks posiada certyfikat BREEAM²⁷, który jest najbardziej rozpoznawalnym na świecie certyfikatem dla budownictwa ekologicznego. Zastosowane technologie przyczyniają się do efektywnej ochrony środowiska, komfortu użytkownika i wydajności budynku. Kompleks z założenia jest „zero-energetyczny”, co oznacza, że w rocznym bilansie zużywa tyle energii, ile sam wyprodukuje. Osiągnięto to dzięki zastosowaniu systemu odnawialnych źródeł energii, takich jak panele fotowoltaiczne, pompy ciepła, zaawansowane systemy odzysku energii cieplnej i urządzenia do produkcji energii elektrycznej z gazu. Dodatkowo budynek posiada właściwości termoizolacyjne na najwyższym poziomie. Obiekt wyposażony w urządzenia oszczędzające wodę, dachy bagienne i zbiorniki retencyjne. Zielony dach ma właściwości oczyszczające powietrze, tłumi hałas, magazynuje wodę opadową, odciąża sieć kanalizacyjną, jest doskonałym siedliskiem dla wielu gatunków fauny i flory, pełniąc jednocześnie funkcje rekreacyjne. Budynek został wyposażony w elementy sprzyjające

²⁷ Building Research Establishment Environmental Assessment Method

zdrowiu i dobremu samopoczuciu użytkowników: automatyczną regulację natężenia światła dziennego w pomieszczeniach, stałą temperaturę, rekuperację, czy certyfikowane i bezpieczne materiały budowlane.²⁸

Miasto Marki stara się zachęcać do korzystania z transportu zbiorowego. Milowym krokiem było wprowadzenie pierwszej strefy biletowej w listopadzie 2016 r. Miasto Marki inwestuje również w alternatywne środki transportu. Wysiłek inwestycyjny miasta widoczny jest w długości ścieżek rowerowych (więcej nt. transportu i komunikacji w rozdziale odnoszącym się do sfery przestrzenno-funkcjonalnej).

Do inicjatyw wartych odnotowania w kontekście skutków zmian klimatycznych zachodzących na terenie Polski warto odnotować te służące przeciwdziałaniu skutkom suszy. W 2019 roku utworzono w Markach zieloną strefę wolną od koszenia traw i roślin. Znajduje się ona w pobliżu zbiornika wodnego Konne (wzdłuż ulicy Stawowej). W ten sposób stworzono miejsce schronienia dla owadów zapylających. Ponadto taka strefa chroni przed przesuszaniem gruntu i dłużej trzyma wilgoć. W 2020 roku Miasto postanowiło rozszerzyć tereny, których nie będzie się kosić o plac naprzeciwko urzędu miasta między nowym parkiem miejskim a komisariatem policji i przychodnią lekarską, lasek w widłach ulic Sowińskiego i Stawowej, lasek na terenie Marcovii, polany we wschodniej części Parku Briggsów, teren pomiędzy Osiedlem Lisi Jar i tyłami Kwitnącego Osiedla, teren naprzeciwko remizy Ochotniczej Straży Pożarnej.

Analizując zagadnienia ochrony środowiska na obszarze rewitalizacji należy zwrócić uwagę, że obszar rewitalizacji to bardzo mała przestrzeń, funkcjonalnie powiązana z pozostałą częścią miasta. Większość opisanych problemów i zjawisk związanych z ochroną środowiska występuje również na obszarze rewitalizacji.

Diagnoza delimitacyjna z 2018 roku²⁹ wykazała, że problemy niskiej jakości powietrza atmosferycznego, tj. zanieczyszczenie pyłem zawieszonym PM10 koncentrują się wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego i są wyższe w środkowej i północnej części Marek. Jest to związane z koncentracją na tym terenie m. im. dużych zakładów produkcyjnych, które obsługiwane są m. in. przez pojazdy wysokotonażowe. Ruch komunikacyjny należy do istotnych źródeł zanieczyszczeń pyłowych w okresie wiosenno-letnio-jesiennym. Badania stężeń pyłu PM10 prowadzone na potrzeby diagnozy delimitacyjnej latem 2018 roku nie wykazały dziennych przekroczeń. Najwyższe stężenie spośród podobszarów rewitalizacji odnotowano na podobszarze O2 Urząd Miasta, OR3 Małachowskiego, OR5 Grunwaldzka (około 20 µg/m³). Podobne wartości stężeń PM10 notowane są również na etapie opracowania niniejszej diagnozy (w punktach pomiarowych <http://www.marki.pl/3421-jakosc-powietrza>). Poziom dopuszczalny dla stężenia średniodobowego wynosi 50 µg/m³ i może być przekraczany nie więcej niż 35 dni w ciągu roku. Poziom dopuszczalny dla stężenia średniorocznego wynosi 40 µg/m³, a poziom alarmowy 200 µg/m³.³⁰

Zdecydowanie gorszą jakość powietrza atmosferycznego notuje się w okresie grzewczym w Markach. Badanie przeprowadzone w okresie zimowym 2018/2019 roku na obszarze rewitalizacji wykazały

²⁸ Źródło: <https://mareckieinwestycje.pl/mareckie-centrum-edukacyjno-rekreacyjne/>

²⁹ Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie miasta Marki

³⁰ Źródło: <http://sojp.wios.warszawa.pl>

znaczące przekroczenie poziomów dopuszczalnych stężeń pyłu zawieszonego PM10. Dla poszczególnych podobszarów rewitalizacji odnotowano następujące stężenia:

- Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów – 64 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- Podobszar rewitalizacji OR2 Urząd Miasta – 51 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- Podobszar rewitalizacji OR3 – Małachowskiego – 103 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- Podobszar rewitalizacji OR4 – Wspólna – 113 $\mu\text{g}/\text{m}^3$,
- Podobszar rewitalizacji OR5 – Grunwaldzka – 62 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Najwyższe stężenie PM10 odnotowano w przestrzeni pomiędzy blokami na podobszarze rewitalizacji OR4 Wspólna. Pomiaru dokonano w przestrzeni pomiędzy blokami przy ul. Miedzianej/ Wspólnej. Wysokie stężenia PM10 odnotowano również przy obiektach mieszkalnych, wielorodzinnych na podobszarze rewitalizacji OR3 Małachowskiego, przy Al. Piłsudskiego. O ile w tym przypadku wpływ na jakość powietrza mógł wynikać z sąsiedztwa ruchliwej Al. Piłsudskiego, o tyle w przypadku podobszaru rewitalizacji OR4 można ze 100% pewnością wskazać, że źródłem zanieczyszczeń powietrza była niska emisja z obiektów mieszkalnych.

Rysunek 40. Miejsce wykonania pomiaru jakości powietrza na podobszarze rewitalizacji OR4 Wspólna

Źródło: opracowanie własne

Głównym źródłem hałasu w Markach jest ruch uliczny, głównie po Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Problem hałasu dotyka zasadniczo mieszkańców i przestrzeni położonych w bezpośrednim sąsiedztwie tej drogi. Oznacza to, że problem hałasu dotyczy większej części obszaru rewitalizacji, w szczególności podobszarów rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, OR2 Urząd Miasta, OR3 Małachowskiego oraz części podobszaru OR5 Grunwaldzka. W trakcie prac nad diagnozą delimitacyjną dokonano pomiaru natężenia hałasu na poszczególnych podobszarach:

- Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów – 65,00 dB

- Podobszar rewitalizacji OR2 Urząd Miasta – 50,3 dB,
- Podobszar rewitalizacji OR3 – Małachowskiego – 56,9 dB,
- Podobszar rewitalizacji OR4 – Wspólna – 63,5 dB,
- Podobszar rewitalizacji OR5 – Grunwaldzka – 67,3 dB.

Najwyższe poziom hałasu odnotowano na podobszarze rewitalizacji OR5 Grunwaldzka. Wysokie natężenia hałasu występowało także na podobszarze rewitalizacji OR1 Braci Briggsów.

Mieszkańcy podobszarów rewitalizacji nie są natomiast narażeni na hałas generowany przez drogę ekspresową S8. Źródłem hałasu może być również działalność przemysłowa. Dotyczy to w szczególności mieszkańców podobszarów rewitalizacji OR3 Małachowskiego oraz OR5 Grunwaldzka, które zlokalizowane są pośród lub w sąsiedztwie zakładów produkcyjnych.

Obszar rewitalizacji w Markach położony jest poza obszarami chronionymi. Na obszarze rewitalizacji występują natomiast pomniki przyrody, którymi są drzewa pomnikowe. Pomniki przyrody na obszarze rewitalizacji występują w Parku Miejskim oraz na terenie byłej fabryki braci Briggsów, czyli na podobszarze rewitalizacji OR1. Jest to łącznie 8 drzew. Kolejna grupa drzew pomnikowych w Markach zlokalizowana jest przy ul. Kasztanowej i Spokojnej, już poza obszarem rewitalizacji.

Rysunek 41. Pomniki przyrody na obszarze rewitalizacji w Markach (Park Miejski oraz teren po byłej fabryce braci Briggsów)

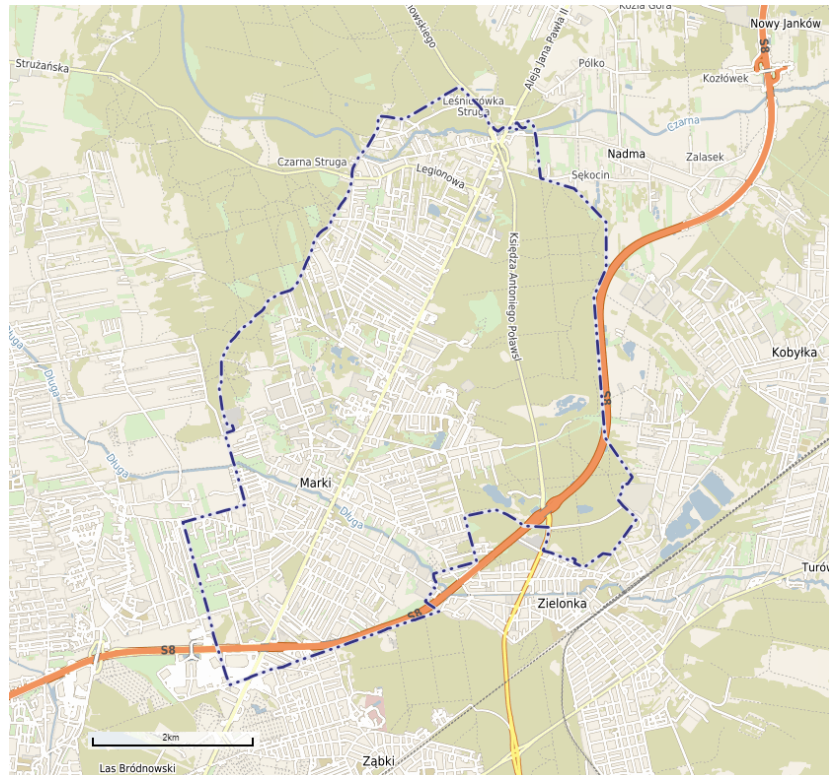
Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

3.4 Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

Sposób funkcjonowania miasta Marki w istotnym zakresie determinuje położenie w sąsiedztwie Warszawy. Osią funkcjonalno-przestrzenną miasta jest Al. Marsz. J. Piłsudskiego, biegnąca przez całą długość miasta, od granic z miastem Warszawa, do północno-wschodnich granic Marek, w kierunku na Radzimin i dalej na Białystok. Utworzenie drogi ekspresowej S8 odciążało układ komunikacyjny miasta. Do momentu powstania obwodnicy Marek, Al. Marsz. J. Piłsudskiego była także jedną z głównych arterii komunikacyjnych aglomeracji warszawskiej. Wokół dzisiejszej Alei Marsz. J. Piłsudskiego rozwijały się Marki. Ta oś komunikacyjna połączyła osobne miejscowości Marki, Pustelnik i Strugę w jeden organizm miejski.

Dzisiejsze Marki to przestrzeń mocno zurbanizowana, w dużej części zajęta przez budownictwo mieszkalne jednorodzinne oraz enklawy zabudowy wielorodzinnej. Wybrane przestrzenie miasta koncentrują również dość intensywnie funkcje przemysłowo-magazynowe. Wschodnia część obszaru miasta zajęta jest przez teren leśny, wraz z rezerwatem przyrody Horowe Bagno. Wschodnią granicę miasta wyznacza droga ekspresowa S8. Wraz z intensywnym rozwojem funkcji mieszkaniowej stopniowo zacierają się granice pomiędzy poszczególnymi osiedlami miasta, tj. historycznym obszarem Marek, Pustelnikiem i Strugą. W ostatnich dekadach widoczny był również dość dynamiczny trend powstawania nowych wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych, wyróżniających się na tle otaczających je obszarów zabudowy jednorodzinnej.

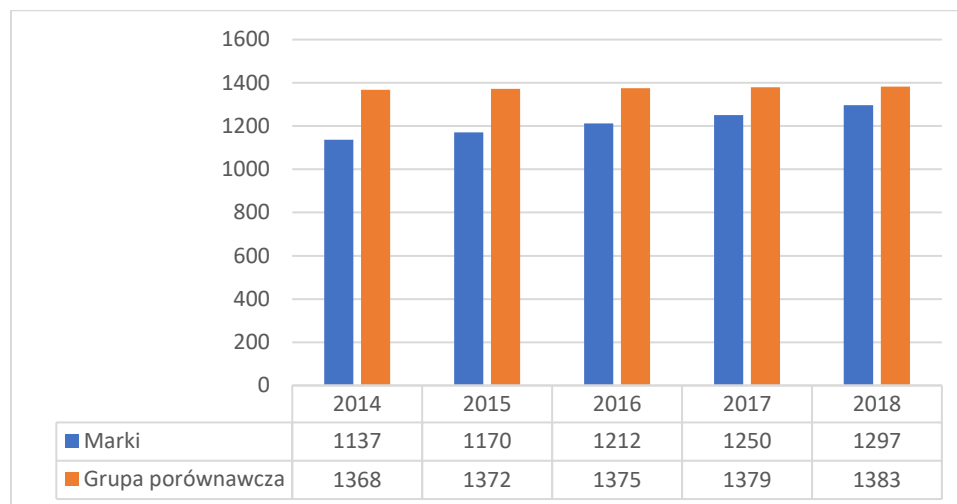
Rysunek 42. Układ funkcjonalno-przestrzenny miasta Marki

Źródło: <https://marki.e-mapa.net/>

Przestrzeń Marek charakteryzuje się dynamicznymi przemianami, które związane są z napływem nowych mieszkańców. Wraz ze zwiększeniem się liczby mieszkańców miasta rósł wskaźnik ludności przypadający na 1 km² powierzchni gminy. Wskaźnik ten w 2018 roku był niższy od średniej dla miast z otoczenia Warszawy, jednak dynamicznie się zmieniał. O ile w 2014 roku różnica gęstości zaludnienia miasta Marki i grupy porównawczej wynosiła 231, to w 2018 roku różnica ta wynosiła 86.

Rysunek 43. Ludność na 1 km² powierzchni gminy – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

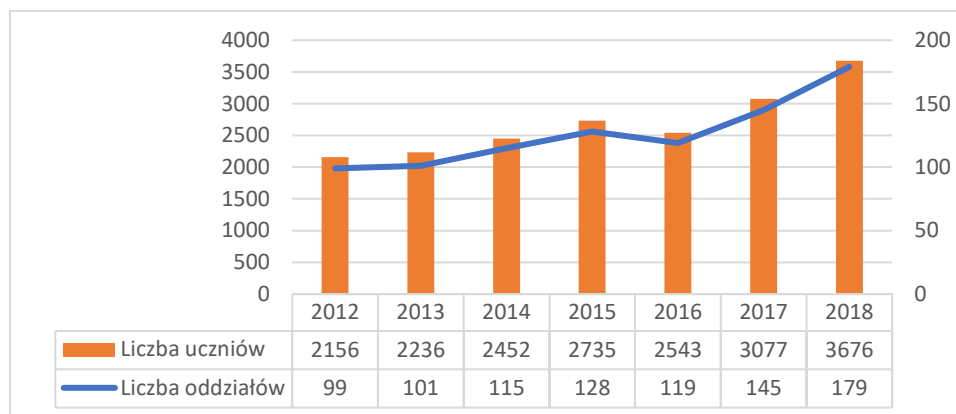
Wraz ze zmianami liczby ludności zmieniał się sposób funkcjonowania miasta. Dotyczy to w szczególności sposobu funkcjonowania szeregu instytucji publicznych, w tym placówek oświatowych i oferty rekreacyjno-wypoczynkowej miasta. Ważny był również kontekst komunikacji, gdyż wraz z rosnącą liczbą mieszkańców rósł popyt na usługi komunikacji publicznej oraz następowało obciążenie szlaków komunikacyjnych. Duża część mieszkańców miasta związana jest bowiem z miejscem pracy zlokalizowanym poza Markami (zob. sfera gospodarcza).

Rosnące obciążenie usług publicznych realizowanych przez Miasto Marki na rzecz mieszkańców widoczne jest w liczbie uczniów szkół podstawowych. Wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w Markach związany był ponadto z reformą edukacji. W ciągu dość krótkiego okresu czasu pomiędzy 2012 a 2018 rokiem liczba uczniów szkół podstawowych w Markach prawie się podwoiła, podobnie jak liczba oddziałów. W związku z tym Miasto Marki podejmowało istotny wysiłek inwestycyjny i organizacyjny, mający za cel zabezpieczyć potrzeby edukacyjne młodych mieszkańców miasta.

W 2017 r. zakończyła się rozbudowa Szkoły Podstawowej nr 1 przy ul. Okólnej. Dzięki inwestycji realizowanej w formule zbuduj i sfinansuj powstały: nowe skrzydło dla edukacji wczesnoszkolnej oraz sala sportowa. Wyremontowana została również część wybudowana w poprzednim stuleciu. Przed rozpoczęciem prac liczba sal szkolnych w Jedynce sięgała 22, po rozbudowie - 39. Przy ul. Wspólnej w rekordowym tempie 19 miesięcy powstało Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne. Główną częścią tego kompleksu jest szkoła dla 1200 uczniów. Oprócz tego w kompleksie znajdują się: sala sportowa, zespół boisk, basen, sala koncertowa i miasteczko ruchu drogowego. Latem 2018 r. rozpoczęła się rozbudowa Szkoły Podstawowej nr 2. Wybudowano m. in. nową część edukacyjną, wyburzono starą halę i wybudowano nową, wybudowano nowy blok żywieniowy, wyremontowano pozostałą część obiektu przy ul. Szkolnej. W 2019 r. zakończyły się prace przy budowie modułowej filii Przedszkola Miejskiego nr 1. Powstała ona na rogu ulic: Okólnej

i Słonecznej. Obiekt ma 6 oddziałów, w każdym może przebywać 25 dzieci. Zakończyły się również roboty przy rozbudowie Przedszkola Miejskiego nr 2. Inwestycja była realizowana w systemie zaprojektuj i zbuduj. Do przedszkola może uczęszczać dodatkowo ponad 220 dzieci.³¹

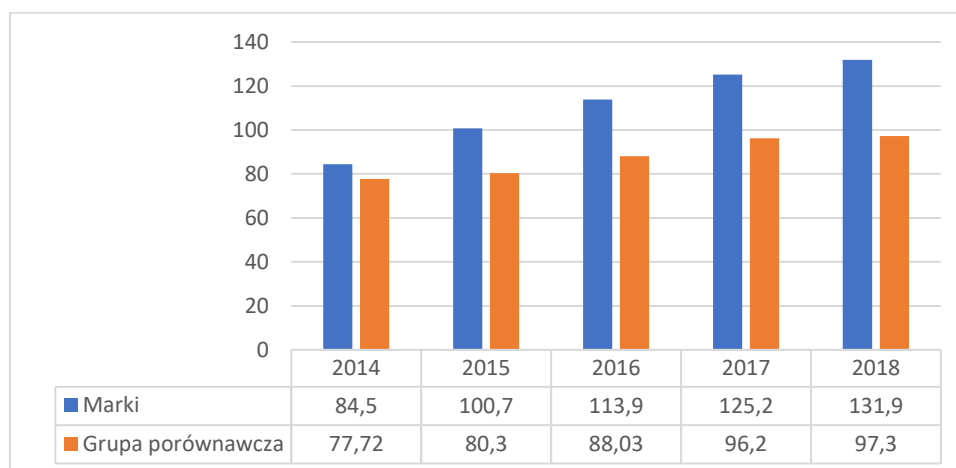
Rysunek 44. Liczba oddziałów i uczniów szkół podstawowych w Markach

Źródło: GUS

W wyniku realizowanych inwestycji poprawiła się dostępność do usług oświatowych na terenie Marek. Widoczne jest to m. in. we wskaźnikach udziału liczby miejsc w przedszkolach do liczby dzieci w wieku 3-6 lat. W okresie od 2014 do 2018 dostępność miejsc w przedszkolach zwiększyła się z deficytowej wartości 84,5% do wartości 131,9%. Tym samym system oświatowy zaprojektowano z myślą o dalszym wzroście liczby ludności miasta. Do deficytów w mieście należy zaliczyć ilość miejsc w żłobkach. Wg danych GUS w 2019 roku w Markach na 1000 dzieci w wieku 0-3 lat było 125 miejsc w żłobkach, do których uczęszczało 118 dzieci. Zasobem miasta oprócz szkół publicznych są również szkoły prywatne. Brak placówki publicznej świadczącej opiekę nad dziećmi do lat 3 częściowo rekompensuje tzw. „marecki bon żłobkowy”.

Rysunek 45. Udział liczby miejsc w przedszkolach do liczby dzieci w wieku 3-6 lat – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

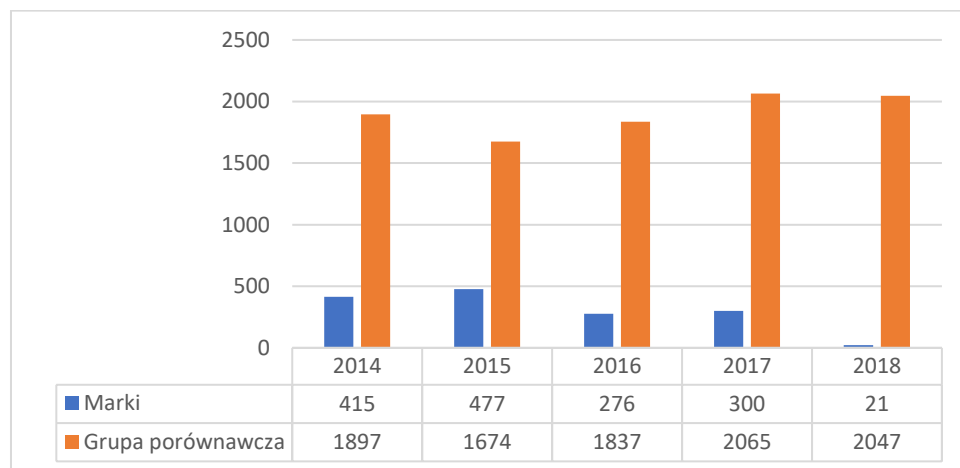
³¹ Źródło: http://www.marki.pl/55-inwestycje_educacyjne

Jak już wielokrotnie wspomiano miasto Marki to przestrzeń ściśle powiązana z Warszawą. Bezpośrednie sąsiedztwo oznacza, że mieszkańcy Marek mogą korzystać z szeregu usług publicznych zlokalizowanych w stolicy. Należy zaliczyć do nich m. in. opiekę zdrowotną, usługi kulturalne i ofertę rekreacyjną. Za rozwój oferty kulturalnej Marek odpowiada Marecki Ośrodek Kultury. Jest to placówka zlokalizowana w sercu Marek, przy ul. Fabrycznej 2. Mieszkańcy Marek dobrze oceniają działalność tej instytucji. Marecki Ośrodek Kultury powstał w 1984 roku i do dziś jego siedzibą jest zabytkowy, ponad stuletni budynek.

Ważnymi mareckimi miejscami są ponadto Centrum Aktywności Fabryczna 3 oraz Biblioteka Publiczna Miasta Marki.

Dane dot. GUS dot. liczby odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000, mieszkańców w zestawieniu z danymi dla innych miast z otoczenia Warszawy wskazują na wyraźnie niższy udział mieszkańców Marek w ofercie kulturalnej w miejscu zamieszkania. Wraz ze wzrostem liczby mieszkańców rośnie deficyt oferty kulturalnej. Zasoby instytucji kultury nie zmieniały się na linii czasu tak dynamicznie jak potencjał demograficzny miasta.

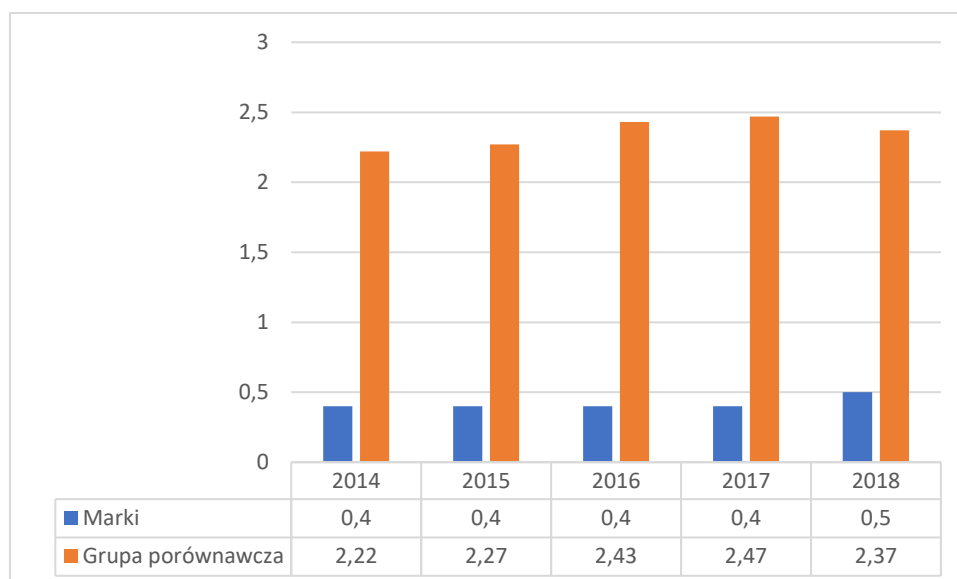
Rysunek 46. Liczba odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Miasto Marki to przestrzeń silnie zurbanizowana. Na tle miast z otoczenia Warszawy charakteryzuje się bardzo niskim udziałem powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowe. Wg danych GUS w 2018 roku odsetek takich terenów wynosił w Markach zaledwie 0,2%, natomiast w grupie porównawczej 2,37%. Warto zaznaczyć, że dużą część miasta pokrywa teren leśny. Lesistość Marek wg danych GUS wynosi 32,9% powierzchni gminy. Teren leśny położony jest we wschodniej części miasta. Deficyt terenów zieleni miejskiej i terenów rekreacji dotyczy znacznej części miasta. Miasto dysponuje potencjalnie zasobem niezagospodarowanych terenów, które de facto pełnią rolę „miejsc rekreacji”, a nie figurują w statystykach publicznych. Taką przestrzenią są tereny wokół glinianki, potocznie nazywanej „Meksykiem”. Jest to jednak teren właściwie niezagospodarowany. Na jego skraju powstała niedawno siłownia na wolnym powietrzu (w ramach budżetu obywatelskiego), co jest sygnałem do tego, że mieszkańcy miasta oczekują działań w zakresie zagospodarowania tego terenu.

Rysunek 47. Udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w pow. gminy

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Kolejnym ważnym miejscem dla mieszkańców miasta w sferze rekreacji i wypoczynku jest przestrzeń pomiędzy ulicą Stawową i Wspólną. W tej części miasta funkcjonują m. in. obiekty klubu sportowego Marcovia Marki oraz powstało Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne. Pozostałe szkoły w Markach także są ważnymi miejscami dla aktywności mieszkańców, gdyż oprócz funkcji oświatowej, koncentrują infrastrukturę sportową i rekreacyjną (np. place zabaw).

Rysunek 48. Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne przy ul. Wspólnej w Markach

Źródło: http://www.marki.pl/3407-szkola_podstawowa_nr_4

Ważnym miejscem dla wypoczynku i rekreacji mieszkańców centralnej części Marek jest Park Miejski przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Jest to nieduża przestrzeń, przylegająca do głównej trasy komunikacyjnej miasta, Al. Marsz. J. Piłsudskiego, wciśnięta między koryto rzeki Długiej oraz teren Zespołu Szkół nr 1 i fabrykę braci Briggsów. Na terenie parku zlokalizowany jest plac zabaw. Wyjątkowość tego miejsca polega na tym, że jest to praktycznie jedyny urządzony teren zielony w centralnej części Marek. Potencjał parku związany jest również z jego najbliższym sąsiedztwem, w tym szczególności terenem i obiektami po byłej Fabryce braci Briggsów.

Historia fabryki Briggsów ma swój początek w 1883 roku, kiedy to 95 morgów ziemi przeszło na własność przemysłowców angielskich - Edwarda i Johna Briggsów oraz Ernesta Posselta. Pojawili się oni w Królestwie Polskim z zamiarem ominięcia barier celnych, narzuconych przez Rosję. Znany warszawski architekt Edward Lilpop stworzył projekt zabudowań fabrycznych. W pierwszych miesiącach 1884 r. ruszyła produkcja wełnianej przędzy czesankowej, dla której surowiec sprowadzano z Australii, Argentyny i Rosji. Materiały niezbędne do produkcji dowoziła do zakładów kolejka marecka łącząca Warszawę z Drewnicą, Ząbkami, Markami i Pustelnikiem. Warto podkreślić, że była to jedna z pierwszych fabryk w Królestwie Polskim, które posiadały elektryczne oświetlenie. Dysponowała również systemem ochrony przeciwpożarowej. W 1887 w fabryce pracowało ponad 1100 osób. Zakład zaczął podupadać po zakończeniu pierwszej wojny światowej i zamknięciu rosyjskiego rynku. Podczas drugiej wojny światowej Niemcy wstrzymali produkcję, urządzając w halach skład broni i amunicji. Działania wojenne przyniosły poważne zniszczenia. Z zabudowań fabrycznych zachowały się: główna hala produkcyjna oraz komin kotłowni zbudowany na podstawie ośmiokąta. W pierwszej dekadzie tego stulecia Marki szukały partnera do rewitalizacji terenów pofabrycznych i uzyskania unijnego dofinansowania - niestety, bezskutecznie.³²

Jedną z materialnych pamiątek po rodzinie Briggsów jest ich rezydencja, znajdująca się obecnie w sąsiedztwie Alei Marszałka Piłsudskiego 96. Pałacyk powstawał równoległe z budową fabryki, jego projektantem był architekt Antoni Beill. Pałacyk usytuowano na skraju założonego w stylu angielskim parku, nieopodal przyływającej tu – malowniczej, pięknie wówczas meandrującej i rozlewającej się w czasie wiosennych przyborów po rozległych nadbrzeżnych łąkach – rzeczki Długiej. Rezydencja ma dwa piętra i mieszkalne poddasze. Elewację wykonano z białej klinkierowej cegły, harmonizującej z tynkowanymi również na biało oprawami dosyć szerokich weneckich okien. Angielski styl rezydencji podkreśla usytuowany od frontu parterowy wykusz. Zwraca uwagę sztukatorska dekoracja szczytów pałacyku w postaci gryfów. Funkcję oranżerii pełniła ażurowa weranda, wykonana z żeliwa w połączeniu ze szkłem. We wnętrzu pałacyku – w holu – przyciągają wzrok dobrze zachowane, prowadzące na dalsze piętra drewniane (dębowe) schody oraz wykonana w ciemnym drewnie stolarka.

Po II wojnie światowej (w czasie której budynek nie uległ poważniejszym uszkodzeniom) w wyniku przeprowadzonej nacjonalizacji pałacyk musieli opuścić jego właściciele – spadkobiercy i sukcesorzy po Briggsach – Whiteheadowie. Umieszczono tu Zasadniczą Szkołę Zawodową Kinooperatorów, która funkcjonowała do 1977 r. Od 1 września 1999 r. mieści się liceum profilowane, w ramach Zespołu Szkół nr 1.³³

³² Za: http://www.marki.pl/312-najwazniejsze_zabytki

³³ Tamże

Rysunek 49. Fabryka braci Briggsów w Markach – widok od strony Parku Miejskiego

Źródło: UM Marki

Rysunek 50. Pałacyk Briggsów

Źródło: UM Marki

Kolejnym ważnym miejscem związanym z historią braci Briggsów w Markach jest zespół osiedla robotniczego. W jego skład wchodzi budynek oznaczony następującymi adresami: ul. Barska 2, 4, 6; ul. Jasna 5, 7; al. J. Piłsudskiego 35, 37, 39, 43, 45, 76, 78, 80, 82, 84, 86; ul. J. Słowackiego 1, 3.

Osiedle, będące obecnie pozostałością po przędzalni wełny chesankowej, działającej w Markach od pierwszej połowy lat 80-tych XIX wieku aż do 1939 roku, stanowi – z racji stopnia zachowania autentycznej substancji zabytkowej – cenny przykład osiedla robotniczego. Zachowany zespół budynków jest nie tylko świadectwem rozwoju przemysłu w Królestwie Polskim, jednocześnie obrazuje warunki, w jakich żyli pracownicy przędzalni mareckiej. W realizowanym kompleksie fabrycznym w Markach wyraźnie widać pewne wpływy postępowego projektowania przemysłowego, wzorowanego zarówno na angielskich osiedlach robotniczych jak również, choć w znacznie mniejszej skali, na żyrdowskim i łódzkim - w ich zasadniczych koncepcjach. Obiekty zaprojektowane zostały w charakterystyczny i typowy dla przyfabrycznych domów robotniczych XIX i początku XX wieku sposób, rozwiązania materiałowe oraz architektoniczne, a także oszczędny wystrój nietynkowanych, ceglanych elewacji, dostosowano do funkcji obiektu oraz statusu społecznego ich użytkowników.³⁴

W bieżącej kadencji samorządu rozpoczął się remont kamienic Briggsów. Do połowy 2020 r. dziewięć z nich odzyskało blask. Wykonano hydroizolację pionową i poziomą fundamentów, wymieniono stolarkę drzwiową i okienną na zgodną z zaleceniami Konserwatora Zabytków, dobudowano wentylację grawitacyjną, naprawiono elewację. Remont miał za zadanie powstrzymać degradację obiektów powodowaną przez podsiąkanie wody gruntowej, dostosować budynki do obecnych wymagań wentylacyjnych (kamienice nie posiadały łazienek), poprawić estetykę poprzez remont elewacji i ujednoczenie stolarki drzwiowej i okiennej. Wszystkie kamienice zostały skanalizowane oraz podłączono do nich wodę miejską.³⁵

³⁴ Źródło: <https://www.mwzk.pl/>

³⁵ Za: UM Marki

Rysunek 51. Osiedle robotnicze braci Briggsów w Markach

Źródło: UM Marki

Miejszem o istotnym potencjale dla funkcji publicznych jest przestrzeń placu miejskiego, zlokalizowanego w centralnej części miasta, naprzeciw Urzędu Miasta w Markach. Jest to obecnie częściowo zagospodarowana przestrzeń, jednak w perspektywie najbliższych lat może stać kolejnym ważną przestrzenią publiczną miasta. W tym miejscu utworzono małą infrastrukturę rekreacyjno-wypoczynkową, którą tworzą m.in. fontanna dla dzieci, park linowy, siłownia plenerowa, ścieżki dla rolkarzy, miejsce pod gastronomię oraz toaleta. Na terenie placu miejskiego funkcjonuje również plac Nivea. Miasto planuje dalsze przedsięwzięcia mające na celu zagospodarowanie tej przestrzeni.

Rysunek 52. Wizualizacja projektu placu miejskiego w Markach

Źródło: UM Marki

Jak już zaznaczono na początku niniejszego rozdziału osią funkcjonalno-przestrzenną miasta jest Al. Marsz. J. Piłsudskiego, przy której zasadniczo koncentruje się życie społeczno-gospodarcze miasta. Jest to również główna oś komunikacyjna miasta. Dzięki obwodnicy ruch tranzytowy nie przebiega już przez centrum miasta. Niemniej jednak na Al. Marsz. J. Piłsudskiego wciąż notuje się znaczne natężenie ruchu pojazdów, co związane jest już ze wspomnianą funkcją tej drogi, istotną skalą powiązań funkcjonalnych Marek z Warszawą oraz rosnącą populacją miasta.

Miasto Marki stara się zachęcać do korzystania z transportu zbiorowego. Miłym krokiem było wprowadzenie pierwszej strefy biletowej w listopadzie 2016 r. Dzięki temu mieszkańcy Marek płacą w mieście oraz stolicy tyle samo co warszawiacy. Główną osią transportową komunikacja publicznej pozostaje wspomniana już Al. Marsz. J. Piłsudskiego, ale w 2019 r. skierowano autobusy linii L w ulice znajdujące się po jej zachodniej części. Rok wcześniej powstały także dwa parkingi „Parkuj i Jedź”, którymi zachęcono do pozostawienia samochodu w Markach i wykorzystania komunikacji miejskiej. Do dyspozycji mieszkańców są także biletomaty, znajdujące się m.in. przy parkingach P&R oraz ratuszu. W ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych planowana jest wymiana części wiat przystankowych.³⁶

³⁶ Za: http://www.marki.pl/3428-komunikacja_miejska

Tabela 15. System komunikacji publicznej na terenie Marek

Nr linii	Trasa linii komunikacji publicznej
Linie zwykłe	
140	Czarna Struga – Metro Trocka
240	Pustelnik – Żerań FSO
738	Radzymin – Metro Trocka
Linia zwykła okresowa	
340	Pustelnik – Metro Trocka
Linia nocna	
N61	Czarna Struga - Warszawa (Emilii Plater)
Linie strefowe uzupełniające	
L33	Legionowo – Cmentarz Marki
L40	Wołomin - Cmentarz Marki
L43	CH Marki – Zielonka
L45	CH Marki – Dąbkowizna

Źródło: http://www.marki.pl/3428-komunikacja_miejska

Rysunek 53. Widok na Al. Marsz. J. Piłsudskiego w Markach w kierunku na Warszawę

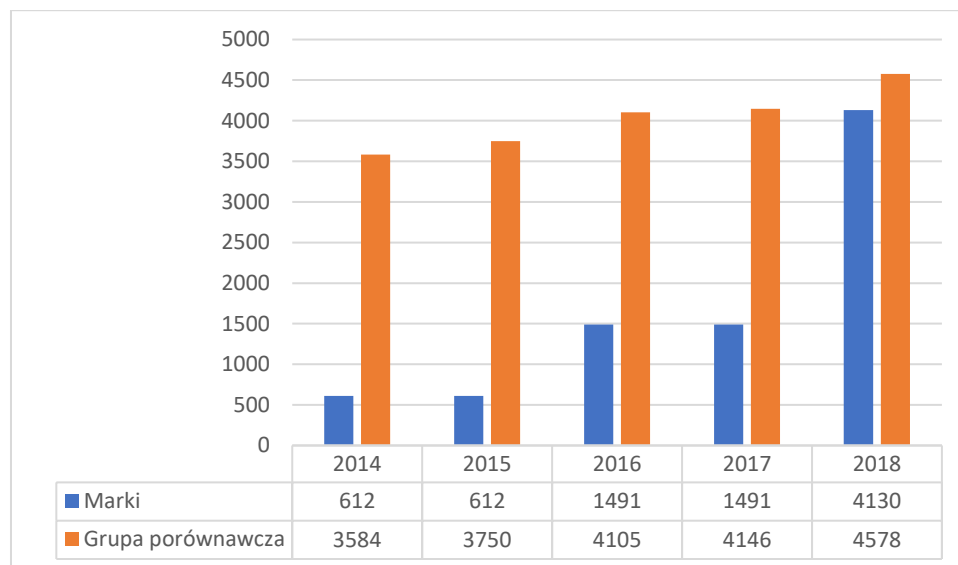
Źródło: UM Marki

Miasto Marki inwestuje w alternatywne środki transportu. Wysiłek inwestycyjny miasta widoczny jest w długości ścieżek rowerowych. Marki nadrabiają dynamicznie dystans dzielący je od średniej dla miast wokół Warszawy. W okresie od 2014 do 2018 roku odnotowano wyraźną poprawę wskaźnika długości ścieżek rowerowych na 10 tys. km² powierzchni gminy. Miasto realizuje dalsze inwestycje w tym zakresie, m. in. w ramach wspólnego dla kilku samorządów projektu „Rozwój zintegrowanej sieci dróg rowerowych na terenie gmin: Marki, Ząbki, Zielonka, Kobyłka, Wołomin, Radzymin, Nieporęt w ramach

ZIT WOF”. W ramach projektu powstanie sieć dróg rowerowych, która w Markach obejmować będzie kilka odcinków:

- ul. Piłsudskiego – od „Węzła Marki” do ul. Szpitalnej (ul. Płockiej) oraz od ul. Wspólnej (bez skrzyżowania) do granicy z gminą Radzymin,
- ul. Graniczna,
- ul. Karłowicza – ul. Sobieskiego – ul. Modrzewiowa,
- ul. Lisa Kuli.³⁷

Rysunek 54. Ścieżki rowerowe na 10 tys. km² powierzchni gminy – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Od 2018 roku w Markach funkcjonuje system roweru miejskiego „KołoMarek”. W systemie znajduje się 75 rowerów miejskich (w tym dwa dziecięce). Obecnie działa 5 stacji – każda z nich posiada 15 rowerów i 22 miejsca postojowe. W doborze lokalizacji uczestniczyli mieszkańcy. Stacje powstały:

- pod wiaduktem S8,
- przy ratuszu,
- na rogu Al. Marsz. J. Piłsudskiego i ul. Wspólnej,
- na rogu Al. Marsz. J. Piłsudskiego i ul. Legionowej,
- na pętli autobusowej przy ul. Legionowej.

Charakterystyka przestrzenno-funkcjonalna obszaru rewitalizacji

Na tle wyżej opisanych uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych obszar rewitalizacji pełni istotną rolę w strukturze miasta Marki. Przede wszystkim na obszarze rewitalizacji lub bezpośrednio przy jego granicach leży większość obiektów publicznych miasta, w szczególności Urząd Miasta, Marecki Ośrodek Kultury, Centrum Aktywności Fabryczna 3, Kościół pw. Św. Izydora, obiekty sportowe MTS Marcovia 2000 Marki, Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjnego, Biblioteka Publiczna Miasta Marki, Szkoła

³⁷ Za: http://www.projekty.marki.pl/projekt-18-rozwoj_zintegrowanej_sieci_drog_rowerowych

Podstawowa nr 2, Szkoła Podstawowa nr 3, Szkoła Podstawowa nr 4, Zespół Szkół nr 1, Komisariat Policji w Markach. Obszar rewitalizacji to również przestrzeń o istotnym znaczeniu dla funkcji gospodarczej, w szczególności podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, gdzie zlokalizowany jest m.in. Bazar przy ul. Paderewskiego. Wybrane części obszaru rewitalizacji posiadają funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe. Do istotnych przestrzeni publicznych o takich funkcjach należy zaliczyć obiekty sportowe MTS Marcovia 2000 Marki, Parki Miejski, a duży potencjał tkwi w placu miejskim oraz terenach wokół Glinianki Meksyk.

Obszar rewitalizacji ze względu na swoje położenie głównie wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego jest przestrzenią dobrze skomunikowaną i dobrze dostępną dla mieszkańców miasta. Deficytem, w szczególności w odniesieniu do podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Birggsów jest brak miejsc parkingowych bezpośrednio na tym obszarze.

Ważną funkcją obszaru rewitalizacji jest funkcja mieszkalna. Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest większość obiektów komunalnych miasta, które charakteryzują się przeważnie złym stanem technicznym. Jest to również zasadniczo najstarsza część miasta. Najbardziej charakterystyczną częścią obszaru rewitalizacji jest zespół osiedla robotniczego. Ta część miasta wymaga sporych nakładów inwestycyjnych. Sporym wyzwaniem jest również część przemysłowa dziedzictwa braci Briggów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek. Jednocześnie jest to dość atrakcyjna lokalizacja, która sąsiaduje m. in. z Parkiem Miejskim oraz terenem zajęтым przez Zespół Szkół nr 1 w Markach. Całość tej przestrzeni tworzy potencjalną strefę funkcjonalną. Natomiast barierą, która właściwie już od okresu powojennego utrudniała znalezienie pomysłu na tą część miasta, jest skala potrzeb inwestycyjnych.

Poszczególne podobszary rewitalizacji charakteryzują się odmiennymi uwarunkowaniami funkcjonalno-przestrzennymi, co podkreślono już w rozdziale poświęconym sferze gospodarczej. Każda z przestrzeni pełni zasadniczo funkcję mieszkalną. Największa liczba mieszkańców koncentruje się na podobszarze rewitalizacji OR1 Braci Birggsów oraz OR4 Wspólna. Swoiste centrum miasta stanowią dwa położone blisko siebie podobszary rewitalizacji OR1 Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta, na których koncentruje się życie społeczne. Jednocześnie ta część miasta wymaga wzmocnienia funkcji miastotwórczych. Brakuje przede wszystkim atrakcyjnych przestrzeni publicznych. Potencjału dla rozwijania takich miejsc należy poszukiwać we wspomnianej już fabryce braci Briggsów oraz przestrzeni placu miejskiego, położonego naprzeciw Urzędu Miasta. Podobszary rewitalizacji OR4 Wspólna i OR5 Grunwaldzka posiadają funkcję rekreacyjno-wypoczynkową. W przypadku OR4 jest ona już dość dobrze ukształtowana, co wynika z lokalizacji na tym terenie obiektów sportowych MTS Marcovia 2000 Marki oraz sąsiedztwa Mareckiego Centrum Edukacyjno-Rekreacyjnego. W przypadku OR5 Grunwaldzka funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa ukształtowała się poniekąd samoistnie. Teren potocznie zwany przez mieszkańców Meksykiem to właściwie niezagospodarowany teren zielony. Jednym z pierwszych kroków miasta w kierunku jego ucywilizowania było utworzenie w sąsiedztwie Glinianki Meksyk siłowni na powietrzu.

Charakterystyka przestrzenno-funkcjonalna podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów

Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów położony jest przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, która dzieli go na dwie części: zachodnią (05-08) oraz wschodnią (05-03). Na obszarze zlokalizowany jest zespół budowlany osiedla robotniczego powstały w latach 1883-95. Powierzchnia obszaru wynosi 16,87 ha. Dominująca funkcja tego obszaru to mieszkalna, usługowa, rekreacyjna.

Ważne obiekty i miejsca to:

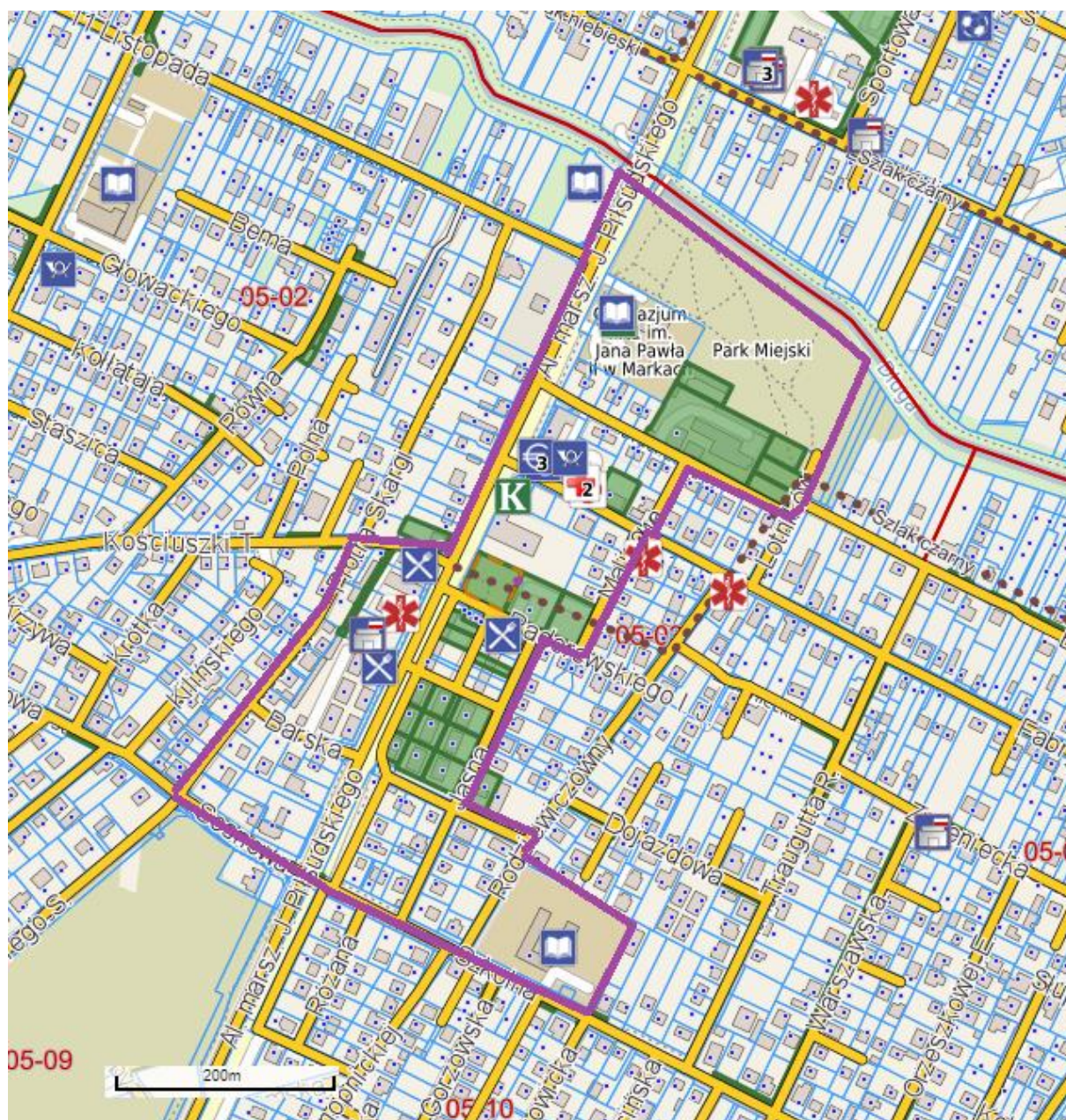
- Zespół budowlany osiedla robotniczego,
- Marecki Ośrodek Kultury,
- Centrum Aktywności Fabryczna 3,
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Żołnierzy AK oraz plac zabaw przy szkole,
- Park Miejski z placem zabaw,
- Skwer Pamięci Narodowej wraz niedużym skwerem,
- Dawna fabryka Braci Briggsów,
- Przedszkole Niepubliczne,
- Bazar przy ul. Paderewskiego,
- Liczne sklepy, obiekty handlowe i usługowe,
- Lokalizacja przystanków komunikacji publicznej.

Inne istotne uwarunkowania to:

- Zwarta zabudowa mieszkalna i usługowa, w tym bloki wielorodzinne,
- Deficyt miejsc parkingowych.

Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów to również ważne miejsce w układzie funkcjonalnym miasta (zbieg ważnych tras komunikacyjnych, tj. Al. Marsz. J. Piłsudskiego, ul. Fabrycznej).

Rysunek 55. Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://marki.e-mapa.net/>

Charakterystyka przestrzenno-funkcjonalna podobszaru rewitalizacji OR2 Urząd Miasta

Podobszar rewitalizacji OR 2 Urząd Miasta położony jest w sąsiedztwie Urzędu Miasta Marki, po zachodniej stronie Al. Marsz. J. Piłsudskiego oraz w ciągu ul. Bandurskiego (do nr 18). Północną granicę obszaru wyznacza ul. Rejtana i Skwer Żołnierzy Wyklętych. Powierzchnia obszaru wynosi 7,36 ha.

Dominująca funkcja tego obszaru to mieszkalna, usługowa, wizerunkowa.

Ważne obiekty i miejsca to:

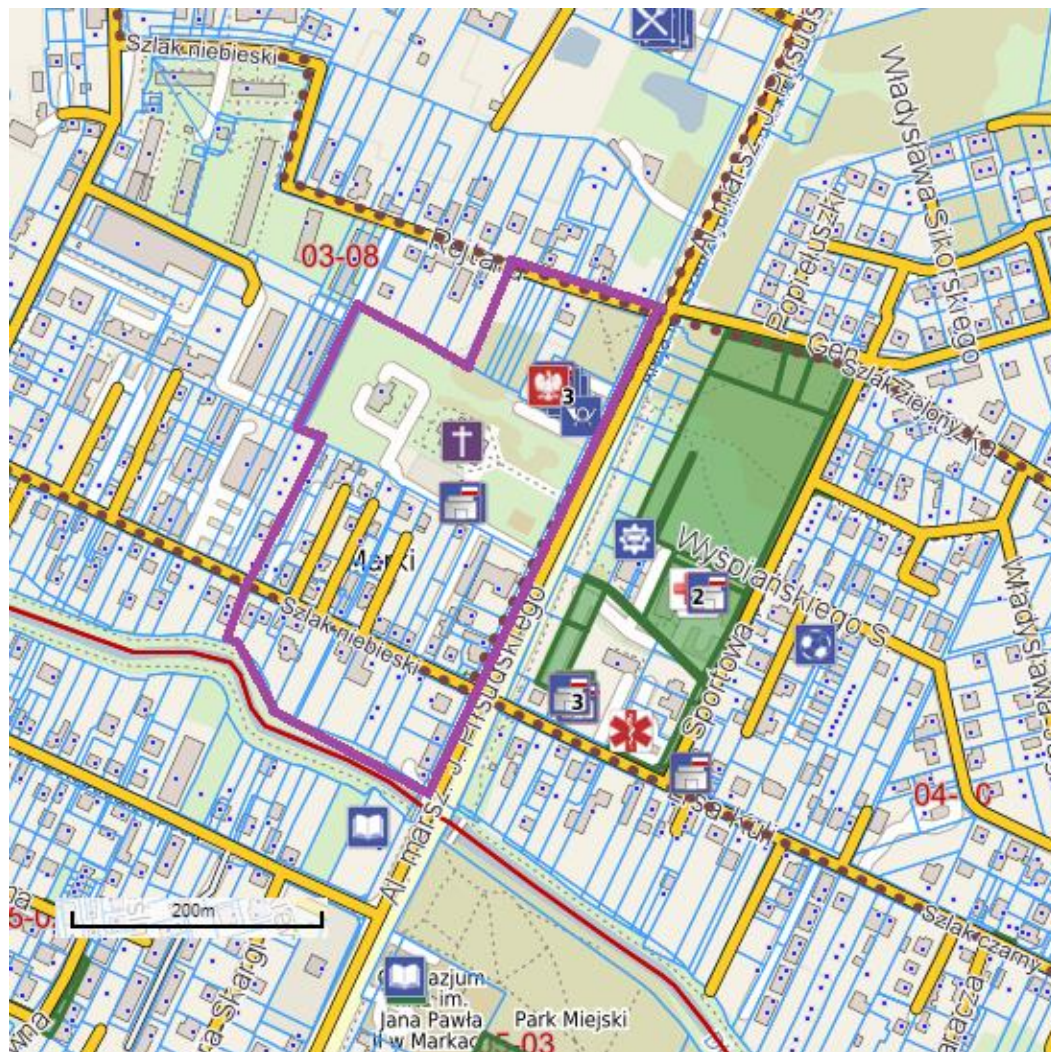
- Urząd Miasta,
- Kościół pw. Św. Lzydora,

- Skwer im. Żołnierzy Wyklętych z zabytkową lokomotywą,
- Obiekty handlowe i usługowe,
- Lokalizacja przystanków komunikacji publicznej oraz stacji roweru miejskiego.

Inne istotne uwarunkowania to:

- Sąsiedztwo placu miejskiego (Plac Wolontariuszy, w tym m. in. podwórko Nivea),
- Sąsiedztwo Biblioteki Publicznej Miasta Marki,
- Sąsiedztwo Komisariatu Policji w Markach,
- Potencjalne zagrożenie powodziowe od strony rzeki Długiej.

Rysunek 56. Podobszar rewitalizacji OR2 Urząd Miasta

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://marki.e-mapa.net/>

Charakterystyka przestrzenno-funkcjonalna podobszaru rewitalizacji OR4 Wspólna

Podobszar rewitalizacji OR4 Wspólna obejmuje tereny zabudowy wielorodzinnej wzdłuż ulicy Wspólnej i Miedzianej oraz tereny rekreacyjne Klubu Sportowego Marcovia przy ul. Wspólnej i tereny rekreacyjne wzdłuż ul. Stawowej. Powierzchnia obszaru wynosi 16,0 ha.

Dominująca funkcja tego obszaru to mieszkalna, rekreacyjna.

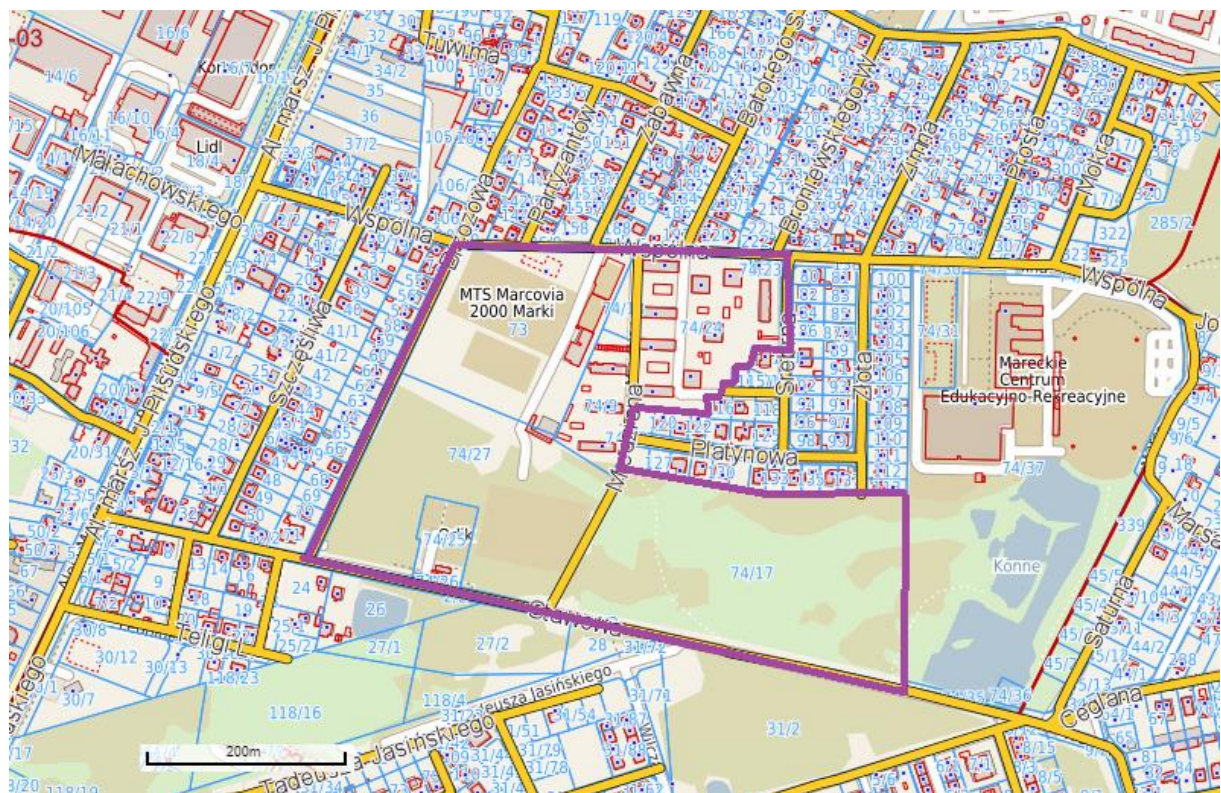
Ważne obiekty i miejsca to:

- Obiekty sportowe MTS Marcovia 2000 Marki (stadion i zaplecze),
- Orlik 2012 przy ul. Stawowej (zimną lodowisko) z parkingiem,
- Plac zabaw przy zbiegu ul. Stawowej i Brzozowej.

Inne istotne uwarunkowania to:

- Obszar położony w oddaleniu od głównej trasy komunikacyjnej Marek, Al. Marsz. J. Piłsudskiego (mniejsza presja komunikacyjna, gorsza dostępność do komunikacji publicznej),
- Sąsiedztwo Mareckiego Centrum Edukacyjno-Rekreacyjnego.

Rysunek 58. Podobszar rewitalizacji OR4 Wspólna

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://marki.e-mapa.net/>

Charakterystyka przestrzenno-funkcjonalna podobszaru rewitalizacji OR5 Grunwaldzka

Podobszar rewitalizacji OR5 Grunwaldzka obejmuje tereny zabudowy wielorodzinnej zlokalizowanej u zbiegu ul. Grunwaldzkiej i Al. Marsz. J. Piłsudskiego wraz z ul. Zakole. Teren obszaru obejmuje również niezamieszkały obszar tzw. glinianki Meksyk. Jest to niezagospodarowany teren po wydobyciu surowców mineralnych, stanowiący potencjalne zaplecze pod przestrzeń rekreacyjną. Powierzchnia obszaru wynosi 28,25 ha.

Dominująca funkcja tego obszaru to mieszkalna, rekreacyjna.

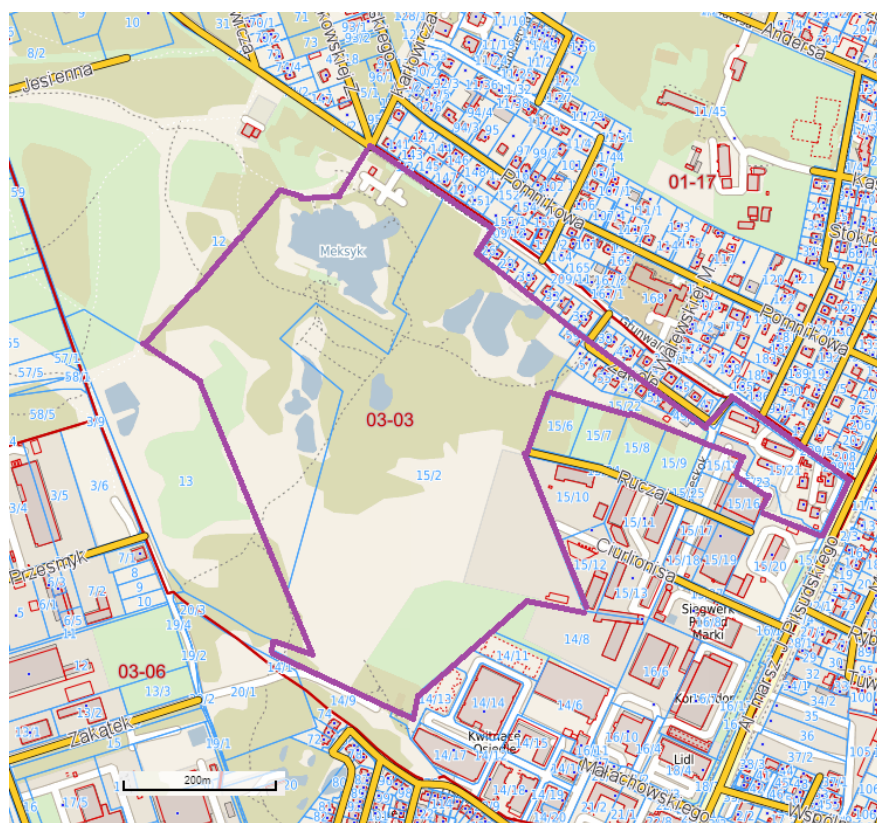
Ważne obiekty i miejsca to:

- Tzw. Meksyk sztuczny zbiornik wodny (glinianka) powstały kilka dekad wstecz (w czasie Igrzysk Olimpijskich w Meksyku) oraz okoliczne, dość rozległe tereny zieleni.

Inne istotne uwarunkowania to:

- Sąsiedztwo siłowni na powietrzu przy ul. Grunwaldzkiej,
- Sąsiedztwo Szkoły Podstawowej nr 3 im. Pomnik Zwycięstwa 1920 r.,
- Teren zielony wokół zbiornika Meksyk sąsiaduje z terenem dawnego wysypiska śmieci (tzw. zwałka),
- Tereny mieszkaniowe przy ul. Grunwaldzkiej oraz tereny zieloni wokół Meksyku sąsiadują z dużymi zakładami przemysłowymi,
- Dobry dostęp do komunikacji publicznej (przystanki zarówno przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Grunwaldzkiej).

Rysunek 59. Podobszar rewitalizacji OR5 Grunwaldzka

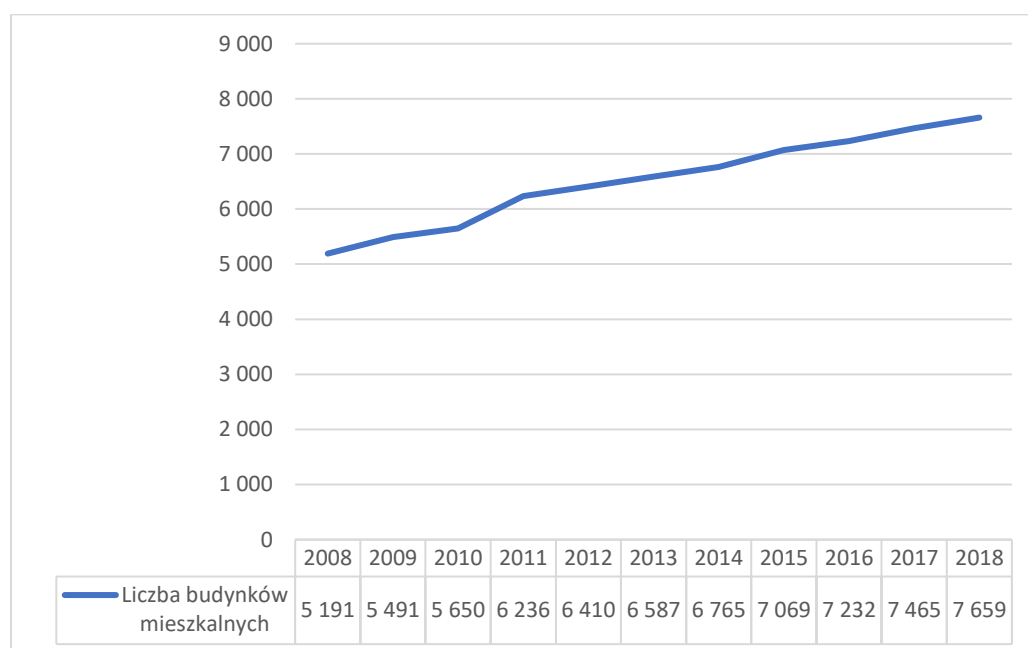

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://marki.e-mapa.net/>

3.5 Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji w sferze technicznej

Miasto Marki jest dynamicznie zmieniającą się przestrzenią. Zmiany widoczne są m. in. w liczbie nowych budynków, które powstają w mieście. W ciągu ostatniej dekady w Markach liczba budynków mieszkalnych zwiększyła się o około 50%. Wg danych GUS w 2008 roku w Markach było 5191 budynków, w 2018 roku już 7659. Dynamiczny rozwój funkcji mieszkalnych pociąga za sobą konieczność inwestowania w infrastrukturę społeczną oraz techniczną. Nowe budynki wymagają podłączenia do infrastruktury sieciowej oraz budowy nowych ciągów komunikacyjnych.

Rysunek 60. Liczba budynków mieszkalnych w Markach od 2008 do 2018 roku

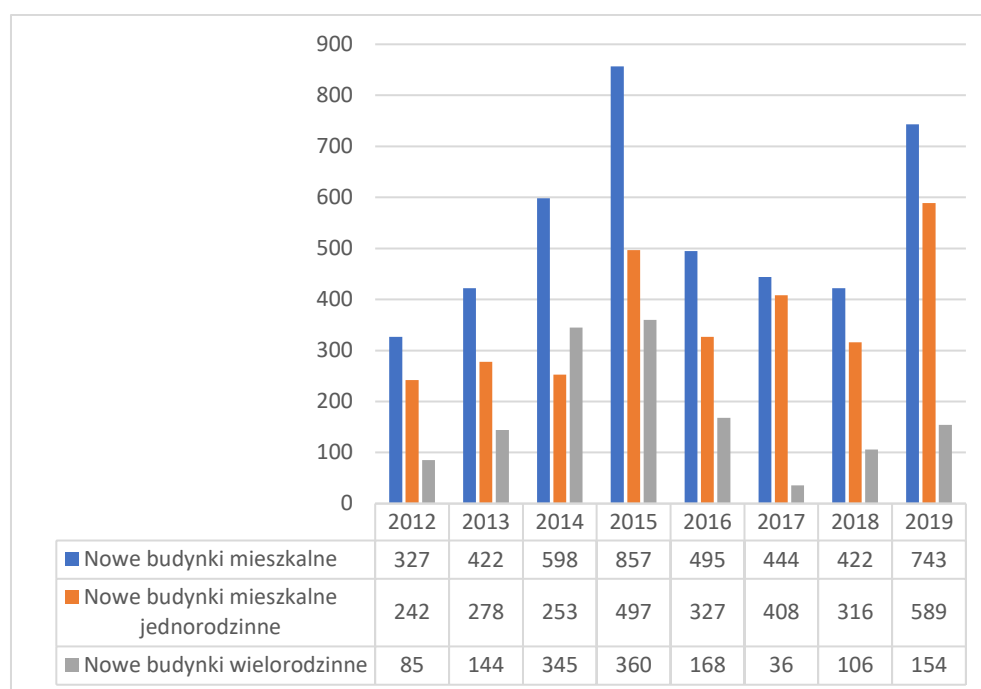

Źródło: GUS/BDL

W okresie od 2012 do 2019 roku przybyło w Markach łącznie 4308 nowych mieszkań, z czego 2910 mieszkań w budynkach jednorodzinnych (67,5% ogółu nowych mieszkań) i 1398 mieszkań w budynkach wielorodzinnych (32,5% ogółu nowych mieszkań). Oznacza to, że powiększa się dynamicznie przestrzeń miasta zajęta przez obiekty mieszkalne oraz przez infrastrukturę techniczną.

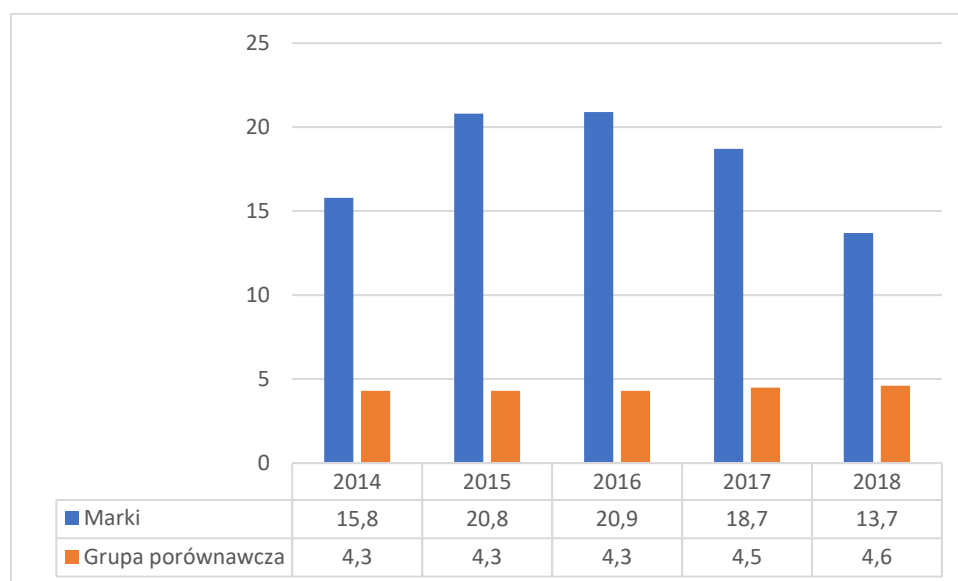
Miasto Marki na tle jednostek samorządowych z otoczenia Warszawy charakteryzowało się wyraźnie wyższymi wskaźnikami liczby mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W okresie od 2014 do 2018 roku wartości tego wskaźnika były 3 lub 4 krotnie wyższe od wartości notowanych w grupie porównawczej.

Rysunek 61. Mieszkania oddane do użytkowania w Markach od 2012 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

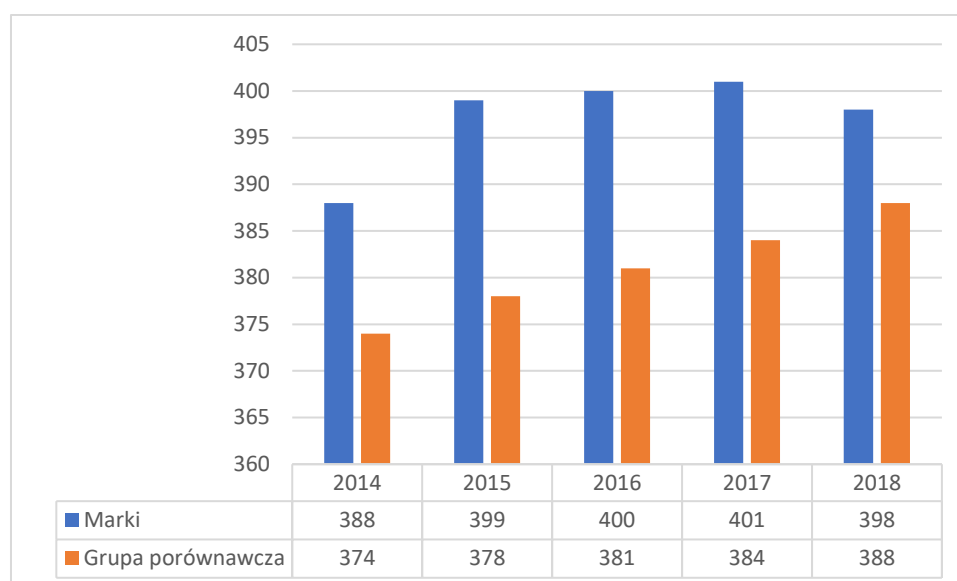
Rysunek 62. Średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Liczne inwestycje w sferze mieszkaniowej przyczyniają się do poprawy dostępności mieszkań, co widoczne jest m. in. we wskaźnikach liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W Markach na tle grupy porównawczej (gmin z otoczenia Warszawy) notowano wyższe nasycenie mieszkaniami w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2018 na 1000 mieszkańców przypadało w Markach 398 mieszkań, natomiast w grupie porównawczej wartość tego wskaźnika wynosiła 388.

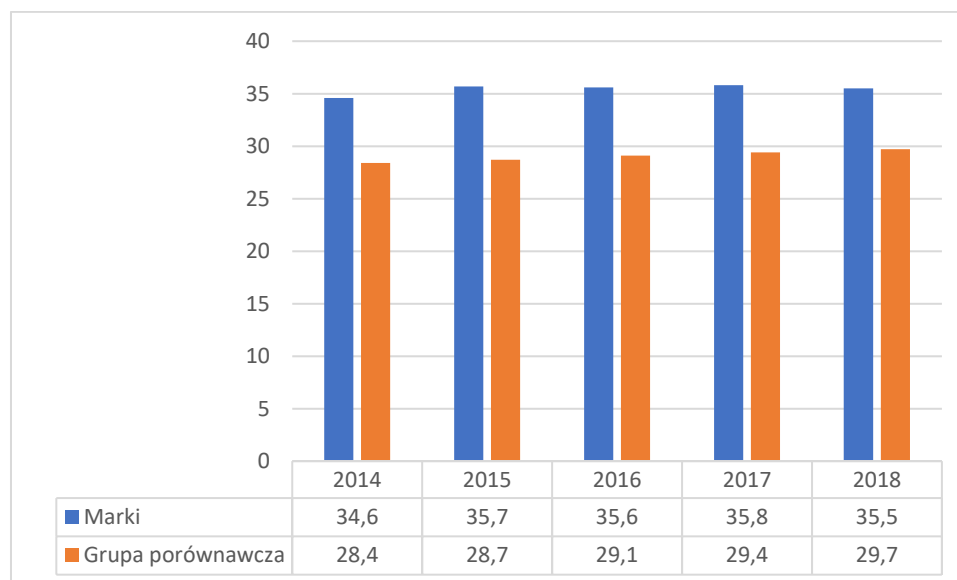
Rysunek 63. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Marki oprócz lepszej dostępności do zasobów mieszkaniowych od przestrzeni wokół Warszawy charakteryzowały się także większą powierzchnią mieszkań w przeliczeniu na 1 osobę. W 2018 roku na 1 mieszkańca Marek przypadało 35,5 m² powierzchni mieszkaniowej, w grupie porównawczej wskaźnik ten był wyraźnie niższy i wynosił 29,7 m².

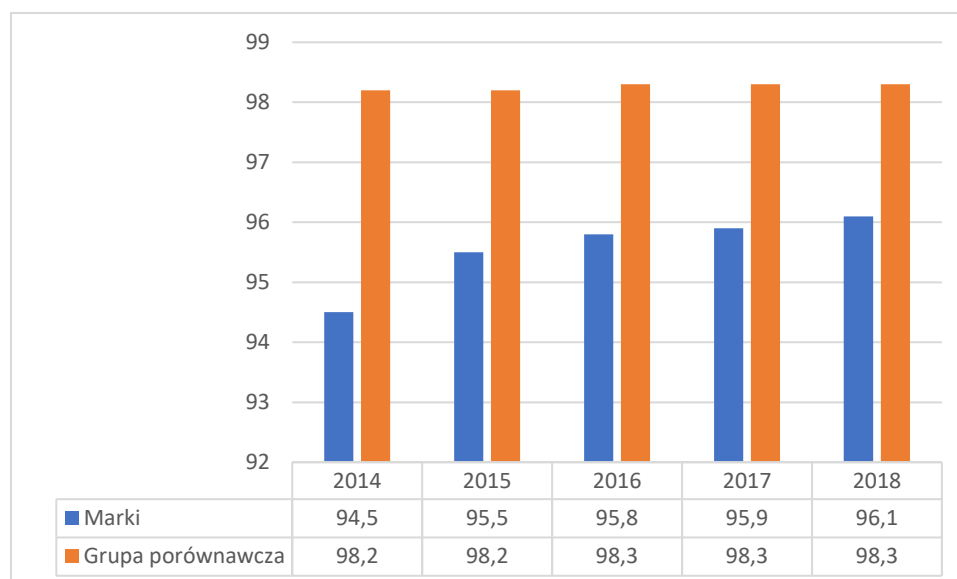
Rysunek 64. Przeciętna powierzchnia mieszkania na 1 osobę (m²) – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Pomimo dynamicznego rozwoju sfery mieszkaniowej zasoby mieszkaniowe miasta charakteryzowały się gorszą dostępnością do sieci wodociągowej na tle grupy porównawczej. W 2018 roku 96,1% mieszkań w Markach wyposażonych było w instalację wodociągową, w grupie porównawczej odsetek ten był większy i wynosiło 98,3%. W okresie od 2014 do 2018 roku odsetek mieszkań wyposażonych w instalację wodociągową w Markach zwiększył się z poziomu 94,5% do 96,1%.

Rysunek 65. Odsetek mieszkań wyposażonych w instalację wodociągową – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

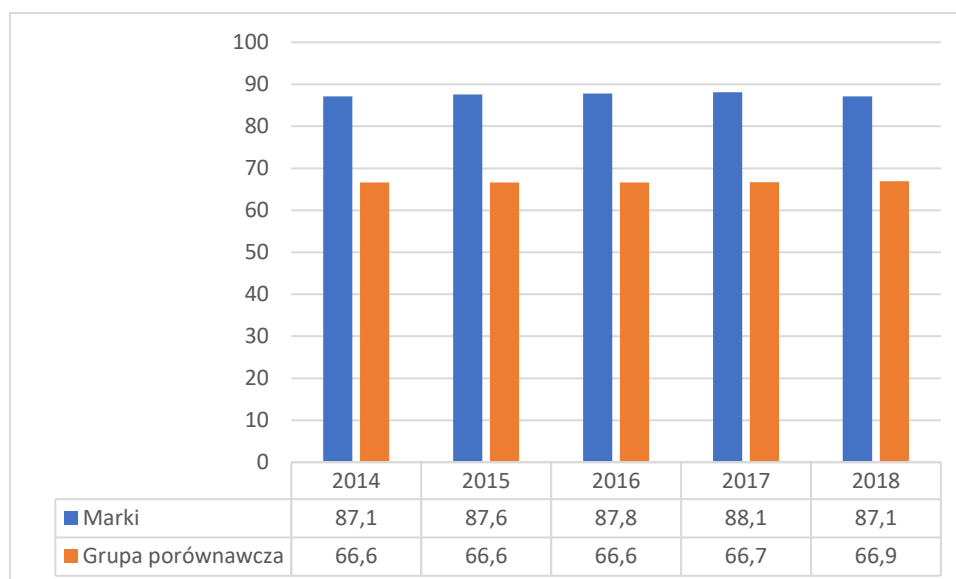
W przeciwieństwie do wielu miast Marki czerpią wodę z głębokich źródeł podziemnych. Miasto dysponuje sześcioma studniami. Pięć z nich znajduje się w południowej części miasta, jedna – w północnej. W zależności od studni pobiera się wodę z głębokości od 40 m do ponad 90 m. Trafia ona do Stacji Uzdatniania Wody przy ul. Żeromskiego (SUW1) oraz do Stacji Uzdatniania Wody przy ul. Spacerowej (SUW2). Stamtąd woda płynie bezpośrednio do kranów. Codziennie do sieci włącza około 5 tys. metrów sześciennych H₂O.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa wodociągowego miasta kluczową decyzją była budowa drugiej Stacji Uzdatniania Wody na terenie Czarnej Strugi. Ta pierwsza, która od dwóch dekad działa przy Żeromskiego, latem 2018 roku pobiła dzienny rekord produkcji (prawie 7,3 tys. m. sześć. przez dobę), a to oznaczało, że nie nadążała z bieżącą produkcją i musiała posiłkować się zapasami ze zbiorników retencyjnych. Od lutego 2020 roku Marki są już zasilane w wodę z południa i północy, działa bowiem wybudowana ze wsparciem unijnym SUW2 przy ul. Spacerowej. Zakłada się, że z uwagi na silną eksplorację tej części Marek przez deweloperów i inwestorów indywidualnych liczba odbiorców wody z SUW2 będzie rosła. Dlatego przyszłościowo planuje się wywiercenie drugiej studni dla tego obiektu oraz wybudowanie drugiego zbiornika retencyjnego.³⁸

Miasto Marki charakteryzują się lepszą dostępnością do gazu sieciowego na tle grupy porównawczej, tj. gmin z otoczenia Warszawy. W 2018 roku 87,1% mareckich mieszkań wyposażonych było w gaz sieciowy, odsetek ten w grupie porównawczej był niższy i wynosił 66,9%. Wskaźnik dostępności do gazu sieciowego nie zmienił się w Markach w analizowanym okresie od 2014 do 2018 roku.

³⁸ Za: <https://www.wodociagmarecki.pl/czy-braknie-wody>

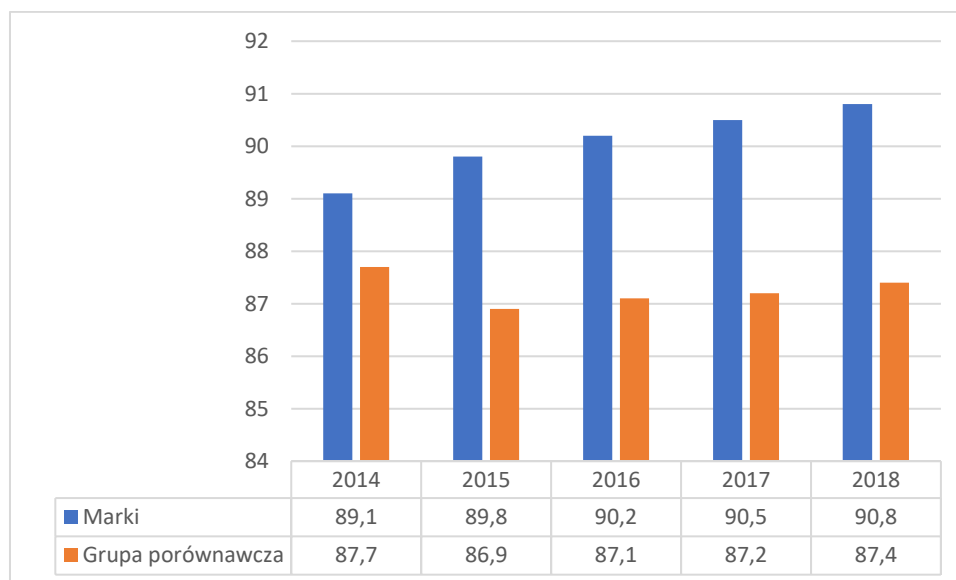
Rysunek 66. Odsetek mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

90,8% mareckich mieszkań w 2018 roku wyposażonych było w indywidualne centralne ogrzewanie. Była to wartość nieco wyższa od średniej w grupie porównawczej, która wynosiła 87,4%. Wskaźnik wyposażenia mieszkań w centralne ogrzewanie w Markach zwiększył się tylko nieznacznie w okresie pomiędzy 2014 a 2018 rokiem.

Rysunek 67. Odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewania – dane porównawcze

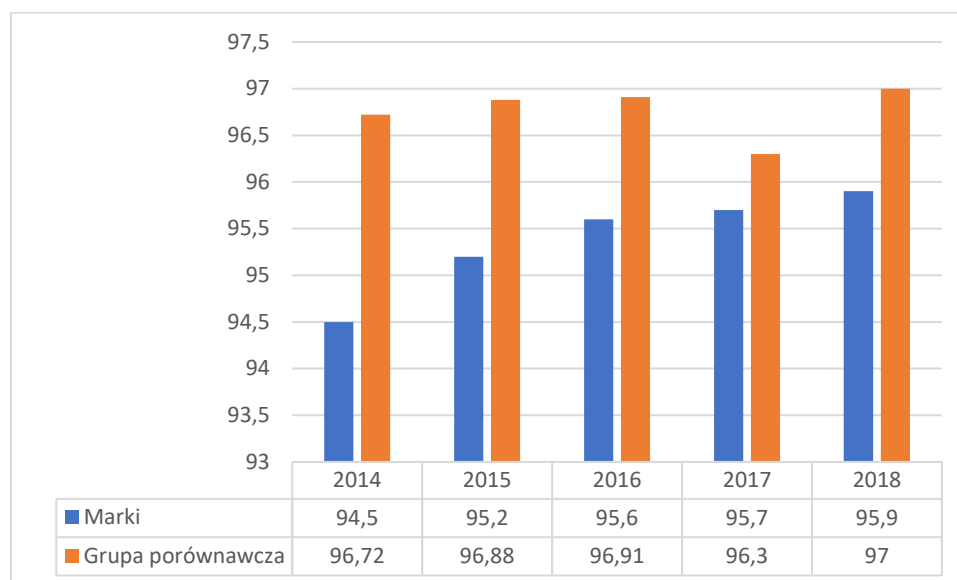

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Na podobnym poziomie co dostępność do sieci wodociągowej kształtował się w Markach wskaźnik odsetka mieszkań wyposażonych w ustęp spółukielny. W 2018 roku 95,9% mareckich mieszkań było wyposażonych w ustęp spółukielny, co było wartością gorszą od średniej w grupie porównawczej (97%). Analizowany wskaźnik pokrywa się zasadniczo z dostępnością do sieci kanalizacyjnej. Wg danych GUS w 2018 roku do sieci kanalizacyjnej podłączonych było 94,5% budynków.

W 2015 roku wskaźnik ten wynosił zaledwie 73%, co oznacza, że w dość krótkim okresie czasu miasto Marki zrealizowało znaczne inwestycje w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej.

Rysunek 68. Odsetek mieszkań wyposażonych w ustęp splukiwalny – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Wodociąg Marecki trzykrotnie otrzymał wsparcie UE i rozbudowuje sieć kanalizacji sanitarnej. Jej obecna długość (ponad 200 km) zwiększy się o około 14,5 km. Dzięki temu przedsięwzięciu, w trzecim etapie unijnego projektu do sieci będzie mogło podłączyć się ponad tysiąc mieszkańców. Część inwestycji jest już zakończona, część jest w trakcie realizacji, część w przygotowaniu.

Wykaz ulic, w których kanalizacja jest wykonana i odebrana:

- Zagłoby, Zygmuntowska, Tatarska, Kozacka, Zamkowa, Butrymów (od nr 4 do 8), Modrzewiowa (od ul. Błękitnej do ul. Zielonej), Zielona (od ul. Modrzewiowej do ul. Akacjowej), Długosza (od ul. Sobieskiego do ul. Granicznej), Tęczowa (od ul. Źródlanej do ul. Akacjowej), Płońska (od ul. Poznańskiej), Podkomorzego, Środkowa (sięgacz do nr 3-3f i 5-5f), Spacerowa (od nr 84 do 108), Grunwaldzka 46J (podłączenie od ul. Spacerowej), Bandurskiego (sięgacz do nr 83), Wesoła (sięgacz do nr 95B), Wilcza (sięgacz do nr 38A), Jutrzenki 40 (podłączenie od ul. Chotomskiej).

Wykaz ulic, w których kanalizacja jest w trakcie budowy:

- Nauczycielska, Dziennikarska, Kościuszki (sięgacz do nr 38a-38j), Butrymów, Bilewiczów, Kordeckiego, Kurcewiczów, Wiśniowieckiego, Podolska, Kamieniecka, Butrymów (sięgacz do nr 24F), Kujawska, Skłodowskiej, Leśna (sięgacz do nr 8E), Okólna, Grunwaldzka (od ul. Okólnej do ul. Kraszewskiego), Grunwaldzka (sięgacz do nr 42-42J), Grunwaldzka (sięgacz do nr 46-46M), Parkowa, sięgacz przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego nr 109 i 111, Mała (od ul. Piaskowej do ul. Ceramicznej), Wąska 6 (sięgacz od ul. Królowej Marysieńki), Baczyńskiego (od ul. Makuszyńskiego do nr 12), Legionowa (sięgacz do nr 42A-42I i 44, 44A), Spacerowa (na północ od Dębowej), Pogodnej (od nr 5 do nr 7), Wilgi (sięgacz od ul. Pogodnej).

Kanalizacja ciśnieniowa wraz z pompowniami przydomowymi na nieruchomościach prywatnych w ulicach:

- Lisa Kuli (sięgacz od nr 103G), Wojskiego nr 1G/1 i 1G/2, Fabrycznej 93F, 93H, 95A (sięgacz), Moniuszki 4, Pogodnej 3B, Obrońców 8, Zygmuntońskiej 8, Zygmuntońskiej 11, Zagłoby 23, Piotra Skargi 37, Piłsudskiego 107-107C, Pogodnej 7B, 7C, 7D (sięgacz od ul. Pogodnej), Mickiewicza (sięgacz do nr 14B) i Żółkiewskiego 1.³⁹

Wg danych UM w Markach w 2018 r. było łącznie 63 obiektów komunalnych (na 66 obiektów ogółem) w złym stanie technicznym, czyli obiektów wymagających przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych. Największą liczbę obiektów komunalnych, bo aż 42, stanowiły wybudowane przez 1939 rokiem, a jedynie 2 wybudowane po 2003 roku.

Potrzeby remontowe budynków określono na podstawie informacji bezpośrednio pozyskanych z UM Marki (dane te potwierdzają zapisy dokumentu pod nazwą „Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Marki na lata 2016-2021”). Ocena stanu technicznego odbywa się na podstawie rocznych i pięcioletnich przeglądów budynków. Pracownicy Zakładu Usług Komunalnych na bieżąco monitorują stan budynków, w razie potrzeby zlecając szczegółowe ekspertyzy ich stanu. Obiekty komunalne w złym stanie technicznym wykazują się dużą koncentracją w kilku przestrzeniach miasta. Zasadniczo większość zasobów komunalnych miasta zlokalizowanych jest na obszarze rewitalizacji.

Wg przeglądu z lipca 2019 roku zdecydowana większość obiektów komunalnych zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji w Markach wymaga podjęcia prac remontowych.

Tabela 16. Zakres potrzeb remontowych zasobu komunalnego Miasta Marki na obszarze rewitalizacji

Lp.	Lokalizacja obiektu	Aktualny zakres potrzeb remontowych (wg stanu z lipca 2019 roku)
1	Ul. Grunwaldzka 1	Ocieplenie surowych ścian budynku. Wykonanie opaski budynku. Izolacja pionowa ścian fundamentów.
2	Ul. Grunwaldzka 3	Wykonanie prac remontowych związanych z wykonaniem warstwy izolacji termicznej fundamentów i ścian budynku. Zaleca się wykonanie opaski betonowej przy budynku.
3	Ul. Grunwaldzka 5	Wykonanie prac remontowych związanych z wykonaniem warstwy izolacji termicznej fundamentów i ścian budynku. Zaleca się wykonanie opaski przy budynku z kostki betonowej.
4	Ul. Grunwaldzka 7	Zaleca się wykonanie utwardzenia z kostki betonowej pod miejsca parkingowe. Zaleca się posprzątanie terenów zewnętrznych oraz rewitalizację zieleni.
5	Ul. Grunwaldzka 9	Zaleca się wykonanie termomodernizacji ścian budynku. Zaleca się naprawę opaski budynku z płyt betonowych.
6	Ul. Grunwaldzka 11	Zabezpieczyć antykorozyjnie instalację gazową. Wymienić szafkę gazową lokal nr 5. Zaleca się wykonanie warstwy ocieplenia ścian i fundamentów budynku. Zaleca się wykonanie opaski wokół budynku z płyt/kostki betonowej.

³⁹ 19Źródło: <http://www.marki.pl/aktualnosc-7907-gdzie-i-jak-do-kanalizacji>

Lp.	Lokalizacja obiektu	Aktualny zakres potrzeb remontowych (wg stanu z lipca 2019 roku)
7	Ul. Grunwaldzka 13	Zaleca się wykonanie izolacji ścian fundamentowych oraz ścian ostonowych budynku. Zaleca się wykonanie opaski budynku z kostki/płyt betonowych.
8	Ul. Wspólna 14	Zaleca się wykonanie termomodernizacji ścian budynku. Zaleca się wykonanie pełnego remontu klatek schodowych wraz z komunikacją. Zaleca się wymianę głównych drzwi wejściowych.
9	Ul. Wspólna 16	Zabezpieczyć antykorozyjnie instalację i szafkę gazową. Zaleca się kompletną termomodernizację budynku. Zaleca się wykonanie remontu oraz montaż drzwi klatki schodowej. Zaleca się naprawę lub wymianę powstałych uszkodzeń opaski budynku.
10	Ul. Wspólna 18	Zabezpieczyć antykorozyjnie instalację i szafkę gazową. Zaleca się kompletną termomodernizację budynku. Zaleca się wykonanie remontu oraz montaż drzwi klatki schodowej. Zaleca się naprawę lub wymianę powstałych uszkodzeń opaski budynku.
11	Ul. Wspólna 20	Zaleca się kompletną termomodernizację budynku. Zaleca się wykonanie remontu oraz montaż drzwi klatki schodowej. Zaleca się naprawę lub wymianę powstałych uszkodzeń opaski budynku.
12	Ul. Wspólna 22	Zaleca się kompletną termomodernizację budynku Zaleca się naprawę lub wymianę powstałych uszkodzeń opaski budynku. Zaleca się wykonanie remontu oraz montaż drzwi klatki schodowej
13	Ul. Wspólna 24	Termomodernizacja budynku. Odnowienie powłok malarskich klatka schodowa. Uzupełnienie rynien. Pokrycie garażu nową papą.
14	Ul. Wspólna 25	Wymiana drzwi wejściowych. Wymiana uszkodzonego okna. Zabezpieczenie drewna p. poż.
15	Ul. Wspólna 26	Zabezpieczyć antykorozyjnie instalację i szafkę gazową. Zaleca się kompletną termomodernizację budynku. Zaleca się wykonanie remontu oraz montaż drzwi klatki schodowej. Zaleca się naprawę lub wymianę powstałych uszkodzeń opaski budynku.
16	Ul. Wspólna 28	Zabezpieczyć antykorozyjnie instalację i szafkę gazową. Zaleca się kompletną termomodernizację budynku. Zaleca się wykonanie remontu oraz montaż drzwi klatki schodowej. Zaleca się naprawę stopnic drabiny wyłazu dachowego.
17	Ul. Wspólna 30	Zaleca się wykonanie termomodernizacji ścian budynku i ścian fundamentowych. Zaleca się wykonanie remontu uszkodzonych części opaski betonowej budynku. Zalec się remont uszkodzonych kominów. Zaleca się uporządkowanie przyległego terenu.
18	Al. J. Piłsudskiego 35	Odnowić powłoki malarskie klatek schodowych. Usunąć odpady z piwnic.
19	Al. J. Piłsudskiego 37	Usunąć zalegające odpady w piwnicy. Odmalować klatki schodowe.
20	Al. J. Piłsudskiego 39	Brak
21	Al. J. Piłsudskiego 43	Usunięcie odpadów z piwnic. Odmalować klatki schodowe.
22	Al. J. Piłsudskiego 45	Zamontować brakujące rury spustowe. Remont elewacji. Wykonanie powłok na klatkach schodowych. Naprawa ciągów pieszych i opaski. Wykonać ogrodzenie.
23	Al. J. Piłsudskiego 76	Naprawa lub wymiana okna na poddaszu.

Lp.	Lokalizacja obiektu	Aktualny zakres potrzeb remontowych (wg stanu z lipca 2019 roku)
24	Al. J. Piłsudskiego 78	Usunięcie odpadów z piwnic. Odnowienie elewacji kominów.
25	Al. J. Piłsudskiego 80	Usunięcie odpadów z piwnic.
26	Al. J. Piłsudskiego 82	Wylewka w piwnicach. Usunięcie odpadów z piwnic. Odnowienie klatek schodowych. Stan prawny dobudowanych obiektów.
27	Al. J. Piłsudskiego 84	Usunąć odpady z piwnic. Remont klatek schodowych. Remont elewacji. Usunięcie składowisk materiałów wokół budynku. Wylewka w piwnicach. Wymiana stolarki drzwiowej.
28	Al. J. Piłsudskiego 86	Brak
29	Al. J. Piłsudskiego 79	Zaleca się kompleksową termomodernizację budynku.
30	Al. J. Piłsudskiego 81	Wykonanie prac remontowych związanych z odnowieniem elewacji budynku oraz opaski betonowej. Zaleca się wykonanie prac remontowych wierzchnich warstw ścian i stropów w części głównej nawy wejściowej oraz klatki schodowej. Zaleca się wymianę uszkodzonych odcinków rur spustowych oraz zamontowanie brakujących elementów wylewek.
31	Al. J. Piłsudskiego 109	Przebudowa instalacji wodnej. Przebudowa instalacji kanalizacji sanitarnej. Wykonanie prac remontowych związanych z odnowieniem elewacji budynku oraz opaski betonowej. Zaleca się wykonanie prac remontowych wierzchnich warstw ścian i stropów w części głównej nawy wejściowej oraz klatki schodowej. Zaleca się wymianę zużytej stolarki drzwiowej. Zaleca się naprawę powstałych spękań w konstrukcji kominów spalinowych. Zaleca się rewitalizację przyległych terenów zielonych oraz placów utwardzonych.
32	Al. J. Piłsudskiego 113	Zaleca się wykonanie termomodernizacji ścian budynku. Zaleca się wykonanie pełnego remontu klatek schodowych wraz z komunikacją. Zaleca się wykonanie remontu poddasza w tym: ścian kolankowych, kominów, posadzek.
33	Al. J. Piłsudskiego 123	Zaleca się wykonanie termomodernizacji ścian budynku. Zaleca się wykonanie izolacji termicznej i hydroizolacji ścian fundamentowych. Zaleca się wymianę zużytych drzwi wejściowych.
34	Ul. Jasna 5	Wykonać zabudowę rur KS znajdujących się w obszarze klatki schodowej. Usunięcie odpadów z piwnic. Odmalowanie klatek schodowych. Remont elewacji. Uszczelnienie obróbki przy kominie. Wylewka w piwnicy.
35	Ul. Jasna 7	Ostłonić skrzynkę z przewodami oraz bezpiecznikami na klatce schodowej. Usunąć odpady z piwnic. Naprawa balustrady schodowej w piwnicy. Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. Usunięcie odpadów z otoczenia budynku.
36	Ul. Fabryczna 3	Wykonać zabudowę wodomierza na korytarzu. Wymiana drzwi wejściowych. Remont klatek schodowych. Naprawa uszkodzeń elewacji.

Lp.	Lokalizacja obiektu	Aktualny zakres potrzeb remontowych (wg stanu z lipca 2019 roku)
		Wymiana okien klatki schodowej. ślady korozji rury instalacji gazu.
37	Ul. Barska 2	Wyprowadzić wywiewkę kanalizacji ponad połąć dachu. Remont Elewacji. Remont Klatki Schodowej. Wymiana stolarki drzwiowej wejściowej. Usunięcie odpadów z piwnic. brak wylewki rury spustowej.
38	Ul. Barska 4	Brak wylewki rury spustowej. Remont elewacji budynku. Remont klatek schodowych. Wymiana stolarki drzwiowej. Usunięcie odpadów z piwnic. Zabezpieczyć przewody elektryczne w puszkach oświetleniowych klatki schodowej.
39	Ul. Barska 6	Zabezpieczyć przewody elektryczne w oprawie oświetleniowej klatki schodowej. Remont elewacji budynku. Remont klatki schodowej. Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. Usunięcie odpadów komunalnych w piwnicach.
40	Al. J. Piłsudskiego 95	Oczyścić rynny odwodnienia dachu budynku. Naprawa wylewki betonowej w piwnicy. Uzupełnienie tynków. Naprawa papy przy kominie.
41	ul. Wspólna 12	Zabezpieczyć antykorozyjnie szafkę gazową. Wymienić skorodowane rynny i rury spustowe. Zaleca się izolację ścian fundamentowych. Zaleca się naprawę powstałych uszkodzeń warstwy tynku na elewacji. Zaleca się zabezpieczenie antykorozyjne elementów. Zaleca się naprawę powstałych uszkodzeń na słupach betonowych.
42	Braci Briggsów 11	Brak
43	Paderewskiego targowisko	Wymiana klamki w drzwiach.

Źródło: UM Marki

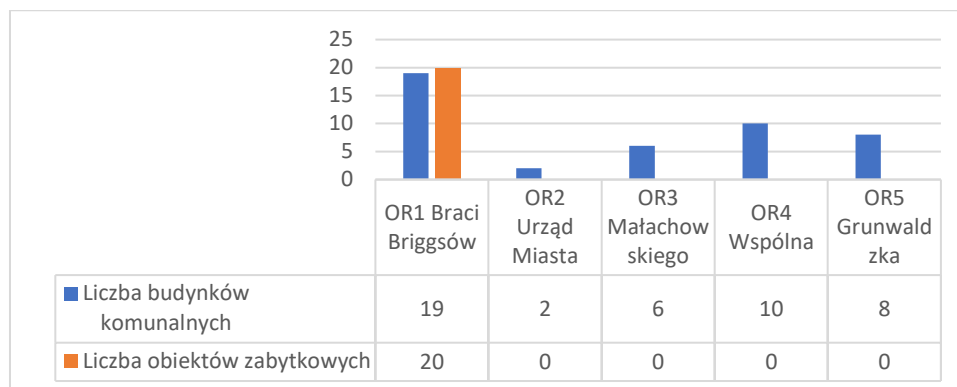
Podobną koncentracją charakteryzowały się obiekty zabytkowe w Markach. Spośród 23 obiektów zabytkowych w złym stanie technicznym aż 20 zlokalizowanych było na obszarze rewitalizacji. Wg danych UM Marki ogółem w mieście było 35 obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, z czego jeden wpis obejmował „Zespół budowlany osiedla robotniczego”⁴⁰, w którym każdy z obiektów zespołu posiadał swój odrębny wpis do Gminnej Ewidencji Zabytków. Oznacza to, że w Markach było łącznie 34 osobnych obiektów zabytkowych.

Gminna Ewidencja Zabytków zawiera opisy obiektów zabytkowych wraz z oceną stanu technicznego. Na podstawie danych z Gminnej Ewidencji Zabytków wynika, że w Markach większość, bo 23 obiektów zabytkowych jest złym stanie technicznym.

⁴⁰ Uwaga: Zespół budowlany osiedla robotniczego ze względu na swoją wartość ujęty jest również w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. W jego skład wchodzi budynki oznaczone następującymi adresami: ul. Barska 2, 4, 6; ul. Jasna 5, 7; Al. Marsz. J. Piłsudskiego 35, 37, 39, 43, 76, 78, 80, 82, 84, 86; ul. J. Słowackiego 1, 3.

Szczególna koncentracja obiektów komunalnych i jednocześnie zabytkowych w złym stanie technicznym występuje na podobszarze rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, co związane jest z zespołem budowlanym osiedla robotniczego powstałym w latach 1883-95. Osiedle robotnicze zlokalizowane jest na terenie dawnej osady fabrycznej, po obu stronach dawnej szosy Radzymińskiej, obecnej Al. Marsz. J. Piłsudskiego.

Rysunek 69. Obiekty komunalne i zabytkowe na obszarze rewitalizacji w Markach

Źródło: UM Marki

Jak podkreślają zapisy Strategii Rozwoju Miasta Marki budynki mieszkalne z zasobu miasta wybudowane przed 1930 r. i przed 1960 r. wymagają wykonania izolacji poziomych i pionowych fundamentów, odgrzybienia, opasek odwadniających, napraw elewacji, częściowej wymiany stolarki okiennej i drzwiowej, wymiany instalacji elektrycznej. Część budynków wymaga docieplenia i modernizacji a także wyposażenia w niezbędne instalacje wodno-kanalizacyjne. Wszystkie budynki mieszkalne wymagają wykonywania stałych prac naprawczych i konserwacyjnych, a także wykonania infrastruktury towarzyszącej, tj. ciągów pieszych i jezdnych, altanek śmietnikowych czy remontów komórek gospodarczych.

Rysunek 70. Obiekty mieszkalne zespołu budowlanego osiedla robotniczego na podobszarze rewitalizacji OR1 Braci Briggsów

Źródło: opracowanie własne

Tabela 17. Obiekty zabytkowe w złym stanie technicznym w Markach (źródło: UM Marki, Gminna Ewidencja Zabytków)

Lp.	Obiekt	Lokalizacja	Stan	Jednostka przestrzenna	Czy obiekt jest w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków?
1.	Szkoła Elementarna/ obecnie Marecki Ośrodek Kultury	ul. Fabryczna 2	Zły	działka nr ewid. 58/1 obręb 5-03	Tak
2.	Pałac w zespole pałacowo-parkowym (Pałac Briggsów)	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 96	Zły	działka nr ewid. 2/3 obręb 5-03	Tak
3.	Fabryka przędzalnicza Briggsów (kotłownia i turbiniownia)	ul. Braci Briggsów 11	Bardzo zły	działka nr ewid. 11/6 obręb 5-03	Tak
4.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. Barska 2	Zły	działka nr ewid. 199/8 obręb 5-08	Tak
5.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. Barska 4	Zły	działka nr ewid. 199/8 obręb 5-08	Tak
6.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. Barska 6	Zły	działka nr ewid. 199/8 obręb 5-08	Tak
7.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 35	Zły	działka nr ewid. 199/8 obręb 5-08	Tak
8.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 37	Zły	działka nr ewid. 199/8 obręb 5-08	Tak
9.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 39	Zły	działka nr ewid. 199/8 obręb 5-08	Tak
10.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 43	Zły	działka nr ewid. 199/6 obręb 5-08	Tak
11.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. Jasna 5	Zły	działka nr ewid. 126 obręb 5-03	Tak
12.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. Jasna 7	Zły	działka nr ewid. 123 obręb 5-03	Tak
13.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. J. Słowackiego 1	Zły	działka nr ewid. 128 obręb 5-03	Tak
14.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	ul. J. Słowackiego 3	Zły	działka nr ewid. 129 obręb 5-03	Tak
15.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 76	Zły	działka nr ewid. 127/2 obręb 5-03	Tak
16.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 78	Zły	działka nr ewid. 124/2 obręb 5-03	Tak
17.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 80	Zły	działka nr ewid. 121/2 obręb 5-03	Tak
18.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 82	Zły	działka nr ewid. 125 obręb 5-03	Tak
19.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 84	Zły	działka nr ewid. 122/1 obręb 5-03	Tak
20.	Dom wielorodzinny w osiedlu robotniczym	Al. Marsz. J. Piłsudskiego 86	Zły	działki nr ewid. 101/4, 100/2, 99/2, 98/6, 101/1, 100/1, 99/1, 98/1, 101/3 obręb 5-03	Tak
21.	Budynek fabryczny, obecnie budynek mieszkalny	ul. Lisa Kuli 71	Zły	działka nr ewid. 52/3 obręb 4-11	-

Lp.	Obiekt	Lokalizacja	Stan	Jednostka przestrzenna	Czy obiekt jest w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków?
22.	Schron dla broni maszynowej Regelbau 514	Zalesiona wydma na południowy - wschód od masztu nadajnika w Markach	Bardzo zły	działka nr ewid. obręb 2-02	-
23.	Willa „Czerwony Dwór”	ul. Kasztanowa 21	Bardzo zły	działka nr ewid. 11/45 obręb 1-17	-

Źródło: UM Marki

Rok po roku miasto modernizuje kamienice Briggsów, czyli najbardziej charakterystyczne dla miasta obiekty mieszkalne. W 2020 roku Zakładu Usług Komunalnych odebrał kolejny, wyremontowany obiekt. To parterowa kamienica przy Piłsudskiego 45, którą modernizował zwycięzca przetargu – firma Mirmex. Wykonawca wykonał izolację ścian fundamentowych, remont elewacji, wymienił okna, drzwi i oświetlenie zewnętrzne, a także doposażył budynek w elementy instalacji grawitacyjnej.

Warto dodać, że Miasto dysponuje też projektami remontów pozostałych zabytkowych obiektów. Prace będzie zlecać w kolejnych latach – wraz z dostępnością pieniędzy w budżecie miasta.⁴¹

Rysunek 71. Kamienica przy ul. Piłsudskiego 45 w Markach

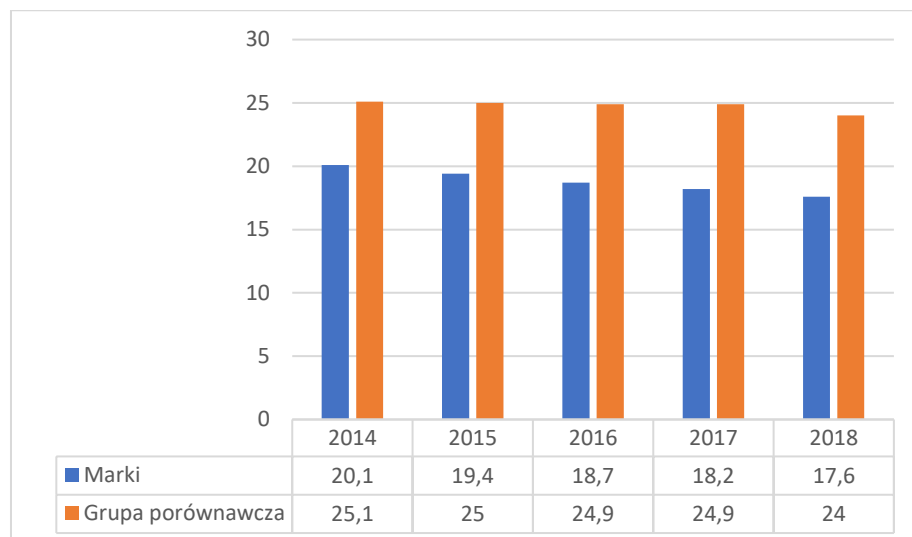
Źródło: http://www.marki.pl/aktualnosc-8487-koniec_remontu_kolejnej_kamienicy

Opisując zasoby komunalne występujące w Markach, ze względu na koncentrację, zasadniczo przedstawia się zjawiska występujące na obszarze rewitalizacji. W tym miejscu warto również porównać zasoby komunalne miasta Marki z zasobami innych jednostek przestrzennych z otoczenia Warszawy.

⁴¹ Za: UM Marki

Liczba zamieszkanego lokali w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Markach była niższa od średniej dla grupy porównawczej. W 2018 roku wskaźnik w Markach wynosił 17,4, w grupie porównawczej 24. Przyrost liczby mieszkańców w Markach był szybszy niż analogiczny przyrost liczby mieszkańców zasobów komunalnych, co widoczne jest w spadku wartości przedstawianego wskaźnika z 20,1 w 2014 roku do 17,6 w 2018 roku.

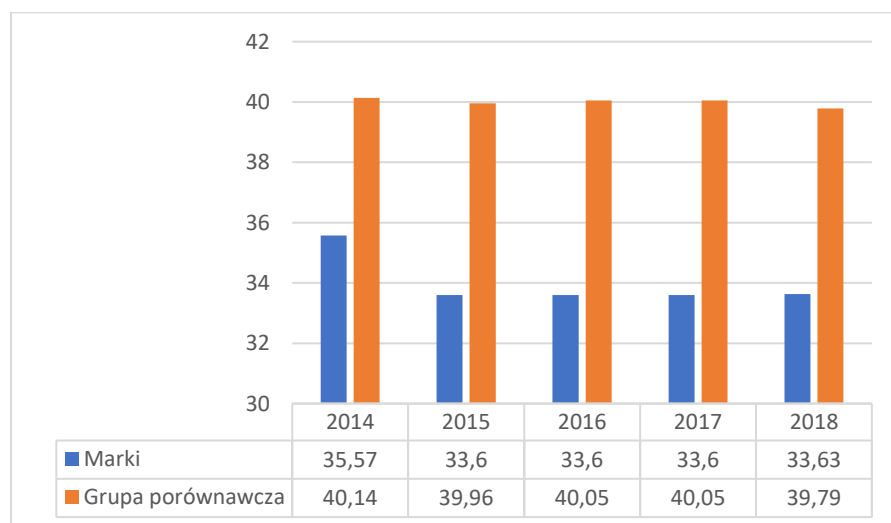
Rysunek 72. Liczba zamieszkanego lokali komunalnych na 1000 mieszkańców – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Przeciętna powierzchnia użytkowa lokali będących w dyspozycji gminy w Markach w 2018 roku była zauważalnie niższa niż w grupie porównawczej i wynosiła 33,63 m². W grupie porównawczej przeciętna powierzchnia lokali gminnych wynosiła 39,79 m². Jednocześnie w okresie od 2014 do 2018 roku odnotowano spadek powierzchni tych lokali, zarówno w Markach jak też w grupie porównawczej. W Markach spadek ten był większy.

Rysunek 73. Przeciętna powierzchnia użytkowa lokali będących w dyspozycji gminy (m²) – dane porównawcze

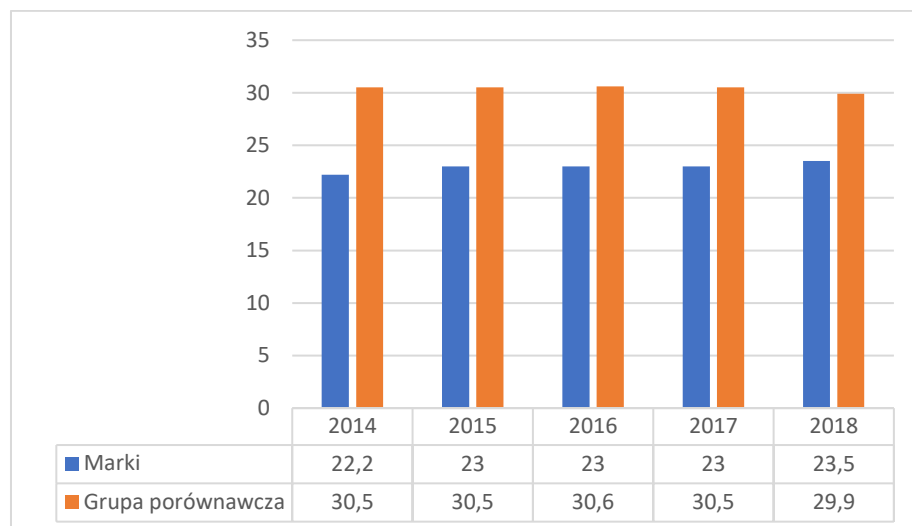

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Na tle lokali będących w dyspozycji gminy powierzchnia lokali socjalnych zarówno w Markach, jak też w grupie porównawczej, była niższa. Mieszkańcy Marek korzystający z lokali socjalnych przeciętnie

mieli do dyspozycji nieduże 23,5 metrowe mieszkania. W grupie porównawczej było to prawie 5,5 m² więcej. W analizowanym okresie od 2014 do 2018 roku powierzchnia lokali socjalnych w Markach tylko nieznacznie się zwiększyła.

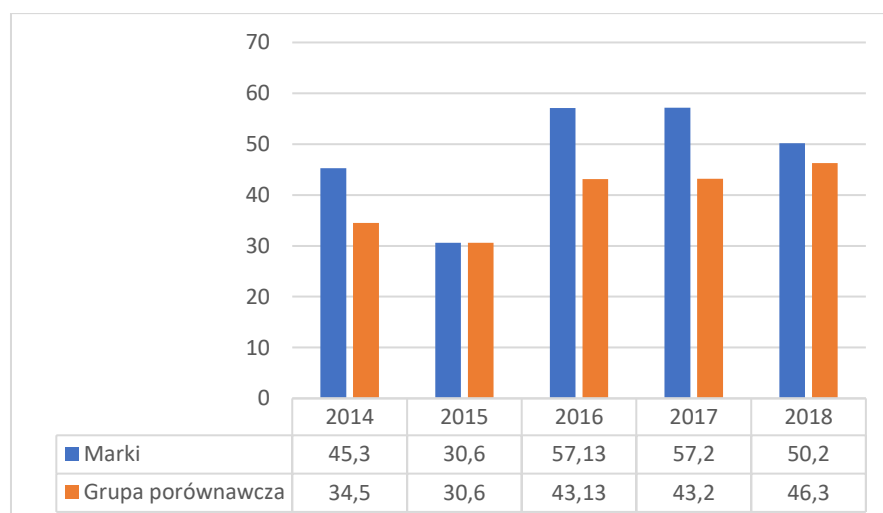
Rysunek 74. Przeciętna powierzchnia użytkowa lokali socjalnych będących w dyspozycji gminy (m²) – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Około połowy lokali będących w dyspozycji gminy w Markach w 2018 roku było zadłużonych. Była to wartość nieznacznie wyższa od średniej notowanej w grupie samorządów z otoczenia Warszawy. W okresie od 2014 do 2018 roku poziom zadłużenia charakteryzował się dość znacznymi zmianami. Pomiędzy 2014 i 2015 rokiem nastąpił spadek odsetka zadłużonych lokali do poziomu 30%, by w późniejszym okresie wzrosnąć do 50%. Podobną charakterystykę odnotowano w grupie porównawczej.

Rysunek 75. Odsetek zadłużonych lokali będących w dyspozycji gminy – dane porównawcze

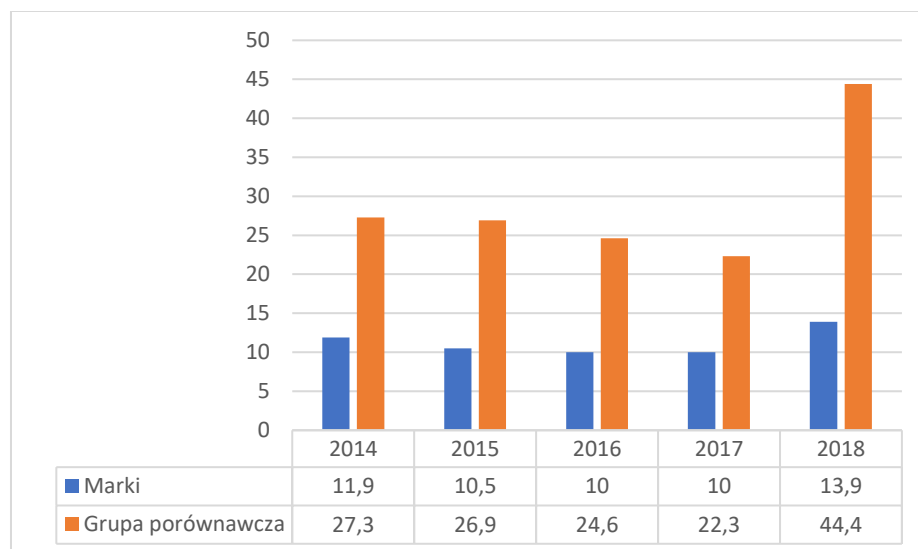

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Pomimo wysokiego wskaźnika odsetka zadłużonych lokali kwota wypłaconych dodatków mieszkaniowych w przeliczeniu na 1 lokal w zasobach mieszkaniowych w Markach była stosunkowo niska. Jak wynika z porównania danych dla Marek i grupy porównawczej, kwota ta była praktycznie

przez cały analizowany okres niższa 2-3 krotnie w Markach. W 2018 roku na 1 lokal mieszkalny w zasobach mieszkaniowych ogółem wynosiła w markach 13,9 zł, w grupie porównawczej 44,4 zł.

Rysunek 76. Kwota wypłaconych dodatkowych mieszkaniowych w przeliczeniu na 1 lokal mieszkalny w zasobach mieszkaniowych ogółem (zł) – dane porównawcze

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Wraz z rozwojem miasta rosną potrzeby inwestycyjne związane z utrzymaniem, remontami, modernizacją oraz budową nowych dróg w Markach. Miasto Marki w latach 2015-2018 realizowało budowę bądź modernizację około 4-5 km dróg rocznie (najczęściej w opcji z budową kanalizacji deszczowej lub drenażem).

Zrealizowane inwestycje dotyczą następujących ulic:

- Ceramiczna,
- Dębowa,
- Głowackiego,
- Legionów Polskich,
- Piaskowa,
- Szczygła,
- Żwirowa,
- Sokola,
- Rolna,
- Fiołkowa,
- Letnia,
- Łąkówek,
- Niecała,
- Poprzeczna,
- Ziołowa,
- Matejki i Tuwima,
- Pomnikowa,
- odcinki Grunwaldzkiej i Okólnej,

- Gen. Sowińskiego,
- Promienna,
- Szkolna i Uroczna,
- Chocimska, Napoleona, Norwida, Stokrotki, Walewskiej,
- Staszica, Kołłątaja, Równa,
- Poznańska,
- Wiewiórki,
- Lisia,
- Zagłoby,
- Zygmuntowska,
- Hoovera,
- Główna, Przyleśna, Wschodnia, Wiśniowa, Zachodnia, Strzelecka, łącznik w Wesołej – od Sowińskiego do Głównej,
- Wereszczakówny,
- Bema i Czackiego,
- łącznik między Łączną i Klonową,
- przedłużenie ulicy Wspólnej do MCER,
- Mokra,
- Harcerska,
- Szeroka,
- Cmentarna,
- parkingi Parkuj i Jedź przy ul. Sportowej i ul. Dużej,
- odcinki chodników przy Okólnej, Grunwaldzkiej, Sportowej, przy kamienicach,
- Sosnowa-Kościuszki.

W realizacji są drogi rowerowe od węzła S8 do granic z Ząbkami, ul. Turystyczna i ul. Projektowana (dojazd do Zespołu Szkół nr 2).

Zaprojektowane lub w projektowaniu są ul. Lisa-Kuli, ciąg ulic Karłowicza – Sobieskiego – Modrzewiowa, ul. Graniczna, ul. Mickiewicza, ciąg ulic Koszalińska – Słupecka – Sadowa, ul. Jagiełły, ul. Krakowska, ul. Sportowa, ul. Wczasowa/Wenecka, drugi odcinek ul. Poznańskiej, ul. Okólna (chodnik od Głowackiego do Sosnowej).

Opracowanie koncepcji zlecono w przypadku następujących ulic: Prosta, Wilcza, Dmowskiego, Hallera, Kwiatowa, Poniatowskiego, Popiełuszki, Jana Pawła II, Wyszyńskiego, Dobra, Pułaskiego, Szymanowskiego.

Powyższe informacje wskazują na istotny wysiłek inwestycyjny realizowany przez Miasto Marki. Zasadniczo na obszarze rewitalizacji nie ma dróg lub odcinków, które są w złym stanie technicznym. Co więcej wybrane inwestycje poprawiły i poprawią funkcjonalność przestrzeni obszaru rewitalizacji. Warto tu wspomnieć m. in. o parkingach Parkuj i Jedź oraz drogach rowerowych.

Wysiłek inwestycyjny na rzecz poprawy stanu technicznego i funkcjonalności miasta w sferze komunikacyjnej ponosi nie tylko Miasto Marki. Główny szlak komunikacyjny Marek, czyli Al. Marsz. J. Piłsudskiego znajduje się pod zarządem Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich. Przebudowa Al. Marsz. J. Piłsudskiego stanowiła część kontraktu na budowę obwodnicy Marek.

3.6 Podsumowanie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji, problemy i potencjały obszaru rewitalizacji

W Strategii określono wizję miasta Marki, czyli wyobrażany, oczekiwany obraz przyszłości. Wizja określa Marki jako wiodące miasto w województwie mazowieckim, atrakcyjne inwestycyjnie z uporządkowaną infrastrukturą techniczną, będące interesującym miejscem zamieszkania, pracy i wypoczynku dla ludzi aktywnych.

Na tle tej wizji obszary rewitalizacji wyróżniają się wyraźnie. Diagnoza delimitacyjna wykazała, że w tym miejscu koncentruje się szereg problemów, z których część jest charakterystyczna dla większej części miasta, a część specyficzna dla tego obszaru.

Poszczególne podobszary rewitalizacji w Markach, pomimo posiadania wspólnych funkcji, do których należy zaliczyć funkcję mieszkaniową oraz korzystną lokalizację w ciągu Al. Marsz. J. Piłsudskiego, różnią się pomiędzy sobą.

Gmina Miasto Marki dysponuje dość licznym zestawem dokumentów planistycznych i strategicznych, odnoszących się do różnych sfer funkcjonowania miasta. Zawierają one zasób wiedzy diagnostycznej oraz zestaw rozwiązań, które w istotnym zakresie można wykorzystać do celów rewitalizacji w Markach.

Wiedzy nt. problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji dostarczyły również bezpośrednie konsultacje i badania przeprowadzone z mieszkańcami miasta, w tym mieszkańcami o obszarze rewitalizacji.

3.6.1 Charakterystyka i problemy obszaru rewitalizacji

Obszar rewitalizacji w sferze społecznej

Obszar rewitalizacji w Markach koncentruje w swojej przestrzeni w sposób szczególny problemy społeczne i współwystępuje z szeregiem innych niekorzystnych zjawisk, w szczególności w sferze środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Obszar rewitalizacji, w szczególności podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów zamieszkały jest przez wyższy odsetek osób starszych niż przeciętnie w skali całego miasta. Do tych osób polityka pomocy społecznej kierowana jest w istotnym wymiarze.

Cechą wspólną dla wszystkich podobszarów rewitalizacji był systematyczny ubytek ludności. Od 2010 do 2019 roku liczba ludności wyznaczonego obszaru rewitalizacji zmniejszyła się o 258 osób, czyli 15,14%. Największy % ubytek ludności dotyczył podobszaru rewitalizacji Małachowskiego. W analizowanym okresie ubyło 43,6% mieszkańców. W tym samym czasie w skali całego miasta odnotowano wzrost liczby ludności o 26,5%. Powyższe oznacza, że obszar rewitalizacji na tle całego miasta nie był atrakcyjną przestrzenią do zamieszkania.

Od mieszkańców i liderów społeczności lokalnej można usłyszeć negatywne opinie o walorach zamieszkania na obszarze rewitalizacji. Zaliczyć do nich można następujące stwierdzenia:

- bliskość głównej trasy przejazdowej powoduje hałas,
- wąskie drogi, małe działki, intensywna zabudowa, brak szerokich chodników, ścieżek rowerowych,
- brak zieleni,
- kumulacja problemów społecznych.

Z drugiej strony pojawiają się również opinie pozytywne:

- korzystna lokalizacja, dostęp do szeregu instytucji miejskich,
- dostęp do komunikacji publicznej i bliskość Warszawy,
- w przypadku wybranych podobszarów sąsiedztwo terenów rekreacyjno-wypoczynkowych.⁴²

Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest szereg instytucji wraz z infrastrukturą społeczną, które służą realizacji polityki społecznej miasta. Należą do nich m. in. obiekty kultury, w tym Marecki Ośrodek Kultury oraz Centrum Aktywności Fabryczna 3. Deficytem obszaru rewitalizacji jest słaby dostęp do przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, przestrzeni rekreacyjnych i wypoczynkowych, co może niekorzystnie wpływać na kwestie integracji społecznej. Dane z instytucji kultury wskazują jednocześnie na słabe uczestnictwo w tej ofercie mieszkańców z obszaru rewitalizacji. O niskiej aktywności społecznej może świadczyć także estetyka i zagospodarowanie przestrzeni wspólnych na obszarze rewitalizacji.

Struktura ludności obszaru rewitalizacji wg ekonomicznych grup wieku wykazywała różnice w porównaniu do przestrzeni całego miasta. Wyraźne różnice widać było w udziale ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym. W 2019 roku wg danych ewidencji ludności UM Marki na obszarze rewitalizacji ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 18,74% ludności ogółem. W skali miasta odsetek ten był wyraźnie wyższy i wynosił 25,49%. Obszar rewitalizacji charakteryzował się jednocześnie wyraźnie wyższym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym. W 2019 roku było to 18,39% ludności ogółem obszaru rewitalizacji. W skali miasta odsetek ten wynosił 13,88%. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym charakteryzował się mniejszym zróżnicowaniem. Większy o około 2% był na obszarze rewitalizacji, wynosząc w 2019 roku 62,86% ludności ogółem.

Wg danych OPS w Markach na obszarze rewitalizacji w 2019 roku 194 osoby objęte były zasiłkiem celowym lub stałym pomocy społecznej. W przeliczeniu na liczbę mieszkańców wskaźnik ten był ponad sześciokrotnie wyższy (134,2 na 1000 mieszkańców) od średniej dla całego miasta (20,2). Wskaźnik ten potwierdza wyraźną koncentrację pomocy społecznej na dość małej przestrzeni miasta. Największą liczbę osób objętych zasiłkiem celowym i stałym stwierdzono na obszarze rewitalizacji O1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR 4 Wspólna.

Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 ludności na obszarze rewitalizacji wynosząca 26,40 była wyraźnie wyższa od wartości wskaźnika w skali miasta wynoszącego 10,01.

Przez obszar rewitalizacji przebiega ruchliwa Al. Marsz. J. Piłsudskiego, co wpływać może na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji. Opinie mieszkańców miasta wyrażane w trakcie badań ilościowych i jakościowych wskazują, że Marki i obszary rewitalizacji to zasadniczo miasto

⁴² Na podstawie: Raport z badania potrzeb interesariuszy podobszarów rewitalizacji w Gminie Mieście Marki, grudzień 2019 roku

bezpieczne, jednak kwestia niedostatecznego bezpieczeństwa w ruchu drogowych była wyraźnie podkreślana (m. in. słabe oświetlenie pasów, deficyt chodników i przejść dla pieszych).

Do negatywnych ocen obszaru rewitalizacji przyczyniają się wybrane zjawiska społeczne i uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne, do których wg mieszkańców i liderów lokalnych należy zaliczyć:

- Zakłócanie porządku publicznego, m. in. przez młodzież, osoby spożywające alkohol, m. in. w obrębie Parku Miejskiego, osiedla robotniczego braci Briggsów, las przy ul. Wspólnej (co może z drugiej strony świadczyć o braku stosownych miejsc do spędzania wolnego czasu przez młodzież),
- Zły stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej, w tym chodników, brak oświetlenia przestrzeni publicznych i przejść dla pieszych (dotyczy praktycznie całego obszaru rewitalizacji),
- Zły stan techniczny obiektów budowlanych, nieporządek i zaśmiecenie (w szczególności obrębie obiektów komunalnych, w tym osiedla robotniczego braci Briggsów, osiedla przy ul. Wspólnej – potocznie nazywanego „Pekinem”).⁴³

Obszar rewitalizacji w sferze gospodarczej

Marki należy zaliczyć do przestrzeni dynamicznych przemian w sferze gospodarczej. Położenie miasta w obrębie aglomeracji warszawskiej i przyciąganie nowych mieszkańców sprzyja wzrostowi aktywności gospodarczej.

Miasto Marki charakteryzowało się korzystnymi wartościami wskaźników opisujących stan aktywności gospodarczej i jej dynamikę w ciągu ostatnich lat. Napływ nowych mieszkańców oznaczał także napływ nowych przedsiębiorców. Jednocześnie w przestrzeni miasta rósł potencjał popytu dla lokalnych usług. Miasto rozwijało się w sferze infrastrukturalnej, rozwijały się nowe działalności gospodarcze.

Pięć wyznaczonych podobszarów rewitalizacji ma wyraźnie odmienną charakterystykę pod kątem funkcji gospodarczych. Podobszary rewitalizacji OR1 Braci Briggsów i OR2 Urząd Miasto stanowią faktycznie centrum miasta, tj. na tym obszarze koncentrują się funkcje publiczne, a położenie przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego sprzyja także koncentracji działalności gospodarczych, w szczególności usług. Al. Marsz. J. Piłsudskiego to główny szlak komunikacyjny miasta, przy którym koncentruje się życie społeczne i kulturalne. Jest to również główna oś dynamicznie rozwijającego się miasta, w którym rozproszona zabudowa osiedli przekształca się w obszar zwartej zabudowy.

Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów skupia w swoich granicach funkcje kulturalne i rekreacyjne. Na tym terenie zlokalizowany jest Marecki Ośrodek Kultury, Centrum Aktywności Fabryczna 3 jak również Park Miejski. Obok funkcji publicznych w przestrzeni obszaru zlokalizowane są dość liczne działalności usługowe, w tym piekarnia, placówka banku, apteka, przychodnia weterynaryjna, trzy

⁴³ Na podstawie: Raport z badania potrzeb interesariuszy podobszarów rewitalizacji w Gminie Mieście Marki, grudzień 2019 roku

sklepy spożywcze, sklep rowerowy, sklep z artykułami żelaznymi, sklep akwarystyczny i usługi pogrzebowe. Na obszarze, przy ul. Paderewskiego zlokalizowany jest ponadto bazar. Opinie mieszkańców miasta wskazują, że jest to ważne miejsce zaopatrywania się w produkty spożywcze, w tym świeże warzywa i owoce.

Powyższe oznacza, że na dość zwartej przestrzeni występuje koncentracja szeregu podmiotów i działalności świadczących usługi na rzecz mieszkańców miasta. Bez wątplenia atutem tej przestrzeni jest dostępność komunikacyjna (położenie przy głównych trasach komunikacyjnych Marek, tj. Al. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Fabrycznej). Do deficytów należy zaliczyć dostępność miejsc parkingowych bezpośrednio na tym terenie, co jest związane z dość zwartą zabudową usługowo-mieszkalną oraz dużym natężeniem ruchu.

Kolejne trzy podobszary rewitalizacji nie posiadają już tak znacznych walorów pod kątem kreowania funkcji usługowych na rzecz mieszkańców miasta i obszaru rewitalizacji. Podobszar rewitalizacji OR3 Małachowskiego położony jest również przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, jednak jest on oddalony od przestrzeni, w której koncentruje się życie społeczne miasta. W sąsiedztwie tego podobszaru zlokalizowana jest najwyższa zabudowa wielorodzinna (m. in. bloki przy ul. Małachowskiego) oraz duże zakłady przemysłowe (m. in. Tchibo, Piekarnia Szwajcarska). Obszar rewitalizacji jest niejako wciśnięty pomiędzy te przestrzenie. Funkcja mieszkalna to kilka niewysokich budynków wielorodzinnych bezpośrednio przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, zabudowa jednorodzinna przy ul. Słonecznej oraz przestrzeń zajęta przez zakłady i firmy produkcyjno-usługowe. Bezpośrednio na podobszarze rewitalizacji zlokalizowany są serwisy samochodowe, niewielkie firmy produkcyjne oraz magazyny. W najbliższym otoczeniu obszaru, wśród zabudowy wielorodzinnej zlokalizowane są usługi, w tym sklepy spożywcze, bar, restauracja, piekarnia, księgarnia oraz usługi noclegowe.

Pozostałe dwa podobszary posiadają zupełnie inną charakterystykę funkcjonalną, z których obok funkcji mieszkalnej, dominującą jest funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa. Podobszar rewitalizacji OR4 Wspólna to miejsce, w którym zasadniczo nie są zlokalizowane podmioty usługowe oraz przemysłowe, poza kilkoma osobami prowadzącymi działalność gospodarczą. W tej części miasta zlokalizowane są obiekty sportowe MTS Marcovia Marki a w sąsiedztwie położone jest Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne.

Podobszar rewitalizacji OR5 Grunwaldzka oprócz funkcji mieszkaniowej (bloki przy ul. Grunwaldzkiej i Piłsudskiego) to duża, w znacznej części niezagospodarowana przestrzeń. Na tym terenie położone jest glinianka nazywana potocznie „Meksykiem” oraz dość rozległy teren zielony. Sąsiedztwo tego obszaru to przestrzeń aktywności gospodarczej, w tym dość liczne i duże firmy z branży logistycznej i naprawy pojazdów.

Analizując sferę gospodarczą obszaru rewitalizacji należy wspomnieć o indywidualnej przedsiębiorczości. W skali całego miasta obszar rewitalizacji w Markach charakteryzował się wyraźnie niższymi wskaźnikami przedsiębiorczości. W Markach na 100 osób w wieku produkcyjnym działalność gospodarczą prowadziło w 2019 roku 17,93 osób, natomiast na obszarze rewitalizacji wg aktualnych danych w 2020 roku wskaźnik ten wynosił 11,33. Najwyższą aktywność w prowadzeniu działalności gospodarczej przejawiali mieszkańcy podobszaru rewitalizacji OR2 Urząd Miasta i OR3 Małachowskiego. Wskaźniki przedsiębiorczości były w tym przypadku wyższe od średniej dla miasta. Warto również wspomnieć, że w przypadku tych podobszarów odnotowano wzrost poziomu przedsiębiorczości od 2017 roku. Wzrost poziomu przedsiębiorczości odnotowano również

w przestrzeni podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, nadal był on jednak niższy od średniej miejskiej. Jak już wcześniej wspomniano aktywności gospodarczej w Markach sprzyja położenie w centralnej części miasta, wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Podobszary rewitalizacji OR4 Wspólna i OR5 Grunwaldzka charakteryzowały się bardzo niskimi wskaźnikami przedsiębiorczości.

Potencjał gospodarczy obszaru rewitalizacji oceniony został przez mieszkańców i lokalnych liderów. Do atutów obszaru rewitalizacji należy zaliczyć:

- Lokalizację i dobre skomunikowane (dotyczy zasadniczo wszystkich podobszarów, choć na problemy komunikacyjne wskazywano najczęściej w odniesieniu do podobszaru rewitalizacji OR4 Wspólna),
- Rosnący potencjał popytu na usługi zlokalizowane na obszarze rewitalizacji ze względu na rosnącą populację miasta,
- Występowanie lub sąsiedztwo obiektów infrastruktury publicznej, handlowej oraz terenów rekreacyjnych, które generują napływ nowych potencjalnych klientów (np. bazar przy ul. Paderewskiego, Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne, które powstało w sąsiedztwie podobszaru rewitalizacji OR4 Wspólna).

Do barier rozwoju aktywności gospodarczej na obszarze rewitalizacji wg mieszkańców i liderów należy zaliczyć:

- Ograniczenia funkcjonalno-przestrzenne, w tym zwarta zabudowa, wysokie ceny działek, deficyt miejsc parkingowych.⁴⁴

Obszar rewitalizacji w sferze środowiskowej

Obszary rewitalizacji położone są zasadniczo w centralnej części miasta, część z podobszarów bezpośrednio przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego, czyli głównego szlaku komunikacyjnego miasta. Oznacza to, że narażone są na zanieczyszczenia powietrza pochodzące z indywidualnych systemów grzewczych oraz z ruchu drogowego. Położenie wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego równoznaczne jest z narażeniem mieszkańców na hałas komunikacyjny. Co do zasady obszar rewitalizacji to nieduża przestrzeń w skali całego miasta i zasadniczo większość problemów związanych z ochroną środowiska dotyka również mieszkańców tej części miasta. Oprócz kwestii jakości powietrza i hałasu problemem będzie więc także kwestia zaśmiecenia. Należy zwrócić uwagę na stan techniczny obiektów mieszkalnych, z których część wymaga inwestycji z zakresu efektywności cieplnej.

Zdecydowanie gorszą jakość powietrza atmosferycznego notuje się w okresie grzewczym w Markach. Badanie przeprowadzone w okresie zimowym 2018/2019 roku na obszarze rewitalizacji wykazały znaczne przekroczenie poziomów dopuszczalnych stężeń pyłu zawieszanego PM10. Dla poszczególnych podobszarów rewitalizacji odnotowano następujące stężenia:

- Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów – 64 µg/m³,
- Podobszar rewitalizacji OR2 Urząd Miasta – 51 µg/m³,

⁴⁴ Na podstawie: Raport z badania potrzeb interesariuszy podobszarów rewitalizacji w Gminie Mieście Marki, grudzień 2019 roku

- Podobszar rewitalizacji OR3 – Małachowskiego – 103 µg/m³,
- Podobszar rewitalizacji OR4 – Wspólna – 113 µg/m³,
- Podobszar rewitalizacji OR5 – Grunwaldzka – 62 µg/m³.

Najwyższe stężenie PM₁₀ odnotowano w przestrzeni pomiędzy blokami na podobszarze rewitalizacji OR4 Wspólna. Pomiaru dokonano w przestrzeni pomiędzy blokami przy ul. Miedzianej/ Wspólnej. Wysokie stężenia PM₁₀ odnotowano również przy obiektach mieszkalnych, wielorodzinnych na podobszarze rewitalizacji OR3 Małachowskiego, przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego. O ile w tym przypadku wpływ na jakość powietrza mógł wynikać z sąsiedztwa ruchliwej Al. Marsz. J. Piłsudskiego, o tyle w przypadku podobszaru rewitalizacji OR4 można ze 100% pewnością wskazać, że źródłem zanieczyszczeń powietrza była niska emisja z obiektów mieszkalnych.

Głównym źródłem hałasu w Markach jest ruch uliczny, głównie po Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Problem hałasu dotyka zasadniczo mieszkańców i przestrzeni położonych w bezpośrednim sąsiedztwie tej drogi. Oznacza to, że problem hałasu dotyczy większej części obszaru rewitalizacji, w szczególności podobszarów rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, OR Urząd Miasta, OR 3 Małachowskiego oraz części podobszaru OR5 Grunwaldzka. W trakcie prac nad diagnozą delimitacyjną dokonano pomiaru natężenia hałasu na poszczególnych podobszarach:

- Podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów – 65,00 dB
- Podobszar rewitalizacji OR2 Urząd Miasta – 50,3 dB,
- Podobszar rewitalizacji OR3 – Małachowskiego – 56,9 dB,
- Podobszar rewitalizacji OR4 – Wspólna – 63,5 dB,
- Podobszar rewitalizacji OR5 – Grunwaldzka – 67,3 dB.

Obszar rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

Sposób funkcjonowania miasta Marki w istotnym zakresie determinuje położenie w sąsiedztwie Warszawy. Ośią funkcjonalno-przestrzenną miasta jest Al. Marsz. J. Piłsudskiego, biegnąca przez całą długość miasta, od granic z miastem Warszawa, do północno-wschodnich granic Marek, w kierunku na Radzimin i dalej na Białystok. Utworzenie drogi ekspresowej S8 odciążało układ komunikacyjny miasta. Do momentu powstania obwodnicy Marek, Al. Marsz. J. Piłsudskiego była także jedną z głównych arterii komunikacyjnych aglomeracji warszawskiej. Wokół dzisiejszej Al. Marsz. J. Piłsudskiego rozwijały się Marki. Ta oś komunikacyjna połączyła osobne miejscowości Marki, Pustelnik i Strugę w jeden organizm miejski.

Dzisiejsze Marki to przestrzeń mocno zurbanizowana, w dużej części zajęta przez budownictwo mieszkalne jednorodzinne oraz enklawy zabudowy wielorodzinnej. Wybrane przestrzenie miasta koncentrują również dość intensywnie funkcje przemysłowo-magazynowe. Wschodnia część obszaru miasta zajęta jest przez teren leśny, wraz z rezerwatem przyrody Horowe Bagno.

Wraz ze zmianami liczby ludności zmieniał się sposób funkcjonowania miasta. Dotyczy to w szczególności sposobu funkcjonowania szeregu instytucji publicznych, w tym placówek oświatowych i oferty rekreacyjno-wypoczynkowej miasta. Ważny był również kontekst komunikacji, gdyż wraz z rosnącą liczbą mieszkańców rósł popyt na usługi komunikacji publicznej oraz następowało obciążenie szlaków komunikacyjnych. Duża część mieszkańców miasta związana jest bowiem z miejscem pracy zlokalizowanym poza Markami.

Na tle wyżej opisanych uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych obszar rewitalizacji pełni istotną rolę w strukturze miasta Marki. Przede wszystkim na obszarze rewitalizacji lub bezpośrednio przy jego granicach leży większość obiektów publicznych miasta, w szczególności Urząd Miasta, Marecki Ośrodek Kultury, Centrum Aktywności Fabryczna 3, Kościół pw. Św. Izydora, obiekty sportowe MTS Marcovia 2000 Marki, Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjnego, Biblioteka Publiczna Miasta Marki, Szkoła Podstawowa nr 2, Szkoła Podstawowa nr 3, Szkoła Podstawowa nr 4, Zespół Szkół nr 1, Komisariat Policji w Markach. Obszar rewitalizacji to również przestrzeń o istotnym znaczeniu dla funkcji gospodarczej, w szczególności podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów, gdzie zlokalizowany jest m. in. Bazar przy ul. Paderewskiego. Wybrane części obszaru rewitalizacji posiadają funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe. Do istotnych przestrzeni publicznych o takich funkcjach należy zaliczyć obiekty sportowe MTS Marcovia 2000 Marki, Parki Miejski, a duży potencjał tkwi w placu miejskim oraz terenach wokół glinianki Meksyk.

Obszar rewitalizacji ze względu na swoje położenie głównie wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego jest przestrzenią dobrze skomunikowaną i dobrze dostępną dla mieszkańców miasta. Deficytem, w szczególności w odniesieniu do podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów jest brak miejsc parkingowych bezpośrednio na tym obszarze.

Ważną funkcją obszaru rewitalizacji jest funkcja mieszkalna. Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest większość obiektów komunalnych miasta, które charakteryzują się przeważnie złym stanem technicznym. Jest to również zasadniczo najstarsza część miasta. Najbardziej charakterystyczną częścią obszaru rewitalizacji jest zespół osiedla robotniczego. Ta część miasta wymaga sporych nakładów inwestycyjnych. Sporym wyzwaniem jest również część przemysłowa dziedzictwa braci Briggsów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek. Jednocześnie jest to dość atrakcyjna lokalizacja, która sąsiaduje m. in. z Parkiem Miejskim oraz terenem zajęтым przez Zespół Szkół nr 1 w Markach. Całość tej przestrzeni tworzy potencjalną strefę funkcjonalną. Natomiast barierą, która właściwie już od okresu powojennego utrudniała znalezienie pomysłu na tą część miasta, jest skala potrzeb inwestycyjnych.

Warto dodać, że odnowienie obiektów osiedla robotniczego wiąże się z ponoszeniem znacznych kosztów (około 4 mln zł na jeden obiekt). Miasto planuje docelowo zrewitalizować wszystkie obiekty, jednak wymaga to odpowiednich środków i zapewne będzie procesem wieloletnim. W przypadku remontów obiektów odnawiane są m. in. elewacje. Niestety elewacji nie odnawia się do pierwotnego stanu (cegła), tylko nakłada się nową elewację. Jest to zabieg zaakceptowany przez Konserwatora Zabytków i pozwolił na istotne ograniczenie kosztów prac remontowych.

Kolejnym problemem jest stan techniczny obiektów, w tym części wspólnych wewnątrz budynków. Klatki nie spełniają m. in. współczesnych norm bezpieczeństwa, a Straż Pożarna akceptuje stan budynków tylko warunkowo.

Problemem w przyszłości dla Miasta może być także sposób organizacji prac remontowych. Pojawiają się pytania co zrobić z mieszkańcami kamienic na czas remontów. W jednym obiekcie mieszka około 20 rodzin.

Problem niskiej estetyki oraz funkcjonalności osiedla pogłębia stan przestrzeni publicznej pomiędzy obiektami. Jest on w dużym stopniu niezagospodarowany, bez wytyczonych funkcji (np. miejsca parkingowe, zieleń, obiekty małej infrastruktury integrującej mieszkańców), o nawierzchni przeważnie

gruntowej, lub składający się ze starych płyt chodnikowych (betonowych). Widoczny jest brak dbania mieszkańców o części wspólne (chaos zagospodarowania przestrzeni).⁴⁵

Miasto Marki to przestrzeń silnie zurbanizowana. Na tle miast z otoczenia Warszawy charakteryzuje się bardzo niskim udziałem powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowe. Wg danych GUS w 2018 roku odsetek takich terenów wynosił w Markach zaledwie 0,2%, natomiast w grupie porównawczej 2,37%.

Mieszkańcy obszarów rewitalizacji i liderzy wskazali na następujące deficyty w odniesieniu do sfery przestrzenno-funkcjonalnej:

- Brak wyraźnego centrum miasta,
- Niezagospodarowany i niewykorzystany teren po byłej fabryce braci Briggsów,
- Brak kompleksowego zagospodarowania zieleni, jednocześnie deficyt zieleni miejskiej,
- Brak koszy na śmieci/malej architektury, zaśmiecenie wybranych przestrzeni, m. in. jezioro pomiędzy ul. Wspólną a ul. Ceglana,
- Al. Marsz. J. Piłsudskiego dzieli miasto na dwie części. Niedogodne przejście dla pieszych,
- Niewystarczająca jakość oświetlenia ulicznego, w tym w sąsiedztwie Urzędu Miasta,
- Brak dostatecznej ilości miejsc parkingowych,
- Brak miejsc do spotkań mieszkańców,
- Duży ruch komunikacyjny, powodujący korki w mieście, także w związku z dojazdem ciężarówek do miejsc aktywności gospodarczej,
- Brak połączeń komunikacją publiczną na ul. Wspólnej,
- Brak ścieżki rowerowej od początku miasta do M1, zwłaszcza od ul. Szkolnej,
- Niska estetyka przestrzeni, w tym zaniedbane elewacje, chodniki, zieleń.⁴⁶

Konsultacje prowadzone w Markach z mieszkańcami obszarów rewitalizacji w formule Deliberative Mapping pozwoliły zebrać dodatkowy zakres wiedzy nt. potrzeb mieszkańców tej części miasta.⁴⁷

W wyniku prowadzonych konsultacji odnotowano szereg propozycji i potrzeb zgłaszanych przez mieszkańców w odniesieniu do poszczególnych podobszarów rewitalizacji w Markach.

⁴⁵ Źródło: Raport z badania w formie obserwacji nieuczestniczącej przeprowadzonego podczas spaceru badawczego, listopad 2019

⁴⁶ Na podstawie: Raport z badania potrzeb interesariuszy podobszarów rewitalizacji w Gminie Mieście Marki, grudzień 2019 roku

⁴⁷ Spotkania konsultacyjne odbyły się: 7 grudnia 2019 r. o godz. 12.30-15.30 (sobota) w Centrum Aktywności Fabryczna 3 w Markach (ul. Fabryczna 3, w Markach) oraz 28 stycznia 2020 r. o godz. 18.00-20.00 (wtorek) w Mareckim Centrum Edukacyjno - Rekreacyjnym (ul. Wspólna 40, w Markach). Łącznie uczestniczyło w nich 38 osób.

Tabela 18. Propozycje i potrzeby zgłaszane przez mieszkańców w odniesieniu do zagospodarowania przestrzeni obszaru rewitalizacji

Podobszar rewitalizacji	Propozycje i potrzeby zgłaszane przez mieszkańców
OR1 Braci Briggsów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym poprzez zintegrowanie obszaru Pałacyku braci Briggs z terenem budynku Turbinowni wraz Kominem w wyniku wyburzenia obiektów gospodarczych i utworzenia ścieżki komunikującej cały obszar, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • wstawienie obiektów małej architektury – ławki, kosze na śmiecie, kosze na psie odchody, • poprowadzenie ścieżki rekreacyjnej między obiektami kompleksu, • wyznaczenie miejsc parkingowych (w tym dla osób niepełnosprawnych) przy ul. Braci Briggsów. 2. Integracja osiedla robotniczego braci Briggs (po obu stronach Al. Marsz. J. Piłsudskiego) poprzez budowę przejścia dla pieszych na wysokości ul. Paderewskiego. 3. Wspieranie rozwoju komunikacji niskoemisyjnej poprzez budowę dróg rowerowych wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego, przejazdu rowerowego przez ul. Fabryczną. 4. Uporządkowanie przestrzeni miejskiej na rogu ul. Słowackiego z intencją budowy miejsca spotkań sąsiedzkich. 5. Powiązanie pierwotnego układu komunikacyjnego ul. Słowackiego, Barska, Paderewskiego, Braci Briggsów z Al. Marsz. J. Piłsudskiego. 6. Zwiększenie bezpieczeństwa w okolicy Szkoły Podstawowej nr 1 poprzez wyniesienie przejazdu rowerowego w ul. Rodziewiczówny oraz włączenie drogi rowerowej w ul. Szkolnej w Al. Marsz. J. Piłsudskiego.
OR 2 Urząd Miasta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ułatwienie dostępu mieszkańców do usług publicznych poprzez: rozbudowę parkingu wraz zapewnieniem miejsc dla osób niepełnosprawnych, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • utrzymanie stacji roweru miejskiego, • utrzymanie stojaków rowerowych. 2. Stworzenie węzła komunikacyjnego integrującego przystanki autobusowe, przejścia dla pieszych oraz infrastrukturę parkingową kompleksu parkuj i jedź. 3. Kreacja przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie terenów przylegających do podobszaru rewitalizacji. 4. Stworzenie centralnej części miasta – stworzenie rynku miasta, przy nowopowstałym parku.

Podobszar rewitalizacji	Propozycje i potrzeby zgłaszane przez mieszkańców
OR 3 Małachowskiego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym poprzez zintegrowanie osiedli podobszaru w wyniku utworzenia ścieżki komunikującej cały teren z główną arterią miasta, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • Wstawienie obiektów małej architektury – ławki, kosze na śmiecie, kosze na psie odchody, • Poprowadzenie ścieżki rekreacyjnej po granicy podobszaru pomiędzy obiektami kompleksu, • Wyznaczenie miejsc nasadzeń (zieleni miejska), • Wyznaczenie przestrzeni integracji mieszkańców (plac zabaw, boisko). 2. Poprawa dostępności komunikacyjnej terenu w wyniku budowy przystanków autobusowych w ul. Słonecznej lub we wskazanej okolicy. 3. Ułatwienie dostępu mieszkańców do usług komercyjnych przy ul. Małachowskiego poprzez zwiększenie liczby miejsc parkingowych wraz zapewnieniem miejsc dla osób niepełnosprawnych. 4. Wspieranie rozwoju komunikacji niskoemisyjnej poprzez budowę dróg rowerowych. 5. Kompleksowa przebudowa przystanków komunikacji miejskiej. 6. Zagospodarowanie pod cele związane z rekreacją obszarów zlokalizowanych w okolicach osiedli „Lisi Jar” oraz „Kwitnące osiedle”.
OR 4 Wspólna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Wspólna poprzez zagospodarowanie terenu w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> • uzupełnienia obiektów małej architektury (np. śmietniki, ławki), • dokonanie nasadzeń zieleni miejskiej, • uporządkowania komórek. 2. Poprawa estetyki osiedla Wspólna poprzez remonty elewacji budynków. 3. Wymiana źródeł ciepła w budynkach komunalnych na obszarze osiedla Wspólna. 4. Wspieranie rozwoju komunikacji niskoemisyjnej poprzez budowę dróg rowerowych, chodników, przejazdów rowerowych oraz oświetlenia w ulicy Wspólnej. 5. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców osiedla Wspólna poprzez wymianę oświetlenia i montaż monitoringu.
OR 5 Grunwaldzka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Grunwaldzka poprzez zagospodarowanie terenu w zakresie : <ul style="list-style-type: none"> • uzupełnienia obiektów małej architektury (np. śmietniki),

Podobszar rewitalizacji	Propozycje i potrzeby zgłaszane przez mieszkańców
	<ul style="list-style-type: none"> • poprowadzenie chodników między obiektami kompleksu, • montażu oświetlenia, • wyznaczenia i urządzenia przestrzeni rekreacyjnej dla mieszkańców. <ol style="list-style-type: none"> 2. Wzrost bezpieczeństwa użytkowników ul. Grunwaldzkiej w wyniku budowy nowego przejścia dla pieszych i montażu sygnalizacji świetlnej w obrębie skrzyżowania z Al. Marsz. J. Piłsudskiego. 3. Wspieranie rozwoju komunikacji niskoemisyjnej poprzez budowę dróg rowerowych, oraz oświetlenia w ul. Grunwaldzkiej 4. Stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym poprzez zagospodarowanie dawnego wysypiska odpadów komunalnych „Zwałka”.

Źródło: Raport ze spotkania konsultacyjnego w formule warsztatów *Deliberative Mapping*, Marki, styczeń 2020 rok

Obszar rewitalizacji w sferze technicznej

Miasto Marki jest dynamicznie zmieniającą się przestrzenią. Zmiany widoczne są m. in. w liczbie nowych budynków, które powstają w mieście. W ciągu ostatniej dekady w Markach liczba budynków mieszkalnych zwiększyła się o około 50%.

Jak wynika z diagnozy delimitacyjnej na obszarze rewitalizacji koncentruje się zabudowa komunalna miasta Marki, w tym również obiekty będące w złym stanie technicznym. Stan techniczny obiektów komunalnych w Markach był jednym z kluczowych wskaźników branych pod uwagę przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Na obszarze zdegradowanym zlokalizowanych było 84%, natomiast na obszarze rewitalizacji 71% obiektów komunalnych miasta Marki będących w złym stanie technicznym.

Na obszarze rewitalizacji występuje szczególna koncentracja obiektów zabytkowych miasta. Należy do niej zabudowa fabryczna rodziny Briggsów (podobszar rewitalizacji OR1), która w dużym stopniu przyczyniła się do rozwoju miasta Marki.

Jak podkreślają zapisy Strategii Rozwoju Miasta Marki, budynki mieszkalne z zasobu miasta wybudowane przed 1930 r. i przed 1960 r. wymagają wykonania izolacji poziomych i pionowych fundamentów, odgrzybienia, opasek odwadniających, napraw elewacji, częściowej wymiany stolarki okiennej i drzwiowej, wymiany instalacji elektrycznej. Część budynków wymaga docieplenia i modernizacji a także wyposażenia w niezbędne instalacje wodno-kanalizacyjne. Wszystkie budynki mieszkalne wymagają wykonywania stałych prac naprawczych i konserwacyjnych, a także wykonania infrastruktury towarzyszącej, tj. ciągów pieszych i jezdnych, altanek śmietnikowych czy remontów komórek gospodarczych.

Podobną koncentracją charakteryzowały się obiekty zabytkowe w Markach. Spośród 23 obiektów zabytkowych w złym stanie technicznym aż 20 zlokalizowanych było na obszarze rewitalizacji.

Mieszkańcy obszarów rewitalizacji i liderzy wskazali na następujące deficyty w odniesieniu do sfery technicznej:

- Część elewacji budynków wymaga otynkowania (ujednolicenie wyglądu zewnętrznego, w tym wymiana okien,
- Problem z parkowaniem na chodnikach, zastawione wjazdy, brak jest jednolitej utwardzonej nawierzchni na całym terenie, w tym brak wyznaczonych utwardzonych miejsc parkingowych,
- Brak lub zły stan chodników, w tym brak chodników na ulicy Bandurskiego po stronie numerów parzystych, zły stan przy ul. Wspólnej,
- Ciągła dewastacja mienia przez lokatorów.

Warto dodać, że ze względu na sytuację ekonomiczną, mieszkańcy z obszaru rewitalizacji często nie są w stanie samodzielnie zapewnić sobie wyższego poziomu życia, co wymaga podjęcia kompleksowych działań rewitalizacyjnych także w zakresie mieszkalnictwa komunalnego.

3.6.2. Potencjały obszaru rewitalizacji

Na podstawie zasobu wiedzy diagnostycznej można przedstawić charakterystykę poszczególnych podobszarów rewitalizacji, wskazać problemy ale również jego potencjały, na których można zbudować plan rewitalizacji w Markach.

Potencjały obszaru rewitalizacji w sferze społecznej

Jak pokazały wyniki diagnozy społecznej problemem miasta jest niska aktywność społeczna, szczególnie widoczna na obszarze rewitalizacji. Miasto Marki dysponuje szeregiem doświadczeń i narzędzi, które można wykorzystać z powodzeniem dla realizacji działań rewitalizacyjnych w sferze społecznej.

Podstawowym narzędziem współpracy Miasta Marki z organizacjami pozarządowymi są roczne programy współpracy. Roczne programy współpracy Gminy Miasto Marki z organizacjami pozarządowymi przyjmowane są w cyklach rocznych stosownymi uchwałami Rady Miasta. Uchwalenie programów współpracy jest obowiązkiem wynikającym z ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Na obszarze miasta Marki można zidentyfikować kilka budujących inicjatyw społecznych, które mogą mieć istotne znaczenie przy rozwiązywaniu problemów społecznych. Należy do nich działalność Stowarzyszenia Razem w Przyszłość (lokalizacja siedziby: Marki, ul. Sportowa 3a). Stowarzyszenie prowadzi w Markach Świetlicę Środowiskową „Chata”, które jest miejscem bezpiecznych i przyjemnych spotkań dzieci i młodzieży. Można w nim spokojnie odrobić lekcje, zjeść posiłek i pobawić się z rówieśnikami. Program codziennych zajęć urozmaicają warsztaty ceramiczne, plastyczne, muzyczne, kulinarne, taneczne i inne twórcze działania.

Kolejną ważną marecką inicjatywą jest Młodzieżowy Klub Socjoterapeutyczny „Otwarte Serce” prowadzony przez Fundację Otwarte Serce (biuro: ul. Spokojna 9, 05-270 Marki). Klub jest lokalnym ośrodkiem wsparcia, obejmującym dzieci i młodzież w wieku 13-18 lat, zamieszkującą teren miasta Marki. Jego głównym założeniem jest zapewnienie kompleksowej opieki i pomocy dzieciom i młodzieży poprzez działania socjoterapeutyczne, opiekuńczo-wychowawcze, edukacyjno-rozwojowe oraz

profilaktyczne. Placówka stanowi atrakcyjną alternatywę dla zagospodarowania wolnego czasu dzieci i młodzieży. Młodzieżowy Klub Socjoterapeutyczny działa przy ul. Spokojnej 9 w Markach, od poniedziałku do piątku w godzinach 15.00.-19.00.⁴⁸

W Markach działa Centrum Integracji Społecznej, które prowadzone jest przez Fundację Otwarte Serce. Centrum czynne jest w dni robocze, tj. poniedziałek w godz. 10.00-18.00, wtorek-piątek w godz. 8.00-16.00. Centrum Integracji Społecznej w Markach zlokalizowane jest przy ul. Spokojnej 9. Oferuje kursy, warsztaty oraz różnorodne formy wsparcia.

Istotną rolę w działaniu na rzecz aktywności mieszkańców, szczególnie dzieci i młodzieży pełnią **mareckie kluby sportowe**. Organizują m. in. czas wolny, realizując swoje programy treningowe i szkoleniowe. Wg danych GUS w 2018 roku w Markach było 7 klubów sportowych, które zrzeszały 405 członków.

Ważną inicjatywą w kontekście realizacji działań aktywizujących społeczność Marek, a także mieszkańców obszaru rewitalizacji, jest **Centrum Aktywności Fabryczna 3, położone bezpośrednio na obszarze rewitalizacji**. Centrum Aktywności Fabryczna 3 (CAF 3) to miejsce spotkań dla mieszkańców i organizacji pozarządowych z miasta. Zostało otwarte w maju 2018 r. Można tu obejrzeć seans filmowy, zorganizować warsztaty kulinarne czy spotkanie organizacyjne. Odbywają się m.in. zbiórki harcerskie, szkoła rodzenia, koncerty i wykłady. W CAF3 prowadzone są również zajęcia stałe dla rodzin z dziećmi oraz dorosłych finansowane przez Miasto Marki.

Ważną instytucją i miejscem na mapie Marek jest **Marecki Ośrodek Kultury**, który zlokalizowany jest również na podobszarze rewitalizacji OR1 Osiedle Braci Briggsów (ul. Fabryczna 2). Jest główną instytucją kultury miasta Marki. Posiada szeroką ofertę aktywności, w tym dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. Podobnie jak CAF 3, MOK cieszy się dobrą opinią wśród mieszkańców Marek. Podkreśla się jakość oferty oraz atmosferę miejsca, tworzoną przez zaangażowany personel.

W Markach od kilku lat funkcjonuje **Marecki Budżet Obywatelski (MBO)**, nazywany też partycypacyjnym. Jest to forma konsultacji społecznych, w których mieszkańcy decydują o przeznaczeniu części pieniędzy z miejskiej kasy na zgłoszone bezpośrednio przez siebie przedsięwzięcia. Mareckiemu Budżetowi Obywatelskiemu dedykowana jest specjalna strona internetowa - zdecyduj.marki.pl.

Działania realizowane w ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego mają wymiar nie tylko infrastrukturalny. Główną zaletą budżetu partycypacyjnego jest włączenie mieszkańców w proces decyzyjny. Mieszkańcy mają wpływ na podejmowane decyzje, co do wyboru inwestycji, jak również co do jej lokalizacji. Tym samym miasto tworzy nić porozumienia z mieszkańcami, którzy mają poczucie „mocy sprawczej” w rozwoju miasta.

Na terenie Marek zaspokajanie potrzeb społecznych osób starszych jest celem **Klubu Seniora**, który funkcjonuje przy Mareckim Ośrodku Kultury. W ramach jego działalności organizowane są cotygodniowe imprezy artystyczne, koncerty, filmowe projekcje, spotkania z ciekawymi ludźmi, prelekcje, wieczorki taneczne i bale, konkursy, imprezy okolicznościowe (np. wigilijne, wielkanocne, z okazji Dni Babci i Dziadka, itp.), comiesięczne wyjazdy do warszawskich i okolicznych placówek

⁴⁸ Za: <https://chata-swietlica.weebly.com/>, dostęp 21.05.2020

kulturalnych oraz jedno- lub kilkudniowe wycieczki autokarowe krajoznawcze, wypoczynkowe lub turystyczno-pielgrzymkowe, a także wczasy. Rozwój intelektualny oraz pogłębianie wiedzy o świecie zapewnić mają działania w ramach funkcjonującego w MOK Uniwersytetu Seniora. Sprawami i problemami osób starszych zajmują się również miejscowe organizacje pozarządowe.

Nie bez znaczenia dla rozwiązywania problemów społecznych mieszkańców Marek jest **działalność Ośrodka Pomocy Społecznej w Markach**. Celem działania OPS w Markach jest m. in. wspieranie osób i rodzin w przewyciężaniu trudnej sytuacji życiowej, zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej, zapewnienia pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym przemocą w rodzinie, integracja ze środowiskiem osób wykluczonych społecznie, tworzenie sieci usług socjalnych adekwatnych do potrzeb w tym zakresie. Istotny potencjał działalności OPS w Markach związany jest bardzo dobrą znajomością problemów społecznych i ich przyczyn oraz znajomością środowisk i uwarunkowań lokalnych. OPS w Markach posiada ponadto szereg danych i informacji, które mogą być w szczególności przydatne przy monitorowaniu realizacji założeń programu rewitalizacji.

Potencjały obszaru rewitalizacji w sferze gospodarczej

Jak już wspomniano obszar rewitalizacji nie jest przestrzenią jednorodną pod względem umiejscowienia na nich funkcji usługowych i gospodarczych.

Potencjałów obszaru rewitalizacji w sferze gospodarczej należy poszukiwać przede wszystkim w **lokalizacji i funkcjach podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta**.

Na podobszarze rewitalizacji OR1 Braci Briggsów na dość zwartej przestrzeni występuje koncentracja szeregu podmiotów i działalności świadczących usługi na rzecz mieszkańców miasta. Bez wątpienia atutem tej przestrzeni jest dostępność komunikacyjna (położenie przy głównych trasach komunikacyjnych Marek, tj. Al. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Fabrycznej). W tej części miasta położony jest również miejski bazar.

Położony w niedużej odległości od podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów podobszar OR2 Urząd Miasta jest swoistym przedłużeniem centrum miasta Marki. Ta część miasta koncentruje funkcje reprezentacyjne, ze względu na lokalizację Urzędu Miasta oraz Kościoła św. Izydora, położonych w swoim bezpośrednim sąsiedztwie. Opisując podobszar rewitalizacji OR2 nie można wymienić najbliższego otoczenia. **Plac miejski** położony naprzeciwko Urzędu Miasta jest częściowo zagospodarowaną przestrzenią publiczną, miasto zyskało na tym terenie wiele nowych funkcji rekreacyjnych. Sąsiedztwo podobszaru to także obiekty infrastruktury publicznej, w tym Komisariat Policji i Biblioteka Publiczna. Potencjału dla rozwoju aktywności gospodarczej na tym terenie należy upatrywać w możliwości zagospodarowania tzw. placu miejskiego. Ta część miasta posiada wyraźnie lepszą dostępność do miejsc parkingowych niż OR1 Braci Briggsów.

Potencjały obszaru rewitalizacji w sferze środowiskowej

W sferze środowiskowej trudno znaleźć bezpośrednio potencjały, które zlokalizowane są bezpośrednio na obszarze rewitalizacji. Niemniej jednak szereg działań podejmowanych w skali całego miasta przynosi efekty widoczne na obszarze rewitalizacji. Niewątpliwie ważnym wydarzeniem dla mieszkańców Marek było otwarcie obwodnicy miasta. W ten sposób odciążono dotychczasową

oś komunikacyjną miasta Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Nie rozwiązało to oczywiście wszystkich problemów związanych z hałasem i zanieczyszczeniem powietrza. Duży wpływ na jakość powietrza ma również tzw. niska emisja. Tutaj szans należy upatrywać m. in. w rządowych programach, takich jak „Czyste powietrze”.

Miasto Marki wspomaga działania mające na celu poprawę jakości powietrza, m. in. inwestując w rozwój transportu publicznego (strefa biletowa, parkingi parkuj i jedź, drogi rowerowe).

Ważną inicjatywą w zakresie świadomości ekologicznej jest system czujników pomiaru jakości powietrza, które zainstalowany został w kilku lokalizacjach miasta, w tym na obszarze rewitalizacji. Bieżące informacje nt. jakości powietrza wyświetlane są na witrynie Urzędu Miasta Marki pod adresem http://www.marki.pl/3421-jakosc_powietrza.

Potencjały obszaru rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

Jak już zaznaczono **osią funkcjonalno-przestrzenną miasta jest Al. Marsz. J. Piłsudskiego**, przy której zasadniczo koncentruje się życie społeczno-gospodarcze miasta. Jest to również główna oś komunikacyjna miasta. Dzięki obwodnicy ruch tranzytowy nie przebiega już przez centrum miasta. Niemniej jednak na Al. Marsz. J. Piłsudskiego wciąż notuje się znaczne natężenie ruchu pojazdów, co związane jest już ze wspomnianą funkcją tej drogi, istotną skalą powiązań funkcjonalnych Marek z Warszawą oraz rosnącą populacją miasta.

Miasto Marki stara się zachęcać do korzystania z transportu zbiorowego. Milowym krokiem było wprowadzenie pierwszej **strefy biletowej** w listopadzie 2016 r. Dzięki temu mieszkańcy Marek płacą w mieście oraz stolicy tyle samo co warszawiacy. Główną osią transportową komunikacja publicznej pozostaje wspomniana już Al. Marsz. J. Piłsudskiego, ale w 2019 r. skierowano autobusy linii L w ulice znajdujące się po jej zachodniej części. Rok wcześniej powstały także dwa **parkingi „Parkuj i Jedź”**, którymi zachęcamy do pozostawienia samochodu w Markach i wykorzystania komunikacji miejskiej. Do dyspozycji mieszkańców są także biletomaty, znajdujące się m.in. przy parkingach P&R oraz ratuszu. W ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych planowana jest wymiana części wiat przystankowych.⁴⁹

Wymieniając atuty obszaru rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej nie można zapomnieć o historii miasta i jego dziedzictwie kulturowym. Historia braci Briggsów to właściwie historia powstania współczesnych Marek i można ją traktować jako swoisty „genius loci”⁵⁰ Miasta Marki.

Historia fabryki Briggsów ma swój początek w 1883 roku, kiedy to 95 morgów ziemi przeszło na własność przemysłowców angielskich - Edwarda i Johna Briggsów oraz Ernesta Posselta. Pojawili się oni w Królestwie Polskim z zamiarem ominięcia barier celnych, narzuconych przez Rosję. Znany warszawski architekt Edward Lilpop stworzył projekt zabudowań fabrycznych. W pierwszych miesiącach 1884 r. ruszyła produkcja wełnianej przędzy chesankowej, dla której surowiec sprowadzano z Australii, Argentyny i Rosji. Materiały niezbędne do produkcji dowoziła do zakładów kolejka marecka

⁴⁹ Za: http://www.marki.pl/3428-komunikacja_miejska

⁵⁰ Genius Loci (łac.) – duch opiekuńczy danego miejsca, który należy rozumieć również jako wartość niematerialną danego miejsca

łącząca Warszawę z Drewnicą, Ząbkami, Markami i Pustelnikiem. Warto podkreślić, że była to jedna z pierwszych fabryk w Królestwie Polskim, które posiadały elektryczne oświetlenie. Dysponowała również systemem ochrony przeciwpożarowej. W 1887 w fabryce pracowało ponad 1100 osób. Zakład zaczął podupadać po zakończeniu pierwszej wojny światowej i zamknięciu rosyjskiego rynku. Podczas drugiej wojny światowej Niemcy wstrzymali produkcję, urządzając w halach skład broni i amunicji. Działania wojenne przyniosły poważne zniszczenia. Z zabudowań fabrycznych zachowały się: główna hala produkcyjna oraz komin kotłowni zbudowany na podstawie ośmiokąta. W pierwszej dekadzie tego stulecia Marki szukały partnera do rewitalizacji terenów pofabrycznych i uzyskania unijnego dofinansowania - niestety, bezskutecznie.⁵¹

Kolejną z materialnych pamiątek po rodzinie Briggsów jest ich rezydencja, znajdująca się obecnie w sąsiedztwie Alei Marszałka Piłsudskiego 96. Pałacyk powstawał równolegle z budową fabryki, jego projektantem był architekt Antoni Beill. Pałacyk usytuowano na skraju założonego w stylu angielskim parku, nieopodal przyływającej tu – malowniczej, pięknie wówczas meandrującej i rozlewającej się w czasie wiosennych przyborów po rozległych nadbrzeżnych łąkach – rzeczki Długiej.

Kolejny element całego kompleksu to osiedle robotnicze, będące pozostałością po ww. przedsiębiorstwie włókienniczym, działającej w Markach od pierwszej połowy lat 80-tych XIX wieku aż do 1939 roku. Stanowi – z racji stopnia zachowania autentycznej substancji zabytkowej – cenny przykład osiedla robotniczego.

Ważnym miejscem dla wypoczynku i rekreacji mieszkańców centralnej części Marek, które zasadniczo jest również przestrzenią związaną z historią powstania miasta, jest Park Miejski Al. Piłsudskiego. Jest to nieduża przestrzeń, przylegająca do głównej trasy komunikacyjnej miasta, Al. Piłsudskiego, wciśnięta między koryto rzeki Długiej oraz teren Zespołu Szkół nr 1 i fabrykę braci Briggsów. Na terenie parku zlokalizowany jest plac zabaw. Wyjątkowość tego miejsca polega na tym, że jest to praktycznie jedyny urządzony teren zielony w centralnej części Marek. Potencjał parku związany jest również z jego najbliższym sąsiedztwem, w tym szczególności terenem i obiektami po byłej fabryce braci Briggsów.

Przedstawiony powyżej kompleks dziedzictwa braci Briggs, tj. pozostałości fabryki, ich rezydencja, park oraz osiedle robotnicze to miejsce szczególne w przestrzeni Marek. Mając to na względzie zorganizowano w Markach spacer badawczy, który odbył się w sobotę 26 października 2019 roku w godzinach 12:00 – 14:15 i cieszył się dużym zainteresowaniem mieszkańców Marek. Ogółem wzięło w nim udział 60 osób (wśród nich piętnaścioro dzieci w różnym wieku). Reprezentowani byli mieszkańcy osiedla pofabrycznego, aktywiści lokalni i parafialni, panie z Mareckiego Klubu Mam oraz mieszkańcy innych części gminy, co pozwoliło usłyszeć zróżnicowane opinie o na temat odwiedzanej przestrzeni. Duża część spotkania poświęcono potencjałowi ukrytemu w Markach w dziedzictwie kulturowym, zlokalizowanym właśnie na podobszar rewitalizacji OR1 Braci Briggsów.

Pierwszy etap spaceru to przejście pomiędzy **budynki osiedla robotniczego**. Kontrast pomiędzy wyglądem pierwszego rzędu budynków – odnowionych i otynkowanych, a kolejnymi rzędami w fatalnym stanie technicznym zrobił na części uczestników duże wrażenie. Pojawiły się pytania o stan techniczny i infrastrukturę osiedla. Mieszkańcy wskazywali stare instalacje (m. in. działające, chociaż już sporadycznie używane studnie) i podkreślali, że wodociąg i kanalizacja w tych budynkach zostały

⁵¹ Za: http://www.marki.pl/312-najwazniejsze_zabytki

zainstalowane dopiero w 2013 roku. Słyszalne były jednocześnie wypowiedzi wyrażające fascynację architektonicznymi detalami i wykończeniem zniszczonych budynków połączoną z nadzieją na rewitalizację z szacunkiem dla tradycji. Padały pytania o przyczyny przykrycia ceglanych ścian budynków tynkiem. Wyjaśnienia dotyczące ograniczeń budżetowych zostały przyjęte ze zrozumieniem przywoływano jednak przykłady prestiżowych inwestycji rewitalizacyjnych (Stary Młyn w Łodzi), w których stare cegły wyeksponowano. Uwagi te można traktować jako wyraz ambicji mieszkańców Marek. Obecne były również głosy aprobaty dla obecnego wyglądu kamieniczek od strony al. Marszałka Józefa Piłsudskiego jako poprawiających wizerunek miasta względem przejezdnych. Głosem satysfakcji towarzyszyły wątpliwości: *Czy pozostałe też będą rewitalizowane? Kiedy?*

Drugim dłuższym przystankiem na trasie spaceru były **okolice hali turbinowni z charakterystycznym kominem**. Przewodnicy podkreślali unikalność historyczną tego budynku. Jednocześnie szeroko komentowano wysokie koszty utrzymywania zabytku w stanie nie pogorszonym i jeszcze większe potencjalnej inwestycji. Realizm oczekiwań zderzał się z ambicjami. Dominowało jednak optymistyczne przesłanie: *Nie burzyć, ale wykorzystać*. Przywoływano przykłady udanych rewitalizacji Starej Papierni w Konstancinie, Starego Browaru w Poznaniu oraz Konesera na warszawskiej Pradze. Panowała zgoda, że tego typu inwestycja może w razie potrzeby (związanej z pozyskaniem środków) łączyć funkcje komercyjne i społeczne. *Wykorzystać tak jak Hala Koszyki, podzielić na część dostępną dla mieszkańców i wykorzystywaną komercyjnie*. Funkcje komercyjne nie były sprecyzowane, pozostawiano je do rozmów z potencjalnym inwestorem. W wątku wspomnieniowym pojawiły się funkcjonujące w obiekcie w przeszłości sklepy. Natomiast szereg dyskusji wywołało społeczne zagospodarowanie przestrzeni. Pierwszym typem kilku osób było przeniesienie do turbinowni Mareckiego Domu Kultury wraz z rozszerzeniem zakresu jego działania. W obecnej lokalizacji zdaniem uczestników spaceru jest dość ciasno. Drugą instytucją, która mogłaby ewentualnie także odnaleźć się w nowej siedzibie jest Centrum Aktywności Fabryczna – mieszkańcy w rozmowie doceniali to miejsce. Trzecią mogłaby być Biblioteka. Sugerowano także umieszczenie niektórych wydziałów urzędu miasta. Uczestniczki związane z Mareckim Klubem Mam podkreślały potrzebę przestrzeni dla mam z dziećmi. Ze względu na wysokość budynku snuto wizje wykorzystania jednej ze ścian jako ścianki wspinaczkowej dostępnej dla dzieci i dorosłych łączącej funkcje społeczne i komercyjne. Od dzieci padały pytania: *Czy będzie sklep LEGO?*

Szersza refleksja, która pojawiła się w tym miejscu wskazywała, że Marki bardzo zyskały na otwarciu obwodnicy. **W mieście jest znacznie ciszej**. Zrealizowanie z powodzeniem rewitalizacji turbinowni przydałoby miastu splendoru, a mieszkańcom miasta i okolic pozwoliłoby zbudować nowe skojarzenie w miejsce Marki – korki – smog, **Marki – Stara Turbinownia – prestiż**.

Warto w tym miejscu przypomnieć, iż powstanie Marek jako współczesnego miasta wiązało się właśnie z historią Fabryki Briggsów. Oznacza to, że zdegradowana przestrzeń fabryki Briggsów i jego otoczenie (osiedle robotnicze) może mieć istotny wpływ na kształtowanie wizerunku i tożsamości mieszkańców miasta, a w szczególności mieszkańców osiedla robotniczego. Obecnie wizerunek ten kształtuje podmiejskie (względem Warszawy oraz ze względu na deficyt funkcji miejskich w Markach) położenie, ruchliwa była droga krajowa nr 8 i wyróżniająca się w krajobrazie miasta zdegradowana przestrzeń po byłej fabryce Briggsów.

Niewątpliwie zagrożeniem dla działań rewitalizacyjnych na osiedlu robotniczym jest skala potrzeb (obiekty mieszkalne, teren po fabryce). Warto poszukiwać rozwiązań, które wpisywać się będą

w oczekiwania społeczności lokalnej. Na pewno nie oczekują oni w tym miejscu lokalizacji obiektów tylko typowo komercyjnych i handlowych, ze względu na bliskość Warszawa oraz CH Marki (tam je zaspokajają). Oczekiwania związane są w dużym stopniu (jak wynika z wypowiedzi uczestników spaceru) z funkcją społeczną, rekreacyjną i kulturalną. Miasto poszukując rozwiązań dla terenu po byłej fabryce powinno analizować również aspekty przyszłego utrzymania zrewitalizowanych obiektów i przestrzeni (koszty utrzymania infrastruktury). Zlokalizowanie instytucji publicznych w zrewitalizowanych obiektach wydaje się być dobrym pomysłem.

Uczestnicy spaceru byli pod dużym wrażeniem **Pałacyku Briggsów**, który najpierw obeszlili z zewnątrz, a następnie mogli (niektórzy pierwszy raz w życiu) obejrzeć w środku. Budynek z zewnątrz i z wewnątrz robi duże wrażenie estetyczne. Ponownie ścierały się pomysły na społeczne lub częściowo komercyjne wykorzystanie przestrzeni. *Trochę szkoda Willi Briggsów na szkołę, może Urząd Stanu Cywilnego, ale też: Ważne jest by to miejsce żyło, jak jest szkoła, to żyje!* Typy spacerowiczów dotyczyły w tym wypadku kompleksu usług/przedsięwzięć np. sala ślubów od razu z salą weselną i częścią hotelową, dom kultury z restauracją i salą wystaw czasowych lub sala muzealna – muzeum miejskie. Pojawiały się pomysły kawiarni muzycznej z mini koncertami kameralnymi (jazzowymi), sali do potańcówek dla mieszkańców (dawna sala balowa), mieszania funkcji wewnątrz pałacyku (muzeum, sala bankietowa) oraz wydzielenia funkcji samej oranżerii, która ma osobne wejście bezpośrednio od strony Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Podkreślano potrzebę otwarcia Pałacyku na park, likwidacji obecnego ogrodzenia. W parku mogłaby znaleźć się wówczas scena plenerowa i/lub muszla koncertowa.

Obecny wygląd **parku z funkcją placu** zabaw dla dzieci uznawano za potrzebny, ale wymagający modyfikacji. Zgodnie z sugestią burmistrza modernizacja placu zabaw uzależniona jest od uzgodnień z konserwatorem zabytków, którego nadzorem objęta jest cała przestrzeń parku. Mieszkańcy postulowali by w nawiązaniu do historycznego dziedzictwa miasta przynajmniej część parku zagospodarować w formie ogrodu w stylu angielskim. Niektóre osoby gotowe były zaangażować się w nasadzenia kwiatów (fiołki) i wiosennych roślin cebulowych. Park mógłby w takim założeniu w większym stopniu odpowiadać na potrzeby estetyczne mieszkańców. W tym kontekście pojawiały się również pytania czy w mieście istnieje stanowisko koordynatora zieleni miejskiej, który mógłby kompleksowo podjąć się planowania i zagospodarowania terenów zielonych.

Powyższe spojrzenie na przestrzeń części Marek wskazuje na istotny potencjał drzemący na obszarze rewitalizacji. Spoglądając na Pałacyk Briggsów z punktu obserwacyjnego przy Al. Marszałka Piłsudskiego widoczna jest potencjalna spójność przyszłych przestrzeni publicznych, na których zlokalizowany jest Pałacyk Briggsów, teren parku wzdłuż rzeki oraz tereny byłej Fabryki. Są to tereny będący w posiadaniu gminy, czyli takie na które Miasto ma istotny wpływ z punktu widzenia przyszłych działań. Warto również zaznaczyć, iż w przeszłości osią funkcji rekreacyjnej miasta była rzeka Długa. Obecnie dąży się do przywrócenia tego stanu, m. in. poprzez projektowanie i budowę ścieżek rowerowych wzdłuż rzeki. Układ wspomnianych przestrzeni, tj. parku, terenu szkoły oraz terenu po byłej fabryce Briggsów wpisuje się ww. założenie. Teren po fabryce Briggsów, sąsiadujący ze szkołą i parkiem, oddalony jest od ruchliwej i hałaśliwej byłej drogi krajowej, co jest jego istotną zaletą. W planowaniu przyszłej koncepcji zagospodarowania i funkcjonowania rewitalizowanego terenu powinno dążyć się do wypracowania spójnej koncepcji dla ww. przestrzeni, które są w posiadaniu Miasta.

Można wysnuć w pewnym stopniu kontrowersyjny wniosek, że degradacja przestrzeni po byłej fabryce Briggsów i skala problemu (zablokowanie inwestycji), przyczyniły się do zachowania przestrzeni

potencjalnie wolnej/ dostępnej dla nowych pomysłów i oczekiwań mieszkańców, np. w zakresie funkcji publicznych, społecznych, kulturalnych. Można pokusić się o stwierdzenie, że obszar rewitalizacji posiada istotne atuty, tj. miasto posiada atrakcyjnie położoną przestrzeń w centrum miasta, będącą w posiadaniu gminy. Daje to możliwość kreowania przez miasto nowych funkcji, w tym wzmacniania funkcji społecznych, tworzenie nowego „centrum” życia społeczno-kulturalnego” w Markach, którego do tej pory brakuje. Rewitalizacja tej przestrzeni przyczyni się do poprawy wizerunku centralnej części miasta oraz będzie mieć pozytywny wpływ na budowę tożsamości mieszkańców Marek.⁵²

Miejszem o istotnym potencjale dla funkcji publicznych jest **przestrzeń placu miejskiego**, zlokalizowanego w centralnej części miasta, naprzeciw Urzędu Miasta w Markach. Jest to obecnie tylko częściowo zagospodarowana przestrzeń, jednak w perspektywie najbliższych lat może stać kolejnym ważną przestrzenią publiczną miasta. Miasto zrealizowało już kilka inwestycji, mających na celu rozwój funkcji rekreacyjnej. W planach są dalsze działania, ich dynamika zależy od zdolności budżetowych miasta.

W odniesieniu do podobszaru rewitalizacji OR2 Urząd Miasta warto wspomnieć o przestrzeni przylegającej bezpośrednio na budynku Urzędu Miasta. Parafia w Markach wniosła swój wkład w rewitalizację przestrzenną części miasta przy Urzędzie Miasta. Parafia zagospodarowała i uporządkowała teren wokół kościoła. Jednocześnie w otoczeniu przestrzeni kościoła i Urzędu Miasta znajdują się niezagospodarowane działki, będące obecnie w rękach osób prywatnych. Przejęcie tych działek i powiązanie z obecnym układem przestrzennym stworzyłoby nowe możliwości kształtowania funkcji publicznych lub usługowych.⁵³

Kolejnym ważnym miejscem dla mieszkańców miasta w sferze rekreacji i wypoczynku jest **przestrzeń pomiędzy ulicą Stawową i Wspólną**. W tej części miasta funkcjonują m. in. obiekty klubu sportowego Marcovia Marki oraz powstało Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne. Pozostałe szkoły w Markach także są ważnymi miejscami dla aktywności mieszkańców, gdyż oprócz funkcji oświatowej, koncentrują infrastrukturę sportową i rekreacyjną (np. place zabaw). Obiektem bezpośrednio położonym na obszarze rewitalizacji jest Szkoła Podstawowa nr 2.

Wskazując potencjał przestrzeni rekreacyjnych obszaru rewitalizacji warto wspomnieć o obszarze zwanym potocznie „Meksykiem” (podobszar rewitalizacji OR5 Grunwaldzka). Jest to faktycznie niezagospodarowany teren, które jednak pełni rolę „miejsca rekreacji”, a nie figuruje w statystykach publicznych terenów zielni. Są to tereny wokół glinianki, potocznie nazywanej „Meksykiem”. Jest to teren właściwie niezagospodarowany. Na jego skraju powstała niedawno siłownia na wolnym powietrzu (w ramach budżetu obywatelskiego), co jest sygnałem do tego, że mieszkańcy miasta oczekują działań w zakresie zagospodarowania tego terenu.

Potencjały obszaru rewitalizacji w sferze technicznej

⁵² Źródło: Raport z badania w formie obserwacji nieuczestniczącej przeprowadzonego podczas spaceru badawczego, listopad 2019

⁵³ Źródło: tamże

Potencjały obszaru rewitalizacji w sferze technicznej wynikają przede wszystkim z realizacji bieżących inwestycji infrastrukturalnych na tym terenie. Rok po roku miasto modernizuje m. in. kamienice Briggsów, czyli najbardziej charakterystyczne dla miasta obiekty mieszkalne. W 2020 roku Zakład Usług Komunalnych odebrał kolejny, wyremontowany obiekt. To parterowa kamienica przy Piłsudskiego 45, którą modernizował zwycięzca przetargu – firma Mirmex. Wykonawca wykonał izolację ścian fundamentowych, remont elewacji, wymienił okna, drzwi i oświetlenie zewnętrzne, a także doposażył budynek w elementy instalacji grawitacyjnej. Warto dodać, że Miasto dysponuje też projektami remontów pozostałych zabytkowych obiektów. Prace będzie zlecać w kolejnych latach – wraz z dostępnością pieniędzy w budżecie miasta.⁵⁴

Miasto Marki w latach 2015-2018 realizowało budowę bądź modernizację około 4-5 km dróg rocznie (najczęściej w opcji z budową kanalizacji deszczowej lub drenażem), w tym również częściowo na obszarze rewitalizacji. W realizacji są drogi rowerowe od węzła S8 do granic z Żąbkami, Turystyczna i Projektowana (dojazd do Zespołu Szkół nr 2), przedłużenie Cmentarnej.

Powyższe informacje wskazują na podejmowany wysiłek inwestycyjny realizowany przez Miasto Marki, w tym również na rzecz obszaru rewitalizacji. Zasadniczo na obszarze rewitalizacji nie ma dróg lub odcinków, które są w złym stanie technicznym (poza nielicznymi odcinkami). Co więcej wybrane inwestycje poprawiły i poprawią funkcjonalność przestrzeni obszaru rewitalizacji. Warto tu wspomnieć m. in. o parkingach Parkuj i Jedź oraz drogach rowerowych.

Wysiłek inwestycyjny na rzecz poprawy stanu technicznego i funkcjonalności miasta w sferze komunikacyjnej ponosi nie tylko Miasto Marki. Główny szlak komunikacyjny Marek, czyli Al. Marsz. J. Piłsudskiego znajduje się pod zarządem Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich. Przebudowa Alei Piłsudskiego stanowiła część kontraktu na budowę obwodnicy Marek.

⁵⁴ Za: UM Marki

4. Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, cele oraz kierunki rewitalizacji

Ustawa w art. 15 ust 1 p. 3 i 4 stanowi, że Gminny Program Rewitalizacji zawiera w szczególności opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, a także cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych poprzednio negatywnych zjawisk społecznych i powiązanych z nimi problemów gospodarczych, przestrzenno – funkcjonalnych i technicznych.

Wizja obszaru rewitalizacji odnosi się do głównych problemów obszaru rewitalizacji, wykorzystuje tkwiące w mieście i na obszarze rewitalizacji potencjały.

Poniżej przedstawiono podsumowanie diagnozy oraz wskazano oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji w odniesieniu do zdiagnozowanych problemów oraz oczekiwań mieszkańców i innych interesariuszy, wyrażone w trakcie konsultacji społecznych.

W tworzeniu wizji, do oczekiwanych przemian na obszarze rewitalizacji dodano potencjały obszaru rewitalizacji, tj. zasoby i mocne strony miasta i jego partnerów, które należy wykorzystać przy rewitalizacji w Markach.

Tabela 19. Kluczowe oczekiwane przemiany obszaru rewitalizacji

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
Sfera społeczna		
<ul style="list-style-type: none"> • Systematyczny ubytek ludności. Od 2010 do 2019 roku liczba ludności wyznaczonego obszaru rewitalizacji zmniejszyła się o 258 osób, czyli 15,14%. Największy % ubytek ludności dotyczył podobszaru rewitalizacji Małachowskiego. W analizowanym okresie ubyło 43,6% mieszkańców. W tym samym czasie w skali całego miasta odnotowano wzrost liczby ludności o 26,5%. Powyższe oznacza, że obszar rewitalizacji na tle całego miasta nie był atrakcyjną przestrzenią do zamieszkania. • Wysoki udział ludności korzystającej z pomocy społecznej. Wg danych OPS w Markach na obszarze rewitalizacji w 2019 roku 194 osoby objęte były zasiłkiem celowym lub stałym pomocy społecznej. W przeliczeniu na liczbę mieszkańców wskaźnik ten był ponad sześciokrotnie wyższy (134,2 na 1000 mieszkańców) od średniej dla całego miasta (20,2). Wskaźnik ten potwierdza wyraźną koncentrację pomocy społecznej na dość małej przestrzeni miasta. Największą liczbę osób objętych zasiłkiem celowym i stałym 	<ul style="list-style-type: none"> • Zbudowanie pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. • Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych, wzrost aktywności środowisko seniorskich. • Integracja społeczna mieszkańców OR, w tym integracja z mieszkańcami pozostałych obszarów miasta. • Pobudzenie aktywności ekonomicznej mieszkańców OR. • Stały monitoring potrzeb i problemów społecznych mieszkańców OR. • Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców OR w ofercie kulturalnej miasta. • Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, poprzez poprawę bezpieczeństwa w ruchu komunikacyjnym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał i zasoby organizacji pozarządowych. Możliwe jest moderowanie i kształtowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, która ukierunkowana będzie na rozwiązywanie problemów społecznych OR, w ramach rocznych programów współpracy Miasta z organizacjami pozarządowymi. • W Markach działa Centrum Integracji Społecznej, które prowadzone jest przez Fundację Otwarte Serce. Centrum czynne jest w dni robocze, tj. poniedziałek w godz. 10.00-18.00, wtorek-piątek w godz. 8.00-16.00. Centrum Integracji Społecznej w Markach zlokalizowane jest przy ul. Spokojnej 9. Oferuje kursy, warsztaty oraz różnorodne formy wsparcia. • Istotną rolę w działaniu na rzecz aktywności mieszkańców, szczególnie dzieci i młodzieży pełnią mareckie kluby sportowe. Organizują m. in. czas wolny, realizując swoje programy treningowe i szkoleniowe. • Ważną inicjatywą w kontekście realizacji działań aktywizujących społeczność Marek, a także mieszkańców obszaru rewitalizacji,

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
<p>stwierdzono na obszarze rewitalizacji O1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR 4 Wspólna.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyraźnie wyższy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. W 2019 roku było to 18,39% ludności ogółem obszaru rewitalizacji. W skali miasta odsetek ten wynosił 13,88%. • Wysoki udział ludności korzystającej z pomocy społecznej. Wg danych OPS w Markach na obszarze rewitalizacji w 2019 roku 194 osoby objęte były zasiłkiem celowym lub stałym pomocy społecznej. W przeliczeniu na liczbę mieszkańców wskaźnik ten był ponad sześciokrotnie wyższy (134,2 na 1000 mieszkańców) od średniej dla całego miasta (20,2). Wskaźnik ten potwierdza wyraźną koncentrację pomocy społecznej na dość małej przestrzeni miasta. Największą liczbę osób objętych zasiłkiem celowym i stałym stwierdzono na obszarze rewitalizacji O1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR 4 Wspólna. • Niskie uczestnictwo w ofercie kulturalnej mieszkańców z obszaru rewitalizacji. • Niższa aktywność ekonomiczna mieszkańców OR na tle miasta. Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 ludności na obszarze rewitalizacji wynosząca 26,40 była wyraźnie wyższa od wartości wskaźnika w skali miasta wynoszącego 10,01. 		<p>jest Centrum Aktywności Fabryczna 3, położone bezpośrednio na obszarze rewitalizacji.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ważną instytucją i miejscem na mapie Marek jest Marecki Ośrodek Kultury, który zlokalizowany jest również na podobszarze rewitalizacji OR1 Osiedle Braci Briggsów (ul. Fabryczna 2). Jest główną instytucją kultury miasta Marki. Posiada szeroką ofertę aktywności, w tym dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. • Marecki Budżet Obywatelski (MBO), nazywany też partycypacyjnym. Jest to forma konsultacji społecznych, w których mieszkańcy decydują o przeznaczeniu części pieniędzy z miejskiej kasy na zgłoszone bezpośrednio przez siebie przedsięwzięcia. • Na terenie Marek zaspokajanie potrzeb społecznych osób starszych jest celem Klubu Seniora, który funkcjonuje przy Mareckim Ośrodku Kultury. • Nie bez znaczenia dla rozwiązywania problemów społecznych mieszkańców Marek jest działalność Ośrodka Pomocy Społecznej w Markach.

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
<ul style="list-style-type: none"> • Umiarkowane poczucie bezpieczeństwa publicznego, związane głównie z ruchem komunikacyjnym. Przez obszar rewitalizacji przebiega ruchliwa Al. Piłsudskiego, co wpływać może na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji. Kwestie problemów to m. in. słabe oświetlenie pasów, deficyt chodników i przejść dla pieszych. • Postawy społeczne, widoczne w nieporządku i zaśmiecaniu (w szczególności obrębie obiektów komunalnych, w tym osiedla robotniczego braci Briggsów, osiedla przy ul. Wspólnej – potocznie nazywanego „Pekinem). 		
Sfera gospodarcza		
<ul style="list-style-type: none"> • Niska przedsiębiorczość mieszkańców. W skali całego miasta obszar rewitalizacji w Markach charakteryzował się wyraźnie niższymi wskaźnikami przedsiębiorczości. W Markach na 100 osób w wieku produkcyjnym działalność gospodarczą prowadziło w 2019 roku 17,93 osób, natomiast na obszarze rewitalizacji wg aktualnych danych w 2020 roku wskaźnik ten wynosił 11,33. Najwyższą aktywność w prowadzeniu działalności gospodarczej przejawiali mieszkańcy podobszaru rewitalizacji OR2 Urząd Miasta i OR3 	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie warunków sprzyjających podnoszeniu konkurencyjności podmiotów gospodarczych i mieszkańców prowadzących działalność na OR. • Wzmocnienie postaw przedsiębiorczych młodych mieszkańców OR. 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjałów obszaru rewitalizacji w sferze gospodarczej należy poszukiwać przede wszystkim w lokalizacji i funkcjach podobszaru rewitalizacji OR1 Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta. • Atutem ww. przestrzeni jest dostępność komunikacyjna (położenie przy głównych trasach komunikacyjnych Marek, tj. Al. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Fabrycznej). • Potencjału dla rozwoju aktywności gospodarczej należy upatrywać w możliwości zagospodarowania tzw. placu miejskiego.

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
<p>Małachowskiego. Wskaźniki przedsiębiorczości były w tym przypadku wyższe od średniej dla miasta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenia funkcjonalno-przestrzenne dla prowadzenia działalności gospodarczej, w tym zwarta zabudowa, wysokie ceny działek, deficyt miejsc parkingowych. 		<p>Ta część miasta posiada wyraźnie lepszą dostępność do miejsc parkingowych niż OR1 Braci Briggsów.</p>
Sfera środowiskowa		
<ul style="list-style-type: none"> • Obszar rewitalizacji narażony jest na zanieczyszczenia powietrza pochodzące z indywidualnych systemów grzewczych oraz z ruchu drogowego. Położenie wzdłuż Al. Marsz. J. Piłsudskiego równoznaczne jest z narażeniem mieszkańców na hałas komunikacyjny. Co do zasady obszar rewitalizacji to nieduża przestrzeń w skali całego miasta i zasadniczo większość problemów związanych z ochroną środowiska dotyka również mieszkańców tej części miasta. Oprócz kwestii jakości powietrza i hałasu problemem będzie więc także kwestia zaśmiecenia. Należy zwrócić uwagę na stan techniczny obiektów mieszkalnych, z których część wymaga inwestycji z zakresu efektywności cieplnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Likwidacja źródeł niskiej emisji na OR i poza nim, w tym modernizacja systemów grzewczych. • Dalszy rozwój i ulepszanie rozwiązań z zakresu komunikacji publicznej. • Rozwój komunikacji niskoemisyjnej, w tym rozwój sieci ścieżek i dróg rowerowych i ich integracja z systemem miejskim i aglomeracyjnym. • Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców OR. 	<ul style="list-style-type: none"> • Szans należy upatrywać m. in. w rządowych programach, takich jak „Czyste powietrze”. • Miasto Marki wspomaga działania mające na celu poprawę jakości powietrza, m. in. inwestując w rozwój transportu publicznego (strefa biletowa, parkingi parkuj i jedź, drogi rowerowe). • Ważną inicjatywą w zakresie świadomości ekologicznej jest system czujników pomiaru jakości powietrza, które zainstalowane zostały w kilku lokalizacjach miasta, w tym na obszarze rewitalizacji.
Sfera przestrzenno-funkcjonalna		

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
<ul style="list-style-type: none"> Najbardziej charakterystyczną częścią obszaru rewitalizacji jest zespół osiedla robotniczego. Ta część miasta wymaga sporych nakładów inwestycyjnych. Sporym wyzwaniem jest również część przemysłowa dziedzictwa braci Briggów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek. Jednocześnie jest to dość atrakcyjna lokalizacja, która sąsiaduje m. in. z Parkiem Miejskim oraz terenem zajęтым przez Zespół Szkół nr 1 w Markach. Całość tej przestrzeni tworzy potencjalną strefę funkcjonalną. Natomiast barierą, która właściwie już od okresu powojennego utrudniała znalezienie pomysłu na tą część miasta, jest skala potrzeb inwestycyjnych. Problem niskiej estetyki oraz funkcjonalności osiedla robotniczego, który związany ze stanem przestrzeni publicznej pomiędzy obiektami na osiedlu. Jest on w dużym stopniu niezagospodarowany, bez wytyczonych funkcji (np. miejsca parkingowe, zieleni, obiekty małej infrastruktury integrującej mieszkańców), o nawierzchni przeważnie gruntowej, lub składający się ze starych płyt chodnikowych (betonowych). Widoczny jest brak dbania mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> Stworzenie nowej przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym na OR1 poprzez zintegrowanie obszaru pałacyku braci Briggs z terenem budynku Turbinowni wraz Kominem w wyniku wyburzenia obiektów gospodarczych i utworzenia ścieżki komunikującej cały obszar. Docelowy zakres rewitalizacji tej części miasta zasadniczo wykracza poza zdolności budżetowe Gminy (kwoty rzędu 70-100 mln zł). Istotne będzie jednak zbudowanie pomysłu na rewitalizację obiektów po byłej fabryce, zbudowanie społecznej akceptacji dla rewitalizacji oraz wykreowanie pomysłu na finansowanie zmian (np. pozyskanie wsparcia zewnętrznego, inwestora, partnerstwa publiczno-prywatnego). Stworzenie centralnej części miasta na OR2 – stworzenie rynku miasta, przy nowopowstałym parku oraz stworzenie węzła komunikacyjnego integrującego przystanki autobusowe, przejścia dla pieszych oraz infrastrukturę parkingową kompleksu parkuj i jedź. Kreacja przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie terenów przylegających do podobszaru rewitalizacji. Stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym na OR3 poprzez zintegrowanie osiedli podobszaru 	<ul style="list-style-type: none"> Wymieniając atuty obszaru rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej nie można zapomnieć o historii miasta i jego dziedzictwie kulturowym. Historia braci Briggsów to właściwie historia powstania współczesnych Marek i można ją traktować jako swoisty „genius loci” Miasta Marki. Degradacja przestrzeni po byłej fabryce Briggsów i skala problemu (zablokowanie inwestycji), przyczyniły się do zachowania przestrzeni potencjalnie wolnej/ dostępnej dla nowych pomysłów i oczekiwań mieszkańców, np. w zakresie funkcji publicznych, społecznych, kulturalnych. Można pokusić się o stwierdzenie, że obszar rewitalizacji posiada istotne atuty, tj. miasto posiada atrakcyjnie położoną przestrzeń w centrum miasta, będącą w posiadaniu gminy. Miejszem o istotnym potencjale dla funkcji publicznych jest przestrzeń placu miejskiego, zlokalizowanego w centralnej części miasta, naprzeciw Urzędu Miasta w Markach. Jest to obecnie tylko częściowo zagospodarowana przestrzeń, jednak w perspektywie najbliższych lat może stać kolejnym ważną przestrzenią publiczną miasta. Plany Miasta zakładają bowiem utworzenie na tym terenie małej infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej.

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
<p>o części wspólne (chaos zagospodarowania przestrzeni).</p> <ul style="list-style-type: none"> Deficytem, w szczególności w odniesieniu do podobszaru rewitalizacji OR1 Barci Briggsów jest brak miejsc parkingowych bezpośrednio na tym obszarze. Miasto Marki to przestrzeń silnie zurbanizowana. Na tle miast z otoczenia Warszawy charakteryzuje się bardzo niskim udziałem powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowe. Wg danych GUS w 2018 roku odsetek takich terenów wynosił w Markach zaledwie 0,2%, natomiast w grupie porównawczej 2,37%. 	<p>w wyniku utworzenia ścieżki komunikującej cały teren z główną arterią miasta oraz zagospodarowanie pod cele związane z rekreacją obszarów zlokalizowanych w okolicach osiedli „Lisi Jar” oraz „Kwitnące osiedle”.</p> <ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Wspólna na OR4 oraz poprawa jego estetyki. Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Grunwaldzka na OR5 poprzez zagospodarowanie terenu oraz stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym poprzez zagospodarowanie dawnego wysypiska odpadów komunalnych „Zwałka”. 	<ul style="list-style-type: none"> Ważnym miejscem dla mieszkańców miasta w sferze rekreacji i wypoczynku jest przestrzeń pomiędzy ulicą Stawową i Wspólną. W tej części miasta funkcjonują m. in. obiekty klubu sportowego Marcovia Marki oraz powstało Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne. Potencjał obszaru zwanego potocznie „Meksykiem” (podobszar rewitalizacji OR5 Grunwaldzka). Jest to faktycznie niezagospodarowany teren, które jednak pełni rolę „miejsca rekreacji”, a nie figuruje w statystykach publicznych terenów zielni. Na jego skraju powstała niedawno siłownia na wolnym powietrzu (w ramach budżetu obywatelskiego), co jest sygnałem do tego, że mieszkańcy miasta oczekują działań w zakresie zagospodarowania tego terenu.
Sfera techniczna		
<ul style="list-style-type: none"> Zły stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej, w tym chodników, brak oświetlenia przestrzeni publicznych i przejść dla pieszych (dotyczy praktycznie całego obszaru rewitalizacji). Zły stan techniczny obiektów budowlanych, nieporządek i zaśmiecenie (w szczególności obrębie obiektów komunalnych, w tym 	<ul style="list-style-type: none"> Poprawa stanu technicznego infrastruktury komunikacyjnej, w tym przede wszystkim ścieżek, chodników, przejść dla pieszych. Poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w szczególności obiektów komunalnych. Poprawa stanu technicznego i estetyki części wspólnych obiektów mieszkalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> Rok po roku miasto modernizuje m. in. kamienice Briggsów, czyli najbardziej charakterystyczne dla miasta obiekty mieszkalne. Miasto Marki w latach 2015-2018 realizowało budowę bądź modernizację około 4-5 km dróg rocznie (najczęściej w opcji z budową kanalizacji deszczowej lub

Kluczowe problemy OR wynikające z diagnozy	Oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji	Jakie zasoby i potencjały wykorzystane zostaną do przeprowadzenia zmiany?
<p>osiedla robotniczego braci Briggsów, osiedla przy ul. Wspólnej – potocznie nazywanego „Pekinem”).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zły stan techniczny części wspólnych wewnątrz budynków. Klatki nie spełniają m. in. współczesnych norm bezpieczeństwa, a Straż Pożarna akceptuje stan budynków tylko warunkowo. 		<p>drenażem), w tym również częściowo na obszarze rewitalizacji. W realizacji są drogi rowerowe od węzła S8 do granic z Ząbkami, Turystyczna i Projektowana (dojazd do Zespołu Szkół nr 2), przedłużenie Cmentarnej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Główny szlak komunikacyjny Marek, czyli Al. Piłsudskiego znajduje się pod zarządem Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Przebudowa Al. Marsz. J. Piłsudskiego stanowiła część kontraktu na budowę obwodnicy Marek.

Źródło: opracowanie własne

Wizja przemian na **obszarze rewitalizacji** (czyli wizja tego obszaru po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych) **powinna być spójna** z wizją rozwoju całego obszaru, w skład którego wchodzi obszar rewitalizacji. W ten sposób działania rewitalizacyjne wpisują się będą w cele polityki rozwoju, co umożliwi komplementarne rozwiązywanie problemów obszaru rewitalizacji oraz wykorzystanie jego atutów.

Wizja Miasta Marki przedstawiona w Strategii Rozwoju Miasta Marki na lata 2016-2021 brzmi:

Marki to wiodące miasto w województwie mazowieckim, atrakcyjne inwestycyjnie z uporządkowaną infrastrukturą techniczną, będące interesującym miejscem zamieszkania, pracy i wypoczynku dla ludzi aktywnych.

Mając na uwadze wizję rozwoju miasta, problemy i potencjały obszaru rewitalizacji oraz oczekiwane przemiany na obszarze rewitalizacji, sformułowano obraz przyszłości obszaru rewitalizacji, tj. wizję po zrealizowaniu szeregu przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych.

Wizja obszaru rewitalizacji Miasta Marki:

Obszar rewitalizacji to integralna i ważna część rozwijającego się dynamicznie Miasta Marki a jego mieszkańcy aktywnie uczestniczą w życiu miasta.

Mieszkańcy obszaru rewitalizacji cieszą się z dobrego dostępu do usług, przestrzeni publicznych, terenów zielonych i mieszkają w komfortowych warunkach.

Teren po byłej fabryce braci Briggsów jest miejscem dostępnym dla mieszkańców, kształtuje wizerunek i buduje tożsamość miasta.

Z wizji płyną bezpośrednio trzy cele rewitalizacji w Markach, które uwzględniają oczekiwania mieszkańców oraz nawiązują do obecnych i możliwych funkcji tej części miasta:

- **Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.**
- **Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.**
- **Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta.**

Logika definiowania struktury operacyjnej programu rewitalizacji zaprezentowana została poniżej.

Tabela 20. Wizja, cele i kierunki rewitalizacji w Markach

Nawiązanie do wizji	Cel	Główne problemy	Kierunki działań
<p>Mieszkańcy OR aktywnie uczestniczą w życiu miasta.</p>	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Systematyczny ubytek ludności. • Wysoki udział ludności korzystającej z pomocy społecznej. • Starzenie się społeczeństwa, wyższy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. • Niskie uczestnictwo w ofercie kulturalnej mieszkańców z obszaru rewitalizacji. • Niższa aktywność ekonomiczna mieszkańców OR na tle miasta. • Niska przedsiębiorczość mieszkańców. • Postawy aspołeczne, widoczne w nieporządku i zaśmiecaniu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. • Wspieranie aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych, wzrost aktywności środowisk seniorskich. • Prowadzenie działań z zakresu integracji społecznej mieszkańców OR. • Prowadzenie działań ukierunkowanych na pobudzenie aktywności ekonomicznej mieszkańców OR. • Prowadzenie monitoringu potrzeb i problemów społecznych mieszkańców OR. • Zachęcenia mieszkańców OR do uczestnictwa w ofercie kulturalnej miasta. • Realizacja działań edukacyjnych pobudzających i kształtujących postawy przedsiębiorcze młodych mieszkańców OR.
<p>Mieszkańcy obszaru rewitalizacji cieszą się z dobrego dostępu do usług, przestrzeni publicznych, terenów zielonych i mieszkają w komfortowych warunkach.</p>	<p>Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Umiarkowane poczucie bezpieczeństwa publicznego, związane głównie z ruchem komunikacyjnym. • Zanieczyszczenie powietrza pochodzące z indywidualnych systemów grzewczych oraz z ruchu drogowego. • Hałas komunikacyjny. 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja inwestycji oraz rozwiązań organizacyjnych poprawiających bezpieczeństwo w ruchu komunikacyjnym. • Likwidacja źródeł niskiej emisji na OR i poza nim, w tym modernizacja systemów grzewczych. • Rozwój niskoemisyjnej komunikacji, w tym rozwój sieci ścieżek i dróg rowerowych i ich integracja z systemem miejskim i aglomeracyjnym. • Działania z zakresu edukacji ekologicznej mieszkańców OR.

		<ul style="list-style-type: none"> • Niska estetyka oraz funkcjonalność osiedli mieszkaniowych na OR. • Niski udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej. • Zły stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej, w tym chodników, brak oświetlenia przestrzeni publicznych i przejść dla pieszych. • Zły stan techniczny obiektów budowlanych oraz zły stan techniczny części wspólnych wewnątrz budynków. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój i wzmocnienie funkcji rekreacyjnych OR2. • Stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym na OR3. • Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Wspólna na OR4 oraz poprawa jego estetyki. • Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Grunwaldzka na OR5 poprzez zagospodarowanie terenu oraz stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym poprzez zagospodarowanie dawnego wysypiska odpadów komunalnych „Zwałka”. • Poprawa stanu technicznego infrastruktury komunikacyjnej, w tym przede wszystkim ścieżek, chodników, przejść dla pieszych. • Poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w szczególności obiektów komunalnych. • Poprawa stanu technicznego i estetyki części wspólnych obiektów mieszkalnych.
<p>Teren po byłej fabryce Braci Briggsów jest miejscem dostępnym dla mieszkańców, kształtuje wizerunek i buduje tożsamość miasta.</p>	<p>Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja przestrzeni po byłej fabryce Briggsów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek. • Ograniczenia funkcjonalno-przestrzenne dla prowadzenia działalności gospodarczej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dążenie do stworzenia nowej przestrzeni publicznej na OR1 poprzez zintegrowanie obszaru pałacyku braci Briggs z terenem budynku Turbinowni wraz Kominem. • Stworzenie centralnej części miasta na OR2 – stworzenie rynku miasta, przy nowopowstałym parku oraz stworzenie węzła komunikacyjnego integrującego przystanki autobusowe, przejścia dla pieszych oraz infrastrukturę parkingową kompleksu parkuj i jedź. • Realizacja inwestycji oraz rozwiązań zwiększających dostępność komunikacyjną OR (np. parkingi parkuj i jedź, trasy rowerowe).

Źródło: opracowanie własne

5. Lista podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych (lista A)

Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne stanowią ostatnie ogniwo struktury operacyjnej programu rewitalizacji. Poszczególne projekty i przedsięwzięcia przypisane zostały do celów rewitalizacji, nawiązując bezpośrednio do oczekiwanych kierunków działań rewitalizacyjnych.

Ustawa o rewitalizacji wskazuje na konieczność precyzyjnego określenia poszczególnych zamierzeń rewitalizacyjnych. Zdecydowano się te zamierzenia zaprezentować w jednolity sposób, za pomocą kart projektów.

Ustawa o rewitalizacji wskazuje, że program rewitalizacji powinien zawierać informacje o planowanych działaniach rewitalizacyjnych, w tym:

- **identyfikację podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych**, tj. takich, bez których realizacja celów programu rewitalizacji nie będzie możliwa i obszar rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji. Na tej liście każdy projekt/przedsięwzięcie rewitalizacyjne powinno zawierać co najmniej: nazwę i wskazanie podmiotów go realizujących, zakres realizowanych zadań, lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu), szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji;
- **charakterystykę (zbiorczy opis) innych, uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych**, tj. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji.

Nabór na projekty rewitalizacyjne miał charakter otwarty. Informacje były zamieszczone na stronach Internetowych miasta.

Na liście podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych ujęto łącznie 11 projektów.

W celu 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR ujęto projekty i przedsięwzięcia głównie o charakterze edukacyjnym, informacyjnym, integracyjnym, których realizacja przyczyni się do zmiany postrzegania obszaru rewitalizacji i wzmocni tożsamość mieszkańców, wniesie wkład w integrację mieszkańców OR. Na OR powstanie nowa infrastruktura społeczna, w której realizowane będą działania na rzecz mieszkańców OR, w tym seniorów.

Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR odbywać się będzie poprzez działania realizowane bezpośrednio w przestrzeni OR, polegające m. in. na akcjach i przedsięwzięciach kulturalnych. Zakłada się wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz atrakcyjności wybranych przestrzeni OR do prowadzenia działań kulturalnych angażujących mieszkańców OR (np. prezentacja sztuki w historycznej przestrzeni miasta, przegląd teatrów ogródkowych).

W celu 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR ujęto projekty i przedsięwzięcia, które skupiają się sferze technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej. Ujęto tu projekty modernizacji komunalnego zasobu mieszkaniowego Miasta Marki, zlokalizowanego na OR (Osiedle Robotnicze). Realizowane będą

również działania poprawiające bezpieczeństwo mieszkańców w ruchu komunikacyjnym, m. in. w obrębie ulic Paderewskiego i Malinowej oraz akcja wzmacniająca świadomość ekologiczną.

W celu 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta realizowany będzie projekt pod tytułem „Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów”. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek, a stan ten trwa już wiele lat. Poprzez konkurs architektoniczny zostanie ważny krok w kierunku znalezienia pomysłu na rewitalizację terenu i obiektów po byłej fabryce Briggsów w Markach. Ważne będzie zbudowanie społecznej akceptacji dla tych pomysłów. W kolejnym kroku opracowana koncepcja będzie narzędziem w poszukiwaniu środków finansowych lub partnerów, którzy pozwolą na realizację działań rewitalizacyjnych na tym obszarze.

Poniżej przedstawiono poszczególne projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Numer i tytuł projektu	A1. Quest – gra terenowa.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. • Wspieranie aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych, wzrost aktywności środowisk seniorskich.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	<p>Obszar rewitalizacji nie cieszy się pozytywnym wizerunkiem wśród mieszkańców, pomimo, że na jego obszarze zlokalizowane są obiekty dziedzictwa kulturowego, związane z historią powstania Marek.</p> <p>Gra terenowa, która byłaby elementem promocji obszaru rewitalizacji. Mieszkańcy jak też turyści jednodniowi mogliby poznać bliżej miasto, jego historię, wartość kulturową, historyczną i przyrodniczą.</p>
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Quest będzie formą edukacji i gry terenowej, która mieszkańcom miasta w atrakcyjny sposób, zwróciłaby uwagę na wyjątkowe elementy miasta, zlokalizowane na OR, związane z lokalną przyrodą, historią i kulturą. Quest związany będzie z ulotką papierową wydrukowaną z portalu www.questy.com.pl lub pobraną w Centrum Aktywności Fabryczna 3, jak też z bezpłatną aplikacją mobilną. Uczestnicy „Questa – Wyprawy Odkrywców” otrzymują ogólnopolską odznakę PTTK.</p>
Standardy dostępności	Gra terenowa będzie ogólnie dostępna.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR w Markach
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Centrum Aktywności Fabryczna 3 przy udziale mieszkańców miasta, którzy stworzyliby grę metodą warsztatową. Mieszkańcy staliby się współautorami gry.
PROGNOZOWANE REZULTATY	

Prognozowane rezultaty	Projekt zmieni postrzeganie obszaru rewitalizacji. Wzmocni tożsamość mieszkańców OR oraz pozostałych części miasta. Wnieś wkład w integrację mieszkańców OR.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Lista obecności na warsztatach tworzenia gry, • Liczba pobrań aplikacji Quest.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba działań aktywizujących mieszkańców – 2 (warsztaty tworzenia gry, prowadzenie gry), • Liczba osób uczestniczących w tworzeniu gry – 20 osób, • Liczba pobrań aplikacji Quest – 100 pobrań.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2023
Szacowana wartość przedsięwzięcia	7 tys. zł
Źródła finansowania	Miasto Marki

Numer i tytuł projektu	A2. Aktywność na rzecz osób starszych.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych, wzrost aktywności środowisk seniorskich. • Prowadzenie działań z zakresu integracji społecznej mieszkańców OR.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	Na obszarze rewitalizacji mieszka dużo osób w wieku senioralnym. Na OR występuje deficyt oferty na rzecz aktywności seniorów. Aktywność społeczna mieszkańców OR jest bardzo niska.
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Projekt polegać będzie na realizacji działań integracyjnych, edukacyjnych oraz profilaktycznych z zakresu zdrowia dla seniorów mieszkających na OR.</p> <p>Działania integracyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piknik z okazji powitania lata (czerwiec) w Parku Mareckim, • Wyjazdy integracyjne, • Współpraca międzynarodowa i międzyregionalna z uniwersytetami III wieku (wymiana doświadczeń, dobre praktyki). <p>Działania edukacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Warsztaty plenerowe i stacjonarne, szkolenia, kluby dyskusyjne. <p>Opieka zdrowotna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Profilaktyka osób starszych, rehabilitacja w zakresie ruchowym, okulistycznym, psychiatrii.

Standardy dostępności	Projekt jest skierowany do osób starszych i samotnych, umożliwiając im udział w życiu społecznym, aktywność, edukację i integrację.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR1, Centrum Aktywności Fabryczna (ul. Fabryczna 3 w Markach)
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Uniwersytet III Wieku , Al. Marszałka Piłsudskiego 37 w Markach
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Projekt będzie stanowił cykliczną ofertę aktywności i wsparcia dla osób starszych i samotnych z OR. Przyczyni się do zwiększenia ich aktywności oraz integracji społecznej.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> Listy uczestników działań/ akcji realizowanych w ramach projektu.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób objętych projektem – 100 seniorów z OR.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2026
Szacowana wartość przedsięwzięcia	88,5 tys. zł
Źródła finansowania	Miasto Marki oraz opcjonalnie: Rządowy program na rzecz aktywności społecznej osób starszych ASOS będzie kontynuowany w latach 2021-2025; Program Aktywni Plus.

Numer i tytuł projektu	A3. Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. Wspieranie aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych. Zachęcenia mieszkańców OR do uczestnictwa w ofercie kulturalnej miasta.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	Niski poziom uczestnictwa mieszkańców OR w ofercie kulturalnej tworzonej przez podmioty publiczne i niepubliczne działające na terenie miasta, niska aktywność społeczna mieszkańców OR.
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	Cykliczne działania kulturalne skierowane do młodych mieszkańców OR, polegające na przygotowaniu i realizacji przedstawień teatralnych.
Standardy dostępności	Przedsięwzięcie realizowane będzie w Miejskiej Bibliotece Publicznej.

Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR1, Miejska Biblioteka Publiczna Miasta Marki
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Biblioteka Publiczna Miasta Marki
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców OR w ofercie kulturalnej miasta, zwiększenie aktywności społecznej, integracja mieszkańców.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawozdanie Miejskiej Biblioteki Publicznej Miasta Marki.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wystawionych sztuk teatralnych, • Liczba widzów.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021
Szacowana wartość przedsięwzięcia	12 tys. zł
Źródła finansowania	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Fundusz Wsparcia Kultury.

Numer i tytuł projektu	A4. Przegląd Teatrów ogródkowych.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. • Wspieranie aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych, wzrost aktywności środowisko seniorskich. • Zachęcenia mieszkańców OR do uczestnictwa w ofercie kulturalnej miasta.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	Niski poziom uczestnictwa mieszkańców OR w ofercie kulturalnej tworzonej przez podmioty publiczne i niepubliczne działające na terenie miasta, niska aktywność społeczna mieszkańców OR.
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Projekt posiadać będzie dwa wymiary: organizacyjny oraz angażujący mieszkańców OR.</p> <p>Część organizacyjna polegać będzie na reintegracji funkcji w przestrzeni miejskiej, tj. określeniu nowych miejsc z przeznaczeniem na działania artystyczno – edukacyjne (nowe miejsca prezentacji np. spektakli, wystaw etc.). W ramach działań angażujących mieszkańców zrealizowane zostaną przedstawienia teatralne.</p> <p>Projekt związany będzie z następującymi czynnościami:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Aranżacja miejsc do działań artystycznych np. zadaszenia, podesty sceniczne, ażurowe altany, konstrukcje do umieszczenia scenografii w Parku Miejskim i wybranych punktach miasta. • Prezentacja spektakli dla dzieci i dorosłych w formule konkursowej. • Finał w Parku Miejskim. <p>Projekt nawiązuje do formuły popularnych w II połowie XIX wieku teatrów ogródkowych z lekkim repertuarem teatralno-muzycznym, barwnymi kostiumami i scenografią. Przedstawieniom towarzyszyć będzie plenerowa wystawa – instalacja prezentująca historię tej formy scenicznej i najwybitniejszych aktorów, m.in. Helenę Modrzejewską, która grała na scenach ogródkowych na początku swej teatralnej kariery. Przegląd będzie atrakcyjną propozycją dla mieszkańców Marek. Umożliwi bezpośredni, „żywy” odbiór sztuki dzieciom, młodzieży i dorosłym. Powstaną alternatywne miejsca do działań edukacyjnych i artystycznych.</p>
Standardy dostępności	W planowaniu „nowych miejsc” dla realizacji działań kulturalnych w przestrzeni miasta uwzględnić się będzie standardy dostępności.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	Przestrzeń plenerowa miasta m.in. Park Miejski, plac przy Zespole Szkół Nr 1, ogrody przedszkolne (scena dziecięca), przestrzenie ogródkowe przy wybranych punktach gastronomicznych na OR.
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Marecki Ośrodek Kultury im. Tadeusza Łużyńskiego
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Projekt zwiększy udział mieszkańców OR w ofercie kulturalnej miasta, przyczyni się do integracji społecznej. Projektu budować będzie pozytywny wizerunek OR (jako miejsca, w którym realizowane jest szereg ciekawych inicjatyw).
Sposób oceny i miary	Sprawozdanie MOK
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejsc wskazanych jako potencjalnie atrakcyjnych dla prowadzenia działań artystycznych w przestrzeni OR, • Liczba zrealizowanych działań artystycznych, • Potencjalna liczba widzów.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021
Szacowana wartość przedsięwzięcia	80 tys. zł
Źródła finansowania	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Fundusz Wsparcia Kultury.

Numer i tytuł projektu	A5. Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR. Kierunek:

	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. • Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	<p>Degradacja przestrzeni po byłej fabryce Briggsów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek.</p> <p>Obszar rewitalizacji jest postrzegany negatywnie przez mieszkańców miasta. Widoczny jest ubytek liczby mieszkańców. Na OR wysoki jest udział osób korzystających z pomocy społecznej.</p> <p>Do deficytów OR należy zaliczyć brak atrakcyjnych przestrzeni publicznych, które sprzyjać będą integracji społecznej.</p>
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Projekt polegać będzie na stworzenie na OR, w historycznej części miasta przestrzeni kreatywnej.</p> <p>Zakres działań obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie stałej ekspozycji z wykorzystaniem materiałów naturalnych: wikliny, drewna itd. – stanowiących harmonijne uzupełnienie krajobrazu. • Budowa obiektów do tworzenia wystaw, instalacji: np. rotunda, piramida, metalowe konstrukcje modułowe, formy płaskie. • Stworzenie warunków do działań aktywnych, np. altany wiklinowe i drewniane (warsztaty), scena ogródkowa (teatr), mobilne ekrany (projekcje), parkiet do tańca. • Oświetlenie komina, ruin fabryki, muru, obiektów ekspozycyjnych (stałe i na czas trwania wydarzeń artystycznych). <p>W realizację projektu włączeni zostaną na etapie projektowania przestrzeni artyści plastycy, instalatorzy, architekci, architekci krajobrazu.</p> <p>Na etapie realizacji projektów artystycznych włączeni zostaną artyści plastycy, instalatorzy, performerzy, instruktorzy, odbiorcy, uczestnicy warsztatów, widowisk oraz przede wszystkim mieszkańcy.</p>
Standardy dostępności	W projektowaniu rozwiązań uwzględnione zostaną standardy dostępności.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR1, otoczenie fabryki Briggsów od strony Parku Miejskiego.
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Marecki Ośrodek Kultury im. Tadeusza Łużyńskiego
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Realizacja projektu przyczyni się do budowy pozytywnego wizerunku OR. Na OR powstanie nowa przestrzeń, która służyć będzie mieszkańcom OR i mieszkańcom miasta, przyczyniając się do ich integracji. Na OR realizowane będą wydarzenia artystyczne i kulturalne, które budować będą pozytywny wizerunek miasta o OR, jak też przyczyniać się do udziału mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.
Sposób oceny i miary	Sprawozdanie MOK

Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Utworzona przestrzeń publiczna do realizacji plenerowych wydarzeń artystycznych.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2022
Szacowana wartość przedsięwzięcia	190 tys. zł, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • projekt wyłoniony w drodze konkursu – nagroda, min. 20 tys. zł, • dokumentacja techniczna – ok. 20 tys. zł, • realizacja – ok. 150 tys. zł.
Źródła finansowania	Miasto Marki

Numer i tytuł projektu	A6. Informator Ciekawe miejsca w Markach.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	<p>Degradacja przestrzeni po byłej fabryce Briggsów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek.</p> <p>Obszar rewitalizacji jest postrzegany negatywnie przez mieszkańców miasta. Widoczny jest ubytek liczby mieszkańców. Na OR wysoki jest udział osób korzystających z pomocy społecznej. Niska jest przedsiębiorczość mieszkańców OR.</p>
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<ul style="list-style-type: none"> • Projekt polegać będzie na opracowaniu i wydaniu informatora o ciekawych miejscach, zlokalizowanych na OR. • Informator zawierać będzie zdjęcia i opisy ciekawych miejsc. Format informatora A5, objętość około 20 stron. Druk 5000 szt. • Informator powstanie przy współpracy pracowników CAF3 oraz mieszkańców miasta w ramach konsultacji i współpracy.
Standardy dostępności	Informator byłby ogólnie dostępny w CAF3 oraz Urzędzie Miasta Marki oraz w wersji elektronicznej dostępnej na stronie Urzędu Marki.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR, w szczególności OR1
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Centrum Aktywności Fabryczna 3 i mieszkańcy miasta (głównie mieszkańcy OR).
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Realizacja projektu przyczyni się do budowy pozytywnego wizerunku OR. Informator promować będzie zarówno historię, dziedzictwo kulturowe, ciekawe miejsca, a tym samym przyczyniać się będzie do wzrostu zainteresowania

	wybranymi miejscami w Markach. Tym samym wpływać będzie na konkurencyjność prowadzonych na OR usług, w szczególności takich jak gastronomia.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawozdanie CAF.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba mieszkańców OR uczestnicząca w tworzeniu informatora, • Liczba szt. informatora – 5000 szt.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2023
Szacowana wartość przedsięwzięcia	10 tys. zł
Źródła finansowania	Miasto Marki

Numer i tytuł projektu	A7. Chińczyk i warcaby na OR5.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	Niska poziom aktywności i integracji społecznej mieszkańców OR.
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	Projekt polegać będzie na utworzeniu miejsca spotkań wyposażonego w stoliki do gier w chińczyka i w warcaby.
Standardy dostępności	Miejsce dostępne będzie dla wszystkich mieszkańców, bez względu na ograniczenia w poruszaniu się.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR 5
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Gmina Miasto Marki
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Rozwój nowych funkcji niezagospodarowanych przestrzeni, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Protokoły odbioru prac budowlanych.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba nowych przestrzeni publicznych sprzyjających integracji i aktywności społecznej – 1 nowa przestrzeń w obrębie OR5

Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2023
Szacowana wartość przedsięwzięcia	12 tys. zł
Źródła finansowania	Miasto Marki

A8. Rewitalizacja Kamienic Braci Briggsów	
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w szczególności obiektów komunalnych. • Poprawa stanu technicznego i estetyki części wspólnych obiektów mieszkalnych.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	<p>Zły stan techniczny obiektów budowlanych oraz zły stan techniczny części wspólnych wewnątrz budynków.</p> <p>Obecnie budynki nie spełniają wymogów dotyczących wentylacji, wybudowane zostały ponad 100 lat temu. Nie posiadały bieżącej wody ani kanalizacji, dopiero w ostatnich latach ten stan uległ zmianie. Ze względu na brak hydroizolacji w lokalach jest duża wilgotność, w związku z tym występuje grzyb.</p>
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Projekt dotyczyć będzie poprawy estetyki budynków, dostosowania do obecnie obowiązujących norm budowlanych, osuszenia lokali i poprawy jakości życia mieszkańców.</p> <p>Zrealizowane zostaną następujące działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie hydroizolacji, wentylacji grawitacyjnej i elewacji kamienic przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego 82, 84, Słowackiego 1, 3, Jasna 5, 7, Barska 2, 4, 6.
Standardy dostępności	Realizowane inwestycje przyczynią się do podniesienia standardów mieszkań.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR1, obiekty mieszkalne przy Al. Marsz. J. Piłsudskiego 82, 84, Słowackiego 1, 3, Jasna 5, 7, Barska 2, 4, 6.
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	WZMK ZUK
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Poprawiony stan techniczny i estetyka obiektów mieszkalnych przyczyni się do podniesienia jakości życia i warunków mieszkaniowych.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Protokoły odbioru prac budowlanych.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba budynków mieszkalnych o podniesionym standardzie technicznym – 9 budynków.

Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2026
Szacowana wartość przedsięwzięcia	4 995 tys. zł
Źródła finansowania	Miasto Marki

Numer i tytuł projektu	A9. Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.</p> <p>Kierunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizacja inwestycji oraz rozwiązań organizacyjnych poprawiających bezpieczeństwo w ruchu komunikacyjnym. • Poprawa stanu technicznego infrastruktury komunikacyjnej, w tym przede wszystkim ścieżek, chodników, przejść dla pieszych.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> • Umiarkowane poczucie bezpieczeństwa publicznego, związane głównie z ruchem komunikacyjnym. • Zły stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej, w tym chodników, brak oświetlenia przestrzeni publicznych i przejść dla pieszych.
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Projekt polegać będzie na poprawie dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego. Obecne otoczenie bazaru jest zdekapitalizowane, tymczasem miejsce to, po przeniesieniu targowiska z Pustelnika, zyskuje na znaczeniu, czego dowodem jest wzrost frekwencji mieszkańców je odwiedzających.</p> <p>Zakres działań obejmować będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Otwarcie ulicy Paderewskiego poprzez włączenie jej w Aleję Piłsudskiego • Modernizację chodników i nawierzchni asfaltowej (ułożenie nowej warstwy ścieralnej) w ulicach Paderewskiego i Malinowej, • Rozbudowę oświetlenia w ulicy Paderewskiego poprzez montaż nowych lamp w okolicy Skweru Pamięci Narodowej oraz wymianę starych lamp sodowych na ledowe w ulicach Paderewskiego i Malinowej.
Standardy dostępności	Projekt przyczyni się do poprawy dostępności komunikacyjnej i zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców, wśród których są również osoby w wieku senioralnym oraz osoby z niepełnosprawnościami.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR1, ulice Paderewskiego i Malinowa, część kompleksu urbanistycznego osiedla robotniczego Braci Briggsów.
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Gmina Miasto Marki, Zakład Usług Komunalnych
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Projekt przyczyni się do poprawy dostępności komunikacyjnej i zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców.

Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Protokoły odbioru prac budowlanych.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba przestrzeni publicznych o poprawionym dostępie i zwiększonym bezpieczeństwie – 1 przestrzeń w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2023
Szacowana wartość przedsięwzięcia	2 mln zł
Źródła finansowania	Miasto Marki, opcjonalnie: ewentualnie źródła zewnętrzne: Fundusz Dróg Samorządowych, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (w kontekście połączenia z Aleją Piłsudskiego).

Numer i tytuł projektu	A10. Weź sadzonkę, zadbaj o powietrze w swoim domu!
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Działania z zakresu edukacji ekologicznej mieszkańców OR.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	Projekt nawiązuje do problemów związanych jakością powietrza. Gęsta zabudowa oraz ilość kotłów na paliwo stałe w rejonie miasta (OR1, OR2) powoduje zwiększenie ilości pyłów w okresach grzewczych. Stąd konieczność podejmowania działań zmierzających do poprawy jakości powietrza.
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	Przedmiotem projektu jest zorganizowanie zbiórki elektrośmieci na terenie jednego z tych obszarów miasta podczas, której mieszkańcy w zamian za elektrośmieci otrzymają sadzonkę rośliny posiadającej właściwości oczyszczające powietrze. Dodatkowo każdy mieszkaniec, który weźmie udział w akcji do sadzonki otrzyma ulotkę informującą jaki (każdy z nas) może mieć wpływ na poprawę jakości powietrza w swoim otoczeniu, a także jak powinien dbać o sadzonkę oraz jakie ona spełnia funkcje.
Standardy dostępności	Akcja zostanie przeprowadzona na parkingu Urzędu Miasta Marki, do którego jest dostęp od strony Al. Marsz. J. Piłsudskiego. Ze względu na usytuowanie parkingu w centrum miasta, każda osoba ze szczególnymi potrzebami będzie miała dostęp do udziału w akcji.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	Akcja zostanie przeprowadzona na parkingu Urzędu Miasta Marki.
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Gmina Miasto Marki we współpracy z firmą REMONDIS lub REMONDIS Electrorecycling.
PROGNOZOWANE REZULTATY	

Prognozowane rezultaty	Akcja uświadomi społeczeństwu, że każdy ma bezpośredni wpływ na jakość powietrza oraz przyczynić się poprzez swoje działania do poprawy jakości powietrza.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> Raport UM Marki z realizacji akcji.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> 1 zrealizowana akcja/ kampania edukacji ekologicznej.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021
Szacowana wartość przedsięwzięcia	10 tys. zł
Źródła finansowania	Miasto Marki

Numer i tytuł projektu	A11. Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Cel projektu	<p>Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta.</p> <p>Kierunek:</p> <ul style="list-style-type: none"> Stworzenie nowej przestrzeni publicznej na OR1 poprzez zintegrowanie obszaru pałacyku braci Briggs z terenem budynku Turbinowni wraz Kominem.
Powiązanie z problemami obszaru rewitalizacji	<p>Degradacja przestrzeni po byłej fabryce Briggsów. Obiekty dawnej fabryki braci Briggsów właściwie „wyłączone” są z funkcjonowania w przestrzeni miejskiej Marek.</p> <p>Obszar rewitalizacji jest postrzegany negatywnie przez mieszkańców miasta. Widoczny jest ubytek liczby mieszkańców. Na OR wysoki jest udział osób korzystających z pomocy społecznej. Niska jest przedsiębiorczość mieszkańców OR.</p>
Zakres realizowanego przedsięwzięcia/ realizowanych zadań	<p>Zakłada się przeprowadzenie konkursu architektonicznego na zagospodarowanie terenu i obiektów po byłej fabryce, pałacu Briggsów, parku oraz zintegrowanie tej przestrzeni z sąsiadującym parkiem. Zakłada się, że projekt uwzględni będzie potrzeby mieszkańców a przyszła realizacja inwestycji poprzedzona będzie szerokimi konsultacjami społecznymi.</p> <p>Docelowo przedsięwzięcie ma na celu stworzenie w Markach na OR nowej, dostępnej dla mieszkańców przestrzeni publicznej, wokół której koncentrować się będzie życie i aktywność społeczna mieszkańców OR i Marek. Będzie to ważne miejsce dla kreowania wizerunku miasta, nawiązujące do korzeni powstania Marek i eksponujące jego dziedzictwo kulturowe.</p> <p>Realizacja projektu będzie impulsem do budowy społecznej akceptacji rewitalizacji terenów po byłej fabryce, pałacu braci Briggsów i parku. Miasto posiadać będzie narzędzia do promocji pomysłu na rewitalizację, które wykorzystywać będzie w dalszym etapie rewitalizacji (w tym na etapie poszukiwania środków na finansowanie inwestycji, poszukiwania inwestorów).</p>

Standardy dostępności	Przy projektowaniu rozwiązań uwzględnione zostaną wytyczne w zakresie dostępności.
Lokalizacja przedsięwzięcia/ miejsce prowadzenia przedsięwzięcia	OR1, teren po byłej fabryce, pałac Briggsów wraz z kompleksem parkowym (Al. Marsz. J. Piłsudskiego 96).
Podmiot(y) realizujące przedsięwzięcie	Miasto Marki
PROGNOZOWANE REZULTATY	
Prognozowane rezultaty	Realizacja założonych działań w perspektywie kolejnych lat zahamuje wieloletni proces degradacji XIX-wiecznych, cennych historycznie zabudowań byłej fabryki, w tym również pałacu oraz parku. Przyczyni się do zbudowania pomysłu na rewitalizację terenów po byłej fabryce, i docelowo doprowadzi do kompleksowego remontu i przebudowy pałacyku, zagospodarowania przyległego terenu oraz parku w stylu angielskim. Umożliwi to docelowo wprowadzenie do obiektu nowych funkcji: rekreacyjnych, kulturalnych i edukacyjnych, spójnych z oczekiwaniami mieszkańców.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawozdanie UM Marki z przeprowadzonego konkursu architektonicznego. • Raport UM Marki z prowadzonych konsultacji społecznych.
Wskaźniki realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba utworzonych koncepcji nowych przestrzeni publicznych – nowa koncepcja przestrzeni publicznej na OR1, na terenie po byłej fabryce braci Briggsów, pałacu wraz z parkiem.
Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia	2021-2023
Szacowana wartość przedsięwzięcia	250 tys.
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> • Krajowe środki publiczne: Miasto Marki, • Fundusze Unijne.

6. Pozostałe projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne (lista B)

W tym rozdziale ujęte zostały pozostałe projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne, tj. przedstawiono charakterystykę innych, uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych. **Są to projekty i przedsięwzięcia, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania lub trudność w zdefiniowaniu szczegółów realizacyjnych trudno opisać**, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji.

W celu 1. Wspieranie aktywności mieszkańców OR ujęto przedsięwzięcia, które wpłyną na aktywność społeczną mieszkańców OR. Zaplanowano do realizacji m. in. budowę domu dziennego pobytu. Na OR występuje koncentracja osób w wieku senioralnym. Zlokalizowanie docelowo na OR domu dziennego pobytu wspierać będzie aktywność seniorów w mieście, a w szczególności ze względu na lokalizację, także mieszkańców OR. Zagospodarowanie pustej działki zwiększy estetykę tego miejsca i poprawi stan infrastruktury i przestrzeni publicznej.

W celu 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR ujęto przedsięwzięcia, które stanowią odpowiedź na deficyt przestrzeni i terenów publicznych, w tym o charakterze rekreacyjnym.

Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne przypisane do tego celu wpłyną na urozmaicenie funkcji istniejącej przestrzeni publicznej, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania. Przyczynią się także do rozwoju nowych funkcji niezagospodarowanych przestrzeni. Warto zaznaczyć, iż w przypadku tych przedsięwzięć, zostały one zgłoszone głównie przez mieszkańców.

W tym celu ujęto projekty z zakresu poprawy estetyki budynków, dostosowania ich do obecnie obowiązujących norm budowlanych. Przewiduje się realizację takich inwestycji na Osiedlach Wspólna i Grunwaldzka.

W celu 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta ujęto przedsięwzięcia inwestycyjne i organizacyjne. Zakłada się, że w okresie realizacji programu rewitalizacji zmieni się funkcja przyległego do terenu fabryki parku miejskiego. Ponadto istotne będzie także uporządkowanie przestrzeni w obrębie osiedla braci Briggsów poprzez utworzenie na tym terenie parku kulturowego.

Tabela 21. Lista pozostałych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
Cel 1. Wspieranie aktywności mieszkańców OR						
B1.	Klub Trójkąt	Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach, NGO, GKRPA.	W ramach projektu utworzony zostanie klub Trójkąt, który prowadzić będzie działania na rzecz aktywności mieszkańców OR. Klub prowadzić będzie następujące działania: <ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie Klubu Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, • Prowadzenie placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży prowadzonej przez NGO, • Siedziba Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, • Miejsce Aktywności Lokalnej (także w weekendy) – Klubokawiarnia Trójkąt z ofertą dla seniorów. 	2 283 tys. zł	2021-2026	Działalność będzie prowadzona na rzecz osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz dzieci i młodzieży. Klub dostępny będzie w weekendy dla wszystkich mieszkańców.
B2.	Budowa domu dziennego pobytu seniora	Miasto Marki, Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach	Budowa obiektu oraz utworzenie Domu Dziennego Pobytu Seniora.	8 320 tys. zł	2023	Powstanie miejsca, które wspierać będzie aktywność seniorów w mieście, w szczególności ze względu na lokalizację mieszkańców OR.
Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR						

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
B3.	Piramida wspinaczkowo-linowa na OR2	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Rozbudowa istniejącego w sąsiedztwie Urzędu Miasta (OR2) placu zabaw o piramidę wspinaczkowo-linową.	50 tys. zł	2021-2023	Urozmaicenie funkcji istniejącej przestrzeni publicznej, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B4.	Plac zabaw z piramidą linową na OR5	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Zagospodarowanie terenu tzw. „Meksyku”. Stworzenie na tym terenie placu zabaw z piramidą linową. Plac zabaw może powstać przy istniejącej siłowni plenerowej.	60 tys. zł	2021-2023	Rozwój nowych funkcji niezagospodarowanych przestrzeni, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B5.	Linowa piramida wspinaczkowa na OR3	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Utworzenie piramidy wspinaczkowej na terenie OR3.	60 tys. zł	2021-2023	Rozwój nowych funkcji niezagospodarowanych przestrzeni, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B6.	Mini skatepark na OR3	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Utworzenie skateparku na terenie OR3	196,8 tys. zł	2021-2023	Rozwój nowych funkcji niezagospodarowanych przestrzeni, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
B7.	Palenisko na ognisko na OR3	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Utworzenie miejsca spotkań wyposażonego w palenisko na ognisko na OR3.	8 tys. zł	2021-2023	Rozwój nowych funkcji niezagospodarowanych przestrzeni, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B8.	Miejsce piknikowe za Kwitnącym Osiedlem na OR3	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Na tyłach Kwitnącego Osiedla w ramach budżetu obywatelskiego powstał nowoczesny plac zabaw oraz boisko do piłki plażowej. W ramach projektu Eko Marki mieszkańcy poprzez nasadzenia drzew i krzewów wspólnie zmienili betonowe klepisko w ogród a znajdujący się nieopodal Dębowy Las uprzętnięto i ustawiono ławki, stoły i kosze. W okolicy brakuje miejsca przeznaczonego na bezpieczne zorganizowanie spotkania sąsiadów przy grillu lub ognisku. Miejsce takie powinno się składać z ogólnodostępnego grilla, kilku ławek, stołów, koszy. Wskazane byłoby lokalne zadaszenie na wypadek gorszych warunków atmosferycznych. Teren powinien być utwardzony. Po zakończonych pracach proponowane jest zorganizowanie sąsiedzkiego grilla i zintegrowania mieszkańców.	150 tys. zł	2021-2026	Urozmaicenie funkcji istniejącej przestrzeni publicznej, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B9.	Rewitalizacja Dębowego Lasu na OR3	Miasto Marki (pomysł zgłoszony)	W ramach projektu Eko Marki mieszkańcy uprzętnęli Dębowy Las ustawiono ławki, stoły i kosze. Niestety po latach eksploatacji i działania wandalii zostały jedynie nieliczne	40 tys. zł	2021	Urozmaicenie funkcji istniejącej przestrzeni publicznej, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
		przez mieszkańców)	z tych urządzeń. Zakres prac obejmuje utwardzenie ścieżek, uzupełnienie i wymiana dotychczasowych na solidne siedziska (najlepiej powstałych z wycięcia pnia drzewa) i śmietniki. Wskazane jest także uzupełnienie i odtworzenie tablic edukacyjnych.			zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B10.	Zieleniec na OR4	Miasto Marki (pomysł zgłoszony przez mieszkańców)	Stworzenie ogólnodostępnego parku miejskiego w bliskiej odległości od nowego centrum edukacyjno-rozrywkowego (MCER). Zakres projektu obejmować będzie zagospodarowanie obszaru zadrzewienia w rejonie ulic Sowińskiego, Stawowej, Wilczej i Jasińskiego poprzez jego oczyszczenie, pielęgnację istniejących drzew, utworzenie ścieżek spacerowych, regulację i oczyszczenie istniejącego w tym miejscu oczka wodnego oraz poprzez połączenie funkcjonalne z powstałym niedawno ogrodem zmysłów. Utworzona zostanie mała architektura (ławki, kosze).	1 mln zł	2021-2023	Urozmaicenie funkcji istniejącej przestrzeni publicznej, zwiększenie jej atrakcyjności dla odbiorców, co sprzyjać będzie integracji mieszkańców i zwiększy atrakcyjność OR jako miejsca zamieszkania i przebywania.
B11.	Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna.	WZMK ZUK	Projekt dotyczyć będzie poprawy estetyki budynków, dostosowania do obecnie obowiązujących norm budowlanych, osuszenia lokali i poprawy jakości życia mieszkańców. Zrealizowane zostaną następujące działania: <ul style="list-style-type: none"> Wykonanie hydroizolacji, wentylacji grawitacyjnej i ocieplenia i naprawy 	4 mln zł	2021-2026	Realizowane inwestycje przyczynią się do podniesienia standardów mieszkań.

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
			elewacji budynków przy ul. Wspólnej 14,16,18,20,22,24,26,28 i 30.			
B12.	Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.	WZMK ZUK	<p>Projekt dotyczyć będzie poprawy estetyki budynków, dostosowania do obecnie obowiązujących norm budowlanych, osuszenia lokali i poprawy jakości życia mieszkańców.</p> <p>Zrealizowane zostaną następujące działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wykonanie hydroizolacji, wentylacji grawitacyjnej i ocieplenia i naprawy elewacji budynków przy ul. Grunwaldzkiej 1, 3, 5, 7, 9, 13, Al. Marsz. J. Piłsudskiego 123 	4 mln zł	2021-2026	Realizowane inwestycje przyczynią się do podniesienia standardów mieszkań.
Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta						
B13.	Utworzenie parku kulturowego na terenie dawnej osady fabrycznej	Miasto Marki, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków	Projekt przewiduje utworzenie w drodze uchwały rady miasta parku kulturowego „Mareckie zabytkowe osiedle fabryczne”, wytyczenie jego granic oraz ustanowienie zasad ekspozycji reklam na jego terenie oraz planu ochrony parku. Obszar parku kulturowego obejmowałby kamienice zlokalizowane przy al. marsz. J. Piłsudskiego, Barskiej, Słowackiego, Jasnej, Paderewskiego i Kościuszki oraz teren zespołu pałacowo-parkowego, fabryki Briggsów oraz Alei	50 tys. zł	2022	<p>Uporządkowanie przestrzeni publicznej na zabytkowym obszarze miasta Marki. Likwidacja reklamowego chaosu, zwiększenie poczucia estetyki wśród mieszkańców.</p> <p>Projekt wykazuje się szczególną komplementarnością z projektem A11. Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałac Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.</p>

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
			Piłsudskiego na odcinku od ulicy Szkolnej do Rejtana.			
B14.	Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw	Miasto Marki	<p>Modernizacja istniejącego placu zabaw poprzez wymianę wysłużonych zabawek, rozbudowę placu o miejsca zarówno dla najmłodszych dzieci, jak i dla młodzieży, utworzenie strefy rekreacyjnej dla dorosłych: ławki, stoliki. Wydzielenie strefy dla młodzieży z przyrządami do treningu street workout. Modernizacja muru fabryki i przystosowanie go do organizacji wystaw plenerowych i instalacji artystycznych.</p> <p>Przy modernizacji placu zabaw można zainstalować część zabawek przeznaczonych dla dzieci z różnymi dysfunkcjami, aby miał on charakter integracyjnego placu zabaw jak ten, który znajduje się na Skwerze bł. ks. Markiewicza w Strudze.</p>	800 tys. zł	2022 rok	Utworzenie przyjaznego miejsca do spędzania wolnego czasu (rekreacji) oraz integracji dla mieszkańców różnych grup wiekowych. Stworzenie przyjaznej przestrzeni dla imprez plenerowych rozrywkowych i kulturalnych
B15.	Budowa amfiteatru w parku miejskim	Gmina Miasto Marki, Marecki Ośrodek Kultury im Tadeusza Łużyńskiego	Budowa małego zadaszonego amfiteatru składającego się ze sceny oraz pomieszczenia garderobianego dla występujących artystów oraz widowni składającej się z ławek dla ok. 150 osób.	1,5 mln zł	2025	<p>Utworzenie miejsca do organizacji plenerowych wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych.</p> <p>Obszar parku miejskiego stanowi obecnie mało atrakcyjną przestrzeń do spędzania czasu wolnego. Wybudowanie amfiteatru zdecydowanie zwiększyłoby potencjał tego miejsca. Mieszkańcy otrzymają nowe miejsce, w którym zarówno obcowaliby z kulturą, w tym z kulturą</p>

Nr	Tytuł projektu	Podmiot realizujący	Opis projektu	Budżet	Termin realizacji	Rezultaty
						<p>wysoką oraz miejsce do integracji zarówno „nowych” jak i „starych” mieszkańców.</p> <p>Projekt wykazuje się szczególną komplementarnością z projektem A11. Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałac Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.</p>

7. Mechanizmy zapewnienia komplementarności

Komplementarność to jedna z najistotniejszych cech programów rewitalizacji. Rewitalizacja jest procesem całościowej przemiany przestrzeni gminy, która charakteryzuje się szczególną koncentracją problemów.

Komplementarność problemowa

Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym, środowiskowym).

Schemat komplementarności problemowej rewitalizacji w Markach przedstawia się następująco:

- Podstawą do oceny komplementarności problemowej było zestawienie poszczególnych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych z kierunkami działań, które to z kolei są bezpośrednią odpowiedzią na zdiagnozowane problemy.
- Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne należy scalić z działaniami już podejmowanymi w Markach, zarówno przez podmioty publiczne, prywatne, jak też instytucje rządowe, a które to mogą mieć istotny wpływ na przemiany OR.
- Cześć projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych charakteryzuje się złożonym oddziaływaniem, tj. wpisuje się dwa lub więcej kierunków działań rewitalizacyjnych.
- **W celu 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR**, projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne w największej ilości reprezentują kierunki działań odnoszące się do potrzeby budowy pozytywnego wizerunku OR, aktywności i integracji społecznej oraz potrzeby zwiększenia udziału mieszkańców OR w działaniach kulturalnych miasta. W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że bieżący monitoring problemów społecznych OR realizowany będzie w ramach monitoringu GPR oraz bieżących działań OPS w Markach. Prowadzenie działań ukierunkowanych na pobudzenie aktywności ekonomicznej mieszkańców OR oraz przedsiębiorczości prowadzone będzie w ramach bieżącej działalności PUP Wołomin oraz CAF3.
- **W celu 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR** projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne praktycznie w pełni pokrywają się z potrzebami rewitalizacyjnymi przedstawionymi w postaci kierunków działań. Zakładają poprawę warunków mieszkaniowych poprzez modernizację zasobu komunalnego Miasta Marki na trzech podobszarach rewitalizacji, na których koncentruje się zabudowa w złym stanie technicznym. Na każdym z podobszarów rewitalizacji planuje się realizację projektów i przedsięwzięć wzmacniających potencjał przestrzeni publicznych (poza OR1, gdzie te działania ujęte są w osobnym celu 3.). Jako komplementarne do projektów i przedsięwzięć ujętych w GPR są działania i inwestycje związane z likwidacją niskiej emisji oraz rozwojem niskoemisyjnej komunikacji. Te działania realizowane będą zasadniczo w skali całego miasta, przyczyniając się również do poprawy warunków zamieszkania na OR.
- **W celu 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta** ujęto projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które przypisane są do kierunku „Stworzenie nowej przestrzeni publicznej na OR1 poprzez zintegrowanie obszaru pałacyku

braci Briggs z terenem budynku Turbinowni wraz Kominem.” Warto jednak dodać, że kierunek ten stanowi tylko część zamierzenia (część celu), które ma wykreować w przestrzeni dynamicznie rozwijającego się miasta – swoistego centrum, koncentrującego życie społeczne i kulturalne miasta. Sąsiedztwo OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta uprawnia do takiego sformułowania celu – a atutami tych przestrzeni jest nie tylko sąsiedztwo, ale także już istniejące funkcje (lokalizacja ważnych dla miasta usług), centralne położenie w strukturze przestrzennej miasta oraz plany Miasta Marki odnoszące się do zagospodarowania wolnej przestrzeni placu miejskiego (OR2).

Tabela 22. Komplementarność problemowa GPR

Cel i kierunek działań	Podstawowe projekty (A)	Pozostałe projekty (B)	Powiązanie wewnętrzne i zewnętrzne
Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR			
<p>1.1. Budowa pozytywnego wizerunku obszaru rewitalizacji, jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania.</p>	<p>A1. Quest – gra terenowa.</p> <p>A3. Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.</p> <p>A4. Przegląd Teatrów ogródkowych.</p> <p>A5. Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.</p> <p>A6. Informator Ciekawe miejsca w Markach.</p>	-	<p>Współpraca z organizacjami pozarządowymi, Działalność CAF3, MOK.</p>
<p>1.2. Wspieranie aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym rozwój inicjatyw oddolnych, wzrost aktywności środowisko seniorskich.</p>	<p>A1. Quest – gra terenowa.</p> <p>A2. Aktywność na rzecz osób starszych.</p> <p>A3. Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.</p> <p>A4. Przegląd Teatrów ogródkowych.</p>	<p>B1. Klub Trójkąt.</p> <p>B2. Budowa domu dziennego pobytu seniora.</p>	<p>Działalność CAF3, MOK, Klubu Seniorów, OPS w Markach oraz Marecki Budżet Obywatelski</p>
<p>1.3. Prowadzenie działań z zakresu integracji społecznej mieszkańców OR.</p>	<p>A2. Aktywność na rzecz osób starszych.</p>	<p>B1. Klub Trójkąt.</p> <p>B2. Budowa domu dziennego pobytu seniora.</p>	<p>Działalność CAF3, MOK oraz Klubu Seniorów, Centrum Integracji Społecznej oraz OPS w Markach</p>

Cel i kierunek działań	Podstawowe projekty (A)	Pozostałe projekty (B)	Powiązanie wewnętrzne i zewnętrzne
1.4. Prowadzenie działań ukierunkowanych na pobudzenie aktywności ekonomicznej mieszkańców OR.	-	-	W ramach bieżącej działalności PUP Wołomin, UM Marki oraz CAF3
1.5. Prowadzenie monitoringu potrzeb i problemów społecznych mieszkańców OR.	-	-	W ramach bieżącej działalności OPS w Markach oraz w ramach monitoringu GPR.
1.6. Zachęcenia mieszkańców OR do uczestnictwa w ofercie kulturalnej miasta.	<p>A3. Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.</p> <p>A4. Przegląd Teatrów ogródkowych.</p> <p>A5. Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.</p>	-	Działalność CAF3, MOK, Klubu Seniorów
1.7. Realizacja działań edukacyjnych pobudzających i kształtujących postawy przedsiębiorcze młodych mieszkańców OR.	A6. Informator Ciekawe miejsca w Markach.	-	W ramach działalności PUP Wołomin, CAF3
Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR			
2.1. Realizacja inwestycji oraz rozwiązań organizacyjnych poprawiających bezpieczeństwo w ruchu komunikacyjnym.	A9. Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.	-	Realizacja inwestycji przez GDKiA w zakresie modernizacji Al. Piłsudskiego.

Cel i kierunek działań	Podstawowe projekty (A)	Pozostałe projekty (B)	Powiązanie wewnętrzne i zewnętrzne
2.2. Likwidacja źródeł niskiej emisji na OR i poza nim, w tym modernizacja systemów grzewczych.	-	-	Realizacja rządowych programów wspierających wymianę źródeł ciepła.
2.3. Rozwój niskoemisyjnej komunikacji, w tym rozwój sieci ścieżek i dróg rowerowych i ich integracja z systemem miejskim i aglomeracyjnym.	A9. Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.	-	Rozwój transportu publicznego w Markach (strefa biletowa, parkingi parkuj i jedź, drogi rowerowe).
2.4. Działania z zakresu edukacji ekologicznej mieszkańców OR.	A10. Weź sadzonkę, zadbaj o powietrze w swoim domu!	-	System czujników pomiaru jakości powietrza, które zainstalowane zostały w kilku lokalizacjach miasta, w tym na obszarze rewitalizacji.
2.5. Rozwój i wzmocnienie funkcji rekreacyjnych OR2.	-	B3. Piramida wspinaczkowo-linowa na OR2.	W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego powstał plac zabaw na terenie placu miejskiego.
2.6. Stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym na OR3.	-	B8. Miejsce piknikowe za Kwitnącym Osiedlem na OR3. B9. Rewitalizacja Dębowego Lasu na OR3.	-
2.7. Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Wspólna na OR4 oraz poprawa jego estetyki.	-	B10. Zieleniec na OR4.	W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego powstał plac zabaw na OR4.

Cel i kierunek działań	Podstawowe projekty (A)	Pozostałe projekty (B)	Powiązanie wewnętrzne i zewnętrzne
2.8. Zwiększenie funkcjonalności terenu osiedla Grunwaldzka na OR5 poprzez zagospodarowanie terenu oraz stworzenie przestrzeni publicznej o charakterze rekreacyjnym poprzez zagospodarowanie dawnego wysypiska odpadów komunalnych „Zwałka”.	A7. Chińczyk i warcaby na OR5.	B4. Plac zabaw z piramidą linową na OR5. B5. Linowa piramida wspinaczkowa na OR3. B6. Mini skatepark na OR3. B7. Palenisko na ognisko na OR3.	W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego powstała siłownia zewnętrzna na OR5.
2.9. Poprawa stanu technicznego infrastruktury komunikacyjnej, w tym przede wszystkim ścieżek, chodników, przejść dla pieszych.	A9. Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.	-	Realizacja inwestycji przez GDKiA w zakresie modernizacji Al. Piłsudskiego. Miasto systematycznie inwestowało i inwestuje w poprawę stanu technicznego układu komunikacyjnego.
2.10. Poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w szczególności obiektów komunalnych.	A8. Rewitalizacja kamienic braci Briggsów.	B11. Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna. B12. Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.	Rok po roku miasto modernizuje kamienice Briggsów.
2.11. Poprawa stanu technicznego i estetyki części wspólnych obiektów mieszkalnych.	A8. Rewitalizacja kamienic braci Briggsów.	B11. Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna. B12. Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.	Rok po roku miasto modernizuje kamienice Briggsów.
Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta			

Cel i kierunek działań	Podstawowe projekty (A)	Pozostałe projekty (B)	Powiązanie wewnętrzne i zewnętrzne
3.1. Stworzenie nowej przestrzeni publicznej na OR1 poprzez zintegrowanie obszaru pałacyku braci Briggs z terenem budynku Turbinowni wraz Kominem.	A9. Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.	B13. Utworzenie parku kulturowego na terenie dawnej osady fabrycznej. B14. Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw. B15. Budowa amfiteatru w parku miejskim.	-
3.2. Stworzenie centralnej części miasta na OR2 – stworzenie rynku miasta, przy nowopowstałym parku oraz stworzenie węzła komunikacyjnego integrującego przystanki autobusowe, przejścia dla pieszych oraz infrastrukturę parkingową kompleksu parkuj i jedź.	-	-	Stworzenie w centralnej części miasta mająca rekreacyjnego dobrze skomunikowane z innymi częściami Miasta Marki oraz z Miastem Stołecznym Warszawą.
3.3. Realizacja inwestycji oraz rozwiązań zwiększających dostępność komunikacyjną OR (np. parkingi parkuj i jedź, trasy rowerowe).	-	-	Dobre skomunikowane z innymi częściami Miasta Marki oraz z Miastem Stołecznym Warszawą dzięki budowie nowych dróg i ścieżek rowerowych.

Źródło: opracowanie własne

Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanych na obszarze rewitalizacji, jak i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar rewitalizacji.

Do najważniejszych cech komplementarności przestrzennej rewitalizacji w Markach należy zaliczyć:

- Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne, pomimo tego, że OR to nieduża część przestrzeni miasta, realizowane będą w zdecydowanej większości na OR. Dotyczy to zarówno działań o charakterze miękkim, czyli przedsięwzięć edukacyjnych, integracyjnych, jak też działań o charakterze infrastrukturalnym. W ten sposób budować się będzie i wzmacniać pozytywny wizerunek OR jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i przebywania. Nie bez znaczenia dla takiego podejście jest lokalizacja na OR ważnych dla miasta i aktywności mieszkańców instytucji publicznych, takich jak Urząd Miasta, MOK czy też CAF3.
- Działania inwestycyjne, zarówno w sferze mieszkaniowej, komunikacyjnej oraz w odniesieniu do przestrzeni publicznych, przyczynią się do rozwoju nowych funkcji i poprawy estetyki i funkcjonalności OR. Ważne dla mieszkańców OR będzie podniesienie standardów zamieszkania, co zrealizowane zostanie poprzez inwestycje w obiekty mieszkalne. Ważne będzie również tworzenie przestrzeni do wypoczynku i rekreacji. Zakłada się, że rozwój tych funkcji nastąpi w każdym z podobszarów rewitalizacji.
- Istotną częścią programu rewitalizacji w Markach są projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne ujęte w celu 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta. Zakłada się, że docelowo w wyniku wielowymiarowych działań przywrócona zostanie miastu i mieszkańcom przestrzeń po byłej fabryce braci Briggsów. Jednocześnie zmieni się obraz części mieszkaniowej osiedla, a działania te komplementarne będą z modernizacją układu drogowego Al. Piłsudskiego. Spójność przestrzenną podejmowanych działań rewitalizacyjnych wzmocni modernizacja parku miejskiego. Działania rewitalizacyjne podejmowane na OR1 Osiedle Braci Briggsów spójne są i będą z podejmowanymi działaniami na OR2 Urząd Miasta i w jego sąsiedztwie. Ze zrealizowanych już na tym obszarze działań warto wspomnieć o centrum przesiadkowym. Miasto ma ponadto dalsze plany odnoszące się do zagospodarowania tzw. placu miejskiego, naprzeciw Urzędu Miasta. W ten sposób, docelowo, powstanie zwarta, spójna i uzupełniająca się pod względem funkcji centralna część miasta, obejmująca dwa sąsiadujące ze sobą podobszary rewitalizacji OR1 i OR2, której osią będzie zmodernizowany układ drogowy i komunikacyjny Al. Piłsudskiego, powiązana drogami rowerowymi łączącymi m. in. centrum Marek z Warszawą oraz siecią dróg rowerowych wzdłuż rzeki Długiej.

Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa oznacza spojrzenie na realizację działań rewitalizacyjnych z perspektywy dłuższego okresu czasu. Należy spojrzeć na wydarzenia, które poprzedzają realizację GPR oraz wydarzenia, które mogą się wydarzyć już po zakończeniu jego realizacji, także w kontekście finansowania rewitalizacji.

Komplementarność międzyokresowa odnosząca się do rewitalizacji w Markach polegać będzie na:

- Kontynuowaniu inwestycji w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów mieszkalnych, w szczególności tych już zrealizowanych na Osiedlu Robotniczym,
- Kontynuowaniu inwestycji w zakresie układu komunikacyjnego, w szczególności Al. Piłsudskiego, co wzmocni spójność przestrzenną i powiąże OR z Warszawą oraz innymi częściami miasta,
- Dalszym rozwijaniu i wzmacnianiu funkcji rekreacyjnych i wypoczynkowych OR. W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego w okresie poprzedzającym GPR utworzono dwa place zabaw oraz siłownię zewnętrzną.
- Kontynuowaniu działań o charakterze edukacyjnym i integracyjnym na rzecz mieszkańców OR przez instytucje publiczne, w tym MOK, CAF3 oraz organizacje pozarządowe.
- Kontynuowaniu działań rewitalizacyjnych już po zakończeniu realizacji GPR. Zakłada się, że w wyniku rewitalizacji przestrzeni poindustrialnej zabudowań dawnej fabryki Briggsów utworzona zostanie nowa jednostka kultury o randze ponadlokalnej z unikatowym charakterem. Jest to rezultat, którego prawdopodobieństwo osiągnięcia, ze względu na duże koszty oraz skomplikowany charakter, wykracza poza docelowy dla programu rewitalizacji 2026 rok

Tabela 23. Komplementarność przestrzenna i międzyokresowa GPR

Sfery oddziaływania	Projekty (paczki projektów)	Oddziaływanie przestrzenne	Nawiązanie do przeszłych/ zrealizowanych lub realizowanych działań	Uzasadnienie (w tym odnoszące się do braku przenoszenia problemów na inne obszary oraz w kontekście kontynuacji polityki rozwoju)
<p>Stworzona/ rozwinięta zostanie centralna część miasta, charakteryzująca się nowymi funkcjami</p>	<p>A11. Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.</p> <p>B13. Utworzenie parku kulturowego na terenie dawnej osady fabrycznej.</p> <p>B14. Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw.</p> <p>B15. Budowa amfiteatru w parku miejskim.</p> <p>A9. Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego.</p>	<p>OR1 Osiedla Braci Briggsów, OR 2 Urząd Miasta i sąsiadując plac miejski, korytarz komunikacyjny wzdłuż Al. Piłsudskiego od centrum Marek w kierunku Warszawy (CH Marki).</p>	<p>Realizacja inwestycji przez GDKiA w zakresie modernizacji Al. Piłsudskiego.</p> <p>Miasto systematycznie inwestowało i inwestuje w poprawę stanu technicznego układu komunikacyjnego.</p> <p>Rok po roku miasto modernizuje kamienice Briggsów.</p>	<p>Powstanie spójna funkcjonalna, estetyczna i wizerunkowo przestrzeń miasta obejmująca dwa podobszary rewitalizacji. Zakres działań rewitalizacyjnych obejmie przestrzeń publiczną oraz obiekty mieszkalne. Działania rewitalizacyjne będą komplementarne do inwestycji podejmowanych przez miasto w odniesieniu do placu miejskiego oraz inwestycji w zakresie układu komunikacyjnego.</p>
<p>Podniesiona zostanie atrakcyjność OR po kątem zamieszkania i przebywania.</p>	<p>B11. Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna.</p> <p>B12. Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.</p> <p>A8. Rewitalizacja kamienic braci Briggsów.</p> <p>B14. Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw (OR1).</p>	<p>Wszystkie podobszary rewitalizacji, gdyż na każdym z nich planowane są do realizacji działania rewitalizacyjne.</p>	<p>Rok po roku miasto modernizuje kamienice Briggsów.</p> <p>Realizacja inwestycji przez GDKiA w zakresie modernizacji Al. Piłsudskiego.</p> <p>Realizacja rządowych programów wspierających wymianę źródeł ciepła.</p>	<p>Poprawi się jakość zasobów mieszkaniowych oraz rozwinięte lub wzmocnione zostaną funkcje rekreacyjne i wypoczynkowe OR.</p>

Sfery oddziaływania	Projekty (paczki projektów)	Oddziaływanie przestrzenne	Nawiązanie do przeszłych/ zrealizowanych lub realizowanych działań	Uzasadnienie (w tym odnoszące się do braku przenoszenia problemów na inne obszary oraz w kontekście kontynuacji polityki rozwoju)
	<p>B15. Budowa amfiteatru w parku miejskim (OR1).</p> <p>B3. Piramida wspinaczkowo-linowa na OR2.</p> <p>B8. Miejsce piknikowe za Kwitnącym Osiedlem na OR3.</p> <p>B5. Linowa piramida wspinaczkowa na OR3.</p> <p>B9. Rewitalizacja Dębowego Lasu na OR3.</p> <p>B10. Zieleniec na OR4.</p> <p>B4. Plac zabaw z piramidą linową na OR5.</p> <p>A7. Chińczyk i warcaby na OR5.</p> <p>B6. Mini skatepark na OR3.</p> <p>B7. Palenisko na ognisko na OR3.</p>		<p>Rozwój transportu publicznego w Markach (strefa biletowa, parkingi parkuj i jedź, drogi rowerowe).</p> <p>System czujników pomiaru jakości powietrza, które zainstalowane zostały w kilku lokalizacjach miasta, w tym na obszarze rewitalizacji.</p> <p>W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego powstał plac zabaw na terenie placu miejskiego.</p> <p>W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego powstał plac zabaw na OR4.</p> <p>W ramach Mareckiego Budżetu Obywatelskiego powstała siłownia zewnętrzna na OR5.</p>	
Wzmocniony zostanie wizerunek OR jako miejsca dla rozwijania aktywności	<p>B1. Klub Trójkąt.</p> <p>A1. Quest – gra terenowa.</p> <p>A2. Aktywność na rzecz osób starszych.</p>	<p>Projekty realizowane będą przede wszystkim na OR. W tym będą to projekty o charakterze plenerowym lub realizowane na bazie zasobów instytucjonalnych</p>	<p>Działania rewitalizacyjne realizowane będą w oparciu o potencjał instytucji i organizacji publicznych oraz społecznych. W mieście Marki działają i będą działać organizacje pozarządowe.</p>	<p>Wzmocniona zostanie aktywność społeczna mieszkańców OR, którzy chętniej uczestniczyć będą w życiu społecznym i kulturalnym miasta.</p>

Sfery oddziaływania	Projekty (paczki projektów)	Oddziaływanie przestrzenne	Nawiązanie do przeszłych/ zrealizowanych lub realizowanych działań	Uzasadnienie (w tym odnoszące się do braku przenoszenia problemów na inne obszary oraz w kontekście kontynuacji polityki rozwoju)
(miejsca ciekawych wydarzeń, przedsięwzięć angażujących mieszkańców).	<p>A3. Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.</p> <p>A4. Przegląd Teatrów ogródkowych.</p> <p>A5. Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.</p> <p>A6. Informator Ciekawe miejsca w Markach.</p> <p>B2. Budowa domu dziennego pobytu seniora.</p>	<p>zlokalizowanych na OR. Ułatwi to zachęci mieszkańców OR do uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym miasta.</p>	<p>Ważne miejsca kształtujące aktywność społeczną miasta to CAF3 oraz MOK. W sferze integracji społecznej duże doświadczenie posiada OPS w Markach.</p> <p>Miasto dysponuje narzędziami wspierającymi aktywność społeczną. Są to m. in. Marecki Budżet Obywatelski oraz programy współpracy z NGO.</p> <p>Ważnym partnerem działań integracyjnych i aktywizacyjnych są zorganizowane środowiska seniorskie.</p>	<p>Powstanie nowa przestrzeń do integracji społecznej, zlokalizowana bezpośrednio na OR.</p>

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna realizacji GPR w Markach polegać będzie na:

- Zaprojektowaniu indywidualnego systemu zarządzania rewitalizacją w Markach w oparciu o potencjały instytucjonalne Urzędu Miasta oraz najważniejszych partnerów publicznych, w tym OSP w Markach, CAF3, MOK.
- Włączeniu w proces zarządzania realizację GPR mieszkańców oraz interesariuszy reprezentujących OR, co oznacza faktycznie reorganizację/ zmiany w zakresie już utworzonego i działającego Komitetu Rewitalizacji.
- Prowadzeniu transparentnej polityki informacyjnej – co oznacza przypisanie do tego zadania odpowiednich zasobów kadrowych, finansowych i technicznych, np. związanych z tworzeniem i publikowaniem informacji o stanie wdrażania GPR, realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, czy też prowadzonych konsultacji społecznych.

Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania polega na poszukiwaniu i wyborze źródeł finansowania działań rewitalizacyjnych, które przede wszystkim zapewnią skuteczność w osiąganiu założonych celów rewitalizacji. Wyzwaniem dla Miasta Marki z punktu widzenia finansowania rewitalizacji jest ogromna skala potrzeb finansowych, która związana ze skalą degradacji przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej terenu po byłej fabryce braci Briggsów oraz zabytkowych obiektów mieszkalnych na Osiedlu Robotniczym. Pozostałe projekty rewitalizacyjne charakteryzują się mniejszą skalą potrzeb finansowych. Trudność w zdefiniowaniu źródeł finansowania większości projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych polega również na braku wiedzy na obecnym etapie programowania GPR nt. możliwości wsparcia ze środków UE i zakresu kwalifikowalności wsparcia.

Komplementarność źródeł finansowania polegać będzie na:

- Aktywnym poszukiwaniu środków finansowych, także poza budżetem Gminy Miasto Marki na realizację projektów rewitalizacyjnych,
- Zabezpieczeniu środków własnych budżetu Miasta Marki na realizację projektów rewitalizacyjnych lub finansowanie udziału własnego w projektach realizowanych ze wsparciem środków zewnętrznych,
- W przypadku mniejszych projektów rewitalizacyjnych możliwe jest finansowanie z udziałem środków prywatnych, w szczególności w odniesieniu do projektów społecznych, edukacyjnych, animacyjnych lub w zakresie małej infrastruktury.

8. Szacunkowe ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji

W opisie komplementarności źródeł finansowania podkreślono, że w przypadku planowania ram finansowych GPR na obecnym etapie istnieje duża trudność przewidzenia i zaplanowania zewnętrznych źródeł finansowania projektów rewitalizacyjnych. Niepewność finansowania działań rozwojowych wynika również z sytuacji pandemii COVID-19. Nie jest bowiem jasne jak ta sytuacja wpłynie na kondycję budżetu Gminy Miasta Marki. Jak zauważono wyzwaniem dla Miasta Marki z punktu widzenia finansowania rewitalizacji jest ogromna skala potrzeb finansowych, która związana ze skalą degradacji przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej terenu po byłej fabryce Braci Briggsów oraz zabytkowych obiektów mieszkalnych na Osiedlu Robotniczym. Pozostałe projekty rewitalizacyjne charakteryzują się mniejszą skalą potrzeb finansowych.

Szacunkowe ramy finansowania realizacji GPR uwzględniają potencjalne możliwości finansowania działań rewitalizacyjnych, bazując w dużym zakresie na ocenie zakresów finansowania takich projektów w ramach środków EFRR budżetu UE na lata 2014-2020. Można założyć również, że w perspektywie okresu realizacji GPR pojawią się inne zewnętrzne możliwości wsparcia rewitalizacji w Markach i Miasto będzie próbować je wykorzystywać.

Szacunkowa wartość wszystkich projektów rewitalizacyjnych ujętych w GPR to nieco ponad 30 mln zł, ze czego większość bo ponad 16,5 mln zł związana jest z realizacją celu 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR. Koszty realizacji projektów ujętych w celu 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR to prawie 11 mln zł, projektów ujętych w celu 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta to 2,6 mln zł.

Przewiduje się, że łączny koszty budżetu Gminy Miasto Marki lub partnerów publicznych i prywatnych przy realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wyniesie około 21,5 mln zł, a około 6,0 mln zł pochodzić będzie z innych krajowych środków publicznych lub prywatnych.

Gmina Miasto Marki starać się będzie pozyskiwać środki zewnętrzne, w tym unijne oraz inne środki dotacyjne. Przewiduje się, że udział tych środków w realizacji całego GPR nie będzie jednak dominujący (około 2,5 mln zł).

Kalkulację projektów ujętych w GPR przeprowadzono w sposób ostrożny, mając na uwadze duże ryzyko dotyczące przyszłych możliwości finansowania ze środków własnych gminy. Ważne jest uwzględnienie niepewności dotyczącej przyszłego kształtu sposobu finansowania nowej perspektywy unijnej, w tym udziału dotacji i instrumentów zwrotnych jako źródeł finansowania projektów GPR, dlatego udział tych środków nie został przewidziany jako dominujący. Oczekuje się również, że sytuacja wywołana pandemią COVID-19 może wpłynąć na tempo i założenia realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji, zarówno pod względem finansowym (obniżenie wpływów do budżetu Gminy), jak też organizacyjnym.

Tabela 24. Ramy finansowe związane z podstawowymi i pozostałymi projektami i przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi

Lp.	Nazwa wnioskodawcy	Tytuł projektu	Cel	Podmiot/y realizujący/e	Okres realizacji	Wartość projektu razem w tys. zł	EFRR w tys. zł	EFS w tys. zł	Inne środki zewnętrzne np. EOG	Środki własne (publiczne, prywatne) w tys. zł	Inne krajowe środki publiczne oraz prywatne w tys. zł
A1	Centrum Aktywności Fabryczna 3	Quest – gra terenowa.	1	Centrum Aktywności Fabryczna 3	2021-2023	7,0	0,0	0,0	0,0	7,0	0,0
A2	Uniwersytet III Wieku w Markach	Aktywność na rzecz osób starszych	1	Uniwersytet III Wieku w Markach	2021-2026	88,5	0,0	0,0	0,0	88,5	0,0
A3	Biblioteka Publiczna Miasta Marki	Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.	1	Biblioteka Publiczna Miasta Marki	2021	12,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,0
A4	Marecki Ośrodek Kultury	Przegląd Teatrów ogródkowych.	1	Marecki Ośrodek Kultury	2021	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	80,0
A5	Marecki Ośrodek Kultury	Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.	1	Marecki Ośrodek Kultury	2021-2022	190,0	0,0	0,0	0,0	190,0	0,0
A6	Centrum Aktywności Fabryczna 3	Informator Ciekawe miejsca w Markach.	1	Centrum Aktywności Fabryczna 3	2021-2023	10,0	0,0	0,0	0,0	10,0	0,0
A7	Mieszkańcy	Chińczyk i warcaby na OR5.	2	Gmina Miasto Marki	2021	12,0	0,0	0,0	0,0	12,0	0,0
A8	WZMK ZUK	Rewitalizacja kamienic braci Briggsów.	2	WZMK ZUK	2021-2026	4995,0	0,0	0,0	0,0	4995,0	0,0
A9	Gmina Miasto Marki	Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.	2	Gmina Miasto Marki, Zakład Usług Komunalnych	2023	2000,0	0,0	0,0	0,0	2000,0	0,0
A10	Gmina Miasto Marki	Weź sadzonkę, zadbaj o powietrze w swoim domu!	2	Gmina Miasto Marki we współpracy z firmą REMONDIS lub REMONDIS Electrorecycling	2021	10,0	0,0	0,0	0,0	10,0	0,0

Lp.	Nazwa wnioskodawcy	Tytuł projektu	Cel	Podmiot/y realizujący/e	Okres realizacji	Wartość projektu razem w tys. zł	EFRR w tys. zł	EFS w tys. zł	Inne środki zewnętrzne np. EOG	Środki własne (publiczne, prywatne) w tys. zł	Inne krajowe środki publiczne oraz prywatne w tys. zł
A11	Gmina Miasto Marki	Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.	3	Gmina Miasto Marki	2021-2026	250,0	200,0	0,0	0,0	50,0	0,0
B1	Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach	Klub Trójkąt.	1	Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach, NGO, GKRPA.	2021-2026	2283,0	0,0	0,0	0,0	2283,0	0,0
B2	Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach	Budowa domu dziennego pobytu seniora.	1	Miasto Marki, Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach	2023	8320,0	0,0	0,0	0,0	2320,0	6000,0
B3	Mieszkańcy	Piramida wspinaczkowo-linowa na OR2.	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	50,0	0,0	0,0	0,0	50,0	0,0
B4	Mieszkańcy	Plac zabaw z piramidą linową na OR5.	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	60,0	0,0	0,0	0,0	60,0	0,0
B5	Mieszkańcy	Linowa piramida wspinaczkowa na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	60,0	0,0	0,0	0,0	60,0	0,0
B6	Mieszkańcy	Mini skatepark na OR5.	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	196,8	0,0	0,0	0,0	196,8	0,0
B7	Mieszkańcy	Palenisko na ognisko na OR5	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	8,1	0,0	0,0	0,0	8,1	0,0
B8	Mieszkańcy	Miejsce piknikowe za Kwitnącym Osiedlem na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	150,0	0,0	0,0	0,0	150,0	0,0
B9	Mieszkańcy	Rewitalizacja Dębowego Lasu na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	2021	40,0	0,0	0,0	0,0	40,0	0,0
B10	Mieszkańcy	Zieleniec na OR4.	2	Gmina Miasto Marki	2021-2023	1000,0	700,0	0,0	0,0	300,0	0,0
B11	WZMK ZUK	Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna.	2	WZMK ZUK	2021-2026	4000,0	0,0	0,0	0,0	4000,0	0,0

Lp.	Nazwa wnioskodawcy	Tytuł projektu	Cel	Podmiot/y realizujący/e	Okres realizacji	Wartość projektu razem w tys. zł	EFRR w tys. zł	EFS w tys. zł	Inne środki zewnętrzne np. EOG	Środki własne (publiczne, prywatne) w tys. zł	Inne krajowe środki publiczne oraz prywatne w tys. zł
B12	WZMK ZUK	Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.	2	WZMK ZUK	2021-2026	4000,0	0,0	0,0	0,0	4000,0	0,0
B13	Gmina Miasto Marki	Utworzenie parku kulturowego na terenie dawnej osady fabrycznej.	3	Gmina Miasto Marki, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków	2022	50,0	35,0	0,0	0,0	15,0	0,0
B14	Gmina Miasto Marki	Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw.	3	Gmina Miasto Marki	2022	800,0	600,0	0,0	0,0	200,0	0,0
B15	Gmina Miasto Marki	Budowa amfiteatru w parku miejskim.	3	Gmina Miasto Marki, Marecki Ośrodek Kultury	2025	1500,0	1000,0	0,0	0,0	500,0	0,0
Razem podstawowe projekty rewitalizacyjne (A)						7654,5	200,0	0,0	0,0	7362,5	92,0
Razem pozostałe projekty rewitalizacyjne (B)						22517,9	2335,0	0,0	0,0	14182,9	6000,0
Razem cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR						10990,5	0,0	0,0	0,0	4898,5	6092,0
Razem cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR						16581,9	700,0	0,0	0,0	15881,9	0,0
Razem cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta						2600,0	1835,0	0,0	0,0	765,0	0,0
Razem GPR						30172,4	2535,0	0,0	0,0	21545,4	6092,0

Źródło: opracowanie własne

9. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych w proces rewitalizacji

Ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji podkreśla znaczenie zasady partnerstwa i partycypacji w procesie tworzenia i realizacji/wdrażania programu rewitalizacji.

Program rewitalizacji jest wypracowywany przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem programu bądź jego aktualizacją, jak również wdrażanie (realizacja) programu oparte są na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością obszarów rewitalizacji, innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.

Partycypacja społeczna obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu rewitalizacji.

Przygotowanie, prowadzenie i ocena rewitalizacji polegają w szczególności na:

- poznaniu potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami;
- prowadzeniu, skierowanych do interesariuszy, działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, celach, zasadach prowadzenia rewitalizacji, wynikających z ustawy, oraz o przebiegu tego procesu;
- inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji;
- zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji, w szczególności gminnego programu rewitalizacji;
- wspieraniu inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji gminnego programu rewitalizacji;
- zapewnieniu w czasie przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy.

Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru rewitalizacji jest ważnym warunkiem sukcesu.⁵⁵

⁵⁵ Na podstawie: Ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji

9.1 Procedura uspołecznienia na etapie przygotowania programu rewitalizacji

9.1.1. Identyfikacja interesariuszy procesu rewitalizacji w Markach

Identyfikacji i analizy grup interesariuszy procesu rewitalizacji w Markach dokonano na etapie:

- zbierania danych ilościowych i jakościowych, m. in. poprzez badanie mieszkańców obszarów rewitalizacji,
- organizacji spotkań bezpośrednio z mieszkańcami w postaci warsztatów, spotkań konsultacyjnych i spaceru badawczego przeprowadzonego,
- organizacji naboru otwartego na przedsięwzięcia rewitalizacyjne do ujęcia w programie rewitalizacji.

Pozyskiwanie danych statystycznych obrazujących skalę i przyczyny problemów występujących na OR w Markach pozwoliło na zaangażowanie do procesu programowania rewitalizacji przedstawicieli instytucji publicznych oraz organizacji społecznych z terenu miasta, w szczególności:

- Ośrodka Pomocy Społecznej w Markach,
- Centrum Aktywności Fabryczna 3,
- Mareckiego Centrum Kultury,
- Środowisko seniorskich.

Do najważniejszych grup odbiorców rewitalizacji w Markach należy zaliczyć:

- Mieszkańcy OR,
- Organizacje społeczne i pozarządowe i parafia, działające na OR lub na rzecz OR, w szczególności w zakresie aktywności i integracji społecznej,
- Liderzy społeczności lokalnej oraz radni, zaangażowani w działania rozwojowe na rzecz miasta i społeczności z OR,
- Instytucje publiczne prowadzące działalność na OR, w szczególności w zakresie kultury, aktywności społecznej, w tym Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach, Centrum Aktywności Fabryczna 3, Mareckie Centrum Kultury,
- Przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą na OR.

9.1.2. Szczegółowe informacje o formach uspołecznienia procesu rewitalizacji.

Istotne dla dalszej części prac nad strukturą operacyjną programu rewitalizacji było pogłębienie diagnozy zjawisk i czynników kryzysowych występujących na obszarze rewitalizacji, jak również wskazanie mocnych stron obszaru, na których można oprzeć pomysły na rewitalizację (analiza lokalnych potencjałów). Istotna przy tym była wiedza pozyskana bezpośrednio od mieszkańców i interesariuszy.

Do aktywnych form zbierania uwag i opinii mieszkańców, wykorzystanych na etapie opracowania diagnozy pogłębionej, należy zaliczyć spacerzy badawcze, badania ankietowe z mieszkańcami oraz spotkania konsultacyjne w formule warsztatów deliberative mapping.

Spacer badawczy odbył się w sobotę 26 października 2019 roku w godzinach 12:00 – 14:15 i cieszył się dużym zainteresowaniem mieszkańców Marek. Ogółem wzięło w nim udział 60 osób (wśród nich piętnaścioro dzieci w różnym wieku). Reprezentowani byli mieszkańcy osiedla pofabrycznego, aktywiści lokalni i parafialni, panie z Mareckiego Klubu Mam oraz mieszkańcy innych części gminy, co pozwoliło usłyszeć zróżnicowane opinie o na temat odwiedzanej przestrzeni. Efektywnej pracy sprzyjała słoneczna pogoda.

Gmina Miasto Marki w ramach opracowania pogłębionej diagnozy zorganizowała spotkania konsultacyjne z interesariuszami rewitalizacji w poniższych terminach i lokalizacjach:

- 7 grudnia 2019 r. o godz. 12.30-15.30 (sobota) w Centrum Aktywności Fabryczna 3 w Markach (ul. Fabryczna 3, w Markach);
- 28 stycznia 2020 r. o godz. 18.00-20.00 (wtorek) w Mareckim Centrum Edukacyjno - Rekreacyjnym (ul. Wspólna 40, w Markach).

Celem spotkań konsultacyjnych było poznanie preferencji mieszkańców i ich propozycji wprowadzania zmian na terenach podobszarów rewitalizacji. Uczestnikami spotkań byli: mieszkańcy, przedsiębiorcy, osoby pracujące na terenie podobszarów rewitalizacji.

Spotkania zostały zrealizowane w formule umożliwiającej zrozumienie perspektywy mieszkańców przez przedstawicieli administracji samorządowej i uwzględnienie ich preferencji i potrzeb w procesie decyzyjnym. Mieszkańcy mieli swobodę w ustalaniu hierarchii omawianych problemów, nie byli ograniczani przez ekspertów. Zgłaszane przez mieszkańców propozycje na temat danego zagadnienia mogą zostały potraktowane jako wytyczne przy ostatecznym przygotowaniu planów rozwoju czy zagospodarowania przestrzennego.

Zaproszeni do dyskusji zostali zarówno mieszkańcy podobszarów rewitalizacji (38 osób) jak i eksperci (5 osób). Po wysłuchaniu krótkiego wprowadzenia dotyczącego procesu opracowania GPR-u w Markach, przystąpiono do realizacji warsztatów mapowych. Na połączonych stołach kolejno rozkładano mapy poszczególnych podobszarów rewitalizacji oraz udostępnione tokeny symbolizujące różne wzory infrastruktury terenowej (m. in. zieleń publiczną, miejsce parkingowe, przystanek, chodnik, drogę rowerową, plac zabaw, przedszkole, szkołę). W ramach panelu przedyskutowano z mieszkańcami zakres ich zdaniem najważniejszych problemów na ich podobszarze rewitalizacji oraz dokonano próby ich lokalizacji na mapie. Wyniki dyskusji zostały zebrane w formie listy celów. Finalnie uczestnicy panelu przy użyciu tokenów wskazali na mapach pomysły rewitalizacyjne na każdym z pięciu podobszarów rewitalizacji.

Źródło: UM Marki

Wiedzy nt. podobszarów rewitalizacji dostarcza raport z badań ankietowych z mieszkańcami. Badanie miało formę ankiety internetowej (CAWI) i zostało przeprowadzone w listopadzie i grudniu 2019 roku. Link do ankiety został umieszczony na stronie internetowej Urzędu Miasta Marki oraz na jego kontach w mediach społecznościowych. Dostęp do badania był otwarty – ankietę mógł wypełnić każdy zainteresowany – zatem badanie miało charakter sondażowy. Zebrano łącznie 53 w pełni wypełnione ankiety, z czego jako obszar, z którym są najbardziej związani, wskazało:

- Podobszar rewitalizacji „Kompleks Urbanistyczny Osiedla Robotniczego Braci Briggs” – 8 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Urząd Miasta Marki” – 12 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Małachowskiego” – 4 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Wspólna” – 9 respondentów,
- Podobszar rewitalizacji „Grunwaldzka” – 12 respondentów,
- 8 osób odpowiedziało, że nie są blisko związani z żadnym z wymienionych obszarów.

Burmistrz Miasta Marki zaprosił mieszkańców, przedstawicieli instytucji samorządowych, organizacji pozarządowych, spółdzielni i zarządców nieruchomości, przedsiębiorców, wspólnoty mieszkaniowe, jednostki oświaty, kultury i zdrowia, instytucje pomocy i integracji społecznej oraz innych zainteresowanych z obszarów rewitalizacji Miasta Marki, do zgłaszania własnych projektów

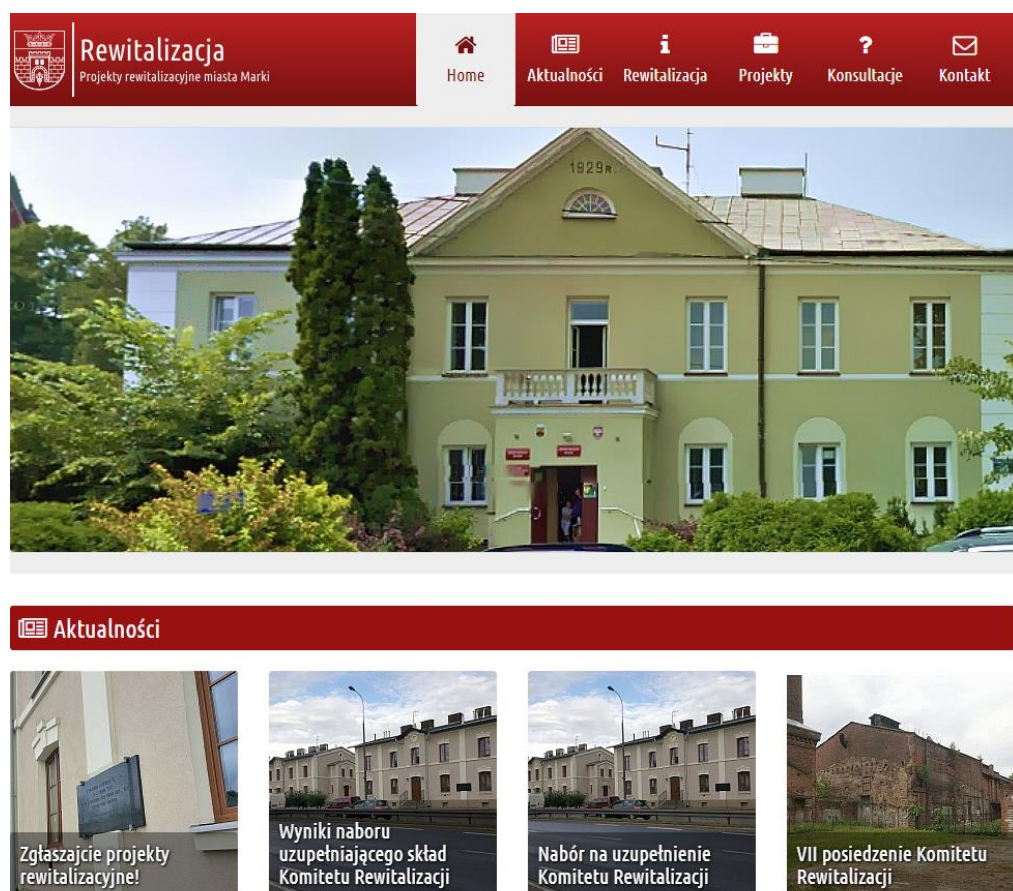
i przedsięwzięć, jako propozycji zadań do ujęcia w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Marki.

Zgłoszenia projektów można było dokonać na karcie projektu dostępnej w wersji elektronicznej oraz papierowej. Wypełnioną kartę projektu rewitalizacyjnego należało dostarczyć w terminie od 2 lipca do 15 września 2020 roku osobiście lub przesać pocztą na adres: Al. Marsz. J. Piłsudskiego 95 (kancelaria) oraz przesać w wersji elektronicznej (edytowalnej) na adres: anna.kozikowska@marki.pl.

Projekty zgłoszone przez mieszkańców ujęte zostały w GPR.

Wszelkie informacje nt. rewitalizacji umieszczone są na stronach internetowych Miasta Marki pod adresem: <http://www.rewitalizacja.marki.pl/>

Rysunek 78. Strona internetowa rewitalizacji w Makrach

Źródło: UM Marki

Konsultacje projektu Gminnego Programu Rewitalizacji rozpoczną się 16 grudnia 2020 roku i potrwać do 18.01.2021.⁵⁶

⁵⁶ Źródło: <http://bip.marki.pl/artukul/21/14995/ogloszenie-z-dnia-9-grudnia-2020-r-burmistrza-miasta-marki-o-przystapieniu-do-konsultacji-spoecznych>

9.2 Procedura uspołecznienia na etapie realizacji programu rewitalizacji

Miasto Marki na etapie realizacji programu rewitalizacji przewiduje realizację działań włączających mieszkańców i interesariuszy w proces rewitalizacji. Planuje się wykorzystać możliwie dojrzałe formy i narzędzia partycypacji społecznej.

Odbiorcami rewitalizacji w Markach będą przede wszystkim:

- Mieszkańcy obszaru rewitalizacji,
- Organizacje społeczne i pozarządowe,
- Dzieci i młodzież,
- Seniorzy,
- Instytucje publiczne działające na rzecz aktywności i integracji społecznej, w szczególności MOK, CAF, OPS,
- Przedsiębiorcy prowadzący działalność na OR,
- Kluby sportowe działające na OR,
- Mieszkańcy pozostałych części miasta, którzy na co dzień korzystają z obszaru rewitalizacji, m. in. ze względu na jego rolę usługową, rekreacyjną i wypoczynkową.

Tabela 25. Planowane działania związane z uspołecznieniem realizacji GPR

Rodzaj działań	Sposób realizacji
1. Działalność Komitetu rewitalizacji	Komitet Rewitalizacji jako ciało doradcze Burmistrza w realizacji działań rewitalizacyjnych. Jednocześnie zakłada się, że członkowie Komitetu Rewitalizacji będą ważnymi multiplikatorami w komunikacji z mieszkańcami i interesariuszami w sprawie rewitalizacji. Miasto zapewni obsługę działalności Komitetu Rewitalizacji.
2. Informacja i public relations	Bieżące prowadzenia działań informacyjnych i konsultacyjnych, w szczególności poprzez narzędzia informacyjne Miasta Marki oraz partnerów publicznych, np. MOK, MOF i społecznych (organizacje pozarządowe). Możliwe jest wykorzystywanie bezpośrednich narzędzi, takich jak plakaty, ulotki. Miasto z partnerami publicznymi i społecznymi informować będzie o zbliżających się działaniach rewitalizacyjnych. Prezentować będzie informacje nt. zrealizowanych działań, w tym o charakterze infrastrukturalnym. Pojawiać się będą informacje nt. prowadzonych konsultacji, zbieranych opiniach, w szczególności dot. zagospodarowania przestrzeni publicznych.
3. Spotkania integrujące mieszkańców	Spotkania z mieszkańcami dotyczyć będą zarówno bezpośrednio działań rewitalizacyjnych, które planowane są do realizacji, m. in. bezpośrednio na OR, jak też w związku z koniecznością podjęcia „wspólnych dla OR” decyzji. Szczególnie ważne dla mieszkańców są inwestycje w jakość przestrzeni mieszkaniowych. Dotyczy to m. in. pomysłu na zagospodarowanie terenu po byłej fabryce braci Briggsów, czy też przestrzeni tzw. „Meksyku”.
4. Wspieranie wspólnych inicjatyw mieszkańców na rzecz	Miasto wspierać będzie inicjatywy zgłaszane przez bezpośrednio przez mieszkańców. W Urzędzie Miasta funkcjonować będzie zespół pracowników, których zadaniem będzie zbierać te opinie i pomysły i przedstawiać je Burmistrzowi oraz Komitetowi Rewitalizacji. Ważnym narzędziem wspierającym

poprawy warunków zamieszkania	inicjatywy mieszkańców będzie Marecki Budżet Obywatelski oraz roczne programy współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi.
5. Wspieranie rozwoju i aktywności organizacji pozarządowych	Organizacje pozarządowe to istotny partner Miasta w prowadzeniu rewitalizacji. Miasto dążyć będzie do wzmocnienia organizacji pozarządowych wspierających procesy rewitalizacji. Wsparcie to będzie udzielane poprzez dotacje dla organizacji pozarządowych prowadzących działania rewitalizacyjne, w tym o charakterze społecznym na OR. Ponadto instytucje publiczne zaangażowane w działania rewitalizacyjne, w tym MOK, OPS i CAF, udzielać będą wsparcia merytorycznego i organizacyjnego organizacjom społecznym.
6. Udział mieszkańców w tworzeniu koncepcji lub dokumentacji technicznej projektów	<p>W ramach GPR przewiduje się realizację szeregu mniejszych inwestycji, z których część zgłosili już przedstawiciele mieszkańców. Zakłada się, że proces ten będzie kontynuowany, m. in. za pośrednictwem Mareckiego Budżetu Obywatelskiego lub poprzez bezpośrednie zgłaszanie pomysłów do realizacji w ramach GPR (co wymagać może aktualizacji listy projektów rewitalizacyjnych).</p> <p>Istotnym wyzwaniem rewitalizacji jest zagospodarowanie terenu po byłej fabryce braci Briggsów. Planowy jest m. in. konkurs dla architektów, który uwzględniać powinien potrzeby mieszkańców. Zakłada się, że konkurs przeprowadzony zostanie w sposób umożliwiający poznanie opinii mieszkańców.</p>
7. Aktywna promocja oferty kulturalnej i rekreacyjnej	Na obszarze rewitalizacji położone są ważne dla całego miasta instytucje kultury. Należy do nich zaliczyć MOK oraz CAF. Każda z tych instytucji zaangażowana będzie w działania rewitalizacyjne (zobacz listę projektów rewitalizacyjnych). Ponadto instytucje poprzez stałą działalność wspierać będą aktywność mieszkańców. Instytucje te prowadzą aktywnie swoją własną promocję wydarzeń kulturalnych.
8. Akcje edukacyjne dla dzieci i młodzieży	Ważną grupą odbiorców GPR są dzieci i młodzież. Z myślą o tej grupie realizowane będą działania integracyjne i animacyjne. Do tej grupy mieszkańców szczególną ofertę kierują instytucje kultury i kluby sportowe.
9. Poszerzanie grup interesariuszy o nowe podmioty mogące zintensyfikować założone efekty programu rewitalizacji	<p>Szczególnym wyzwaniem powodzenia rewitalizacji jest zbudowanie pomysłu na zagospodarowanie terenu po byłej fabryce braci Briggsów. Skala potrzeb jest bardzo duża, a z drugiej strony w Markach coraz większa jest determinacja i chęć zmiany patowej sytuacji, która trwa od kilku dekad. Nie wyklucza się poszukiwania ważnych partnerów publicznych lub prywatnych, którzy mogą wnieść potencjał organizacyjny i finansowy dla dokonania zasadniczej zmiany obszaru rewitalizacji.</p> <p>Miasto Marki prowadząc działania rewitalizacyjne otwarte jest na nowe pomysły i zaangażowanie, płynące w szczególności od mieszkańców.</p>

Źródło: opracowanie własne

10. Opis struktury zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji

10.1. System realizacji

Opracowanie i przyjęcie programu rewitalizacji rozpoczyna pierwszy i najistotniejszy etap procesu wdrażania. Proces wdrażania zależy od podejmowanych działań, a proces realizacji programu – od procedur gwarantujących jej realizację oraz od organizacji prac nad programem, czyli podziału obszarów odpowiedzialności za realizację pomiędzy struktury/jednostki organizacyjne Gminy.

Dla powodzenia wdrożenia programu rewitalizacji należy przyjąć tzw. zasadę partnerstwa, czyli współpracę poszczególnych aktorów rozwoju (instytucji samorządowych, organizacji społecznych, przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorców) oraz zasadę partycypacji społecznej, czyli prowadzenie dialogu społecznego pomiędzy różnymi podmiotami na terenie gminy, w zakresie wdrażania programu rewitalizacji.

Współpraca podmiotów powinna dotyczyć w szczególności:

- prowadzenia dialogu społecznego pomiędzy różnymi podmiotami w zakresie przedsięwzięć rewitalizacyjnych i ich komplementarności,
- budowy trwałej sieci partnerstwa na rzecz rozwoju gminy, a tym samym zapewnienia kompleksowego podejścia do rozwiązywania problemów zdiagnozowanych w programie rewitalizacji,
- kojarzenia partnerów do wspólnych przedsięwzięć oraz projektów, poprzez tworzenie płaszczyzny i podstaw wymiany pomysłów, potencjału i potrzeb,
- poprawy skuteczności działania tych podmiotów poprzez wymianę doświadczeń i informacji o trendach/pomysłach rozwojowych,
- prowadzenia badań i analiz w zakresie zmian społeczno-gospodarczych w gminie, które są rezultatem prowadzonych działań rewitalizacyjnych,
- współdziałania w zakresie doboru rozwiązań zapobiegających sytuacjom kryzysowym o charakterze społeczno-gospodarczym,
- budowy warunków sprzyjających wdrażaniu programu rewitalizacji,
- wdrażania GPR.

Skuteczność realizacji programu rewitalizacji i jego celów zapewnić będzie sprawny system oceny skuteczności wdrażania obejmujący:

- monitoring, czyli podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ewaluację, czyli podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału.

Prace nad realizacją działań rewitalizacyjnych powinny rozpocząć się natychmiast po przyjęciu programu rewitalizacji. Skuteczne, terminowe i efektywne wdrażanie programu rewitalizacji wymagać będzie szeregu działań: koordynacyjnych, organizacyjnych, koncepcyjnych, kontrolnych i informacyjnych.

System realizacji programu rewitalizacji stworzony został z myślą o takich cechach programu rewitalizacji jak komplementarność, konieczność partnerskiej realizacji, jak też podejście projektowe. Oznacza to m. in. konieczność analizowania szeregu różnych aspektów realizacyjnych, jak też posiadania przekrojowej wiedzy nt. szerokiego spektrum poruszanych przez program rewitalizacji obszarów tematycznych.

10.2. Zarządzanie

Warunkiem osiągnięcia trwałych rezultatów rewitalizacji będzie koordynacja podejmowanych działań i współpraca różnych instytucji i podmiotów w szczególności zaś partycypacja społeczna.

Przygotowanie systemu wdrażania programu adekwatnego do planowanych zadań i istniejących uwarunkowań pozwoli na osiągnięcia celów założonych w GPR. W tym celu konieczne jest funkcjonowanie zespołu odpowiedzialnego za koordynowanie i zarządzanie działaniami związanymi z szeroko rozumianą rewitalizacją. **Zespół ten działał będzie w ramach struktur Urzędu Miasta** i do jego obowiązków będzie należało:

- organizowanie systemu sterowania i zarządzania procesem rewitalizacji,
- przygotowywanie aplikacji w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz zapewnienie środków w budżecie gminy na tę część projektów rewitalizacyjnych, które realizowane będą bezpośrednio przez gminę,
- współpraca z innymi strukturami Urzędu Miasta odpowiedzialnymi za wdrażanie strategicznych programów rozwojowych, a w razie potrzeby stworzenie struktur organizacyjnych umożliwiających współpracę z zewnętrznymi partnerami Programu Rewitalizacji,
- podejmowanie inicjatyw mających na celu włączanie lokalnej społeczności w realizację Programu Rewitalizacji i zwiększanie partycypacji społecznej w poszczególnych jego elementach,
- prowadzenie prac związanych z monitorowaniem postępów we wdrażaniu Programu Rewitalizacji.
- bieżąca komunikacja z lokalną społecznością i poszczególnymi grupami interesariuszy oraz prowadzenie akcji promocyjnej nawiązującej do działań zmierzających do wyprowadzenia obszarów kryzysowych ze stanu w jakim się one aktualnie znajdują.

Kolejnym etapom rewitalizacji w Markach, podobnie jak to miało miejsce do tej pory, powinna towarzyszyć transparentność dla stworzenia przestrzeni wymiany informacji oraz opinii o poszczególnych działaniach i prowadzonych akcjach (w formie spotkań, publikacji w miejscowej prasie, komunikacji za pomocą internetu).

Zespół koordynujący GPR powinien wesprzeć w zakresie doradztwa właścicieli prywatnych i zbiorowych oraz inne podmioty bezpośrednio zaangażowane w realizację zadań rewitalizacyjnych. Działania tego typu mogą być prowadzone zarówno na etapie przygotowania inwestycji, pozyskiwania dofinansowania na ich realizację, jak i w każdym późniejszym z etapów.

Zorganizowanie systemu sterowania i zarządzania procesem rewitalizacji spoczywa na Urzędzie Miasta Marki. Zajmować się tym będzie pion podległy Zastępcy Burmistrza Miasta, a w szczególności Wydział Strategii i Funduszy Zewnętrznych. W działaniach swych będzie on ściśle współpracował z innymi strukturami Urzędu Miasta uczestniczącymi we wdrażaniu strategicznych programów rozwojowych. Będą to:

- Wydział Gospodarki Nieruchomościami i Planowania Przestrzennego WGN,
- Wydział Zarządu Mieniem Komunalnym ZMK,
- Wydział Inwestycji i Dróg WID,
- Wydział Ochrony Środowiska Gospodarki Wodnej i Rolnictwa WOŚ,
- Wydział Zarządu Dróg ZD,
- Wydział Oświaty OŚW,
- Wydział Finansowo – Budżetowy WFB,
- Wydział Prawny WP.

Bezpośredni nadzór nad pracami związanymi z wdrażaniem GPR będzie sprawował Burmistrz Miasta Marki. On też będzie osobą podejmującą wiążące w tym zakresie decyzje. Wydział Planowania i Rozwoju Miasta pokieruje współpracą z zewnętrznymi partnerami Programu Rewitalizacji.

W celu efektywnego wdrażania GPR systematycznie monitorowane będą efekty rzeczowe i społeczne podejmowanych działań oraz wydatkowane na ten cel środki finansowe. Monitoring obejmuje zbieranie, raportowanie i interpretowanie danych opisujących postęp i efekty realizowanego programu.

Niezwykle istotnym elementem wdrażania przygotowanego GPR jest komunikacja z lokalną społecznością i poszczególnymi grupami interesariuszy oraz promocja działań rewitalizacyjnych. W tym celu należy wykorzystać między innymi następujące kanały komunikacji i przekazywania informacji:

- strona internetowa Urzędu Miasta <http://www.marki.pl>;
- strona internetowa rewitalizacji - <http://www.rewitalizacja.marki.pl>;
- media społecznościowy w tym fecebook - <https://pl-pl.facebook.com/markowemiasto/>
- plakaty i ogłoszenia rozwieszane w Urzędzie Miasta oraz w innych miejscach publicznych na terenie rewitalizowanym lub poza jego granicami.
- kontakty z lokalnymi mediami – prasą, radiem i telewizją,
- biuletyny i foldery informujące o podejmowanych działaniach i realizacji konkretnych zadań,
- spotkania z partnerami społeczno-gospodarczymi uczestniczącymi w projektach wynikających z programu rewitalizacji.
- tablice informacyjne i pamiątkowe ustawiane w miejscach prowadzenia projektów realizowanych w ramach programu rewitalizacji.

Stały przepływ informacji między zespołem odpowiedzialnym za wdrażanie GPR a lokalną społecznością nieść będzie za sobą cały szereg korzyści. Mieszkańcy nie tylko będą mieli większą świadomość działań podejmowanych przez władze lokalne, ale też będą mogli lepiej zrozumieć czemu te działania służą, jakie przynoszą korzyści, ile kosztują i skąd pochodzą środki na ich realizację.

Pełniejsza wiedza w tym zakresie przyczyni się do lepszego zrozumienia toczących się przemian społeczno-przestrzennych. W efekcie większe zrozumienie dla zachodzących procesów przełoży

się na pełniejsze utożsamianie się mieszkańców z kierunkami i działaniami wynikającymi z GPR. Dlatego podejmowanie inicjatyw mających na celu włączanie lokalnej społeczności w realizację GPR i zwiększanie partycypacji społecznej również na etapie jego wdrażania musi stanowić jeden z istotnych priorytetów. Warunkuje on bowiem pełen sukces Programu zwłaszcza w płaszczyźnie przemian społecznych, decydujących o powodzeniu i trwałości całego przedsięwzięcia.

Istotnym narzędziem wspierającym realizację GPR oraz komunikację z mieszkańcami i interesariuszami w Markach będzie Komitet Rewitalizacji.

Ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji – wskazuje, że jednym z najważniejszych narzędzi realizacji programu rewitalizacji – zapewniających jego uspołecznienie oraz komplementarność jest Komitet rewitalizacji:

- Komitet rewitalizacji stanowić będzie forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełnić będzie funkcję opiniodawczo-doradczą burmistrza.
- Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu rewitalizacji ustala się uwzględniając jego funkcję oraz zapewniając wyłanianie przez interesariuszy ich przedstawicieli. Zasady określi, w drodze uchwały, rada gminy przed uchwaleniem programu rewitalizacji albo w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące od dnia jego uchwalenia. Podjęcie uchwały powinno być poprzedzone konsultacjami społecznymi.
- Burmistrz niezwłocznie po podjęciu przez Radę Miasta uchwały powołuje Komitet rewitalizacji.
- Obsługę organizacyjną Komitetu rewitalizacji zapewnia urząd obsługujący Burmistrza.
- W przypadku, gdy Komitet rewitalizacji zajmuje stanowisko w drodze głosowania, przedstawiciele gminy, gminnych jednostek organizacyjnych, w tym gminnych osób prawnych, nie biorą udziału w głosowaniu, jeżeli dotyczy ono projektów dokumentów, których opracowanie jest zadaniem Burmistrza.

Miasto Marki, UCHWAŁĄ NR XXXV/246/2016 RADY MIASTA MARKI z dnia 28 września 2016 roku w sprawie zasad powoływania Komitetu Rewitalizacji i ustanowienia jego regulaminu, powołało do życia Komitet Rewitalizacji. Załącznikiem do tej uchwały jest również regulamin Komitetu Rewitalizacji.

Zgodnie z regulaminem Komitet Rewitalizacji liczy nie mniej niż 15 członków i nie więcej niż 26 członków, którzy pełnią funkcje społeczne. Do składu Komitetu preferowani są:

- 1) nie więcej niż 3 przedstawicieli środowiska gospodarczego działających na obszarze Miasta Marki;
- 2) nie więcej niż 3 przedstawicieli organizacji pozarządowych działających na obszarze Miasta Marki;
- 3) nie więcej niż 3 przedstawicieli Rady Miasta Marki
- 4) nie więcej niż 3 przedstawicieli jednostek organizacyjnych Gminy Miasta Marki;
- 5) naczelnicy wydziałów: Inwestycji i Dróg Publicznych, Ochrony Środowiska, Gospodarki Nieruchomościami, Planowania i Rozwoju, Spraw Społecznych i Zdrowia;
- 6) nie więcej niż 2 pracowników merytorycznych odpowiadających za rewitalizację ze stronu Urzędu Miasta;
- 7) nie więcej niż 8 mieszkańców Miasta Marki, innych niż wymienieni w pkt. 1)-6) i nie reprezentujących jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta Marki.

Aktualny skład Komitetu Rewitalizacji w Markach obowiązuje od 02 listopada 2020 r. po wprowadzonych zmianach ZARZĄDZENIEM NR 0050.198.2020 BURMISTRZA MIASTA MARKI z dnia 02 listopada 2020 roku w sprawie odwołania członków Komitetu Rewitalizacji oraz ZARZĄDZENIEM NR 0050.199.2020 BURMISTRZA MIASTA MARKI z dnia 02 listopada 2020 roku w sprawie powołania na członków Komitetu Rewitalizacji.⁵⁷

Proces tworzenia oraz realizacji programu rewitalizacji można podzielić na kilka istotnych etapów:

1. Przygotowanie do sporządzania programu rewitalizacji.
2. Sporządzenie projektu programu rewitalizacji.
3. Konsultacje społecznego programu rewitalizacji.
4. Opiniowanie projektu programu rewitalizacji.
5. Wprowadzenie zmian wynikających z przeprowadzonych konsultacji społecznych i uzyskanych opinii oraz uchwalenie programu rewitalizacji.
6. Realizacja programu rewitalizacji.

Kluczowe działania związane z realizacją programu rewitalizacji ujęte zostały w poniżej tabeli.

Tabela 26. Harmonogram wdrażania i realizacji programu rewitalizacji

L.p.	Działanie	Odpowiedzialność	Rok
1.	<p>Wprowadzenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych, zawartych w programie rewitalizacji, niezwłocznie po uchwaleniu tego programu, do załącznika do wieloletniej prognozy finansowej gminy.</p> <p>Jeżeli dane dotyczące tych przedsięwzięć nie są wystarczające do wpisania ich do wieloletniej prognozy finansowej, Rada Miasta wprowadza przedsięwzięcia do tej prognozy niezwłocznie po ustaleniu niezbędnych danych.</p>	Rada Miejska, Burmistrz	2021
2	<p>Aktualizacja składu Komitetu rewitalizacji.</p> <p>Komitet stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą.</p> <p>Zakłada się cykliczność spotkań komitetu rewitalizacji, w trakcie których omawiane będą poszczególne</p>	Komitet rewitalizacji, Burmistrz	2021

⁵⁷ Źródło: [Uzupełniony skład Komitetu Rewitalizacji | Marki Rewitalizacja](#)

L.p.	Działanie	Odpowiedzialność	Rok
	<p>przedsięwzięcia rewitalizacji, ich stan wdrażania oraz rezultaty programu rewitalizacji.</p> <p>Komitet rewitalizacji pełnić będzie funkcję multiplikatora, tj. jest zobowiązany do komunikowania się w sprawach istotnych dla rewitalizacji z Interesariuszami, których reprezentuje.</p>		
3.	<p>Bieżące, w miarę możliwości i zgodnie z harmonogramem opracowywanie dokumentacji technicznej dla projektów wpisanych do programu rewitalizacji, kosztorysów, uzyskiwanie wszelkich pozwoleń.</p> <p>Opracowanie studiów wykonalności i wniosków aplikacyjnych oraz niezbędnych załączników.</p> <p>Zgodnie z harmonogramami opracowywania, składania, realizacji i rozliczenia poszczególnych projektów na współfinansowanie zadań.</p>	Podmioty realizujące zadania ujęte w programie rewitalizacji.	2021-2026
4.	<p>Ocena aktualności i stopnia realizacji programu rewitalizacji minimum raz na trzy lata, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w tym programie.</p> <p>Ocena sporządzona przez Burmistrza podlega zaopiniowaniu przez Komitet oraz ogłoszeniu na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej gminy.</p> <p>W przypadku stwierdzenia, że program rewitalizacji wymaga zmiany Burmistrz występuje do Rady Miasta z wnioskiem o jego zmianę. Do wniosku załącza się opinię.</p>	Burmistrz, Komitet rewitalizacji	2024/ 2026
5.	<p>Uzupełnienie i rozszerzenie programu rewitalizacji o nowe zadania zgłaszane przez instytucje, organizacje i firmy działające na obszarze objętym programem rewitalizacji, w tym także o zadania miasta i gminy.</p> <p>Warunkiem przyjęcie dodatkowych projektów do programu rewitalizacji jest uzasadnienie ich realizacji w kontekście osiągnięcia celów programu rewitalizacji i przeciwdziałania istotnym problemem obszaru rewitalizacji. Uzasadnienie powinno być załączone do zgłaszanej karty projektów i powoływać się na zapisy diagnozy oraz celów programu rewitalizacji, względnie zawierać aktualne dane potwierdzające istnienie problemu lub negatywne zmiany obserwowane na obszarze rewitalizacji (np. dane MOPS).</p>	Burmistrz, Komitet rewitalizacji, podmioty zamierzające realizować przedsięwzięcia rewitalizacyjne w oparciu o zaktualizowany program rewitalizacji	2021-2026
6.	<p>Działania Public Relations, bieżąca i stała komunikacja z mieszkańcami miasta nt. założeń rewitalizacji, postępów w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz efektów.</p>	Burmistrz, Komitet rewitalizacji, podmioty realizujące	2021-2026

L.p.	Działanie	Odpowiedzialność	Rok
	Zbieranie i analizowanie zgłaszanych przez społeczność miasta uwag, opinii, wniosków. Działania komunikacyjne realizowane za pośrednictwem narzędzi komunikacyjnych miasta, lokalnych mediów, Komitetu rewitalizacji oraz podmiotów realizujących przedsięwzięcia rewitalizacyjne.	przedsięwzięcia rewitalizacyjne.	
7.	Uchylenie uchwały w sprawie programu rewitalizacji w całości albo w części, w przypadku stwierdzenia, w wyniku przeprowadzonej oceny stopnia realizacji programu rewitalizacji, osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych.	Rada Miasta Marki	2026/2027

Źródło: Opracowanie własne

System zarządzania procesem rewitalizacji i wdrażania GPR w Markach oparty będzie o istniejący system zarządzania Urzędem Miasta w Markach, co oznacza, że nie będzie on generował dodatkowych kosztów.

Osoby zasiadające w Komitecie Rewitalizacji będą pełniły tę funkcję społecznie, nie otrzymując za swoją pracę wynagrodzenia.

Przewidywane szacunkowe koszty z tytułu zarządzania procesem wdrażania programu rewitalizacji przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 27. Przewidywane szacunkowe koszty zarządzania procesem wdrażania programu rewitalizacji

Działanie	Ilość	Jednostka	Cena	Wartość brutto (zł)	Źródło finansowania
Szkolenia w zakresie zarządzania projektami, monitoringu i ewaluacji, badań społecznych	6	Osoby	1000	6000	Miasto Marki
Spotkania Komitetu Rewitalizacji w Markach	12	Spotkanie	500	6000	Miasto Marki
Promocja rewitalizacji w Markach	6	Działania promocyjne w ujęciu rocznym	2000	12000	Miasto Marki
Stanowisko ds. rewitalizacji – monitoring	72	Miesiąc pracy (wymiar 1,0 etatu)	5000	360 000	Miasto Marki
Ocena stopnia wykonania GPR (ewaluacja średniookresowa i końcowa)	2	Badanie ewaluacyjne	20 000	40 000	Miasto Marki
Razem				424 000	-

Źródło: Opracowanie własne

Poniżej w formie tabelarycznej ujęto harmonogram realizacji programu rewitalizacji w odniesieniu do poszczególnych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Tabela 28. Harmonogram realizacji programu rewitalizacji w odniesieniu do projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Lp.	Tytuł projektu	Cel	Okres realizacji	Wartość projektu razem w tys. zł	2021	2022	2023	2024	2025	2026
A1	Quest – gra terenowa.	1	2021-2023	7,0						
A2	Aktywność na rzecz osób starszych	1	2021-2026	88,5						
A3	Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.	1	2021	12,0						
A4	Przegląd Teatrów ogródkowych.	1	2021	80,0						
A5	Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.	1	2021-2022	190,0						
A6	Informator Ciekawe miejsca w Markach.	1	2021-2023	10,0						
A7	Chińczyk i warcaby na OR5.	2	2021	12,0						
A8	Rewitalizacja kamienic braci Briggsów.	2	2021-2026	4995,0						
A9	Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.	2	2023	2000,0						
A10	Weź sadzonkę, zadbaj o powietrze w swoim domu!	2	2021	10,0						
A11	Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.	3	2021-2026	250,0						
B1	Klub Trójkąt.	1	2021-2026	2283,0						

Lp.	Tytuł projektu	Cel	Okres realizacji	Wartość projektu razem w tys. zł	2021	2022	2023	2024	2025	2026
B2	Budowa domu dziennego pobytu seniora.	1	2023	8320,0						
B3	Piramida wspinaczkowo-linowa na OR2.	2	2021-2023	50,0						
B4	Plac zabaw z piramidą linową na OR5.	2	2021-2023	60,0						
B5	Linowa piramida wspinaczkowa na OR3.	2	2021-2023	60,0						
B6	Mini skatepark na OR3.	2	2021-2023	196,8						
B7	Palenisko na ognisko na OR3	2	2021-2023	8,1						
B8	Miejsce piknikowe za Kwitnącym Osiedlem na OR3.	2	2021-2023	150,0						
B9	Rewitalizacja Dębowego Lasu na OR3.	2	2021	40,0						
B10	Zieleniec na OR4.	2	2021-2023	1000,0						
B11	Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna.	2	2021-2026	4000,0						
B12	Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.	2	2021-2026	4000,0						
B13	Utworzenie parku kulturowego na terenie dawnej osady fabrycznej.	3	2022	50,0						
B14	Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw.	3	2022	800,0						
B15	Budowa amfiteatru w parku miejskim.	3	2025	1500,0						

Źródło: Opracowanie własne

10.3. Monitoring i ewaluacja

Głównymi obszarami monitorowania i ewaluacji programu rewitalizacji są:

- Wizja przemian obszaru rewitalizacji,
- Cele główne wytyczone w programie,
- Kierunki działań i poszczególne projekty rewitalizacyjne.

Wskaźniki oceny realizacji GPR składać się będą ze wskaźników realizacji celów wyznaczonych w niniejszym dokumencie (wskaźniki rezultatu), które opisywać będą przemiany rewitalizacyjne (rozwiązywanie problemów), jak też wskaźników produktu, które odnosić się będą do zakresu zrealizowanych działań rewitalizacyjnych.

Proces monitorowania i ewaluacji polegać będzie na zbieraniu oraz analizowaniu ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów oraz w odniesieniu do założonych celów rewitalizacji.

10.3.1. Monitoring

Wskaźniki realizacji GPR będą docelowo składać się będą ze wskaźników produktu i rezultatu.

Kluczowe dla powodzenia monitoringu jest zbudowanie skutecznych kanałów komunikacji i pozyskiwania danych źródłowych, w szczególności odnoszących się do realizowanych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych (wskaźniki produktu), jak też specyficznych dla rewitalizacji wskaźników rezultatu, czyli wskaźników opisujących „wychodzenie” ze stanu kryzysowego. Jak pokazała diagnoza delimitacyjna i pogłębiona GPR takie dane z reguły są rozproszone, figurują w różnych systemach i organizacjach. Kluczowa jest więc współpraca i ustalony pomiędzy różnymi instytucjami i podmiotami czytelny podział kompetencji i obowiązków.

Tabela 29. Wskaźniki produktu projektów rewitalizacyjnych wynikających z GPR

Nr	Tytuł projektu	Cel	Źródło	Wskaźnik produktu	Termin osiągnięcia wskaźnika
A1	Quest – gra terenowa.	1	Centrum Aktywności Fabryczna 3	<ul style="list-style-type: none"> Liczba działań aktywizujących mieszkańców – 2 (warsztaty tworzenia gry, prowadzenie gry), Liczba osób uczestniczących w tworzeniu gry – 20 osób, Liczba pobrań aplikacji Quest – 100 pobrań. 	2023
A2	Aktywność na rzecz osób starszych	1	Uniwersytet III Wieku w Markach	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób objętych projektem – 100 seniorów z OR. 	2026
A3	Przybliżenie tekstów kultury dzieciom poprzez przedstawienia teatralne.	1	Biblioteka Publiczna Miasta Marki	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wystawionych sztuk teatralnych, Liczba widzów. 	2021
A4	Przegląd Teatrów ogródkowych.	1	Marecki Ośrodek Kultury	<ul style="list-style-type: none"> Liczba miejsc wskazanych jako potencjalnie atrakcyjnych dla prowadzenia działań artystycznych w przestrzeni OR, Liczba zrealizowanych działań artystycznych, Potencjalna liczba widzów. 	2021
A5	Stworzenie warunków do prezentacji sztuki w historycznej przestrzeni publicznej.	1	Marecki Ośrodek Kultury	<ul style="list-style-type: none"> Utworzona przestrzeń publiczna do realizacji plenerowych wydarzeń artystycznych. Liczba osób uczestniczących w działaniach kulturalnych. 	2022
A6	Informator Ciekawe miejsca w Markach.	1	Centrum Aktywności Fabryczna 3	<ul style="list-style-type: none"> Liczba mieszkańców OR uczestnicząca w tworzeniu informatora, Liczba szt. informatora – 5000 szt. 	2023
A7	Chińczyk i warcaby na OR5.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2021
A8	Rewitalizacja kamienic braci Briggsów.	2	WZMK ZUK	<ul style="list-style-type: none"> Liczba budynków mieszkalnych o podniesionym standardzie technicznym – 9 budynków. 	2026
A9	Poprawa dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego zmiana nazwy projektu Paderewskiego i Malinowa 2.0.	2	Gmina Miasto Marki, Zakład Usług Komunalnych	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przestrzeni publicznych o poprawionym dostępie i zwiększonym bezpieczeństwie – 1 przestrzeń w rejonie targowiska miejskiego przy ul. Paderewskiego. 	2023
A10	Weź sadzonkę, zadbaj o powietrze w swoim domu!	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 zrealizowana akcja/ kampania edukacji ekologicznej. 	2021
A11	Konkurs architektoniczny na kompleksowy projekt zagospodarowania terenów związanych z historią Briggsów, w tym na Pałacyk Braci Briggs, park miejski oraz fabrykę Briggsów.	3	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> Liczba koncepcji nowych przestrzeni publicznych – nowa koncepcja przestrzeni publicznej na OR1, na terenie po byłej fabryce braci Briggsów. 	2026
B1	Klub Trójkąt.	1	Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach, NGO, GKRPA.	<ul style="list-style-type: none"> Utworzony 1 nowy obiekt infrastruktury społecznej działający na rzecz integracji społecznej mieszkańców OR. Liczba osób z OR korzystająca z oferty Klubu Trójkąt – 100 osób/rocznie. 	2026
B2	Budowa domu dziennego pobytu seniora.	1	Miasto Marki, Ośrodek Pomocy Społecznej w Markach	<ul style="list-style-type: none"> Utworzony 1 nowy obiekt infrastruktury społecznej działający na rzecz integracji społecznej mieszkańców OR. Liczba osób z OR korzystająca z oferty domu dziennego pobytu – 100 osób/rocznie. 	2023

Nr	Tytuł projektu	Cel	Źródło	Wskaźnik produktu	Termin osiągnięcia wskaźnika
B3	Piramida wspinaczkowo-linowa na OR2.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B4	Plac zabaw z piramidą linową na OR5.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B5	Linowa piramida wspinaczkowa na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B6	Mini skatepark na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B7	Palenisko na ognisko na OR3	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B8	Miejsce piknikowe za Kwitnącym Osiedlem na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B9	Rewitalizacja Dębowego Lasu na OR3.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B10	Zieleniec na OR4.	2	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2023
B11	Modernizacja budynków na osiedlu Wspólna.	2	WZMK ZUK	<ul style="list-style-type: none"> Liczba budynków mieszkalnych o podniesionym standardzie technicznym – 9 budynków. 	2026
B12	Termomodernizacja budynków na osiedlu Grunwaldzka.	2	WZMK ZUK	<ul style="list-style-type: none"> Liczba budynków mieszkalnych o podniesionym standardzie technicznym – 7 budynków. 	2026
B13	Utworzenie parku kulturowego na terenie dawnej osady fabrycznej.	3	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> Utworzony park kulturowy. 	2022
B14	Rewitalizacja parku miejskiego i modernizacja placu zabaw.	3	Gmina Miasto Marki	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców. 	2022
B15	Budowa amfiteatru w parku miejskim.	3	Gmina Miasto Marki, Marecki Ośrodek Kultury	<ul style="list-style-type: none"> 1 utworzona/ rozwinięta przestrzeń publiczna sprzyjająca aktywności mieszkańców (amfiteatr w parku). 	2025

Tabela 30. Zbiorcze wskaźniki realizacji produktu w odniesieniu do celów GPR

Wskaźnik	Wartość w roku bazowym	Wartość w roku docelowym (2026)
Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.		
Liczba utworzonych nowych obiektów infrastruktury społecznej działający na rzecz integracji społecznej mieszkańców OR	0	2
Liczba utworzonych przestrzeni publicznych do realizacji plenerowych wydarzeń artystycznych.	0	1
Liczba zrealizowanych projektów aktywizujących i integrujących mieszkańców (wszystkie projekty z celu 1.)	0	6
Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.		
Liczba budynków mieszkalnych o podniesionym standardzie technicznym	0	25
Liczba utworzonych/ rozwiniętych przestrzeni publicznych sprzyjających aktywności mieszkańców (łącznie z celem 3)	0	13
Liczba przestrzeni publicznych o poprawionym dostępie i zwiększonym bezpieczeństwie	0	1
Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta.		
Liczba utworzonych koncepcji nowych przestrzeni publicznych o cechach miastotwórczych (utworzone centrum życia społeczno-kulturalnego Marek)	0	1

10.3.2. Ewaluacja

Ewaluacja ma na celu identyfikację oraz ewentualną poprawę jakości, skuteczności i spójności realizacji programu rewitalizacji w odniesieniu do konkretnych problemów obszaru rewitalizacji. Jej zadaniem jest sprawdzenie czy w wyniku podejmowanych działań powstały oczekiwane rezultaty oraz czy wpłynęły one na osiągnięcie wyznaczonych celów rewitalizacyjnych.

Ewaluacja założeń programu rewitalizacji oraz stopnia realizacji projektów i/lub przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w dokumencie zostanie podzielona na następujące części:

- ocena w trakcie realizacji działań – odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w ich następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku. Ocena ta będzie prowadzona przez Komitet Rewitalizacji, którego zadaniem będzie przygotowanie raportów/sprawozdań z realizacji programu rewitalizacji, co najmniej raz na 3 lata;
- ocena po realizacji działań – ocena długoterminowego wpływu efektów realizacji programu rewitalizacji. Służy ona ocenie zgodności i efektywności zrealizowanych projektów w ramach programu rewitalizacji z założeniami i celami przyjętymi w GPR.

W trakcie wdrażania programu rewitalizacji ewaluacji podlegać będzie to, czy realizowane projekty i/lub przedsięwzięcia rewitalizacyjne skutecznie ograniczają zdiagnozowane na obszarze rewitalizacji zjawiska kryzysowe. W przypadku zdiagnozowanego niewystarczającego oddziaływania tych projektów i/lub przedsięwzięć na sytuacje problemowe uruchomiony zostanie proces generowania kolejnych projektów i/lub przedsięwzięć odpowiadających na zidentyfikowane

na obszarze rewitalizacji zjawiska kryzysowe. Odbiorcy tych projektów i/lub przedsięwzięć oraz ich zakres uzależnione będą od: dynamiki zmian zachodzących w sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze rewitalizacji oraz całego miasta, możliwości finansowych budżetu miasta oraz dostępności środków zewnętrznych, poziomu zaangażowania interesariuszy lokalnych w planowane działania oraz zakresu potrzeb i oczekiwań mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Wskaźniki ewaluacji GPR będą składały się ze wskaźników monitorowania zjawisk kryzysowych.

Tabela 31. Wskaźniki monitorowania osiągnięcia celów Gminnego Program Rewitalizacji

Wskaźnik	Wartość bazowa	Oczekiwana zmiana w 2026 roku
Cel 1. Aktywizacja oraz integracja mieszkańców OR.		
Liczba mieszkańców OR	1446	Wzrost o 10% (w tym brak spadku liczby mieszkańców w każdym z podobszarów rewitalizacji)
Liczba osób objętych zasiłkiem celowym i zasiłkiem stałym pomocy społecznej na 1000 ludności	134,2	Spadek o 20% (w tym spadek na każdym z podobszarów rewitalizacji)
Cel 2. Poprawa warunków mieszkaniowych OR.		
Liczba budynków komunalnych o złym stanie technicznym.	25	0
Istniejące na każdym z podobszarów rewitalizacji rozwinięte przestrzenie rekreacji i wypoczynku	0	5
Cel 3. Rozwój funkcji miastotwórczych OR1 Osiedle Braci Briggsów oraz OR2 Urząd Miasta.		
Wypracowana i akceptowalna społecznie koncepcja zagospodarowania przestrzeni po byłej fabryce Braci Briggsów	Nie	Tak
Istniejący park kulturowy na terenie dawnej osady fabrycznej	Nie	Tak

Opracowując Gminny Program Rewitalizacji przyjęto założenie, że będzie on miał charakter otwarty, przez co należy rozumieć, że w przypadku zmiany uregulowań prawnych, pojawienia się nowych problemów na obszarze rewitalizacji czy też wykreowania nowych projektów i/lub przedsięwzięć służących ograniczaniu negatywnych zjawisk na obszarze rewitalizacji – program rewitalizacji będzie aktualizowany.

Gminny Program Rewitalizacji jest dokumentem, który będzie podlegał ocenie aktualności jego zapisów w kontekście zmian społeczno-gospodarczych zachodzących na obszarze rewitalizacji. Ponadto oceniany będzie stopień realizacji założeń programu rewitalizacji. Oceny aktualności i stopnia realizacji programu dokona Burmistrz Miasta Marki raz na trzy lata (tj. w 2024 roku dla okresu 2021 - 2023) wykorzystując do tego celu m.in. raporty/sprawozdania z postępu prac wdrożeniowych.

W ramach ewaluacji programu rewitalizacji może okazać się, że program wymaga zmiany. W takiej sytuacji Burmistrz Miasta Marki wystąpi z własnej inicjatywy do Rady Miasta z wnioskiem o jego zmianę.

11. Określenie niezbędnych zmian w uchwałach, o których mowa w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. 2020 poz. 611)

Ustalenia Gminnego Programu Rewitalizacji nie wpływają na konieczność zmian w uchwałach, o których mowa w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 150 oraz z 2015 r. poz. 1322).

UZASADNIENIE:

Wieloletni Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta wykazuje się spójnością założeń i działań z Gminnym Program Rewitalizacji.

12. Określenie niezbędnych zmian w uchwale, o której mowa w art. 7 ust. 3 ustawy o rewitalizacji

Miasto Marki, UCHWAŁĄ NR XXXV/246/2016 RADY MIASTA MARKI z dnia 28 września 2016 roku w sprawie zasad powoływania Komitetu Rewitalizacji i ustanowienia jego regulaminu, powołało do życia Komitet Rewitalizacji. Załącznikiem do tej uchwały jest również regulamin Komitetu Rewitalizacji.

Po uchwaleniu Gminnego Programu Rewitalizacji zajdzie konieczność zmiany regulaminu oraz powołany zostanie nowy Komitet Rewitalizacji.

13. Wskazanie, czy na obszarze rewitalizacji ma zostać ustanowiona Specjalna Strefa Rewitalizacji, o której mowa w art. 25 ustawy o rewitalizacji, wraz ze wskazaniem okresu jej obowiązywania

Miasto Marki nie planuje ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

14. Spis rysunków i tabel

RYSUNEK 1. MARKI NA TLE AGLOMERACJI WARSZAWSKIEJ	31
RYSUNEK 2. DANE NT. LUDNOŚCI I MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA W MARKACH OD 1995 DO 2019 ROKU	33
RYSUNEK 3. STAN I ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI PRZESTRZENI ZAJĘTYCH PRZEZ PODOBSZARY REWITALIZACJI W MARKACH W OKRESIE OD 2010 DO 2019 ROKU	34
RYSUNEK 4. STRUKTURA LUDNOŚCI OBSZARU REWITALIZACJI ORAZ MIASTA WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W 2019 ROKU	35
RYSUNEK 5. PRACUJĄCY NA 1000 LUDNOŚCI W MARKACH ORAZ WYBRANYCH JEDNOSTKACH TERYTORIALNYCH OD 2010 DO 2018 ROKU.....	37
RYSUNEK 6. ILOŚĆ OSÓB PRACUJĄCYCH W MARKACH ORAZ UDZIAŁ BEZROBOTNYCH W LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM W MARKACH OD 2010 DO 2018 ROKU.....	38
RYSUNEK 7. DANE DOT. PRZYJAZDÓW I WYJAZDÓW DO PRACY W MARKACH NA PODSTAWIE NARODOWEGO SPISU POWSZECHNEGO 2011.....	39
RYSUNEK 8. DANE DOT. LICZBY PODMIOTÓW W MARKACH UJĘTYCH W REGON WG WIELKOŚCI ZATRUDNIENIA OD 2010 DO 2019 ROKU.....	39
RYSUNEK 9. LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH W MARKACH OD 2010 DO 2019 ROKU.....	40
RYSUNEK 10. STRUKTURA BEZROBOCIA W MARKACH OD 2011 DO 2019 ROKU	40
RYSUNEK 11. BENEFICJENCI ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ NA 10 TYS. LUDNOŚCI – DANE PORÓWNAWCZE	43
RYSUNEK 12. LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z USŁUG OPIEKUŃCZYCH W MARKACH.....	44
RYSUNEK 13. PODSTAWOWE FORMY AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ MIESZKAŃCÓW MAREK.....	46
RYSUNEK 14. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W MARKACH OD 2010 DO 2019 ROKU	47
RYSUNEK 15. ORGANIZACJE SPOŁECZNA NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	48
RYSUNEK 16. KWOTA WYDATKÓW NA DOTACJE DO ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH PRZYPADAJĄCA NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	48
RYSUNEK 17. UDZIAŁ WYDATKÓW NA DOTACJE DLA ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO W WYDATKACH BIEŻĄCYCH – DANE PORÓWNAWCZE.....	49
RYSUNEK 18. LICZBA UCZESTNIKÓW IMPREZ KULTURALNYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	49
RYSUNEK 19. SIEDZIBA MARECKIEGO OŚRODKA KULTURY W MARKACH	62
RYSUNEK 20. PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE PRZEZ POLICJĘ W ZAKOŃCZONYCH POSTĘPOWANIACH PRZYGOTOWAWCZYCH PRZECIWKO ŻYCIU I ZDROWIU NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	64
RYSUNEK 21. PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE PRZEZ POLICJĘ W ZAKOŃCZONYCH POSTĘPOWANIACH PRZYGOTOWAWCZYCH PRZECIWKO MIENIU NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW	64
RYSUNEK 22. PRZESTĘPSTWA DROGOWE STWIERDZONE PRZEZ POLICJĘ W ZAKOŃCZONYCH POSTĘPOWANIACH PRZYGOTOWAWCZYCH NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW	65
RYSUNEK 23. LICZBA WYDATKÓW PRZY PRACY NA 1000 ZATRUDNIONYCH.....	65
RYSUNEK 24. PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI W MARKACH ORAZ WYBRANYCH JEDNOSTKACH TERYTORIALNYCH OD 2012 DO 2019 ROKU	67
RYSUNEK 25. PODMIOTY PRYWATNE UJĘTE W REGON W MARKACH OD 2012 DO 2019 ROKU	67
RYSUNEK 26. OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W MARKACH ORAZ WYBRANYCH JEDNOSTKACH TERYTORIALNYCH OD 2012 DO 2019 ROKU	68
RYSUNEK 27. PODMIOTY NOWO ZAREJESTROWANE I WYREJESTROWANE W REJESTRZE REGON OD 2012 DO 2019 ROKU	69
RYSUNEK 28. LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH ZAREJESTROWANYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	72

RYSUNEK 29. WPŁYWY JST Z TYTUŁU UDZIAŁU WE WPŁYWACH BUDŻETU PAŃSTWA Z PIT NA 100 OSÓB W WIEKU DO 18 ROKU ŻYCIA – ŚREDNIA TRZYLETNIA – DANE PORÓWNAWCZE	72
RYSUNEK 30. WPŁYWY JST Z TYTUŁU UDZIAŁU BUDŻETU PAŃSTWA Z CIT NA 1000 OSÓB W WIEKU OD 18 ROKU ŻYCIA – DANE PORÓWNAWCZE	73
RYSUNEK 31. KWOTA WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH NA 1 MIESZKAŃCA – ŚREDNIA TRZYLETNIA – DANE PORÓWNAWCZE	73
RYSUNEK 32. NOWO ODDANA POWIERZCHNIA KOMERCYJNA DO LICZBY NOWO ZAREJESTROWANYCH PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH – ŚREDNIA TRZYLETNIA – DANE PORÓWNAWCZE	74
RYSUNEK 33. DOCHODY Z PODATKU OD NIERUCHOMOŚCI NA 1000 OSÓB W WIEKU OD 18 ROKU ŻYCIA – DANE PORÓWNAWCZE	74
RYSUNEK 34. LICZBA OSÓB FIZYCZNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ W MARKACH	77
RYSUNEK 35. OBSZARY PRZEKROCZEŃ STĘŻEŃ ŚREDNIODOBOWYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA TERENIE GMINY MIASTO MARKI ORAZ OBSZARY PRZEKROCZEŃ STĘŻEŃ ŚREDNIOROCZNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM2,5 NA TERENIE GMINY MIASTO MARKI.	79
RYSUNEK 36. WITRYNA INFORMACYJNA URZĘDU MIASTA MARKI DOT. JAKOŚCI POWIETRZA	81
RYSUNEK 37. LICZBA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH I CIĄGNIKÓW NA 1 KM DRÓG NAWIERZCHNI TWARDEJ – DANE PORÓWNAWCZE	82
RYSUNEK 38. OBSZARY I OBIEKTY CHRONIONE NA TERENIE MIASTA MARKI	84
RYSUNEK 39. ODPADY KOMUNALNE ZEBRANE W CIĄGU ROKU OGÓŁEM NA 1 MIESZKAŃCA – DANE PORÓWNAWCZE	85
RYSUNEK 40. MIEJSCE WYKONANIA POMIARU JAKOŚCI POWIETRZA NA PODOBSZARZE REWITALIZACJI OR4 WSPÓLNA	87
RYSUNEK 41. POMNIKI PRZYRODA NA OBSZARZE REWITALIZACJI W MARKACH (PARK MIEJSKI ORAZ TEREN PO BYŁEJ FABRYCE BRACI BRIGGSÓW)	88
RYSUNEK 42. UKŁAD FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY MIASTA MARKI	89
RYSUNEK 43. LUDNOŚĆ NA 1 KM ² POWIERZCHNI GMINY – DANE PORÓWNAWCZE	90
RYSUNEK 44. LICZBA ODDZIAŁÓW I UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH W MARKACH	91
RYSUNEK 45. UDZIAŁ LICZBY MIEJSC W PRZEDSZKOLACH DO LICZBY DZIECI W WIEKU 3-6 LAT – DANE PORÓWNAWCZE	91
RYSUNEK 46. LICZBA ODWIEDZAJĄCYCH FILHARMONIE, MUZEA, WYSTAWY, KONCERTY NA 1000 MIESZKAŃCÓW	92
RYSUNEK 47. UDZIAŁ POWIERZCHNI PARKÓW, ZIELEŃCÓW I TERENÓW ZIELENI OSIEDLWEJ W POW. GMINY	93
RYSUNEK 48. MARECKIE CENTRUM EDUKACYJNO-REKREACYJNE PRZY UL. WSPÓLNEJ W MARKACH	93
RYSUNEK 49. FABRYKA BRACI BRIGGSÓW W MARKACH – WIDOK OD STRONY PARKU MIEJSKIEGO	95
RYSUNEK 50. PAŁACYK BRIGGSÓW	95
RYSUNEK 51. OSIEDLE ROBOTNICZE BRACI BRIGGSÓW W MARKACH	97
RYSUNEK 52. WIZUALIZACJA PROJEKTU PLACU MIEJSKIEGO W MARKACH	98
RYSUNEK 53. WIDOK NA AL. MARSZ. J. PIŁSUDSKIEGO W MARKACH W KIERUNKU NA WARSZAWĘ	99
RYSUNEK 54. ŚCIEŻKI ROWEROWE NA 10 TYS. KM ² POWIERZCHNI GMINY – DANE PORÓWNAWCZE	100
RYSUNEK 55. PODOBSZAR REWITALIZACJI OR1 BRACI BRIGGSÓW	103
RYSUNEK 56. PODOBSZAR REWITALIZACJI OR2 URZĄD MIASTA	104
RYSUNEK 57. PODOBSZAR REWITALIZACJI OR3 MAŁACHOWSKIEGO	105
RYSUNEK 58. PODOBSZAR REWITALIZACJI OR4 WSPÓLNA	106
RYSUNEK 59. PODOBSZAR REWITALIZACJI OR5 GRUNWALDZKA	107
RYSUNEK 60. LICZBA BUDYNKÓW MIESZKALNYCH W MARKACH OD 2008 DO 2018 ROKU	108
RYSUNEK 61. MIESZKANIA ODDANE DO UŻYTKOWANIA W MARKACH OD 2012 DO 2019 ROKU	109
RYSUNEK 62. ŚREDNIA TRZYLETNIA LICZBY MIESZKAŃ ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	109
RYSUNEK 63. LICZBA MIESZKAŃ NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	110
RYSUNEK 64. PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA MIESZKANIA NA 1 OSOBĘ (M ²) – DANE PORÓWNAWCZE	110
RYSUNEK 65. ODSETEK MIESZKAŃ WYPOSAŻONYCH W INSTALACJĘ WODOCIĄGOWĄ – DANE PORÓWNAWCZE	111

RYSUNEK 66. ODSETEK MIESZKAŃ WYPOSAŻONYCH W GAZ SIECIOWY – DANE PORÓWNAWCZE	112
RYSUNEK 67. ODSETEK MIESZKAŃ WYPOSAŻONYCH W CENTRALNE OGRZEWANIA – DANE PORÓWNAWCZE	112
RYSUNEK 68. ODSETEK MIESZKAŃ WYPOSAŻONYCH W USTĘP SPŁUKIWALNY – DANE PORÓWNAWCZE	113
RYSUNEK 69. OBIEKTY KOMUNALNE I ZABYTKOWE NA OBSZARZE REWITALIZACJI W MARKACH	118
RYSUNEK 70. OBIEKTY MIESZKALNE ZESPOŁU BUDOWLANEGO OSIEDLA ROBOTNICZEGO NA PODOBSZARZE REWITALIZACJI OR1 BRACI BRIGGSÓW	118
RYSUNEK 71. KAMIENICA PRZY UL. PIŁSUDSKIEGO 45 W MARKACH	120
RYSUNEK 72. LICZBA ZAMIESZKANÝCH LOKALI KOMUNALNYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW – DANE PORÓWNAWCZE	121
RYSUNEK 73. PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA LOKALI BĘDĄCYCH W DYSPOZYCJI GMINY (M ²) – DANE PORÓWNAWCZE	121
RYSUNEK 74. PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA LOKALI SOCJALNYCH BĘDĄCYCH W DYSPOZYCJI GMINY (M ²) – DANE PORÓWNAWCZE	122
RYSUNEK 75. ODSETEK ZADŁUŻONYCH LOKALI BĘDĄCYCH W DYSPOZYCJI GMINY – DANE PORÓWNAWCZE ..	122
RYSUNEK 76. KWOTA WYPŁACONYCH DODATKOWYCH MIESZKANIOWYCH W PRZELICZENIU NA 1 LOKAL MIESZKALNY W ZASOBACH MIESZKANIOWYCH OGÓŁEM (ZŁ) – DANE PORÓWNAWCZE	123
RYSUNEK 77. SPOTKANIE KONSULTACYJNE W CAF3	198
RYSUNEK 78. STRONA INTERNETOWA REWITALIZACJI W MAKRAKACH	199
TABELA 1. PODSTAWOWE DANE OPISUJĄCE OBSZAR REWITALIZACJI W MARKACH	3
TABELA 2. ZJAWISKA KRYZYSOWE ZDIAGNOZOWANE NA ETAPIE DIAGNOZY DELIMITACYJNEJ W PODZIALE NA PODOBSZARY REWITALIZACJI W MARKACH	5
TABELA 3. OBSZARY PROBLEMOWE ROZWOJU MIASTA MARKI UJĘTE W STRATEGII ROZWOJU MIASTA MARKI ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA OBSZARU REWITALIZACJI	7
TABELA 4. STAN TECHNICZNY ZASOBU MIESZKANIOWEGO GMINY MIASTO MARKI – WIEK BUDYNKÓW (WG STANU Z 2016 ROKU)	23
TABELA 5. STAN TECHNICZNY ZASOBU MIESZKANIOWEGO GMINY MIASTO MARKI – WYPOSAŻENIE TECHNICZNE LOKALI MIESZKALNYCH (WG STANU Z 2016 ROKU)	23
TABELA 6. STAN TECHNICZNY LOKALI MIESZKALNYCH ZASOBU MIESZKANIOWEGO GMINY MIASTO MARKI (WG STANU Z 2016 ROKU)	23
TABELA 7. STRUKTURA LUDNOŚCI OBSZARU REWITALIZACJI MIASTA MARKI W 2019 ROKU	35
TABELA 8. ZASIĘG KORZYSTANIA ZE ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ W MARKACH OD 2010 DO 2018 ROKU	42
TABELA 9. POWODY UDZIELENIA POMOCY SPOŁECZNEJ W MARKACH W 2019 ROKU	43
TABELA 10. DANE OPISUJĄCE ZASIĘG KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ NA OBSZARZE REWITALIZACJI W MARKACH	45
TABELA 11. AKTYWNOŚĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W MARKACH W DZIAŁANIACH UJĘTYCH W ROCZNYCH PROGRAMACH WSPÓŁPRACY W OKRESIE OD 2016 DO 2018 ROKU	52
TABELA 12. PODSTAWOWE DANE NT. MARECKIEGO BUDŻETU OBYWATELSKIEGO	63
TABELA 13. PROJEKTY REALIZOWANE W RAMACH BUDŻETU OBYWATELSKIEGO W RAMACH EDYCJI 2017 I 2018	63
TABELA 14. LICZBA PODMIOTÓW PRYWATNYCH W REJESTRZE REGON Z PODZIAŁEM NA SEKCJE PKD W MARKACH W 2012 I 2019 ROKU	70
TABELA 15. SYSTEM KOMUNIKACJI PUBLICZNEJ NA TERENIE MAREK	99
TABELA 16. ZAKRES POTRZEB REMONTOWYCH ZASOBU KOMUNALNEGO MIASTA MARKI NA OBSZARZE REWITALIZACJI	114
TABELA 17. OBIEKTY ZABYTKOWE W ZŁYM STANIE TECHNICZNYM W MARKACH (ŹRÓDŁO: UM MARKI, GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW)	119
TABELA 18. PROPOZYCJE I POTRZEBY ZGŁASZANE PRZEZ MIESZKAŃCÓW W ODNIESIENIU DO ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI OBSZARU REWITALIZACJI	133
TABELA 19. KLUCZOWE OCZEKIWANE PRZEMIANY OBSZARU REWITALIZACJI	146

TABELA 20. WIZJA, CELE I KIERUNKI REWITALIZACJI W MARKACH	154
TABELA 21. LISTA POZOSTAŁYCH PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH	171
TABELA 22. KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA GPR	180
TABELA 23. KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA I MIĘDZYOKRESOWA GPR	187
TABELA 24. RAMY FINANSOWE ZWIĄZANE Z PODSTAWOWYMI I POZOSTAŁYMI PROJEKTAMI I PRZEDSIĘWZIĘCIAMI REWITALIZACYJNYMI.....	192
TABELA 27. PLANOWANE DZIAŁANIA ZWIĄZANE Z USPOŁECZNINIEM REALIZACJI GPR	200
TABELA 28. HARMONOGRAM WDRAŻANIA I REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI.....	206
TABELA 29. PRZEWIDYWANE SZACUNKOWE KOSZTY ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA PROGRAMU REWITALIZACJI.....	208
TABELA 30. HARMONOGRAM REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI W ODNIESIENIU DO PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH	209
TABELA 31. WSKAŹNIKI PRODUKTU PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH WYNIKAJĄCYCH Z GPR	212
TABELA 32. ZBIORCZE WSKAŹNIKI REALIZACJI PRODUKTU W ODNIESIENIU DO CELÓW GPR.....	214
TABELA 33. WSKAŹNIKI MONITOROWANIA OSIĄGNIĘCIA CELÓW GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI.....	215